

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

KPF 1692

THE

GULISTĀN

(ROSE-GARDEN),

ḡulīstān^{OF}

SHAIKH ṢADĪ OF SHĪRĀZ:

A NEW EDITION,

WITH A VOCABULARY,

BY

FRANCIS JOHNSON,

SOMETIME PROFESSOR OF ORIENTAL LANGUAGES AT THE COLLEGE OF THE HONOURABLE THE EAST INDIA
COMPANY, HAILEYBURY.

CHERTFORD:

PRINTED AND PUBLISHED BY STEPHEN AUSTIN.

LONDON:

WILLIAMS AND NORGATE,

14, HENRIETTA STREET, COVENT GARDEN,

AND
20, SOUTH FREDERICK STREET, EDINBURGH.

1863.

GULSTAN

SHAIKH SADEK SHIRAZI

A NEW EDITION.

WITH A VOCABULARY

REVISED EDITION

The harmony
ness of his
pervades the
ast, and the
of the prin-
.D. 1175-6);
4). Daulat
thirty years
iddle age he
the Ganges.
times. The
ligious con-
lace revered
Crusaders,
slavery he
wards gave
ces of gold.
The lady
reproached
l from cap-
he ransomed

di was born. It is
ke nearly 116 solar.
ere can be no doubt,
hat his age was 102
d in his "History of
the Franks soon after
ckoning, the poet would

me for ten dīnārs, and sold me into thy hands for a hundred." Sa'dī enjoyed during life the patronage of the Atābek princes, a dynasty which reigned at Shīrāz for about 120 years. He died in the year of the Hijra 691 (A.D. 1292), as we know from a memorial verse composed on the occasion by one of his friends, thus given by Daulat Shāh,

زِ خاَصان بود و از آن تاریخ شد خاَص

"He was himself one of the Nobles, and thence the word *noble* (خاَص) contains the date of his decease,"—viz. خ = 600; ا = 1; and ص = 90; in all, 691.

The popularity of Sa'dī is acknowledged wherever his writings are known. Even during his life his poems were sung by his countrymen, in the palace and the desert. His genius was essentially of that character in which Orientals delight—unfolding a truth by a pleasing narrative, and embellishing such narrative with the graces of poetry. In this manner he sought to raise the character of his countrymen, and to direct them in the paths of probity and honour. His writings are very voluminous; but the most esteemed among them are the "Gulistān," the "Bostān," and the "Pand-Nāma,"—works which are to be frequently met with even in this country, both manuscript and printed or lithographed. They form the text-books for beginners, wherever the Persian language is studied, whether in Asia or in Europe.

In bringing out the present edition of the Gulistān, the Editor feels happy in acknowledging the debt he owes to Dr. Sprenger, formerly Examiner at the College of Fort William, Calcutta. To the diligence and criticism of this laborious and learned Orientalist, the student of the Persian language is indebted for the most genuine and authentic version of this masterpiece of Sa'dī that has hitherto been published. The readings of Dr. Sprenger's edition (Calcutta, 1851) have been chiefly adopted in the present volume.

The Editor also takes occasion to acknowledge his obligations to M. Ch. Defrémery, author of an accurate translation of the Gulistān into the French language—an able performance, enriched with numerous annotations, chiefly historical and geographical. These annotations contain valuable information, of which the Editor in the compilation of the Vocabulary has not scrupled to avail himself.

To the European public the Gulistān has long been accessible, if not familiar. Olearius made a translation of it into German more than two centuries ago. After him, Gentius published at Amsterdam, 1651, a splendid edition, in folio, of the text, accompanied by a Latin version and several valuable notes. This edition was reprinted and translated into English by Gladwin some sixty years since. A far superior edition, containing both text and translation, was published at Calcutta by James Dumoulin, 1806, large 4to.; and more recently an amusing, if not altogether an accurate, translation has been given by J. Ross, Esq.

But the most masterly translation into our language is from the pen of Professor E. B. Eastwick. In this translation the poetical portions of the Gulistān, which occur in almost every page, have, for the first time, been rendered into English verse; and it may be affirmed that Mr. Eastwick has managed not only to render faithfully and successfully the meaning of the author, but to infuse a good measure of his spirit and raciness. Beyond this a translator cannot be expected to go. The privilege of appreciating the force and marking the beauties of rhythm and alliteration which prevail throughout the original, and have so powerful a charm for the Oriental ear, is reserved as the student's reward for the patience and pains bestowed in the acquisition of the language.—A more elegant and attractive volume than Professor Eastwick's translation of the Gulistān has seldom issued from the press. It forms at once an ornament for the drawing-room table no less than for the library of the Oriental scholar, and reflects great credit on the enterprise and taste of Mr. Stephen Austin, of Hertford.

New editions of the Gulistān, lithographed as well as printed, come out from time to time in India, in addition to those which are sent forth from the British press; and some of them are accompanied by a vocabulary or analysis. However serviceable these may have proved in regard to the Persian, it must be owned that they afford little help to the learner in making out the Arabic parts. The Editor confidently hopes that the Oriental student will find these serious defects fairly supplied in the present volume.—The Gulistān abounds in sentences and verses which are purely Arabic: of these, some are quotations from the Kur'ān; and some, at least, of the verses are from the pen of Sa'dī himself. But, in every case, they constitute an important part

of the work,—too important to be left wholly ignored, or but partially and scantily explained.

An Arabic grammar, evincing much sound erudition, has been recently published by Professor Wright, late of Trinity College, Dublin. A new grammar of that energetic and copious language may also be expected shortly, from the pen of Duncan Forbes, LL.D., a name which for several years past has been well known among students of the Hindūstānī, and other Oriental languages. Of Arabic grammars published in Germany, that of Rosenmüller is perhaps the most useful, to which we may add that of Caspari and of Schier.

When the Editor compiled the Vocabulary which accompanies this edition of the Gulistān, he had no intention whatever of giving a translation of any portion, believing that all the assistance needful for the student would be found to have been provided there. But after the last sheet had passed through the press, he submitted the entire work to the inspection of Dr. Forbes, with the view of profiting by that distinguished scholar's long experience in Oriental instruction. His opinion was that a translation, strictly literal, of all the Arabic portions, would enhance the value of the work; and for this purpose he was kind enough to place at the Editor's disposal a manuscript volume containing, besides a dictionary of the Gulistān, a list of all the Arabic passages, classed under four heads:—1. Quotations from the Kur'ān;—2. Traditions concerning Muhammad;—3. Sayings of the chief Shaikhs or doctors of Islām;—4. Proverbs, and scraps of poetry. With much satisfaction the Editor has endeavoured to comply with the suggestion of Dr. Forbes; and has accordingly inserted a translation of the Arabic passages under Appendix A. at the end of the work. The extra trouble thus imposed has been light; but it is hoped that the additions made will materially facilitate the progress of the student.

The Editor is further indebted to Dr. Forbes for an Analysis of all the Persian metres occurring in the first book of the work, together with his own explanation of the same, which will be found in Appendix B.

غالب گفتارِ سعدی طرب انگیز است و طیب آمیز - و کوتاه نظران را بدین علت زبانِ طعنه دراز - که مغزِ دماغِ بیهوده بردن و دودِ چراغِ بیفائده خوردن کارِ خردمندان نیست - و لیکن بر رایِ روشنِ صاحبِ دلان که روی سخن در ایشانست پوشیده نماند - که دُرِ موعظهای صافی در سلکِ عبارت کشیده است - و دارویِ تلخِ نصیحت بشهدِ ظرافت بر آمیخته - تا طبعِ ملولِ انسان از دولتِ قبولِ محروم نماند *

مثنوی

ما نصیحت بجای خود کردیم | روزگاری درین بسر بردیم *
چون نیاید بگوشی رغبتِ کس | بر رسولانِ بلاغ باشد و بس *

قطعه

يَا نَاطِرًا فِيهِ سَلَّ بِاللَّهِ مَرَحَمَةً | اَلَيْ الْمَصْنَفِ وَاسْتَغْفِرُ لِصَاحِبِهِ *
وَاطْلُبْ لِنَفْسِكَ مِنْ خَيْرٍ تُرِيدُ بِهَا | مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ غَفَرَانًا لِكَاتِبِهِ *

تَمَّ الْكِتَابُ بِعَوْنِ الْمَلِكِ *

الوهاب

~~Ob 37900.14~~

~~sem 825~~

H. F. 1692

✓

HARVARD COLLEGE LIBRARY

Gift of

\$ 3.50

1862

Gift of

Geo. W. Wakes

STEPHEN AUSTIN,

of Boston

PRINTER, HERTFORD.

27
24

PREFACE.

SA'DĪ is justly reputed the Prince of Persian moralists. The harmony and richness of his language, the simplicity and chasteness of his style, the excellence of his precepts, and the unction that pervades the whole, contribute to render him the benefactor, the boast, and the honour of his country. He was born at Shīrāz, then one of the principal cities of Persia, in the year of the Hijra 571,* (A.D. 1175-6); but according to other authorities in A.H. 580, (A.D. 1184). Daulat Shāh, in his "Tazkiratu 'sh Shu'arā," says that Sa'dī spent thirty years of his early life in the acquisition of knowledge; then in middle age he travelled through all the regions of Asia from the Nile to the Ganges. He is said to have made the pilgrimage to Mecca fourteen times. The last thirty years of his life he devoted to solitude and religious contemplation. When performing a pilgrimage to Jerusalem, a place revered alike by Christian and Muslim, he was taken prisoner by the Crusaders, and put to labour in the trenches of Tripoli. From this slavery he was ransomed by a wealthy merchant of Aleppo; who afterwards gave him his daughter in marriage with a dōwry of a hundred pieces of gold. This incident is alluded to in the Gulistān (chap. ii., tale 32). The lady sorely exercised the poet's patience. Once, says he, she reproached me, saying "Art thou not he whom my father redeemed from captivity among the Franks for ten dīnārs?" I replied, "Yes: he ransomed

* There exist some serious discrepancies among writers as to the year in which Sa'dī was born. It is generally admitted that he died at a very advanced age, viz., 120 lunar years, which make nearly 116 solar. If this be the case, then A.H. 571 is the year of his birth; for, of the year of his death there can be no doubt, as it is inscribed on his tomb near Shīrāz. At the same time Daulat Shāh states that his age was 102 years when he died. To this date we object for the following reason: M. Michaud in his "History of the Crusades" states, on the authority of M. Langlès, that Sa'dī was taken captive by the Franks soon after the commencement of the sixth Crusade—about A.D. 1200—when, by Daulat Shāh's reckoning, the poet would have been only about 12 years old, a supposition altogether inadmissible.

نَعُوذُ بِاللَّهِ اِذَا خَلَقْتَ غَيْبٌ دَانَ بُوْدِي | كَسِي بِحَالِ خُودِ اَز دَسْتِ كَسِ نِيَا سُوْدِي *

مطایبه ۹۶

زَر اَز مَعْدَنِ بَكَانِ كَنْدَنِ بَدَرِ آيِد - وَ اَز دَسْتِ بَخِيْلِ بَجَانِ كَنْدَنِ * قَطْعَه

دُونَانِ نَخُورَنْدِ وَ كُوشَه دَارَنْد | كُويَنْد - اُمِيْدِ بَهْ كِه خُورْدَه *

فَرْدَا بِيْنِي بِكَامِ دَشْمَنِ زَر مَانْدَه وَ خَاكْسَارِ مَرْدَه *

ادب ۹۷

هَر كِه بَر زِيْر دَسْتَانِ نَبَخْشَايِدِ بَجُورِ زِيْر دَسْتَانِ كِرْفَتَارِ آيِد * مَثْنَوِي

نَه هَر بَا زُو كِه دَر وِي قُوْتِي هَسْت | بَمَرْدِي عَاجِزَانِ رَا بِشْكَنْدِ دَسْت *

ضَعِيْفَانِ رَا مَيْنَه بَر دَلِ كَزَنْدِي | كِه دَر مَانِي بَجُورِ زُور مَنْدِي *

حکمت ۹۸

عَاقِلِ چُونِ خِلَافِ دَر مِيَانِ آيِدِ بَجَهْدِ وَ چُونِ صِلَحِ بِيْنِدِ لَنْگَرِ بَنِيْد - كِه آتَجَا

سَلَامَتِ بَر كِرَانِ اسْتِ وَ اَيْنَجَا حُلُوْتِ دَر مِيَانِ *

حکمت ۹۹

مَقَامِرَا سَه شَشِ مِي بَايِدِ وَ لِيَكَنْ سَه يَكْتِ مِي آيِد * بَيْت

هَزَار بَارِ چِرَا كَاهِ خُوشْتَرَا ز مِيْدَانِ | وَ لِيَكْتِ اسَبِ نَدَارْدِ بَدَسْتِ خُويْشِ عَنَانِ *

تَصَرُّعِ ۱۰۰

دَر وِيْشِي دَر مَنَاجَاتِ مِيْگِفْت - يَا رَبِّ رَحْمَتِ كُنْ بَر بَدَانِ - كِه بَر نِيَكَانِ

خُودِ رَحْمَتِ كَرْدَه كِه اِيْشَانِ رَا نِيَكْتِ آفَرِيْدَه *

حکمت ۱۰۱

كُويَنْدِ اَوَّلِ كَسِي كِه عِلْمِ بَر جَا مِه كَرْدِ وَ اَنْگِشْتَرِي دَر دَسْتِ نِهَادِ جَمْشِيْدِ بُوْد *

كِفْتَنْدَش - چِرَا زِيْنَتِ بَجَمِپِ دَاْدِي وَ فَضِيْلَتِ مَر رَاسْتِ رَا سَت * كِفْت -

رَاسْتِ رَا رَاسْتِي تَمَامِ اسْت * قَطْعَه

وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنَ الْعَذَابِ الْأَلْفِ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ * بیت

پند است خطابِ مهتران - آنکه بند | چون پند دهند و نشنوی - بند نهند *
 نیکبختان بحکایات و امثالِ پیشینیان پند گیرند از آن پیش که پسینیان بواقعۀ
 ایشان مَثَل زنند * دزدان دست کوتاه نکنند تا دستِ شان کوتاه نکنند * قطعه
 نَرود مرغ سوی دانه فراز | چون دگر مرغ بیند اندر بند *
 پند گیر از مصائبِ دگران | تا نگیرند دیگران ز تو پند *

حکمت ۹۳

آنرا که گوشِ ارادت گران آفریده اند - چون کند که بشنود - و آنرا که کمندِ
 سعادت کشان می بَرَد - چه کند که نَرود - قطعه

شبِ تاریکِ دوستانِ خدای می بتابد چو روزِ رخشنده *
 وین سعادت بزورِ بازو نیست | تا نبخشد خدای بخشنده *

رباعی

از تو بیکه نالم که دگر داور نیست | وز دستِ تو هیچ دست بالاتر نیست *
 آنرا که تو رهبری کنی - گم نشود | و آنرا که تو گم کنی - کسی رهبر نیست *

عبرت ۹۴

گدائیِ نیک سر انجام به از پادشاهی بد فرجام * بیت
 غمی کز پیشِ شادمانی بَری | به از شادی کز پَسش غم خوری *

لطیفه ۹۵

زمین را از آسمان نثار است و آسمان را از زمین غبار * کُلِّ اِنَاءٍ يَّتَرَشَّحُ بِمَا فِيهِ *

بیت

گَرَتِ خوی من آمد ناسزاوار | تو خویِ نیکِ خویش از دست مگذار *
 حق تعالی می بیند و می پوشد و همسایه نمی بیند و می خروشد * بیت

لطیفه ۸۸

از نفس پرور هنرور نیاید و بی هنر سرور پرا نشاید * مثنوی
 مکن رحم بر گاو بسیار خوار که بسیار خسپست بسیار خوار *
 چو گاو ار همی بایدت فریہی | چو خر تن بجور کسان در دهی *

تربیت ۸۹

در انجیل آمده است - که ای فرزندی آدم اگر توانگری دهمت - از من مشغول
 شوی بمال - و اگر درویش کنمت تنگدل نشینی - پس خلوت ذکر من کجا
 در یابی و عبادت من کی شتابی * قطعه
 گر اندر نعمتی - مغرور و غافل | و ر اندر تنگدستی - خسته و ریش *
 چو در سرا و ضرا حالت اینست | ندانم کی بحق پردازی از خویش *

عبرت ۹۰

ارادت بیچون یکی را از تخت شاهی فرود آرد و دیگری را در شکم ماهی نگو
 دارد *

بیت

وقتست خوش آنرا که بود ذکر تو مونس |
 و ر خود بود اندر شکم حوت چو یونس *

حکمت ۹۱

اگر تیغ قهر بر کشد - نی و ولی سردر کشد - و اگر غمزه لطف بجنباند - بدانرا
 به نیکان در رساند * قطعه

گر بمحشر خطاب قهر کند | انبیا را چه جای معذرت است *
 پرده از روی لطف گو - بردار | کاشقیا را امید مغفرت است *

وعظ ۹۲

هر که بتادیب دنیا راه صواب نگیرد - بتعذیب غیبی گرفتار آید * قَالَ اللَّهُ تَعَالٰی

حکایت ۸۵

ریشی درونِ جامه داشتم * شیخِ رحمة الله علیه هر روز پرسیدی - که ریشت
چونست و نپرسیدی که کجاست - دانستم که از آن احتراز میکند که ذکر هر
عضوی روا نباشد * و خردمندان گفته اند - هر که سخن نسنجد - از جواب
برنجد
قطعه

تا نیک ندانی که سخن عینِ صوابست | باید که بگفتن دهن از هم نکشائی *
گراست سخن باشی و در بند بمائی | به ز آن که دروغت دهد از بند رهایی *

حکمت ۸۶

دروغ گفتن بضربِ لَازِب مآند - اگر نیز جراحتِ درست شود - نشان بمآند *
چون برادرانِ یوسف علیه السلام بدروغ گفتن موسوم شدند - پدر را بر راست
گفتن ایشان اعتماد نماند * قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمُ الْاَنْفُسُكُمْ امْرًا فَصَبِرْ جَمِيلًا *
قطعه

دروغی نگیرند صاحبِ دلان | بر آن کس که پیوسته گفتست راست *
اگر مشتهر شد کسی در دروغ | اگر راست گوید - تو گوئی خطاست *
کسی را که عادت بود راستی | خطائی کند - در گذارند از او *
وگر نامور شد بقولِ دروغ | دگر راست باور ندارند از او *

مطایبه ۸۷

اجلِ کائنات از روی ظاهر آدمیست - و اذَلِ موجودات سگ - و باتفاق
خردمندان سگ حق شناس به از آدمی نا سپاس *
قطعه

سگی را لقمه هرگز فراموش | نگرده - و رزنی صد نوبتش سگ *
وگر عمری نوازی سفله را | بکمتر چیز آید با تو در جنگ *

حکمت ۸۲

هر که با بدان نشیند - اگر طبیعت ایشان در وی اثر نکند - بطریقت ایشان
 متهم گردد - چنانکه اگر شخصی بخرابات رَوَد بنماز کردن - منسوب شود بخمر
 خوردن * مثنوی

رَقَم بر خود بنادانی کشیدی   که نادان را بصحبت برگزیدی *
 طلب کردم ز دانایان یکی پند   مرا گفتند با نادان مپیوند -
 که گر صاحب تمیزی - خر نمایی   و گر نادانی - احمق تر نمایی *

حکمت ۸۳

حِلْمِ شتر چنانکه معلومست اگر طفلی مهارش گیرد و صد فرسنگ ببرد -
 کردن از متابعت او نه پیچد - اما اگر راهی هولناکش پیش آید که موجب
 هلاک باشد و طفل آنجا بنادانی خواهد رفتن - زمام از کفش درگسلاند و بیش
 متابعت نکند - که هنگام درشتی ملاطفت مذموم است - و گفته اند - دشمن
 بملاطفت دوست نگیرد بلکه طمع زیادت کند * قطعه

کسی که لطف کند با تو - خاک پایش باش ا
 و گر ستیزه کند - در دو چشمش آگن خاک *
 سخن بلطف و گرم با درشت خوی مگویی ا
 که زنگ خورده نگیرد مگر بسوهن پاک *

حکمت ۸۴

هر که در پیش سخن دیگران افتد تا مایه فضلش بدانند بیشک پایه جهلش
 معلوم کنند - و بزرگان گفته اند - قطعه

ندهد مرد هوشمند جواب   مگر آنکه کزو سؤال کنند *
 گرچه بر حق بود فراخ سخن   ا حمل دعویش بر محال کنند *

یا مَرُو با یارِ ازرق پیرهن | یا بِکُش بر خان و مان انگشت نیل *
یا مَکُن با پیلبانان دوستی | یا طلب کن خانه در خوردِ پیل *

حکمت ۷۷

خلعتِ سلطان گرچه عزیز است - جامهٔ حُلَقانِ خود از آن بعزت تر - و خوان
بزرگان اگرچه لذیذ است خردۀ انبانِ خویش از آن بلدت تر * بیت
سِرکه از دست رُجِ خویش و تَره بهتر از نانِ ده خدای و بَره *

حکمت ۷۸

خلافِ رایِ صوابست و نقضِ عهدِ اولو الالباب دارو بگمان خوردن و راه نادیده
بی کاروان رفتن *

حکمت ۷۹

امامِ مرشد الغزالی را رحمه الله علیه پرسیدند - که چگونه رسیدی بدین مرتبهٔ
علوم * گفت - هرچه ندانستم بپرسیدنِ آن ننگ نداشتم * قطعه
امیدِ عافیت آنکه بُود مُوافِقِ عقل | که نبض را به طبیعت شناس بنمائی *
بپرس هرچه ندانی - که ذلِ پرسیدن | دلیلِ راهِ تو باشد بعزِ دانائی *

پند ۸۰

هر آنچه دانی که هرآینه معلومِ تو خواهد شد - بپرسیدنِ آن تعجیل مکن - که
هیبت و دهشت را زیان دارد * شعر

چو لقمان دید - کاندَر دستِ داؤد | همی آهَن بمعجز موم گردد -
نپرسیدش - چه می سازی - که دانست | که بی پرسیدنش معلوم گردد *

پند ۸۱

از لوازمِ صحبت یکی آنست که خانه پردازی و یا با خانه خدا در سازی * قطعه
حکایت بر مزاجِ مُستمع گوی | اگر دانی که دارد با تو مَیْلِ -
هر آن عاقل که با مَجنون نشیند | نگوید جز حدیثِ حُسنِ لیلی *

قطعه دیگر

الا تا نخواهي بلا بر حسود | که آن بخت برگشته خود در بِلَست *
چه حاجت که با وي کني دشمني | که وي را چنين دشمني در قفاست *

حکمت ۷۲

تلمیذ بي ارادت عاشق بي زر است - و رونده بي معرفت مرغ بي پر - و
عالم بي عمل درخت بي بر - و زاهد بي علم خانه بي در *

پند ۷۳

مراد از نزول قرآن تحصیل سیرت خوبست نه ترتیل سوره مکتوب * عامي *
مُتَعَبِد پياده رفته است و عالم مُتَهَارِن سوار خفته * عاصي که دست بر دارد به
از عابدي که عجب در سر دارد * بیت

سرهنگ لطیف خوي دلدار | بهتر ز فقيه مردم آزار *

حکمت ۷۴

يکي را گفتند - که عالم بي عمل چچه ماند - گفت - بزنبور بي عسل * بیت
زنبور درشت بي مروت را گوي | باري چو عسل نمي دهی نیش مزین *

حکمت ۷۵

مرد بي مروت زن است - و عابد با طمع ره زن * قطعه

اي - به پندار کرده جامه سفید | بهر ناموس خلق و نامه سیاه *
دست کوتاه باید از دنیا | آستین خواه دراز و خواه کوتاه *

حکمت ۷۶

دو کس را حسرت از دل نرود و پای تغاين از گل بر نیاید - تاجري کشتي
شکسته و وارثي با قلندران نشسته * قطعه

پیش درویشان بود خوشت مباح | گر نباشد در میان مالت سبیل *

قضا دیگر نشود - و هزار ناله و آه | بشکریا بشکایت بر آید از دهنی *
 فرشته - که وکیل است بر خزانه باد | چه غم خورد که بمیرد چراغ بیوه زنی *
 بند ۶۷

ای طالب روزی بنشین که بخوری - و ای مطلوب اجل مرو که جان نبری * قطعه
 جهد رزق ار کنی و گر نکنی | برساند خدای عز و جل *
 ور شوی در دهان شیرو پلنگ | نخوردند مگر بروز اجل *
 حکمت ۶۸

به نا نهاده دست نرسد - و نهاده هر کجا که هست برسد * بیت
 شنیده که سکندر برفت تا ظلمات | بچند مسحت و آنکه نخورد آب حیات *
 حکمت ۶۹

صیاد بی روزی در دجله ماهی نگیرد و ماهی بی اجل در خشکی نمیرد * بیت
 مسکین حریص در همه عالم همی دود | او در قفای رزق و اجل در قفای او *
 بند ۷۰

توانگر فاسق کلونج زر اندودست و درویش صالح شاهد خاك آلود - این دلق
 موسی است مرثع و آن ریش فرعون است مرثع * شدت نیکان روی در فرج
 دارد و دولت بدان سر در نشیب * قطعه
 هرکرا جاه و دولتست بدان | خاطر خسته در نخواهد یافت *
 خبرش ده که هیچ دولت و جاه | بسرائی دیگر نخواهد یافت *
 حکمت ۷۱

حسود از نعمت حق بخیل است و بنده بی گناه را دشمن * قطعه
 مردکی خشک مغز را دیدم | رفته در پوستین صاحب جاه *
 گفتم - ای خواجه - گر تو بد بختی - | مردم نیک بخت را چه گناه *

حکمت ۶۳

معصیت از هر که صادر شود ناپسندیده است و از علما ناخوب تر - که علم سلاح جنگ شیطان است - و خداوند سلاح را چون به اسیری برند - شرمساری بیش برد *

بیت

عامی نادان پریشان روزگار به ز دانشمند ناپرهیزگار *
کان بنایینی از راه افتاد | وین دو چشمش بود - و در چاه افتاد *

حکمت ۶۴

هر که در زندگی نانش نخورند - چون بمیرد نامش نبرند * لذت انگور بیوه داند نه خداوند میوه * یوسف صدیقی علیه السلام در خشک سالی مصر سیر نخوردی تا گرسنگان را فراموش نکند *

بیت

آنکه در راحت و تنعم زیست | او چه داند که حال گرسنه چیست *
حال درماندگان کسی داند | که باحوال خویش درماند *

قطعه

ای که بر مرکب تازنده سواری هوش دارا که خر خارکش مسکین در آب و گل است *
آتش از خانه همسایه درویش نخواه | کانچه از روزن او میگردد - دود دلست *

پند ۶۵

درویش ضعیف را در تنگی خشک سال میپرس - که چونی - الا بشرط آنکه مرهم بر ریش بنهی و درهم در پیش * قطعه

خری که بینی بارش بگل در افتاده | ز دل برو شفقّت کن - ولی مرو بسرش *
کنون که رفتی و پرسیدیش - که چون افتاد | میان ببند و چو مردان بگیردُم خرش *

حکمت ۶۶

دو چیز محال عقلست - خوردن بیش از رزق مقسوم و مردن پیش از وقت نامعلوم *

قطعه

بیت

در خرمی بر سرائی ببند | که بانگ زن از وی بر آید بلند *

حکمت ۵۹

رای بی قوت مکروفسونست و قوت بی رای جهل و جنون *

تمیز باید و تدبیر و رای و آنکه مُلک |

که مُلک و دولت نادان سلاح جنگِ خودست *

حکمت ۶۰

جوانمردی که بخورد و بدهد به از عابدی که روزه دارد و بنهد * هر که ترکِ

شهوت از بهر قبولِ خلق کرده است از شهوتِ حلال در شهوتِ حرام افتاده

است *

بیت

عابد که نه از بهر خدا گوشه نشیند | بیچاره در آئینه تاریخ چه بیند *

حکمت ۶۱

اندک اندک خلی شود و قطره قطره سیلی گردد * یعنی آنان که دست قدرت

ندارند سنگ خرد نگاه دارند تا بوقت فرصت دمار از دماغ خصم بر آرند *

شعر

وَ قَطْرٌ عَلَيَّ قَطْرٍ إِذَا اتَّفَقَتْ نَهْرٌ وَ نَهْرٌ أَلِيَّ نَهْرٍ إِذَا اجْتَمَعَتْ بَحْرٌ *

بیت

اندک اندک بهم شود بسیار | دانه دانه است غله در انبار *

حکمت ۶۲

عالم را نشاید که سفاقت از عامی بحلم در گذارد - که هر دو طرف را زیان دارد

که هیبت این کم شود و جهل آن مُحکّم *

بیت

چو با سفله گوئی بلطف و خوشی | فزون گرددش کبر و گردن کشی *

سنگ بد گوهر اگر کاسه زرین بشکست | قیمتِ سنگ نيفزايد و زر کم نشود *

حکمت ۵۶

خردمندی که در زمره اوباش سخن به بندد - شگفت مدار - که آوازِ برِبط از
غلبه دهل بر نیاید و بویِ عبیر از بویِ گنده سیر فرو ماند * شعر

بلند آوازِ نادان کردنِ افراخت | که دانارا بیِ شرمی بینداخت *

نمی داند که آهنگِ حجازی | فرو ماند ز بانگِ طبلِ غازی *

جوهر اگر در خلایب افتد همان نفیس است - و غبار اگر بر فلک رود همچنان
خسیس * استعدادِ بی تربیت دریغ و تربیتِ نا مستعد ضائع * خاکستر اگر چه
نسبتی عالی دارد از آن که آتش جوهرِ علویست و لیکن چون بنفسِ خود هنری
ندارد - با خالِ برابرست * قیمتِ شکر نه از نی است - که آن خود خاصیتِ
وی است * مشکِ آنست که خود ببوید - نه آنست که عطار بگوید * دانا
چون طبله عطارست خاموش و هنر نُمای و نادان چون طبلِ غازیست - بلند
آواز و میان تهی *

نظم

عالم اندر میانه جهال | مَکلی گفته اند صدیقان *

شاهدی در میانِ کورانست | مصحفی در کُنشتِ زندیقان *

چو کنعان را طبیعتِ بی هنر بود | پیمبر زادگی قدرش نیفزود *

هنر بنما - اگر داری - نه گوهر | گل از خارست و ابراهیم از آذر *

حکمت ۵۷

دوستی را که همه عمر فرا چنگ آرند - نشاید که بیک نفس بیازارند * بیت

سنگی بچند سال شود لعل پاره | زِ بهار تا بیک نفسش نشکنی بسنگ *

حکمت ۵۸

عقل در دستِ نفس چنان گرفتار است که مرد عاجز بدستِ زنِ گریز *

تا طبق بگیرند - و پیران تا عرق کنند - اما قلندران چندان خورند که در معده
جای نفس نماند و بر سفره روزی کس * بیت

اسیر بند شکم را دوشب نگیرد خواب | شی شی زمعده سنگی شی زدل تنگی *
وعظ ۳۰

مشورت با زنان تباه است و سخاوت با مفسدان گناه *

حکمت ۴۰

هرکرا دشمن در پیش است گر نکشد دشمن خویش است * بیت
سنگ در دست و مار بر سر سنگ | نکند مرد هوشیار درنگ *
ترخم بر پلنگ تیز دندان | ستمگاری بود بر گوسفندان *
و گروهی برخلاف این مصلحت دیده اند و گفته اند - که در کشتن بندگان
تا ممل اولتر است بحکم آنکه اختیار باقیست - توان کشت و توان بخشید -
اما اگر بی تا ممل کشته شود محتملست که مصلحتی فوت شود که تدارک آن
ممتنع باشد * بیت

نیک سهلست زنده بیجان کرد | کشته را باز زنده نتوان کرد *
شرط عقلست صبر تیر انداز | که چورفت از کمان نیاید باز *

حکمت ۵۰

حکیمی که با جاهلی در افتد - باید که توقع عزت ندارد * اگر جاهل بزبان
آوری بر حکیم غالب آید - عجب نیست - که سنگی است که گوهر را شکند *

بیت

چه عجب گر فرو رود نفسش | عندلیبی غراب هم قفسش *

بیت

گر هنرمند ز اوباش جفا بی بیند | تا دل خویش نیازارد و در هم نشود *

بند ۴۷

پنجه افکندن با شیر و مشتش زدن بر شمشیر کار خردمندان نیست *

بیت

جنگ و زور آوری مکن با مست | پیش سر پنجه در بغل نه دست *

تحدیر ۴۸

ضعیفی که با قوی دلاوری کند یار دشمنست در هلاک خویش * قطعه

سایه پرورده را چه طاقت آن که رود با مبارزان بقتال *

سُست بازو بجهل میفکند پنجه با مرد آهنین جنگال *

توبیخ ۴۹

هر که نصیحت نشنود سر ملامت شنیدن دارد * بیت

چون نیاید نصیحت در گوش | اگر سرزنش کنند خاموش *

لطیفه ۵۰

بی هنران هنرمند را نتوانند دید - چنانکه سگانی بازاری سبک شکاری را ببینند و

مشغله بر آرند و پیش آمدن نگذارند * یعنی سغله چون بهتر با کسی بر نیاید -

بخبشش در پوستین افتد * بیت

کند هر آینه غیبت حسود کوه دست | که در مقابله گنگش بود زبانی مقال *

حکمت ۵۱

اگر جور شکم نبودی - هیچ مرغ در دام نیفتادی - بلکه صیاد خود دام نهادهی *

بیت

شکم بند دست است و زنجیر پای | شکم بنده کمتر پرستد خدای *

عبرت ۵۲

حکیمان دیر دیر خورند - و عابدان نیم سیر - و زاهدان تا سَد رمق - و جوانان

گر نشیند فرشته با دیو | وحشت آموزد و خیانت و ریو *
از بدان نیکوئی نیاموزی | نکند گرگ پوستان دوزی *

لطیفه ۴۰

مردمان را عیب نهانی آشکارا مکن - که مرایشان را رسوا کنی و خود را بی اعتبار *
تشبیه ۴۱

هر که علم خواند و عمل نکرد بدان ماند که گاوراند و تخم نیفشاند *
عبرت ۴۲

از تن بیدل طاعت نیاید و پوست بی مغز بضاعت را نشاید *
تشبیه ۴۳

نه هر که در مجادله چست در معامله درست * بیت
بس قامت خوش که زیر چادر باشد | چون باز کنی مادر مادر باشد *
حکمت ۴۴

اگر شبها همه شب قدر بودی - شب قدر بی قدر بودی * بیت
گر سنگ همه لعل بدخشان بودی | پس قیمت لعل و سنگ یکسان بودی *
حکمت ۴۵

نه هر که بصورت نیکوست سیرت زیبا دروست * قطعه
توان شناخت بیک روز در شمائل مرد | که تا کجاش رسیدست پایگاه علوم *
ولی ز باطنش ایمن مباش و غره مشو | که خُبش نفس نگیرد بسالها معلوم *
تحدیر ۴۶

هر که با بزرگان ستیزد خون خود بریزد * قطعه
خویش را بزرگ می بینی | راست گفتند - یک دو بیند لوح *
زود بینی شکسته پیشانی | تو که بازی بسر کنی با غوج *

حکمت ۳۶

کارها بصبر بر آید و مستعجل بسر در آید * مثنوی

بچشم خویش دیدم در بیابان که مرد آهسته بگذشت از شتابان *

سمند بادپا از تکت فرو ماند | شتریان همچنان آهسته میراند *

ملاطفه ۳۷

نادان را به از خاموشی پیرایه نیست - و اگر این مصلحت بدانستی - نادان

نبودی * قطعه

چون نداری کمال و فضل - آن به | که زبان در دهان نگهداری *

آدمی را زبان فصاحت کند | جوزی مغز را سبکساری *

ایضا

خری را ابلهی تعلیم میداد | برو پُرسف کرده سعی دائم *

حکیمی گفتش - ای نادان - چه کوشی | درین سودا - بترس از لوم لاثم *

نیاموزد بهائم از تو گفتار | تو خاموشی بیاموز از بهائم *

مثنوی

هرکه تأمل نکند در جواب | بیشتر آید سخنش نا صواب *

یا سخن آرای چو مردم بهوش | یا بنشین همچو بهائم خموش *

مطایبه ۳۸

هرکه با داناتر از خود مجادله کند - تا بدانند که داناست - بدانند که نادانست *

بیت

چون در آید به از توئی سخن | گرچه به دانی اعتراض مکن *

لطیفه ۳۹

هرکه با بدان نشیند نیکی نه بیند * مثنوی

بد اخترتر از مردم آزار نیست | که روز مصیبت کسش یار نیست *

حکمت ۳۴

جان در حمایت یکدمست - و دنیا وجودی میان دو عدم * دین دنیا مفروش

که دین دنیا فروشان خرد - یوسف بفروشد تا چه خرد * اَلَمْ اَعٰهَدْ اِلَیْکُمْ یَا

بَنی اٰدَمَ اَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّیْطَانَ اِنَّهٗ لَکُمْ عَدُوٌّ مُّبِیْنٌ * بیت

بقول دشمن پیمان دوست بشکستی | ببین که از که بُریدی و با که پیوستی *

تنبیه ۳۵

شیطان با مُخلصان بر نمی آید و سلطان با مفلسان * مثنوی

وامش مَدّه آن که بی نمازست | گرچه دهندش ز فاقه باز است *

کو فرضِ خدا نمی گذارد | از قرضِ تو نیز غم ندارد *

پند

هرچه زود بر آید دیر نباید *

قطعه

خاکِ مشرق شنیده ام که کنند | بچهل سال کاسه چینی *

صد بروزی کنند در بغداد | لا جرم قیمتش همی بینی *

نظم

مُرغک از بیضه برون آید و روزی طلبد |

آدمی زاده ندارد کُخَر از عقل و تمیز *

آن که ناگاه کسی گشت بچیزی نرسید |

وین بتمکین و فضیلت بگذشت از همه چیز *

آبگینه همه جا بینی - از آن قدرش نیست |

لعل دشوار بدست آید از آنست عزیز *

الا - تا نشنوي مدح سخن گوي که اندک مایه نفعي از تو دارد *
 اگر روزي مرادش بر نياري | دو صد چندان عُیوبت بر شمارد *
 تربیت ۳۰

متکلم را تا کسي عیب نگیرد - سخنش صلاح نپذیرد * بیت
 مشو غره بر حسن گفتار خویش | بتکسین نادان و پندار خویش *
 ملاطفه ۳۱

همه کس را عقل خود بکمال نماید و فرزند خویش بجمال * نظم
 يکي جهود و مسلمان بخلاف میگردند | چنانکه خنده گرفت از نزاع ایشانم *
 بطنز گفت مسلمان - گر این قبالة من | درست نیست - خدایا جهود میرانم *
 جهود گفت - بتوریت میخورم سوگند | وگر خلاف کنم همچو تو مسلمانم *
 گراز بسیط زمین عقل مُعدم گردد | بخود گمان نبرد هیچکس - که نادانم *
 مطایبه ۳۲

ده آدمي بر سفره بخورند و دو سگ بر جیفه باهم بسر نبرند * حریص با جهانی
 گرسنه است - و قانع بنانی سیر * حکما گویند درویشی بقناعت به از توانگری
 بیضاعت * بیت

روده تنگ بیک کرده نای تهی پُر گردد | نعمت روی زمین پُر نکند دیده تنگ *
 مثنوی

پدر چون دور عمرش منقضي گشت | مرا این یک وصیت کرد و بگذشت *
 که شهوت آتش است از وی به پرهیز | بخود بر آتش دوزخ مکن تیز *
 در آن آتش نیاري طاقت سوز | بصبر آبی بر این آتش زن امروز *
 نصیحت ۳۳

هر که در حالت توانائی نیکویی نکند - در وقت ناتوانی سختی بیند * بیت

بِرو با دوستان آسوده بنشین | چو بینی در میان دشمنان جنگ *

و گر بینی که با هم یکرانند | کمان را زه کن و بر باره زه سنگ *

تنبيه ۲۴

دشمن چون از همه حیلها در ماند - سلسله دوستی بجنباند * آنکه بدوستی
کارها کند که هیچ دشمن نتواند کرد *

پند ۲۵

سر مار بدست دشمن بکوب که از اَحَدِ الْحَسَنین خالی نباشد - اگر دشمن
غالب آمد - مار کشتی و گرنه از دشمن برستی * بیت
بروزِ معركة ایمن مَشُو ز خصمِ ضعیف | که مغز شیر بر آرد چو دل ز جان برداشت *

پند ۲۶

خبری - که دانی - که دلی بیازارد - تو خاموش باش - تا دیگری بیارد * بیت
بَلْبَلَا مَزْدَه بهار بیار | خبر بد بیوم باز گذار *

تحدیر ۲۷

پادشاه را بر خیانت کسی واقف مگردان مگر آنکه که بر قبولِ کَلّی واثق باشی -
و گرنه - در هلاکِ خود همی کوشی * بیت
پسِیچ سخن گفتن آنگاه کن | چو دانی که در کار گیرد سخن *

مطایبه ۲۸

هر که نصیحتِ خود را نمی کند - او خود بنصیحت گری محتاجست *

ملاطفه ۲۹

فریب دشمن مخور و غرورِ مداحِ منخر - که آن دامِ زرق نهاده است و این کامِ
طمع کشاده * احمق را ستایش خوش آید - چون لاشه که در کعبش دمی فربه
نماید * قطعه

ایضا

شبانی با پدر گفت - ای خردمند | مرا تعلیم کن پیرانه یک پند *
 بگفتا - نیک مردی کن - نه چندان | که گردد خیره گریخت نیز دندان *

حکمت ۲۰

دو کس دشمن ملک و دین اند - پادشاه بی حلم و زاهد بی علم * بیت
 بر سر ملک مبادا آن ملک فرمان ده | که خدا را نبود بنده فرمان بردار *

حکمت ۲۱

پادشاه را باید که خشم بر دشمنان تا بجای نراند - که دوستان را برو اعتماد
 نماند - که آتش خشم اول در خداوند خشم افتد - پس آنکه زبانه بخصم رسد
 یا نرسد * مثنوی

نشاید بنی آدم خاک زاد | که در سر کند کبر و تندي و باد *
 ترا با چنین گرمی و سرکشی | نپندارم از خاکی - از آتشی *

قطعه

در خاک بیلقان برسدیم بعابدی | گفتم - مرا بتریت از جهل پاک کن *
 گفتا - برو چو خاک تحمّل کن - ای فقیه | یا هر چه خوانده هه در زیر خاک کن *

مطایبه ۲۲

بد خوی در دست دشمنی گرفتار است که هر کجا که رود از چنگ عقوبت
 او خلاص نیابد * بیت

اگر ز دست بلا بر فلک رود بد خوی | ز دست خوی بد خویش در بلا باشد *

پند ۲۳

چو بینی که در سپاه دشمن تفرقه افتاد - تو جمع باش - و اگر جمعند از
 پریشانی خود اندیشه کن * قطعه

حکمت ۱۶

تا کار بزرگان بر آید - جان در خطر افکندن نشاید * عرب گوید - آخر الحیل
السیف *

بیت

چو دست از همه حیلتی در گسست | حلاست بُردن بشمشیر دست *

حکمت ۱۷

بر عجز دشمن رحمت مکن - که اگر قادر شود - بر تو نبخشاید * بیت

دشمن چو بینی ناتوان - لاف از بُروتِ خود مزین |

مغزیست در هر استخوان - مردیست در هر پیرهن *

نکته

هر که بدی را بکشد - خلق را از بلاي بزرگ برهاند و او را از عذابِ خدای * قطعه

پسندیده است بخشایش و لیکن مَنه بر ریشِ خلق آزار مَرهم *

ندانست آنکه رحمت کرد بر مار | که این ظلمست بر فرزندِ آدم *

حکمت ۱۸

نصیحت از دشمن پذیرفتن خطاست - ولیکن شنیدن رواست - تا بخلاف آن

کارگنی و آن عینِ صوابست * مثنوی

حذر کن ز آنچه دشمن گوید آن کن | که بر زانو زنی دستِ تغابن *

گرت راهی نماید راست چون تیر | ازو برگرد و راهِ دستِ چپ گیر *

حکمت ۱۹

خشم بیش از حد وحشت آرد و لطفِ بی وقت هیبت ببرد * نه چندان درشتی

کن که از تو سیر گردند و نه چندان نرمی که بر تو دلیر شوند * مثنوی

درشتی و نرمی بهم در به است | چو رگ زن که جراح و مَرهم نه است *

درشتی نگیرد خردمند پیش | نه سُستی که ناقص کند قدرِ خویش *

نه مرخویشتن را فرونی نهد | نه یکباره تن در زبونی دهد *

پند ۱۲

هر که دشمن کوچکش را حقیر شمارد بدان می ماند که آتش اندک را مهمل
می گذارد * قطعه

امروز بکش که میتوان کشت | کاتش که بلند شد جهان سوخت *
مگذار که زه کند کمان را دشمن - که به تیر میتوان دوخت *

حکمت ۱۳

سخن در میان دو دشمن چنان گوی که اگر دوست گردند شرم زده نباشی *
مثنوی

میان دو تن جنگ چون آتش است | سخن چین بد بخت هیزم کش است *
کنند این و آن خوش دگر باره دل | وی اندر میان کور بخت و خجل *
میان دو تن آتش افروختن | نه عقلست خود در میان سوختن *
قطعه

در سخن با دوستان آهسته باش | تا ندارد دشمن خونخوار گوش *
پیش دیوار آنچه گوئی هوش دار | تا نباشد در پس دیوار گوش *

حکمت ۱۴

هر که با دشمنان دوستان خود صلح کند سر آزار دوستان دارد *

بیت

بشوی - ای خردمند - ز آن دوست دست | که با دشمنانت بود هم نشست *

پند ۱۵

چون در امضای کاری متردد باشی - آن طرف اختیار کن که بی آزارتر بر آید *

بیت

با مردم سهل جوی دشوار مگوی | با آن که در صلح زند - جنگ مجوی *

وقتی بلطف گوی و مدارا و مَرُدَمی | باشد که در کمند قبول آوری دلی |
وقتی بقهر گوی - که صد کوزه نبات | گه گه چنان بکار نیاید که حنظلی *

حکمت ۸

رحم آوردن بر بدان ستمست بر نیکان - و عفو کردن از ظالمان جورست بر
مظلومان *

بیت

خیبث را چو تعهد کنی و بنوازی | بدولت تو نگه میکند بانبازی *

حکمت ۹

بر دوستی پادشاهان اعتماد نباید کرد و بر آواز خوش کودکان غرّه نباید شد - که
این بجوایی متبدل گردد و آن بجوایی متغیر *

بیت

معشوق هزار دوست را دل ندهی | ور میدهی - دل بجدائی بنهی *

حکمت ۱۰

هر آن سِری که داری با دوست در میان مینه - باشد که وقتی دشمن شود - و
هر بدی که توانی بدشمن مرسان - باشد که روزی دوست گردد - و رازی که نهان
خواهی با هیچ کس مگوی - اگرچه دوست مخلص باشد - که مر آن دوست را
نیز دوستان باشند *

قطعه

خاموشی به که ضمیر دل خویش | با کسی گفتن - و گفتن - که مگوی *
ای سلیم - آب ز سر چشمه ببند | که چو پُر شد نتوان بستن جوی *
سخنی در نهان نباید گفت | که بهر انجمن نشاید گفت *

حکمت ۱۱

دشمن ضعیف که در طاعت آید و دوستی نماید - مقصود وی جز آن نیست
که دشمن قوی گردد - و گفته اند - که بر دوستی دوستان اعتماد نیست - تا بتملق
دشمنان چه رسد *

بیت

دوستانم ز دشمنان بترند | دشمنان خود علامت دگرند *

ایضا

شکرِ خدای کن که موفّق شدی بخیر | ز انعامِ فضلِ او نه معطل گذاشت *

منت منه - که خدمتِ سلطان همی کنم | منت شناس ازو که بخدمت بداشت *

حکمت ۳

دو کس رنجِ بیهوده بردند و سعی بی فائده کردند - یکی آنکه مال اندوخت و
 نخورد و دیگری آن که علم آموخت و عمل نکرد * مثنوی

علم چندانکه بیشتر خوانی | چون عمل در تو نیست نادانی *

نه محقق بود نه دانشمند | چار پائی برو کتابی چند *

آن تهی مغز را چه علم و خبر | که برو هیزمست یا دفتر *

حکمت ۴

علم از بهر دین پروردنست نه از برای دنیا خوردن * بیت

هر که پرهیز و علم وزهد فروخت | خرمنی گرد کرد و پاک بسوخت *

پند ۵

عالمِ ناپرهیزگار کور مشعله دار است - بُنّدی به و هو لا یَهْتَدِی * بیت

بی فائده هر که عمر در باخت | چیزی نخرید و زر بینداخت *

حکمت ۶

ملک از خردمندان جمال گیرد - و دین از پرهیزگاران کمال پذیرد * پادشاهان
 بنصیحتِ خردمندان از آن محتاج ترند که خردمندان بقربتِ پادشاهان * قطعه

پند اگر بشنوی ای پادشاه | در همه دفتر به ازین پند نیست -

جز بخردمند مفرما عمل | گرچه عمل کارِ خردمند نیست *

حکمت ۷

سه چیز بی سه چیز پایدار نمائد - مال بی تجارت - و علم بی دراست - و
 ملک بی سیاست *

قطعه

قطعه

مکن ز گردش گیتی شکایت - ای درویش |
 که تیره بختی - اگر هم برین نسق مُردی *
 توانگرا - چو دل و دست کامرانت هست |
 بخور به بخش که دنیا و آخرت بردی *

باب هشتم
 در آداب صحبت

حکمت ۱

مال از برای آسایشِ عمرست نه عمر از بهرِ گرد کردنِ مال * عاقلی را پرسیدند
 که نیکبخت کیست و بد بخت کدام * گفت - نیک بخت آنکه خورد و
 یَکشت و بد بخت آنکه مُرد و هشت * بیت
 مکن نماز بر آن هیچکس که هیچ نکرد | که عمر در سر تحصیلِ مال کرد و نخورد *

حکمت ۲

حضرت موسیٰ علیه السلام قارون را نصیحت کرد - که أَحْسَنُ کَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ
 إِلَیْکَ * نشنید - و عاقبتش شنیدی - که چه دید * قطعه
 آنکس که بدینار و دِرم خیر نیندوخت | سر عاقبت اندر سر دینار و دِرم کرد *
 خواهی که متمتع شوی از نعمتِ دنیا | با خلقِ کرم کن چو خدا با تو کرم کرد *
 عرب گوید - جُدْ وَلَا تَمْنَنَّ فَإِنَّ الْفَائِدَةَ إِلَیْکَ عَائِدَةٌ - یعنی به بخشش و مِثّت
 مَنِه که نفعِ آن بتو باز گردد * قطعه
 درختِ کرم هر گجا ببخ کرد | گذشت از فلک شاخ و بالای او *
 گر امیدواری کزو بر خوری | بمنت مَنِه آره بر پای او *

ملاهی - نعم - طائفه هستند بدین صفت که بیان کردی - قاصر همت و کافر نعمت - که ببرند و بنهند و بخورند و ندهند * اگر بمثل باران نبارد و یا طوفان جهان را بردارد - با اعتماد مکنبت خویش از محنت درویش نپرسند و از خدای تعالی نترسند و گویند -

بیت

گر از نیستی دیگری شد هلاک | مرا هست - بطرا ز طوفان چه باک *

بیت

وَرَاكِبَاتٍ نِيَقَا فِي هَوَادِجَهَا | لَمْ يَلْتَفِتَنَّ إِلَيَّ مَنْ غَاصَ فِي الْكُتُبِ *

بیت

دونان جو گلیم خویش بیرون بردند | گویند - چه غم - گر همه عالم مُردند * قومی برین نمط که بیان کردم هستند - و طائفه که خوانِ نعم نهاده و صلاهی کرم در داده و میان بخدمت بسته و ابرو بتواضع کشاده * طالب نامند و مغفرت - و صاحب دنیا و آخرت - چون بندگانِ حضرتِ پادشاهِ عالم عادل مؤید من عند الله - مظفر و منصور علی الاعداء - مالکِ آزِمَةِ الانام - حامی ثغور السلام - وارثِ مُلکِ سلیمان - اعدل ملوک الزمان - مظفر الدنيا و الدین ابو بکر بن سعد بن زنگی - اَدَامَ الله اَیَامَهُ وَ نَصَرَ اَعْلَامَهُ *

قطعه

بدر بجای پسر هرگز این کرم نکند | که دستِ جود تو با خاندانِ آدم کرد * خدای خواست که بر عالمی به بخشاید | بفضلِ خویش ترا پادشاهِ عالم کرد * قاضی چون سخن بدین غایت رسانید و از حدِ قیاسِ مبالغت نمود ما نیز بمقتضای حکمِ قضا رضا دادیم - و از ما مَضی در گذشتیم - و بعد از ما جَرِی طریقِ مَدارا پیش گرفتیم - و سر بتدارک بر قَدَمِ یکدیگر نهادیم - و بوسه بر سر و روی دادیم - فتنه بیارامید و خصومت بصلح انجامید - و ختم سخن بدین دو بیت بود -

آغاز * و سُنَّتِ جاهلانست - که چون بدلیل از خُصَم فرو مانند - سلسلهٔ خصومت
 بجنبانند * چون آذر بُت تراش که بَحْجَت با پسر بر نیامد بچنگش برخاست -
 که لَنْ لَمْ تَنْتَه لَرَجْمَنَّک - دُشنامم داد - سَقَطش گفتم * گریانم درید *
 زبُخداش شکستم *
 قطعه

او بر من و من درو فتاده | خلق از پی ما دوان و خندان *
 انگشتِ تعجبِ جهانی از گفت و شنود ما بدندان *

القِصَّة مرافعهٔ این سخن پیش قاضی بردیم و بحکومتِ عدل راضی شدیم - تا
 حاکمِ مسلمانان مصلحتی بجوید و میانِ توانگران و درویشان فرقی بگوید *
 قاضی چون هیأتِ ما بدید و منطقی ما بشنید سر بحیبِ تفکر فرو برد - و بعد
 از تأملِ بسیار سر بر آورد و گفت - ای آن که توانگران را ثنا گفתי و بر درویشان
 جفا روا داشتی - بدان - که هر جا که گُلست خارست - و با خمر خمار و بر
 سر گنج مار - و آنجا که دُرِ شهوارست نَهنگِ مردم خوار - لذتِ عیشِ دنیا را
 لدغهُ اجل در پیست - و نعیمِ بهشت را دیوِ مکاره در پیش * بیت
 جورِ دشمن - چه کند - گر نکشد طالبِ دوست |
 گنج و مار و گُل و خار و غم و شادی بهمند *

نظر نکنی در بستان که بیدِ مشکست و چوبِ خشک - همچنین در زمرهٔ توانگران
 شاکرند و کفور - و در حلقهٔ درویشان صابرند و صُجور * بیت
 اگر ژاله هر قطرهٔ دُر شدی | چو خر مهرهٔ بازارها پُر شدی *

مقربانِ حضرتِ حق جلّ و علا توانگراند درویش سیرت و درویشانند توانگر
 همت * مهینِ توانگران آنست که غمِ درویشان بخورد - و بهینِ درویشان آن
 که کَمِ توانگران نگیرد * و مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ * پس روی عتاب از
 من بدرویش آورد و گفت - ای که گفתי توانگران مشغول اند بمناهي و مستی

طمع یکسو نهاده کریم و بخیلش یکسان نماید * مَحْکُت داند که زر چیست و
گدا داند که مُسْکِت کیست * گفتا - بتجربِ آن میگویم - که متعلقان بر دَر
بدارند و غلیظانِ شِداد را بر گمارند تا بارِ عزیزان ندهند - و دست بر سینه
صاحب تمیزان نهند و گویند اینجا کس نیست - و بحقیقت راست گویند *

بیت

آن را - که عقل و همت و تدبیر و رای نیست |
خوش گفت پرده دار - که کس در سرائی نیست *
گفتم - بعَلَّتِ آن که از دستِ مُتَوَقَّعان بجان آمده اند و از رُقْعَةُ گدایان بفرغان
مُحَالِ عقلست - که اگر ریگِ بیابان دُرْ شَوَد - چشمِ گدایان پُر شود * بیت
دیده اهلِ طمع بنعمتِ دنیا پُر نَشَوَد - همچنان که چاه بَشَبْنَم *
حاتم طائی که بیابان نشین بود - اگر در شهری بودی - از جوشِ گدایان بیچاره
گشتی و جامه بر تنی او پاره گردیدی - چنانکه آمده است * بیت
در من منِگر تا دگران چشم ندارند | کز دستِ گدایان نتوان کرد ثوابی *
گفتا - که من بر حالِ ایشان رحمت میبرم * گفتم - نه - که - بر مالِ ایشان
حسرت میخوری * ما درین گفتار و هر دو بهم گرفتار - هر بیدقی که براندي من
بدفعِ آن کوشیدمی - و هر شاهي که بخواندي بفرزین بیوشیدمی - تا نقدِ کیسه
همت در باخت و تیرِ جَعْبَةُ حُجَّت همه بینداخت * قطعه
هان - تا سپر نیفگنی از حمله فصیح |
کورا جز آن مُبالَغَه مستعار نیست *
دین و رَز و معرفت - که سخندانِ سجع گوی |
بر در سیلاح دارد و کس در حصار نیست *
عاقبة الامر دلیلش نماند - دلیلش کردم * دستِ تعَدی دراز کرد و بیهوده گفتن

بسیار مستوران بعلتِ مُفلسی در عینِ فساد افتاده اند و عرضِ گرامی در زشت نامی بر باد داده *

بیت

با گرسنگی قوتِ پرهیز نماند | افلاسِ عنان از کفِ تقویٰ بستاند *

حالی که من این بگفتم - عنانِ طاقتِ درویش از دستِ تحمّلِ برفت - و تیغِ زبان بر کشید - واسطِ فصاحت در میدانِ وقاحت جهانید - و بر من دوانید - و گفت - چندان مبالغه در وصفِ ایشان بکردی و سخنهای پریشان بگفتی که و هم تصوّر کند - که زهرِ فاقه را تریاقت و یا کلیدِ خزینۀ ارزاق * مشتی متکبر مغرور معجبِ نفور مشغولِ مال و نعمت و مفتتنِ جاه و ثروت * سخن نگویند الا بسفاهت - و نظر نکنند الا بکراهت - علمارا بگدائی منسوب کنند - و فقرارا به بی سر و پائی معیوب گردانند * بغرورِ مالی که دارند و عزّتِ جاهی که پندارند برتر از همه نشینند و خود را بهتر از همه بینند * نه آن در سر دارند که سر بکسی فرو آرند - بخبر از قول حکما که گفته اند - هر که بطاعت از دیگران کمست و بنعمت بیش بصورت توانگرست و بمعنی درویش *

بیت

گر بی هنر بمال کند کبر بر حکیم | کونِ خرس شمار اگر گاوِ عنبر است *

گفتم - مذمتِ ایشان روا مدار که خداوندانِ کرم اند * گمت - غلط کردی که بندگانِ درمند * چه فائده که چون ابرِ آذرند و بر کس نمی بارند - و چشمۀ آفتابند و بر کس نمی تابند - و بر مرکبِ استطاعت سوارند و نمی رانند - و قدمی بهر خدا نه نهند - و درمی بی من و انی ندهند * مالی بمشقت فراهم آرند و بختِ ننگ دارند و بحسرت بگذارند - چنانکه بزرگان گفته اند - سیمِ بخیل وقتی از خاک بر آید که بخیلِ بخاک در آید *

بیت

برنج و سعی کسی نعمتی بچنگ آرد | دیگر کس آید و بی رنج و سعی بردارد *

گفتش - بر بخلِ خداوندانِ نعمت وقوف نیافته الا بعلتِ گدائی - و گر نه - هر که

اما صاحب دنیا بعین عنایت حق ملحوظ است و بحلال از حرام محفوظ *
 من همانا که تقریر این سخن بکردم و دلیل و برهان بیاوردم - اکنون انصاف از
 تو توقع دارم * هرگز دیده دست دغائی بر کتف بسته یا بعلت بی نوائی در
 زندان نشسته یا پرده معصومی دریده یا کفی از معصم بُریده - آلا بعلت درویشی *
 شیر مردان را بحکم ضرورت در نقبها گرفته اند و کعبها سُفته - و محتملست که
 یکی از درویشان را نفس اماره مطالبه کند - چون قوت احصانش نباشد -
 بعضیان مبتلا گردد - که بطن و فرج توامانند - یعنی دو فرزند اند از یک شکم -
 ما دام که این یکی بر جاست آن دیگری بریاست * شنیدم که درویشی را
 با حدّی بر خُبثی گرفتند - با آن که شرمسازي برد سزای سنگساری شد * گفت -
 ای مسلمانان قوت ندارم که زن کنم و طاقت ندارم که صبر کنم - لا رَهْبَانِيَّةَ فِي
 الْاِسْلَام * و از جمله مواجب سکون و جمعیّت درون که خداوندان نعمت را
 است یکی آن که هر شب صَمی در بگیرند و هر روز جوانی از سر - صَمی
 که صبح تابانرا دست از صَباحت او بردل و سرو خرامان را پای از خجالت او
 در گِل *

بیت

بخونِ عزیزان فرو بُرده چنگ | سر انگشتها کرده عتاب رنگ *
 مُحالست که با وجودِ حُسنِ طلعت او گردد مَناهی گردد و یا قصدِ تباهی کند *

بیت

دلی که حُورِ بهشتی ربود و یغما کرد | کِی التفات کند بر بُتانِ یغمائی *

بیت

مَنْ كَانَ بَيْنَ يَدَيْهِ مَا اشْتَهَى رَطْبٌ | يُغْنِيهِ ذَلِكَ عَنْ رَجْمِ الْعَنَاقِيدِ *
 اغلب تهیدستان دامن عصمت بمعصیت آلایند و گرسنگان نانِ مردم رُبایند *
 چون سگِ دَرَنده گوشت یافت نپرسد | کین سُترِ صالحست یا خردِ دَجال *

پس عبادت اینان بمحل قبول نزدیکتر است که جمعد و حاضر - نه پریشان و پراکنده خاطر - اسباب معیشت ساخته و باوراد عبادت پرداخته * عرب گوید
 اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الْفَقْرِ الْمَكْبُوتِ وَ جَوَارٍ مَنْ لَا يُحِبُّ - و در خبر آمده است - که الْفَقْرُ
 سَوَادُ الْوَجْهِ فِي الدَّارَيْنِ * گفت - آن نشنیده که فرمود خواجه عالم - علیه أَفْضَلُ
 الصَّلَوَاتِ وَ اكْمَلُ التَّحِيَّاتِ - الْفَقْرُ فَخْرِي * گفتم - خاموش - که اشارت خواجه
 عالم علیه السلام - بفقر طائفه است که مردان میدان رضا اند و تسلیم تیر قضا -
 نه اینان که خرقه ابرار پوشند و لقمه ادرار نوشند * رباعي

ای طبل بلند بانگ و در باطن هیچ | بی توشه چه تدبیر کنی وقتِ پسیج *
 روی طمع از خلق به پیچ - ار مردی | تسبیح هزار دانه بردست مپیچ *
 درویش بی معرفت نیار آمد تا فقرش بکفر انجامد - که کَادَ الْفَقْرَانَّ يَكُونُ كُفْرًا *
 شاید جز بوجود نعمت برهنه را پوشیدن یا در استخلاص گرفتاری کوشیدن - و
 ابنای جنس مارا بمراتب ایشان که رساند و یدِ علیا بیدِ سُفْلٰی چه ماند - نه
 بینی که حق جل و علا در مُحْكَمِ تَنْزِيلِ از نعیم اهلِ بهشت خبر میدهد - که -
 اُولَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ فَوَاكِهُ وَ هُمْ مُكْرَمُونَ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ - تا بدانی که مشغول
 کفاف از دولت عفاف محرومست و مُلْكٍ فراغت زیر نگین رزق مقسوم *

بیت

تشنگان را نماید اندر خواب همه عالم بچشم چشمه آب *
 هر کجا سختی کشیده و تلخی چشیده را بینی خود را بشره در کارهای مخوف
 اندازد و از توابع آن نپرهیزد و از عقوبت آخرت نه هراسد و حلال از حرام
 نشناسد * قطعه

سگی را گر کلوخی بر سر آید | ز شادی بر جهد - کین استخوانست *
 و گر نعشی دو کس بردوش گیرند | لئیم الطبع پندارد - که خوانست *

در پیوسته و دفتر شکایت باز کرده و مذمت توانگران آغاز نهاده - و سخن بدینجا رسانیده - که درویشان را دست قدرت بسته است و توانگران را پای ارادت شکسته *

بیت

کریمان را بدست اندر درم نیست | درم داران عالم را کرم نیست *
 مرا که پرورده نعمت بزرگانم - این سخن ناپسند آمد * گفتم - ای یار - توانگران
 دخل مسکینانند و ذخیره گوشه نشینان و مقصد زائران و کفب مسافران و
 متحمل بارگران از بهر راحت دیگران * دست تناول بطعام آنگه برند - که
 متعلقان و زیرستان بخورند - و فضل مکارم ایشان بارامل و ایام و پیران و
 اقارب و جیران برسد * نظم

توانگران را وقف است و نذر و مهمانی | زکوة و فطره و اعتاق و هدی و قربانی *
 توکی بدولت ایشان رسی - که نتوانی | جز این دورکعت و آن هم بصد پریشانی *
 اگر قدرت جود است و اگر قوت سجد توانگران را به میسر میشود - که مال
 مزگی دارند و جامه پاک و عرض مصون و دل فارغ - و قوت طاعت در لقمه
 لطیفست و صحت عبادت در کسوت نظیف * پیداست - از معدۀ خالی چه
 قوت آید و از دست تهی چه مروت زاید و از پای بسته چه سیر آید و از
 شکم گرسنه چه خیر * قطعه

شب پراکنده خسپد آن که پدید نبود وجه بامدادانش *
 مور گیر آورد بتابستان | تا فراغت بود زمستانش *
 یقین است که فراغت با فاقه نمی پیوندد و جمعیت با تنگدستی صورت نه
 بندد * یکی تحریمۀ عشا بسته و دیگری منتظر عشا نشسته - این بدان کی ماند *

بیت

خداوند روزی بحق مشغول | پراکنده روزی پراکنده دل *

که صندوقِ تربیتِ پدرم سنگین است و کتابهٔ رنگین و فرشِ رخام انداخته و خشتِ فیروزه درو ساخته - بگورِ پدرت چه ماند - خشتی دو فراهم آورده و مشتی دو خاک بر آن پاشیده * درویشِ پسر این بشنید و گفت - خاموش - که تا پدرت زیر این سنگِ گران بر خود جنبیده باشد پدرم به بهشت رسیده باشد * در خبر است - مَوْتُ الْفُقَرَاءِ رَاحَةٌ * بیت

خر که کمتر نهند بر وی بار بیشک آسوده تر کند رفتار *

قطعه

مرد درویش که بارِ ستمِ فاقه کشید |
بدرِ مرگِ همانا که سبکبار آید *
و آنکه در نعمت و در راحت و آسایش زیست |
مردنش زین همه شک نیست که دشوار آید *
بهمه حال اسیری که ز بندی برهد |
بهرش دان ز امیری که گرفتار آید *

حکایت ۱۸

بزرگی را پرسیدم از معنی این حدیث که - اَعْدِيْ عَدُوْكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنَبَيْكَ * گفت - بحکمِ آنکه هر آن دشمن که با وی احسان کنی دوست گردد مگر نفس - که چندان که مدارا بیش کنی مخالفت زیادت کند * قطعه
فرشته خوی شود آدمی بکم خوردن | و گر خورد چو بهائم بیفتد چو جماد *
مُرَادِ هر که بر آری مُطِيعِ امرِ تو شد | خلافِ نفس که گردن کشد چو یافت مُرَادِ *

حکایت ۱۹

مناظرهٔ سعدی با مدعی در صفتِ توانگری و درویشی *
یکی را دیدم در صورتِ درویشان نه بر سیرتِ ایشان در محفلی نشسته و شنعانی

ما شد نیزه باز و چرخ انداز سلحشور بیش زور که ده مرد توانا کمانِ اورا زه
 نکردندی و زور آورانِ روی زمین پشتِ او بر زمین نیاوردندی - اما مُتَنَعِم بود
 و سایه پرورده نه جهان دیده و سفر کرده - رعدِ کوسِ دلوران بگوشِ او نرسیده و
 برقِ شمشیرِ سواران بچشم ندیده * بیت

نیفتاده در دستِ دشمن اسیر بگردش نباریده باران تیر *
 اتفاقا من و آن جوان هر دو در پی هم دوان - هر دیوارِ قدیمش که پیش آمدی
 بقوتِ بازو بیفگندی - و هر درختِ عظیم که دیدی بزورِ پنجه بر کندي - و تفاخر
 کنان گفתי - بیت

پیل کو - تا کُتِف و بازوی گردان بیند | شیر کو - تا کف و سر پنجه مردان بیند *
 ما درین حالت که دو هندو از پسِ سنگی سر بر آوردند و قصدِ قتالِ ما کردند *
 بدستِ یکی چوبی - و در بغلِ دیگری کلوخ کوبی * جوانرا گفتم - اکنون چه
 بانی - بیت

بیار آنچه داری ز مردی و زور | که دشمن بپای خود آمد بگور *
 تیر و کمان دیدم از دستِ جوان افتاده و لرزه بر استخوان * بیت
 نه هر که موی شکافد ز تیرِ جوشن خای | بروزِ حمله جنگِ آورانِ بدارد پای *
 چاره جز این ندیدیم که رخت و سلاح و جامه رها کردیم و جان بسلامت
 بدر آوردیم * قطعه

بکارهای گرانِ مردِ کار دیده فرست | که شیرِ شرزه در آرد بزیرِ خمِ کمند *
 جوان - اگر چه قویِ بال و پیلتن باشد | بجنگِ دشمنش از هولِ بگسلد پیوند *
 نبردِ پیشِ مصافِ آزموده معلوم است | چنانکه مسئله شرعی بنزد دانشمند *

حکایت ۱۷

توانگر زانرا دیدم بر سرِ گورِ پدرش نشسته و با درویش بچه مناظره در پیوسته -

روا باشد بر چنین جایها نوشتن که روزگاری سوده گردد و خلائی برو بگذرند و سگان برو شاشند - و اگر بضرورت چیزی همی نویسند این دو بیت کفایتست *

قطعه

آه هرگاه سبزه در بستان | بدمیدی - چه خوش شدي دل من *

بگذر - اي دوست - تا بوقت بهار | سبزه بيني دمیده بر گل من *

حکایت ۱۶

پارسائی بر یکی از خداوندان نعمت گذر کرد که بنده را دست و پای بسته بود و عقوبت همی کرد * گفت - اي پسر - همچو تو مخلوقی را خدای عز و جل اسیر حکم تو گردانیده است و ترا بر وی فضیلت نهاده - شکر نعمت حق تعالی بجا آر و چندین جفا بر وی روا مدار - نباید که فردا این بنده به از تو باشد و شرمساری بری *

مثنوی

بر بنده مگیر خشم بسیار | جورش مکن و دلش میازار *

اورا تو بده درم خریدی | آخر نه بقدرت آفریدی *

این حکم و غرور و خشم تا چند | هست از تو بزرگتر خداوند *

اي خواجه ارباب و آغوش | فرمان ده خود مکن فراموش *

در خبر است از خواجه عالم و سرور بني آدم صلی الله علیه و سلم - که گفت - بزرگتر حسرتی در روز قیامت آن باشد که بنده صالح را ببهشت برند و خداوند فاسق را بدوزخ *

قطعه

بر غلامی که طوع خدمت تست | خشم بی حد مران و طیره مگیرا

که فضیحت بود بروز شمار | بنده آزاد و خواجه در زنجیر *

حکایت ۱۷

سالی از بلخ با شامیانم سفر بود و راه از حرامیان پر خطر * جوانی بدرقه همراه

از بی انصافی در سر و روی یکدیگر افتادیم و داد فسوق و جدال بدادیم * کجاوه نشینی را شنیدم که با عدیل خود میگفت - بوالعجب کاری که پیادگان عاج چون عرصه شطرنج بسر همی برند فرزین می شوند - یعنی بهتر از آن میگردند که بودند - و پیادگان حاج عرصه بادیه بسر بردند و بتر شدند * قطعه

از من بگویی حاجی مردم گزایی را | کو پوستین خلق بازار می درد *

حاجی تو نیستی - شترست از برای آنکه | یجاره خار میخورد و بار می برد *

حکایت ۱۳

هندوئی نبطاندازی همی آموخت - حکیمی گفتش ترا که خانه نشین است بازی نه آئین است *

بیت

تا ندانی که سخن عین صوابست مگویی |
و آنچه دانی که نه نیکوش جوابست مگویی *

حکایت ۱۴

مردکی را چشم درد خاست - پیش بیطاری رفت - که مرا دوا کن * بیطار از آنچه در چشم چهار پایان کردی در دیده او کشید * کور شد * خصومت پیش داور بردند * گفت - بروی هیچ تاوان نیست - اگر این خر نبودی - پیش بیطار نرفتی * مقصود ازین سخن آنست - تا بدانی که هر که نا آزموده را کار بزرگ می فرماید - ندامت برد و بتزیک خردمندان بخت عقل منسوب گردد *

قطعه

ندهد هوشمند روشن رای | با فرومایه کارهای خطیر *

بوریا باف اگر چه بافنده است | نبرندش بکارگاه حریر *

حکایت ۱۵

یکی از بزرگان ائمه را پسری وفات یافت * پرسیدندش - که بر صندوق گورش چه نویسیم * گفت - آیات کتاب مجید را عزت و شرف بیش از آنست که

سفرِ شام باز آمدم بمحلتِ آن درویش بگذشتم و چونگیِ حالتش پرسیدم *
گفتند - بزدانِ شهنه در است * گفتم - سبب چیست * گفتند - پسرش خمر
خورده است و عَرَبده کرده و خونِ کسی ریخته و از شهر گریخته - پدر را بعلتِ
آن سلسله در نای و بند بر پای نهاده اند * گفتم - این بلرا بدعا از خدا خواسته
است *

قطعه

زنانِ باردار - ای مردِ هشیار | اگر وقتِ ولادتِ مار زایند |
از آن بهتر بنزدیکِ خردمند | که فرزندانِ ناهموار زایند *

حکایت ۱۱

طفل بودم که بزرگی را پرسیدم از بلوغ * گفت - در کُتبِ مسطور است - که بلغت
سه نشان دارد - یکی پانزده سالگی - دوم احتلام - سیوم بر آمدنِ موی زهار - اما
در حقیقت یک نشان دارد - که در بندِ رضایِ حقِ جل و علا بیش از آن باشی
که در بندِ نفسِ خویش - و هر آنکه درو این صفت موجود نیست نزدِ محققان
بالغ نیست *

قطعه

بصورتِ آدمی شد قطرهٔ آب | که چلِ روزش قرار اندر رحمِ مائد |
وگر چلِ ساله را عقل و ادب نیست | بتحقیقش نباید آدمی خواند *

ایضا

جوانمردی و لطف و آدمیت | همین نقشِ هیولائی مپندار *
هَنر باید که صورتِ میتوان کرد | بایوانها در از شنگرف و زنگار *
چو انسان را نباشد فضل و احسان | چه فرق از آدمی تا نقشِ دیوار *
بدست آوردنِ دُنیا هَنر نیست | یکی را گر توانی - دل بدست آر *

حکایت ۱۲

سالی نزاعی در میانِ پیادگانِ حجاج افتاده بود و داعی هم در آن سفر پیاده بود *

حکایت ۸

اعرابی را دیدم که پسر را میگفت - یا بُنَيَّ إِنَّكَ مَسْئُولٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ - مَاذَا اِكْتَسَبْتَ لَا يُقَالُ بِمَنْ اِنْتَسَبْتَ - یعنی ای پسر - ترا پرسند روز قیامت - که هُنَرْت چيست و نگویند که پدرت کیست * قطعه

جامه کعبه را که می بوسند | او نه از کرم پيله نامی شد *
با عزیزی نشست روزی چند | لا جرم همچو او گرامی شد *

حکایت ۹

در تصانیف حکما آورده اند که کُردم را ولادتِ معهود نیست چنانکه سائر حیوانات را بلکه احشای مادر بخورند - پس شکمش بدرند و راه صحرا گیرند - و آن پوستها که در خانه کُردم بینند اثر آنست * باری این نکته را پیش بزرگی همی گفتم * گفت * دل من بر صدق این سخن گواهی میدهد و جز چنین نتواند بود چون در حالت خردی با مادر چنان معامله کرده اند - لاجرم در بزرگی نامقبول و نامحبوب اند * قطعه

پسری را پدر نصیحت کرد | کای جوانمرد - یاد گیر این پند *
هر که با اهل خود وفا نکند | نشود دوست روی و دولتمند *

لطیفه

کُردم را گفتند - چرا بزمستان بدر نمی آئی * گفت - بتابستانم چه حرمتست -
که بزمستان بیرون آیم *

حکایت ۱۰

درویشی زنی حامله داشت - مدت حمل او بسر آمد * درویش را همه عمر فرزند نیامده بود * گفت - اگر خدای عز و جل مرا پسری بخشد جز این خرقه که در بردارم هر چه در ملک منست ایشان کنم * اتفاقاً زنش پسر آورد - درویش شادمانی کرد و سفره یاران بموجب شرط بنهاد * پس از چند سال که از

پاره پاره میدوخت و لقمه لقمه می اندوخت * دلم از ضعفِ حالش بهم بر
آمد - مَرُوت ندیدم در چنین حالی ریش درویش را بملامت خراشیدن و
نمک پاشیدن - با خود گفتم - مثنوی

حریفِ سفله در پایانِ مستی | نه اندیشید ز روزِ تنگدستی *
درخت اندر بهاران بَر فشاند | زمستان لا جرم بی برگ ماند *

حکایت ۶

پادشاهی پسری بادیعی داد و گفت - این فرزندِ تُست - تربیتش همچنان کن که
یکی از فرزندانِ خویش * گفت - فرمان بردارم * سالی چند در پی او رنج بُرد
و سعی کرد * بجائی نرسید و فرزندانِ ادیب در فضل و بلاغت مُنتهی شدند *
ملک دانشمند را مؤاخذت کرد و معاتبت فرمود - که وعده خلاف کردی و شرطِ
وفا بجا نیاوردی * گفت - بر رأیِ عالم آرای خداوند روی زمین پوشیده نماند
که تربیت یکسانست و لیکن استعداد مختلف * قطعه

گرچه سیم و زر ز سنگ آید همی | در همه سنگی نباشد زر و سیم *
بر همه عالم همی تابد سُهیل | جایی انبان میکند - جایی ادیم *

حکایت ۷

یکی را شنیدم از پیرانِ مَرتبی که مَریدی را میگفت - ای پسر چندانکه خاطرِ
آدمی بر روزیست - اگر بروزی ده بودی - بمقام از ملائکه در گذشتی *

قطعه

فراموش نکرد ایزد در آن حال | که بودی نطفه مدفون و مدهوش *
روانت داد و عقل و طبع و ادراک | جمال و نُطق و رأی و فکرت و هوش *
ده انگشت مرتب ساخت بر کف | دو بازویت مرتب کرد بر دوش *
کنون پنداری - ای نا چیز همت | که خواهد کردنت روزی فراموش *

مُسکری که نخورد * باری به نصیحتش گفتم - ای فرزند - دخل آب روانست
و عیش آسیای گردان - یعنی خرج فراوان کردن مُسَلَّم کسی را باشد که دخل
مُعین دارد * قطعه

چو دخلت نیست خرج آهسته تر کن | که می گویند ملاحان سرودی *
اگر باران بکوهستان نبارد | بسالی - دجله گردد خشک رودی *
عقل و ادب پیش گیر و لهو و لعب بگذار - که چون نعمت سپری شود - سختی
بری و پشیمانی خوری * پسر از لذت نای و نُوش این سخن در گوش نیاورد
و بر قول من اعتراض کرد - که راحت عاجل بمحنت آجل منقّص کردن خلاف
رای خردمندانست * مثنوی

خداوندانِ کام و نیک بختی | چرا سختی کشند از بیم سختی *
برو - شادی کن - ای یارِ دل افروز | غم فردا شاید خورد امروز *
فکیف - مرا که در صدرِ مروت نشسته ام و عقدِ قوت بسته و ذکرِ انعام در
افواه عوام افکنده * مثنوی

هر که علم شد بسخا و گرم | بند نشاید که نهد بر دِرم *
نامِ نکوئی چو برون شد ز کوی | در نتوانی که به بندی بروی *
دیدم - که نصیحت نمی پذیرد و دمِ گرم من در آهنِ سرد او اثر نمیکند * ترک
مناصحت گرفتم و روی از مصاحبت او بگردانیدم - و قولِ حکمارا کار بستم -
که گفته اند - بَلِّغْ مَا عَلَیْكَ فَإِنْ لَمْ يَقْبَلُوا فَمَا عَلَیْكَ * قطعه

گرچه دانی - که نشنوند بگویی | هر چه دانی از نصیحت و پند *
زود باشد که خیره سر بینی | بدو پا افتاده اندر بند *
دست بردست میزند - که - دریغ | نشنیدم حدیثِ دانشمند *
تا پس از مدتی آنچه اندیشه کرده بودم از نگفتِ حالش بصورت بدیدم - که

حکایت ۴

معلم کتابی را دیدم در دیار مغرب ترش روی و تلخ گفتار - بد خوی و مردم آزار - گدا طبع و نا پرهیزگار - که عیش مسلمانان بدیدن او تبّه گشتی و خواندن قرآنش دل مردم سیّه کردی * جمعی پسران پاکیزه و دختران دوشیزه بدست جفای او گرفتار - نه زهره خنده و نه یارای گفتار - که عارض سیمین یکی را طبانچه زدی و ساق بلورین دیگری را در شکنجه نهادی * القصّه - شنیدم - که طرفی از خبائث نفس او معلوم کردند - بزندش و برانند * پس آنکه مکتب او را بمصلحی دادند - پارسائی سلیم و نیک مردی حلیم - که جز بحکم ضرورت سخن نگفتی و موجب آزار کس بر زبان او نرفتی * کودکان را هیبت استاد نخستین از سر بدر رفت - معلم دومین را باخلاق ملکی دیدند - دیو صفت یکت یکت بر میدند و باعتماد حلم او ترک علم گرفتند * همچنین اغلب اوقات بیازبچه فراهم نشستندی و لوح نادرست کرده بشستندی و بر سر یکدیگر شکستندی * بیت
 اوستاد معلم چو بود کم آزار | خرسک بازند کودکان در بازار *
 بعد از دو هفته بر در آن مکتب گذر کردم - معلم اولین را دیدم - دل خوش کرده بودند و بمقام خویش باز آورده * از بی انصافی برنجیدم و لا حول کنان گفتم - که دگر بار ابلیس را معلم ملائکه چرا کردند * پیر مردی جهان دیده بشنید و گفت - نشنیده که گفته اند - مشنوی

پادشاهی پسر بمکتب داد | لوح سیمینش در کنار نهاد *
 بر سر لوح او نوشته بزر | جور اوستاد به ز مهر پدر *

حکایت ۵

پارسی زاده را نعمت بی گران از ترکه عم بدست افتاد * فسق و فجور آغاز کرد و مبدّری پیش گرفت * فی الجملة نماند از سائر معاصی و منکری که نکرد و

بیت

میراث پدر خواهی - علم پدر آموز | کین مال پدر خرچ توان کرد بده روز *

حکایت ۳

یکی از فضلاء عصر تعلیم ملک زاده همی کرد - ضرب بی محابا زدی و زجر بی قیاس کردی * باری پسر از بی طاقتی شکایت پیش پدر آورد و جامه از تن دردمند برداشت * پدر را دل بهم بر آمد - استاد را بخواند و گفت - پسران آحاد را چنین جفا و توبیخ روا نداری که فرزند مرا - سبب چیست * گفت - سبب آن که سخن اندیشیده گفتن و حرکت پسندیده کردن همه خلق را علی العموم باید و پادشاهان را علی الخصوص - موجب آن که از دست و زبان ایشان هر چه رود - هر آئینه با فواء بگویند - و قول و فعل عوام الناس را چندان اعتبار نباشد *

قطعه

اگر صد نا پسند آید ز درویش | رفیقانش یکی از صد ندانند *
و گریک نا پسند آید ز سلطان | ز اقلیمی باقلیمی رسانند *
پس واجب آمد معلم پادشاه زاده را در تهذیب اخلاق خداوند زادگان
انبتهم الله بآناً حسناً اجتهاد از آن بیشتر کردن که در حق عوام *

قطعه

هر که در خود پیش ادب نکند | در بزرگی فلاح ازو برخاست *
چوب ترا چنان که خواهی پیچ | نشود خشک جز بآتش راست *

بیت

إِنَّ الْفُضُولَ إِذَا قَوْمَهَا إَعْتَدَلَتْ | وَلَيْسَ يَنْفَعُكَ التَّقْوِيمُ بِالْخَشَبِ *
ملک را حسن تدبیر ادیب و تقریر جواب او موافق رأی آمد - خلعت و نعمت بخشید و پایگاه و منصب از آنچه بود برتر گردانید *

باب هفتم در تاثیر تربیت

حکایت ۱

یکی از وزرا پسری کور دل داشت * پیش دانشمندی فرستاد - که مرا این را
تربیتی کن - مگر عاقل شود * مدتی تعلیم کردش - مؤثر نبود * پیش پدرش
کسی فرستاد - که این پسر عاقل نمیشود و مرا دیوانه کرد * قطعه
چون بود اصل جوهری قابل | تربیت را درو اثر باشد *
هیچ صیقل نگو نداند کرد | آهني را که بد گهر باشد *
سگ بدریای هفتگانه بشوی | چونکه ترشد - پلیدتر باشد *
خر عیسی اگر بمکه رود | چون بیاید هنوز خر باشد *

حکایت ۲

حکیمی پسران را پند همی داد - که ای جانان پدر - هنر آموزید - که ملکت و
دولت دنیا اعتماد را نشاید - و سیم و زر در سفر محل خطر باشد که دزد یکبار برد
یا خواجه بتفاریقی بخورد - اما هنر چشمه زاینده است و دولت پاینده * اگر
هنرمند از دولت بیفتد - غم نباشد - که هنر در نفس خود دولست - هر جا که رود -
قدر بیند و در صدر نشیند - و بی هنر هر جا که رود لقمه چیند و سختی بیند * بیت
سختست پس از جاه تحکم بردن | خو کرده بناز جور مردم بردن *
قطعه

وقتی افتاد فتنه در شام | هر کسی گوشه فرا رفتند *
روستا زادگان دانشمند | بوزیری پادشاه رفتند *
پسران وزیر ناقص عقل | بگدائی بروستا رفتند *

دورست * صاحب‌دلی بشنید و گفت - ختمش بعلت آن اختیار افتاد که قرآن بر
سر زبان است و زرد در میان جان * مثنوی
دریغا - گردن طاعت نهادن | گرش همراه بودی دست دادن *
بدیناری - چو خر در گِل بماند | وگر الحمد گوئی - صد بخوانند *

حکایت ۸

پیر مردی را گفتند - چرا زن نکنی * گفت - با پیر زنانم الفتی نباشد * گفتند -
زن جوان بخواه چون مکنت داری * گفت - مرا که پیرم با پیر زنانم الفت
نباشد - او که جوان باشد با من که پیرم دوستی صورت نه بندد // قطعه

شنیده ام که درین روزها کهن پیری |
خیال بست - به پیرانه که سر گیرد جُفت *
بخواست دخترکی خوب روی گوهر نام |
چو دُرّج گوهرش از چشم مردمان بنهفت *
چنانکه رسم عروسی بود - تمنا کرد |
ولی بحمله اول عصاء شیخ بخفت *
کمان کشید و تَرَد بر هدف - که نتوان دوخت
مگر بسوزن پولاد جامه هَنگفت *
بدوستان گِلّه آغاز کرد و حجت خاست |
که خان و ماهی من این شوخ دیده پاک بُرفت *
میان شوهر و زن جنگ و فتنه خاست - چنان
که سر بشکنه و قاضی کشید - و سعدی گفت |
پس از ملامت و شُنع - گناه دختر چیست |
ترا که دست بلرزد گهر چه دانی سَفَت *

پرسیدمش که چگونه و این چه حالتست * گفت - تا کودکان بیارردم - دگر کودکی
نکردم *

شعر

مَضَى الصَّبَا وَالشَّيْبُ غَيْرَ بِي | وَكَفَى بِتَغْيِيرِ الزَّمَانِ نَذِيرًا *

بیت

چون پیر شدی - ز کودکی دست بدار | بازی و ظرافت بجوانان بگذار *

مثنوی

طَرَبِ نَو جَوَانِ ز پیرِ مَجْوِي | که دگر ناید آبِ رفته بجوی *

زرع را چون رسید وقتِ دِرَو | نخرامد چنانکه سبزه نو *

قطعه

دَوَرِ جَوَانِی بَشُد از دَسْتِ مَن | آه - دَرِیغِ آن زَمَنِ دَلْفَرُوز *

قُوْتِ سَرِیْنَجَه شیری برفت | راضیم اکنون به پنیری چو یوز *

پیرِ زنی موی سیاه کرده بود | گفتمش - ای مامکِ دیرینه روز *

موی به تلبیس سیاه کرده گیر | راست نخواهد شدن این پشتِ کوز *

حکایت ۶

روزی بجهلِ جوانی بانگ بر مادر زدم * دل آزرده بگنجی نشست - گریان همی
گفت - مگر خوردهی فراموش کردی که درشتی میکنی * قطعه

چه خوش گفت زالی بفرزند خویش | چو دیدش پلنگ افکن و پیل تن *

گر از عهدِ خردیت یاد آمدم | که ییچاره بودی در آغوش من *

نکردی درین روز بر من جفا | که تو شیر مردی و من پیره زن *

حکایت ۷

توانگری بخیل را پسری رنجور شد * نیک خواهانش گفتند - مصلحت آنست

که ختمِ قرآن کنی از بهروی یا بذلِ قربان - باشد که خدای تعالی شفا دهد *

لختی درین اندیشه فرو رفت و گفت - ختمِ مصحفِ مجید بحضور اولیتر که گله

حکایت کرد - که مرا در همه عمر بجز این فرزندی نبوده است * درختی درین
وادی زیارتگاهست - که مردمان بحاجت خواستن آنجا روند * من شبهای
دراز در پای آن درخت بحق نالیده ام - تا مرا این فرزند بخشیده * شنیدم -
که پسر با رفیقان آهسته میگفت - چه بودی - که من آن درخت را بدانستمی
که کجا است - تا دعا کردمی که پدرم زودتر بمیرد * خواجه شادی کنان که
پسرم عاقلست و پسر طعنه زنان که پدرم فرتوت لا یعقل * حکمت
سالها بر تو بگذرد - که گذر | نکنی سویی تربت پدرت *
تو بجائی پدر چه کردی خیر | تا همان چشم داری از پست *

حکایت ۴

روزی بغرور جوانی در راهی سخت رانده بودم و شبانگاه بپای گریوه بست
مانده * پیر مردی ضعیف از پی کاروان همی آمد - گفت - چه خُسی - خیز
که نه جایی خفتن است * گفتم - چون روم که نه پای رفتنست * گفت -
نشنیده که صاحب دلان گفته اند - رفتن و نشستن به که دویدن و گسستن *

قطعه

ای که مُشتاق منزلی - مشتاق | پند من کار بند و صبر آموز -
اسب تازی دو تگ رود بشتاب | اُشتر آهسته میرود شب و روز *

حکایت ۵

جوانی جُست لطیف خندان خوش سخن شیرین زبان در حلقه عشرت ما بود -
که در دلش از هیچ نوع غم نیامدی و لب از خنده فراهم نیاوردی * روزگاری بر
آمد که اتفاقی ملاقات او نیفتاد * بعد از آن که دیدمش زن خواسته و فرزندان
بر خاسته و یخ نشاطش بریده و گل هوشش پژمرده * بیت
بدر کرد گیتی غرور از سرش | سرنا توانی بزانو برش *

گفت - چندان که برین نمط بگفتم و گمان بردم که دلش در قید من آمد و صید من شد * ناگاه نفسی سرد از دل پر درد بر آورد و گفت - چندین سخن که گفتمی در ترازوی عقل من وزن آن یک سخن ندارد که وقتی شنیده ام از قابله خویش - که گفت - زن جوان را اگر تیری در پهلوی نشیند به که پیری * رباعی
زن کز بر مرد بی رضا برخیزد | بس فتنه و شور ز آن سرا برخیزد *
پیری - که ز جای خویش نتواند برخاست | الا بعصا - کیش عصا برخیزد *

شعر

لَمَّا رَأَتْ بَيْنَ يَدَيَّ بَعْلَهَا | شَيْئًا كَارِخِي شَفَّةِ الصَّائِمِ *
تَقُولُ هَذَا مَعَهُ مَيِّتٌ | وَأَنَا الرَّقِيَّةُ لِلنَّائِمِ *

فی الجمله امکان موافقت نبود - بمفارقت انجامید * چون مدت عدتش بسر آمد - عقد نکاحش بستند با جوانی تند خوی ترش روی تهی دست بهانه جوی * جور و جفا میدید و رنج و عنا میکشید - و شکر نعمت حق همچنان میگفت - که الحمد لله که از آن عذاب الیم رهیدم و بدین نعمت مقیم رسیدم *

قطعه

روی زیبا و جامه دیبا | صندل و عود و رنگ و بوی و هوس *
این همه زینت زنان باشد | مرد را کیر و خایه زینت بس *

بیت

با این همه جور و تند خویی | نازت بکشم که خوبرویی *

قطعه

با تو مرا سوختن اندر عذاب | به که شدن با دگری در بهشت *
بوی پیاز از دهن خوبروی | نغز تر آید که گل از دست زشت *

حکایت ۳

مهمان پیری شدم در دیار بکر که مال فراوان داشت و فرزند پیری خوبروی * شعی

مَرَض اگرچه هائل بُوَد دلالتِ کَلّی بر هلاک نکند * اگر فرمائی طبیبی را بخوانم تا
معالجه کند * دیده باز کرد و بخندید و گفت * مثنوی

خواجه در بندِ نقشِ ایوان است | خانه از پای پست ویران است *
دست برهم زندِ طیبِ ظریف | چون خرف بیند اوفتاده حریف *
پیرمردی ز نزع می نالید | پیره زن صندلش همی مالید *
چون مختَب شد اعتدالِ مزاج | انه عزیمت اتر کند نه علاج *

حکایت ۲

پیرمردی را حکایت کنند - که دختری خواسته بود و حجره بگل آراسته و بخلوت
باو نشسته و دیده دل درو بسته - شبهای دراز نخفتی و بذلها و لطیفها گفتی -
باشد که وحشت نگیرد و مؤانست پذیرد * بالجمله شی می گفت - که بخت
بلندت یار بود و چشم دولت بیدار - که بصحبتِ پیری افتادی پخته پرورده
جهان دیده آرمیده گرم و سرد روزگار چشیده - و نیک و بد جهان آزموده - که
حقوق صحبت بداند و شرط موَدّت بجای آرد - مُشَفّق و مهربان خوش طبع و
شیرین زبان * مثنوی

تا توانم دلت بدست آرم | و ر بیازاریم نیازم *
و ر چو طوطی بُوَد شکر خورشَت | جان شیرین فدای پرورشَت *
نه گرفتار آمدی بدستِ جوانی مُعجِب خیره روی تیره رای سبک پای که هر
دم هوسِ یزد و هر شب جائی خسبد و هر روز یاری گیرد * قطعه
جوانان خردمند و نکوروی | ولیکن در وفا با کس نمایند *
وفا داری مدار از بلبلان چشم | که هر دم برگلی دیگر سرایند *
اما طائفه پیران بعقل و ادب زندگانی کنند نه به مقتضای جهل و جوانی * بیت
ز خود بهتری جوی و فرصت شمار | که با چون خودی کم کنی روزگار *

چنین کردند یاران زندگانی | ز کار افتاده بشنو تا بدانی *

که سعدی راه و رسم عشق بازی | چنان داند - که در بغداد تازی *

دلآرامی که داری دل درو بند | دگر چشم از همه عالم فرو بند *

اگر لیلی و مجنون زنده گشتی | حدیث عشق ازین دفتر نَوَشتی *

باب ششم در ضعف و پیری

حکایت ۱

با طائفه دانشمندان در جامع دمشق بحثی همی کردم * ناگاه جوانی از در در آمد و گفت - در این میان کسی هست که زبان فارسی داند اشارت بمن کردند * گفتم - خیر است * گفت - پیری صد و پنجاه ساله در حالت نزع است و بزبان فارسی چیزی میگوید که مفهوم ما نمی گردد - اگر بکرم قدم رنجه شوی - مُزد یابی - باشد که وصیتی کند * چون ببالینش فرا رسیدم این می گفت * قطعه دمی چند - گفتم - بر آرم بکام | درِیغا که بگرفت راه نفس *

دریغا که بر خوان الوان عمر | دمی خورده بودیم - گفتند - بس *

معنی این سخن را بعربی با شامیان گفتم * تعجب کردند - از عمر دراز و تاشف او بر حیات * گفتمش - چه گونه درین حالت * گفت - چه گویم - قطعه ندیده که چه سختی رسد بجان کسی | که از دهانش بدر میکنند دندانی *

قیاس کن که چه حالت بود در آن ساعت | که از وجود عزیزش بدر رود جانی *

گفتم - تصور مرگ از خیال بدر کن و وهم را بر طبیعت مستولی مگردان - که فیلسوفان یونان گفته اند - که مزاج اگرچه مستقیم بود - اعتماد بقارا نشاید - و

تأیید می‌شود

ترا با وجود چنین مُنکری که ظاهر شده خلاص صورت نه بندد * این بگفت و
موکلانِ عقوبت در وی آویختند * قاضی گفت - مرا در خدمتِ سلطان یک
سخن باقیست * ملک بشنید و گفت - آن چیست - گفت - قطعه

بآستین ملالی که بر من افشاندی *

طمع مدار که از دامنست بدارم دست *

اگر خلاص مُحالست ازین گُنه که مراست ا

بدان کرم که تو داری اُمیدواری هست *

ملک گفت - این لطیفه بدیع آوردی و این نکته غریب گفتی و لیکن محال
عقلست و خلافِ شرع که ترا فضل و بلاغت امروز از چنگِ عقوبتِ من
برهاند * مصلحت آن می بینم که ترا از قلعه بزر اندازم تا دیگران عبرت
گیرند * گفت - ای خداوند جهان - پرورده نعمتِ این خاندانم و این جرم
تنها نه من کرده ام - دیگران را بینداز - تا من عبرت گیرم * ملک را خنده آمد
و بعفو از سرِ جرم او برخاست و معتقدان را که مترصد کشتنِ قاضی بودند گفت -

بیت

ای که حمالِ عیبِ خویشتیند | طعنه بر عیبِ دیگران چه زنید *

حکایت ۲۰ منظومه

جوانی پاک باز و پاک رو بود | که با پاکیزه روی در گرو بود *

چنین خواندم که در دریای اعظم | بگردابی در افتادند باهم *

چو ملاح آمدش تا دست گیرد | مبادا که اندر آن سختی بمیرد *

همی گفت از میان موج تشویر | مرا بگذار و دستِ یارِ من گیر *

درین گفتن جهانی بر روی در آشفست | شنیدندش که جان میداد و می گفت *

حدیثِ عشق از آن بطل منیوش | که در سختی کند یاری فراموش *

حقّی گفته اند - تا آتشِ فتنه که هنوز اندکست بآبِ تدبیر فرو نشانیم - مبادا که فردا جو بالا گیرد عالمی را فرا گیرد * قاضی بتبشّم در او نظر کرد و گفت * قطعه پنجه در صید بُرده ضیغم را | چه تفاوت کند که سگت لاید *

روی بر روی دوست نه بگذار | تا عدو پشت دست می خاید *
ملک را دم در آن شب آگهی دادند - که در مُلکِ تو چنین مُنکری حادث شده است * گفت - من او را از فضایی عصر میدانم و یگانه دهر می شمارم - باشد که معاندان در حق او خوضی کرده باشند - این سخن در سمع قبول من نمی آید - مگر آنگاه که معاینه گردد - که حکما گفته اند - بیت

بتندی سبک دست بردن بتیغ | بدنجان گرد پشت دست دروغ *
شنیدم که سحرگاهان با تنی چند از خاصان ببالین قاضی فراز آمد - شمع را دید ایستاده و شاهد نشسته و می ریخته و قدح شکسته - قاضی در خواب مستی بیخبر از مُلک هستی - بلطف بیدارش کرد و گفت - برخیز - که آفتاب بر آمد * قاضی دریافت که حال چیست - گفت - از کدام جانب - گفت - از قِبَلِ مشرق * گفت - الحمد لله که هنوز در توبه بازست بحکم این حدیث که لَا يَغْلُتُ بَابُ التَّوْبَةِ عَلَى الْعِبَادِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا * اسْتَغْفِرَكَ - اللَّهُمَّ - وَاتُوبُ إِلَيْكَ - قطعه

این دو چیزم برگناه انگیزند | بختِ نافرجام و عقلِ ناتمام *
گر گرفتارم کنی مستوجیم | ور ببخشی عفو بهتر کانتقام *
ملک گفت - توبه درین حالت که بر هلاکِ خود اطلاع یافتی سودی نکند - قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا * قطعه
چه سود آنکه ز دزدی توبه کردن | که نتوانی کمند انداخت بر کاه *
بلند از میوه - گو - کوتاه کن دست | که کوته خود ندارد دست بر شاخ *

مثنوی

یکی کرده بی آب رویی بسی | چه غم دارد از آب روی کسی *
 بسا نام نیکوی پنجاه سال | که یک نام زشتش کند پایمال *
 قاضی را نصیحت یاران یکدل پسند آمد و بر حسن رایی قوم آفرین کرد و گفت -
 نظر عزیزان در مصلحت کار من عین صوابست و مسئله بی جواب و لیکن -

بیت

نصیحت کن مرا چندانکه خواهی | که نتوان شست از زنگی سیاهی *

ایضا

از یاد تو غافل نتوان کرد بهیچم | سر کوفته مارم نتوانم که به پیچم *
 این بگفت و کسان را بتفحص احوال او برانگیخت و نعمت بی گران بریخت
 که گفته اند - هر کرا زر در ترازوست زور در بازوست - و آنکه بر مراد جهان
 دست رس ندارد در همه جهان کس ندارد * بیت

هر که زر دید - سرفرو آورد | و ترازوی آهنین دوش است *

فی الجملة شی خلویت میسر شد و هم در آن شب شهنه را خبر شد * قاضی را
 همه شب شراب در سر و شاهد در بر از تنم نخفتی و بترثم گفתי - نظم
 امشب مگر بوقت نمی خواند این خروس | عشاق بس نکرد هنوز از کنار و بوس *
 رخسار یار در خم گیسوی تابدار | چون گوی عاج در خم چوگان آبنوس *
 یکدم که چشم فتنه نخفتست - زینهار | بیدار باش - تا نرود غم بر فسوس *
 تا نشنوی ز مسجد آدینه بانگ صبح | یا از در سرای اتابک غریو کوس *
 لب از لب چو چشم خروس ابلهی بود | بر داشتن بگفته بیهوده خروس *
 قاضی درین حالت بود که یکی از متعلقان از در آمد و گفت - چه
 نشسته - برخیز و تا پای داری بگریز - که حسودان بر تو دق گرفته اند - بلکه

دلش در آتش * روزگاری در طلبش بی قرار بود و پویان و مترصد و جویان و
بر حسبِ واقعه گویان - رباعی

در چشم من آمد آن سہی سرو بلند | بر بود دلم ز دست و در پا افکند *
این دیدہ شوخ میکشد دل بکمند | خواهی که بکس دل ندهی - دیدہ ببند *
شنیدم که در ره گذری پیش قاضی باز آمد و برخی ازین مُعامله شنیده بود -
زائد الوصف رنجید و دشنام بی تحاشا داد و سقط گفت و هیچ از بی حرمتی
فرو نگذاشت و سنگ برداشت * قاضی یکی را از علمای معتبر که همعنان او
بود گفت - بیت

آن شاهدهی و چشم گرفتن بینش | و آن عقده بر ابروی ترش شیرینش *
و عرب گوید صَرَبُ الحبيبِ زَیْب *
از دست تو مشقت بردهائی خوردن | خوشتر که بدست خویش نانی خوردن *
همانا که از وقاحت او بوی سماحت می آید * پادشاهان سخن بصلابت گویند
اما در نهان صلاح جویند * بیت

انگور نو آورده ترش طعم بُود | روزی دو سه صبر کن که شیرین گردد *
این بگفت و بمسند قضا باز آمد * تنی چند از عدول که در مجلس او بودند زمین
خدمت ببوسیدند - که اگر اجازت باشد سخنی چند بگویم - اگرچه ترک
ادبست - و بزرگان گفته اند - بیت

نه در هر سخن بحث کردن رواست | خطائی بزرگان گرفتن خطاست *
اما بحکم آنکه سابق انعام خداوندی بر بندگانست مصلحتی که بینند و اعلام
نکنند - نوعی از خیانت باشد * طریقی صواب آنست - که با این پسر گرد طمع
نگردی و فرش هوس در نوردی - و منصب قضا پایگاهی رفیع است تا بگناهی
شنیع ملوث نگردی - که حریف اینشت که دیدی و حدیث اینکه شنیدی *

قطعه

کاش آنان - که عیب من جستند | رویت - ای دلستان - بدیدندی -
 تا بجای تزیج در نظرت | بیخبر دستها بُریدندی *
 تا حقیقت معنی بر صورتِ دعوی گواه آمدمی فذا لکن الذي لُمْتَنِّي فيه *
 ملک را در دل آمد - که جمالِ لیلی مطالعه کند - تا چه صورتست که موجب
 چندین فتنه است * بفرمود تا در احیاء عرب بگردیدند و بدست آوردند و
 پیش ملک در صحن سراج بهداشتند * ملک در هیأت او نظر کرد - شخصی دید
 سیاه فام ضعیف اندام * در نظرش حقیر نمود - بحکم آنکه کمترین خُدامِ حرم
 او بجمال ازو پیش بود و بزینت بیش * مجنون بفرست دریافت - گفت - ای
 ملک از درِ چُقه چشمِ مجنون بجمالِ لیلی بایستی مطالعه کردن - تا سرِ مشاهده
 او بر تو تجلی کردی * مثنوی

ترا بردرد من رحمت نیاید | رفیتی من یکی هم درد باید *
 که با او قصه می گویم شب و روز | دو هیزم را بهم خوشتر بُود سوز *

شعر

مَا مَرَّ مِنْ ذِكْرِ الْحَمِي بِمِسْمَعِي | وَلَوْ سَمِعْتَ وَرَقَ الْحَمِي صَاحَتَ مَعِي *
 يَا مَعْشَرَ الْخَلَن قُولُوا لِلْمَعَايِي | يَا لَيْتَ تَدْرِي مَا بِقَلْبِ الْمُوجَعِي *

نظم

تندرستان را نباشد دردِ ریش | جز به همدردی نگویم دردِ خویش *
 گفتن از زنبوری حاصل بود | با یکی در عمرِ خود ناخورده نیش *
 تا ترا حالی نباشد همچو ما | حالی ما باشد ترا افسانه پیش *
 سوز من با دیگری نسبت مکن | او نمک بردست و من بر عضو ریش *

حکایت ۱۹

قاضی همدان را حکایت کنند - که با نعلبند پسری سرِ خوش داشت و نعل

بامدادان که عزم سفر کردم - کسی گفتش - که فلان سعدیست * دوان آمد و
تلفظ نمود و تأسف خورد که چندین مدت نگفتی - که سعدی منم - تا شکر
قدوم بزرگوارت را میان بخدمت بستمی * گفتم - مصراع
با وجودت ز من آواز نیامد که منم *

گفتا - چه شود اگر چند روز بیاسایی تا بخدمت مستفید گردیم - گفتم - نتوانم
بحکم این حکایت *

مثنوی

بزرگی دیدم اندر کوهساری | قناعت کرده از دنیا بغاری *
چرا - گفتم - بشهر اندر نیایی | که باری بند از دل برکشایی *
بگفت - آنجا پری رویان نغزند | چو گل بسیار شد - پیلان بلغزند *
این بگفتم و بوسه چند بر روی یکدیگر دادیم و وداع کردیم *

مثنوی

بوسه دادن بروی یار چه سود | هم در آن لحظه کردنش پدرود *
سیب - گوئی - وداع یاران کرد | روی ازین سوی سرخ زان سو زرد *

شعر

إِنْ لَمْ أَمْتَ يَوْمَ الْوَدَاعِ تَأْسُفًا | لَا تَحْسِبُونِي فِي الْمَوَدَةِ مُنْصَفًا *

حکایت ۱۸

یکی از ملوک عرب را حکایت لیلی و مجنون بگفتند و شورش احوال او - که
با کمال فضل و بلاغت سردر بیابان نهاده است و زمام اختیار از دست داده
و با حیوانات انس گرفته * فرمود تا حاضرش آوردند و ملامت کردن گرفت -
که در شرف نفس انسان چه خلل دیدی که خوی بهائم گرفتی - و ترک عشرت
آدمی گرفتی * مجنون بنالید و گفت - شعر

وَرُبَّ صَدِيقٍ لَمْ يَنْفِي وَدَادِهَا | أَلَمْ يَرَهَا يَوْمًا فَيَوْضِعْ لَهُ عُذْرِي *

سود دریا نیک بودی - گر نبودیم بیم موج ا
 صحبت گل خوش بودی - گر نیستی تشویش خار*
 دوش چون طاوس می نازیدم اندر باغ وصل ا
 دیگر امروز از فراق یار می پیچم چو مار*

حکایت ۱۷

سالی محمد خوارزم شاه با خطا از برای مصلحتی صلح اختیار کرد* بجامع
 کاشغر در آمد - پسری را دیدم در خوبی بغایت اعتدال و نهایت جمال -
 چنانکه در امثال او گویند - نظم

معلمش همه شوخی و دلبری آموخت ا
 جفا و ناز و عتاب و ستمگری آموخت*
 من آدمی بچنین شکل و خوی و قد و روش ا
 ندیده ام - مگر این شیوه از پری آموخت*
 مقدمه نحو ز منخشی در دست - همی خواند - ضرب زید عمروا کان مُتَعَدِّياً -
 گفتم - ای پسر - خوارزم و خطا صلح کردند و زید و عمروا همچنان خصومت
 باقیست* بخندید و مولدم پرسید* گفتم - خاك پاك شیراز* گفتم - هیچ از
 سخنان سعدی یاد داری - گفتم - نظم

بَلِيتُ بِنَحْوِي يَصُولُ مُغَاضِباً ا عليّ كزید في مُقَابَلَةِ عمرو*
 عليّ جَرْدِيلِ لَيْسَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ا وَ هَلْ يَسْتَقِيمُ الرَّفْعُ مِنْ عَامِلِ الْجَرِّ*
 لحنی باندیشه فرو رفت و گفت - غالب اشعار او بزبان فارسیست - اگر بگوئی -
 بفهم نزدیکتر باشد* کَلِمِ النَّاسِ عَلِيّ قَدَرِ عَقُولِهِمْ* گفتم - مثنوی
 طبع ترا تا هوس نحو کرد ا صورت عقل از دل ما محو کرد*
 ای دل عشاق بدام تو صید ا ما بتو مشغول - تو با عمرو و زید*

بخشید تا نفقه کند * ناگاه دزدان خفاجه بر کاروان زدند و اموال ببرند *
 بازرگانان گریه و زاری کردن گرفتند و فریاد بی فائده برداشتند * بیت
 گر تصرع کنی و گریه یار | دزد زر باز پس نخواهد داد *
 مگر آن درویش که بر قرار خویش مانده بود و تغیر در او نیامده * گفتم * مگر
 آن معلوم ترا دزد نبرد * گفت - بلی بردند - و لیکن مرا بدان چندان الفت
 نبود که بوقت مفارقت خسته خاطر باشم * بیت
 نباید بستن اندر چیز و کس دل | که دل برداشتن کاریست مشکل *
 گفتم مناسب حال منست آنچه تو گفتی - که مرا در عهد جوانی با جوانی
 اتفاق محالطت بود و صدق مودت - بمثابته که قبله چشم جمال او بودی -
 و سود سرمایه عمرم وصال او * قطعه
 مگر ملائکه بر آسمان - و گرنه بشر | بحسن صورت او در زمین نخواهد بود *
 بدوستی که حرامست بعد از صحبت | که هیچ نطفه چو او آدمی نخواهد بود *
 ناگاه پائی وجودش بگل اجل فرو رفت و دود فراق از دودمانش برآمد *
 روزها بر سر خاکش مجاورت کردم - و از جمله که در فراق او گفتم اینست *
 قطعه

کاش آن روز که در پائی تو شد خار اجل | دست گیتی بزدی تیغ هلاکم بر سر *
 تا درین روز جهان بی تو ندیدی چشم | این منم بر سر خاک تو که خاکم بر سر *
 قطعه

آنکه قرارش نگرفتی و خواب | تا گل و نسرين نفشاندي نخست *
 گردش گیتی گل رویش بریخت | خار بنان بر سر خاکش بُرست *
 بعد از مفارقت او عزم کردم و نیت جزم که بقیعت زندگانی فرش هوس در
 نوردم و گرد مجالست نگردم * قطعه

این بگفت و سفر کرد و پریشانی او در دل من اثر کرد * شعر
فَقَدْتُ زَمَانَ الْوَصْلِ وَالْمَرْءَ جَاهِلًا | بَقْدَرٍ لَذِيذِ الْعَيْشِ قَبْلَ الْمَصَائِبِ *

بیت

باز آیی و مرا بُکش که پیشت مُردن | خوشتر که پس از تو زندگانی بُردن *
بعد از مدتی باز آمد آن حلقه داؤدی متغیر شده و جمالِ یوسفی بزیان آمده
و بر سیب زخمدانش چون بهی گردی نشسته و رونقِ بازارِ حُسنش شکسته -
متوقع که در کنارش گیرم - کناره گرفتم و گفتم - مثنوی

تازه بهارِ تو کنون زرد شد | دیگِ منه - کاتشِ ما سرد شد *
چند خرامی و تکبر کنی | دولتِ پارینه بصور کنی *
پیشِ کسی رو که طلبگارِ تُست | ناز بر آن کن که خریدارِ تُست *

قطعه

سبزه در باغ - گفته اند - خوشست | داند آن کس که این سخن گوید *
یعنی از روی نیکوان خطِ سبز | دلِ عِشاقِ بیشتر جوید *
بوستانِ تو گندنازارِ بست | بس که بر میکنی و میروید *

ایضا

گر صبر کنی ورن کنی - موی بناگوش | این دولتِ ایامِ نکویی - بسر آید *
گر دست بجان داشتی - همچو تو بر ریش | نگذاشتی تا بقیامت که بر آید *

قطعه

سؤال کردم و گفتم - جمالِ رویت را | چه شد - که مورچه برگرد ماه جوشیدست *
جواب داد - ندانم چه بود رویم را | مگر بماتم حُسنم سیاه پوشیدست *

حکایت ۱۶

خرقه پوشی در کاروانِ حجاز همراه ما بود * یکی از امرای عرب مرا و صد دینار

که حرورش دهان بخوشانیدی و سمومش مغز استخوان بجوشانیدی * از ضعف
بشریت تاب آفتاب نیاوردم - لا جرم التجا بسایه دیواری کردم * مترقب که
مگر کسی حرارت مرا به برف آبی فرو نشاند * ناگاه از تاریکی دهلیز خانه
روشنائی بتافت - یعنی - جمالی که زبان فصاحت از بیان صباحت آن عاجز
بماند - چنانکه در شب تاریک صبح بر آید - یا آب حیات از ظلمات بدر
آید * قدحی برف آب در دست گرفته و شکر در آن ریخته و بقرق بر
آمیخته * ندانم بگلابش مطیب کرده بود یا قطره چند از گل رویش در آن
چکیده * فی الجملة شربت از دست نگارینش بر گرفتم و بخوردم و عمر
گذشته از سر گرفتم و گفتم *

ظَمًا بَقَلْبِي لَا يَكَادُ يَسِيغُهُ | رَشْفُ الزَّلَالِ وَلَوْ شَرِبْتُ بَحُورًا *

قطعه

خُرم آن فرخنده طالع را که چشم | بر چنین روی فتد هر بامداد *
مست می بیدار گردد نیم شب | مست ساقی روز محشر بامداد *

حکایت ۱۵

در عُنفوان جوانی - چنان که افتد دانی - با شاهد پسری سری داشتم بحکم آن
که حلقي داشت طیب الذا و خلقي داشت کالبدر اذاً بدا * بیت
آنکه نبات عارضش آب حیات میخورد | در شکرش نگه کند هر که نبات میخورد *
اتفاقاً بخلاف طبع از وی حرکتی دیدم - نپسندیدم - دامن از صحبت وی
در کشیدم و مهره مهر او برچیدم و گفتم - بیت

بِرَوِّ هِرْجِه مِیْبَایِدَت پِش گیر | سِرِّ ما نِدا رِی سِرِّ خِوِش گیر *

شنیدم که میرفت و میگفت بیت

شِیْرَه - گروصل آفتاب نخواهد | رونتی بازار آفتاب نگاهد *

روزي از دوست - گفتمش - زنهار | چند از آن روز کردم استغفار *
 نکند دوست زینهار از دوست | دل نهادم بر آنچه خاطر اوست *
 آنکه بی او بسر نشاید بُرد | اگر جفائی کند - ببايد برد *
 گر بلطفم بنزد خود خواند | ور بقرم برآند - او داند *

حکایت ۱۲

یکی از علمارا پرسیدند - که کسی با ماه روي در خلوت نشسته و درها بسته و رفیقان
 خفته و نفس طالب و شهوت غالب - چنان که عرب گوید - التمر يانع والناطور
 غیر مانع - هیچ کس باشد که بقوت بازوي پرهیزگاري بسلامت ماند - گفت -
 اگر از ماه رویان بسلامت ماند از زبان بد گویان بی ملامت نمآند * // بیت
 وَان سَلِمَ الْإِنْسَانُ مِنْ سُوءِ نَفْسِهِ | فَمِنْ سُوءِ ظَنِّ الْمَدْعَى كَيْسَ يَسْلَمُ *

بیت

شاید پس کار خویشتن بنشستن | لیکن نتوان زبان مردم بستن *

حکایت ۱۳

یکی را زنی صاحب جمال بود - در گذشت - و مادر زن پیر فرتوت بعلت
 کابین در خانه او متمکن بمآند * مرد از مجاورت او بجان آمده بود و چاره
 نداشت * یکی از دوستان پرسیدش که چه گونه در فراق یار عزیز * گفت - نا
 دیدن زن بر من چنان دشوار نمی آید که دیدن مادر زن * مثنوی
 گل بتاراج رفت و خار بمآند | گنج برداشتند و مار بماند *
 دیده بر تارکِ سنان دیدن | خوشتر از روی دشمنان دیدن *
 واجبست از هزار دوست بُرید | تا یکی دشمنت نباید دید *

حکایت ۱۴

یاد دارم که در ایام جوانی گذر داشتم بکوفی و نظر داشتم بمآه روي در تموزی -

و دوستی سپری شد* و با این همه از هر دو طرف دلبستگی حاصل بود بحکم آن
 که شنیدم که روزی دو بیت از سخنان من در مجمعی می خواند * قطعه
 نگار من چو در آید بخنده نمکین | نمک زیاده کند بر جراحت ریشان *
 چه بودی ار سر زلفش بدستم افتادی | چو آستین کریمان بدست درویشان *
 طائفه از دوستان بر لطف این سخن نه که بر حسن سیرت خویش گواهی داده
 بودند و آفرین کرده و او هم در آن میان مبالغه کرده و بر فوت صحبت دیرین
 تأسف خورده و بخطای خویش اعتراف کرده * معلوم کردم که از طرف او هم
 رغبتی هست - این چند بیت نوشتم و صلح کردم - قطعه

نه مارا در میان عهد وفا بود | جفا کردی و بد مهری نمودی *
 بیکبار از جهان دل در تو بستم | ندانستم که برگردی بزودی *
 هنوزت گرسر صلحست - باز آی | کزان مقبولتر باشی که بودی *

حکایت ۱۱

دانشمندی را دیدم بمحبت شخصی گرفتار و راضی بگفتار - جور فراوان بُردی و
 تحمل بی گران نمودی * باری بطریق نصیحتش گفتم - میدانم که تُرا در محبت
 این منظور علتی نیست - و بنای این مودت بر ذلتی - لائق قدر علماء نباشد
 خود را متهم کردن و جور بی ادبان بردن * گفت - ای یار دست عتاب از دامن
 روزگارم بدار که بارها درین مصلحت که تو می بینی فکر کرده ام و اندیشه نموده *
 صبر بر جفا سهلتر مینماید که صبر ازو * مثنوی

هر که دل پیش دلبری دارد | ریش در دست دیگری دارد *
 آهوی پالهنک در گردن | نتواند بخویشتن رفتن *
 و حکما گفته اند - بر مجاهده دل نهادن آسانترست که چشم از مشاهده بر
 گرفتن * مثنوی

این مثل بدان آورده ام تا بدانی که چندان که دانارا از نادان نفرتست صد
چندان نادان را از صحبتِ دانا وحشت است * بیت

زاهدی در سماعِ رندان بُود | زان میانِ گفتِ شاهی بلخی *
گر ملولی ز ما ترش منشین | که تو هم در میانِ ما تلخی *

رباعی

جمعی جوگُل و لاله بهم پیوسته | تو هیزمِ خشک در میانِ شان رُسته *
چون باد مخالف و چو سرما ناخوش | چون برف نشسته و چو یخ بر بسته *

حکایت ۹

یکی از معلمان کمال بهجتی داشت و طیب لهجتي و معلم را از آنجا که حس
بشريتست با حسنِ بشره او میل تمام بود - تا حدی که غالبِ اوقاتش درین
بودی که گفتی -
قطعه

نه آنچنان بتو مشغولم ای بهشتی روی | که یادِ خویشتم در ضمیر می آید *
ز دیدنت نتوانم که دیده بر بندم | و گر مقابله بینم که تیر می آید *
باری پسر گفتش - آنچنان که در آدابِ درس من نظر می فرمائی - در آدابِ نفس
من نیز تأمل فرمای - تا اگر در اخلاق من ناپسندی باشد بر آن مطلع گردان
تا بدفعِ آن بکوشم * گفت - این از دیگری پرس - که آن نظر که با تو مرا ست
جز هنر نمی بینم *
قطعه

چشمِ بداندیش که برکنده باد | عیب نماید هنرش در نظرا
ور هنری داری و هفتاد عیب | دوست نبیند بجز آن یک هنر *

حکایت ۱۰

رفیقی داشتم که سالها با هم سفر کرده بودیم و نان و نمک خورده و حقوق
صحبت ثابت شده * آخر بسببِ اندکِ نفعی آزارِ خاطر من روا داشت

حکایت ۷

یاد دارم که در ایام جوانی من و دوستی چون دو مغز بادام در پوستی صحبت
میداشتیم * ناگاه اتفاق غیبت افتاد * پس از مدتی که باز آمد - عتاب
ساز کرد و گله آغاز نهاد - که درین مدت قاصدی نفرستادی * گفتم دریغ آمد -
که قاصد بجمالی تو روشن گردد و من محروم * قطعه

یارِ دیرینه مرا - گو - بزبان توبه مده | که مرا توبه بشمشیر نخواهد بودن *
رشک آید که کسی سیرِ نگه در تو کند | باز گویم که کسی سیر نخواهد بودن *

حکایت ۸

طوطی را با زافی در قفس کردند * طوطی از قبح مشاهده او مجاهده میبرد و
میگفت - این چه طلعتِ مکروهست و هیأتِ ممقوت و منظرِ ملعون و
شمائلِ ناموزون - یا غرابِ البین لیتَ بینی و بینک بعد المشرقین * قطعه
علي الصباح بروی تو هر که برخیزد | صباحِ روزِ سلامت برو مسا باشد *

بد اختری چو تو در صحبتِ تو بایستی | ولی چنانکه تویی در جهان کجا باشد *
عجبت آن که غراب هم از مجاورتِ طوطی بجان آمده بود و ملول گشته *
لا حول کنان از گردشِ گیتی همی نالید و دستهای تغابن بر یکدیگر همی مالید
و میگفت - این چه بختِ نگونست و طالعِ دون و ایامِ بو قلمون - لاتی قدرِ
من آنستی که با زافی بر دیوارِ باغی خرامان همی رفتی * بیت

پارسا را بس این قدر زندان | که بود در طویله زندان *

تا چه گناه کردم که روزگارم بعقوبتِ آن در یسکتِ صحبتِ چنین ابلهی خود
رای و نا جنسِ خیره روی بچنین بند و بلا مبتلا کرده است * قطعه

کس نیاید بیای دیواری | که بر آن صورتِ نگار کنند *

گر ترا در بهشت باشد جای | دیگران دوزخ اختیار کنند *

ایضا

دردا - که طیب صبر میفرماید | وین نفسِ حریص را شکر می باید *

مثنوی

آن شنیدی که شاهدهی بنهفت | با دل از دست رفته می گفت |

تا ترا قدرِ خویشتن باشد | پیشِ چشمت چه قدر من باشد *

آورده اند که مر آن پادشاه زاده را که مطمحِ نظر او بود - خبر کردند - که جوانی

بر سرِ این کوی مداومت میکند خوش طبع و شیرین زبان سخنانِ غریب و

نکتهای لطیف از وی میشوند - چنین مینماید که شوری در سردارد و دل آشفته

است * پسر دانست که دل آویخته اوست و این گردِ بلا انگیزه او - مرکب

بجانبِ او راند * چون دید که بنزدیکِ او می آید بگریست و گفت * بیت

آن کس که مرا بکُشت باز آمد پیش | مانا که دلش بسوخت بر کُشته خویش *

چندانکه ملاطفت کرد و پرسید - که از کجائی و چه نام داری و چه صنعت

دانی مسکین در قعرِ محبت چنان مستغرق بود که مجالِ دم زدن نداشت -

شعر

و لطیفان گفته اند *

اگر خود هفت سب از بر بخوانی | چو آشفتمی الف بی تی ندانی *

گفتش - چرا بامن سخن نگویی که از حلقه درویشانم - بلکه حلقه بگوشِ ایشان *

آنکه بقوتِ استیناسِ محبوب از میانِ تلاطمِ امواجِ محبت سر بر آورد و گفت -

بیت

عجبست با وجودت که وجود من بماند | تو بگفتن اندر آئی و مرا سخن بماند *

این بگفت و نعره بزد و جان بحق تسلیم کرد * بیت

عجب از کُشته نباشد بدرِ خیمه دوست |

عجب از زنده که چون جان بدر آورد سلیم *

قطعه

بیگ نفس که بر آمیخت یار با اغیار
 بسی نماند که غیرت وجود من بکشد *
 بخنده گفت - که من شمع جمعم - ای سعدی !
 مرا از آن چه - که پروانه خویشتن بکشد *

حکایت ۶

یکی را دل از دست رفته بود و ترک جان گفته و مطمح نظرش جای خطرناک
 و در ورطه هلاک - نه لقمه که متصور شدی که بکام آید و یا مرغی که بدام
 افتد *

بیت

چو در چشم شاهد نیاید زرت | زر و خاک یکسان نماید برت *
 یاران بطریقی نصیحتش گفتند - که ازین خیال محال تجنّب کن - که خلقی
 هم بدین هوس که تو داری اسیرند و پای در زنجیر * بنالید و گفت - قطعه
 دوستان گو نصیحتم مکنید | که مرا دیده بر ارادت اوست *
 جنگ جوان بزرور پنجه و کتف | دشمنان را کشند و خوبان دوست *
 شرط مودت نباشد باندیشه جان دل از مهر جانان برداشتن * مثنوی
 تو که در بند خویشتن باشی | عشق بازی دروغ زن باشی *
 گر نیابی بدوست ره بردن | شرط عقلست در طلب مردن *

بیت

گردست دهد که آستینش گیرم | ورنه بروم بر آستانش میرم *
 متعلقان را که نظر در کار او بود و شفقت بر روزگار او پندش دادند و بندش
 نهادند - سودی نکرد *

بیت

پند ارچه هزار سودمندست | چون عشق آمد چه جای پندست *

گفتم - گمان بردم که آفتاب بر آمد - و دیگر آنکه ظریفان گفته اند - قطعه
 چون گرانی به پیشِ شمع آید | خیزش اندر میانِ جمع بکش *
 و ر شکر خنده ایست شیرین لب | آستینش بگیر و شمع بکش *

حکایت ۴

پارسانی را دیدم بمحبتِ شخصی گرفتار آمده و رازش از پرده بیرون فتاده *
 چندان که غرامت و ملامت کشیدی - ترکِ اتصالِ او نکردی و گفתי - قطعه
 کوته نکم ز دامن دست | و ر خود بزنی بتیغِ تیزم *
 غیر از تو ملان و ملجا ام نیست | هم در تو گریم ار گریم *
 باری ملامتش کردم و گفتم - که عقلِ نفیست را چه شد که نفسِ خسیست برو
 غالب آمد - زمانی بتفکر فرو رفت و گفت - قطعه

هر کجا سلطانِ عشق آمد نماند | قوتِ بازوی تقوی را بجل *
 پاك دامن چون زید بیچاره | اوفتاده تا گریبان درو حل *

حکایت ۵

دوستی داشتم و مدت‌ها ندیده بودم - روزی مرا پیش آمد * گفتم - کجائی که
 مشتاق بودم * گفت - مشتاقی به که ملولی * بیت
 دیر آمدمی ای نگارِ سرمست | زودت ندهم دامن از دست *

شعر

معشوقه که دیر دیر بیند | آخر به از آنکه سیر بیند *

حکمت

شاهد که با رفیقان آید بجفا کردن آمده است - بحکمِ آنکه از غیرتِ اغیار
 و مضادِ خالی نباشد * بیت
 اِذَا جِئْتَنِي فِي رُفْقَةٍ لِّتُزَوِّیَ | وَ اِنْ جِئْتَ فِي صَلَاحٍ فَانْتَ مُحَارِبٌ *

هر که سلطان مُرید او باشد | گر همه بد کند نکو باشد *
و آن که را پادشه بیندازد | کسش از خیل خانه ننوازد *

قطعه

کسی بدیده انکار گر نگاه کند | نشانِ صورتِ یوسف دهد بنا خوبی *
و گر بچشمِ ارادت نظر کنی در دیو | فرشته ات بنماید بچشم و کُروبی *

حکایت ۲

گویند - خواجه را بنده نادر الحسن بود * با وی بسبیلِ مودت و دیانت نظی
داشت * با یکی از دوستان گفت - دریغ این بنده من - با حسنِ شمائلی که
دارد - اگر زبان دراز و بی ادب نبود - چه خوش بودی - گفت - ای برادر
چون اقرار دوستی کردی - تو تُعِ خدمت مدار - که چون عاشقی و معشوقی در
میان آمد - مالکی و مملوکی برخاست - قطعه

خواجه با بنده پری رخسار | چون در آید ببازی و خنده *
چه عجب گرچه خواجه حکم کند | وین کشد بارِ ناز چون بنده *

بیت

غلام آبکش باید و خشت زن | بود بنده نازنین مشّت زن *

حکایت ۳

شبی یاد دارم که یارِ عزیزم از در در آمد - چنان بی خود از جای برجستم
که چراغم بآستین کُشته شد * بیت

سَرِّی طَیْفٌ مِّنْ یَّجْلُو بَطْلَعَتِهِ الدُّجَى | خِیَالاً یُرَافِقُنِی عَلِی اللّیْلِ هَادِیاً *
اتانی الذی اهواه فی عَکْسِ الدُّجَى | فَقُلْتُ لَهُ اَهلاً وَ سَهلاً وَ مَرحباً *
شگفت آمد از بختم - که این دولت از کجا *

پس بنشست و عتاب آغاز نهاد که چرا در حال که مرا دیدی چراغ بکشتی *

و صاحب آن مسجد امیری عادل و نیکو سیرت بود - نخواستش که دل آزاده گردد - گفت - ای جوانمرد این مسجد را مؤذنان قدیمند که هر یکی را پنج دینار مرسوم مقرر داشته ام - اکنون ترا ده دینار میدهم تا بجای دیگری روی * برین اتفاق افتاد و برفت * بعد از مدتی در گذری پیش امیر باز آمد و گفت - ای خداوند بر من حیف کردی - که بده دینارم ازین بقیه روان کردی * آتجا که اکنون رفته ام بیست دینارم میدهند تا جای دیگری روم * قبول نمی کنم * امیر بخندید و گفت - زنهار نستانی که زود باشد که به پنجاه دینار هم راضی شوند * بیت به تیشه کس نخرشد ز روی خارا گل | چنان که بانگ درشت تو میخراشد دل *

حکایت ۱۳

ناخوش آوازی ببانگ بلند قرآن همی خواند * صاحب دلی بزو بگذشت و گفت - ترا مشاھرہ چند است * گفت هیچ * گفت - پس این زحمت بخود چرا میدهی * گفت - از بهر خدا میخوانم * گفت - از بهر خدا میخوان * بیت گرتو قرآن بدین نمط خوانی | ببری رونق مسلمانی *

باب پنجم

در عشق و جوانی

حکایت ۱

حسن میمندی را گفتند - که سلطان محمود چندین بنده صاحب جمال دارد که هر یک بدیع جهان و ممتاز زمانند * چه گونه است که با هیچ کدام آن میل خاطر ندارد که با ایاز با وجود آنکه زیاده حسن ندارد * گفت - نشنیده که هر چه در دل آید در دیده نگو نماید - مثنوی

حكايت ۱۱

منتجمي بخانه در آمد - يكي مرد بيگانه ديد با زن او بهم نشسته * دشنام داد
و مسقط گفت * فتنه و آشوب برخاست * صاحب دلي برين حال واقف شد و
گفت -

تو براوي فلک چه داني چيست | چون نداني که در سراي تو كيست *

حكايت ۱۲

خطيبي كربه الصوت خود را خوش آواز پنداشتي و فرياد بيهوده برداشتي *
گفتي نَعَيْتُ غَرَابَ الثَّيْنِ در پرده الحان اوست يا آيتِ اِنْ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ
الْحَمِيرِ در شان او *

بيت

اِذَا نَهَقَ الْخَطِيبُ اَبُو الْفَوَارِسِ | لَهُ صَوْتُ يَهْدُ اصْطَحَرَ فَارِسِ *

مردمان ده بعلت جاهي که داشت بليتش ميكشيدند و اذيتش مصلحت نمي
ديدند - تا يكي از خطبائي آن اقليم که با وي عداوت نهائي داشت باري پرسش
آمده بودش - گفت ترا خوابي ديده ام * گفت - خير باد * گفت چه ديده *
گفت - چنان ديدم که ترا آواز خوش بود و مردم از انفاست تو در راحت بودند *
خطيب نختي انديشيد و گفت - مبارک خوابست که ديدی - که مرا بر عيب
من مطلع گردانیدی * معلوم شد که آواز ناخوش دارم و خلق از من در رنجند *
عهد کردم که پس از اين خطبه بخوانم * قطعه

از صحبت دوستان برنجم | کاخلاق بدم حسن نمايند *

عيب هنر و کمال بينند | خارم گل و ياسمن نمايند *

کو دشمن شوخ چشم جالاک | تا عيب مرا بمن نمايند *

حكايت ۱۳

يكي در مسجد سنجار بانگ نماز گفتي با آوازي که مستمعان را از و نفرت آمدي *

حکایت ۸

تني چند از نزديكانِ سلطان محمود حَسَن ميمندي را گفتند - که سلطان امروز ترا چه گفت در فلان مصلحت * گفت - بر شما هم پوشيده نماند * گفتند - آنچه با تو گوید که ظهير سرير سلطنتي و مشير تدبير مملکت با مثال ما گفتن روا ندارد * گفت - باعتماد آن که داند که با کسي نگويم - پس چرا همي پرسيد * بيت نه هر سخن که بداند بگويد اهل شناخت | بستر شاه سرخویش در نشاید باخت *

حکایت ۹

در عقد بيعِ سرائي مترّد بودم * جهودي گفت - بخر که من از کدخدایان قدیم این محلّم - وصف این خانه از من بپرس - که عيبي ندارد * گفتم بجز آن که تو اش همسايه * قطعه

خانه را که چون تو همسايه است | ده درم سيم کم عيار ارز |
ليک اميدوار بايد بود | که پس از مرگ تو هزار ارز *

حکایت ۱۰

يکي از شعرا پيش امير دزدان رفت و ثنا بگفت * فرمود تا جامه از تن وي کشيدند و از ده بدر کردند * سگان در قفا افتادند * خواست تا سنگي بردارد * زمين بنج بسته بود - عاجز شد * گفت - اين چه حرام زاده مردمانند که سگ را کشاده و سنگ را بسته * امير از غرقه بشنيد - بخنديد و گفت - اي حکيم از من چيزي بخواه - گفت - جامه خود ميخواهم اگر انعام فرمائي * بيت اميدوار بود آدمي بخير کسان | مرا بخير تو اميد نيست - شر مرسان * مصراع رَضينا من نوالک بالرحيل *

سالر دزدان را برو رحمت آمد - جامه او را باز داد و قباي پوستيني بر آن مزيد کرد و درمي چند بر آن اضافه نمود *

حكايت ۵

جالينوس حكيم ابله‌ي را ديد - دست در گريبان دانشمندی زده بود و بي حرمتي ميكرد * گفت - اگر اين دانا بودي كار او با نادان بدین جا يگه نرسيدی كه گفته اند -
مثنوي

دو عاقل را نباشد كين و پيكار | نه دانائي ستيزد با سبكار *
اگر نادان بوحشت سخن گوید | خردمندش بنرمي دل بجويد *
دو صاحب دل نكه دارند موفي | هميدون سرکش و آزرَم جوئي *
و گر از هر دو جانب جاهلانند | اگر زنجير باشد بگسلانند *
يکي را زشت خوي داد دشنام | تحمّل کرد و گفت اي نيک فرجام *
بتر ز آنم كه خواهي گفت آي | كه دانم عيب من - چون من نداني *

حكايت ۶

سحبان وائل را در فصاحت بي نظير نهاده اند بحكم آنكه بر سر جمع سالي سخن گفتي و لفظي مکرر نکردي - و اگر همان معني اتفاق افتادي بعبارتي ديگر بگفتي - و از جمله آداب ندماي حضرت ملوک يکي اينست * مثنوي
سخن - گر چه دلبد و شيرين بود | سزاوار تصديق و تحسين بود *
چو باري بگفتي مگو باز پس | كه حلوا چو يکبار خوردند و بس *

حكايت ۷

يکي را از حکما شنيدم - كه ميگفت - هرگز کسي بجهل خود اقرار نکرده است مگر آن کس که چون ديگري در سخن باشد همچنان تمام نا گفته سخن آغاز کند *
مثنوي

سخن را سراسر است اي خردمند و بن - | مياور سخن در ميان سخن *
خداوند فرهنگ و تدبير و هوش | نگويد سخن تا نه بيند خاموش *

حكايت ۲

بازرگاني را هزار دينار خسارت افتاد - پسر را گفت - نبايد كه با كسي اين سخن در ميان نهي * گفت - اي پدر فرمان تراست - نگويم - و ليكن بايد كه مرا بر فائده اين مطلع گرداني كه مصلحت در نهان داشتن چيست * گفت - تا مصيبت دو نشود - يكي نقصان مایه و دُوم شماتت همسايه * بيت

مگو انده خويش با دشمنان | كه لاحول گویند شادي كنان

حكايت ۳

جواني خردمند از فنون فضائل حظي وافر داشت و طبعي نافذ * چندان كه در محافل دانشمندان نشستي زبان از گفتن به بستي * باري پدر گفتش * اي پسر تو نيز از آنچه داني چرا نگوئي - گفت - ترسم كه از آنچه ندانم پرسند و شرمساري برم * قطعه

آن شنيدني كه صوفي ميكوفت | زير نعلين خويش ميخني چند *
آستينش گرفت سرهنگي | كه بيا نعل بر ستورم بند *

بيت

نگفته ندارد كسي با تو كار | ولي چون بگفتي دليلش بيار *

حكايت ۴

يكي را از علماي معتبر مناظره افتاد با يكي از ملاحده * بحجت با او بر نيامد * سهر بينداخت و برگشت * كسي گفتش - تُو را با چندين علم و ادب كه داري با بي ديني بر نيامدي * گفت - علم من قرآن است و حديث و گفتار مشايخ و او بدينها معتقد نيست * مرا شنيدن كفر او بچه كار آيد *

بيت

آن كس كه بقرآن و خبر زو نرهي | آنست جوابش كه جوابش ندهي *

چندین ملاطفه با پادشاه خلافِ عادت بود - درین چه حکمتست * گفت -
نشیده که گفته اند - بیت

هرکرا بر سماء بنشستی | واجب آمد بخدمتش برخاست *

مثنوی

گوش تواند که همه عمری | نشنود آوازِ دف و چنگ و نی -
دیده شکید ز تماشایِ باغ | بی گل و نسرين بسر آرد دماغ -
گر نبود بالش آکنده پر | خواب توان کرد حجر زیر سر -
ور نبود دلبرِ همخوابه پیش | دست توان کرد در آغوشِ خویش -
وین شکم بی هنر پیچ پیچ | صبر ندارد که بسازد به هیچ *

باب چهارم در فوائد خاموشي

حکایت ۱

یکی را از دوستان گفتم - که امتناعِ سخن گفتم بعَلَّت آن اختیار آمده است -
که غالب اوقات در سخن نیک و بد اتفاق می افتد و دیده دشمنان جز بر
بدی نمی افتد * گفت - ای برادر دشمن آن به که نیکی نه بیند * بیت

هنر بچشمِ عداوت بزرگتر عیبی است |

گلست - سعدی و در چشم دشمنان خارست *

بیت

وَ اخُو الْعَدَاوَةِ لَا يَمُرُّ بِصَالِحٍ | إِلَّا وَ يَلْمِزُ بِكَذَابٍ أَشَرٍ *

بیت

نورگیتی فروز چشمه هور | زشت باشد بچشم موشک کور *

بیت

صیاد نه هر بار شکاری ببرد | افتد که یکی روز پلنگش بدرد *
 چنان که یکی از ملوکِ پارس حرّسها الله تعالیٰ نگینی گرانمایه در انگشتی
 داشت * باری بحکمِ تفرّج با تنی چند از خاصان بمصلای شیراز بیرون رفت -
 فرمود - تا انگشتی را برگنبدِ عضد نصب کردند - تا هر که تیر از حلقه انگشتی
 بگذراند خاتم وی را باشد * اتفاقاً چهار صد حکم انداز در خدمتِ ملک
 بودند * بینداختند * جمله خطا کردند * مگر کودکی که بر بامِ رابطی باز بچه تیر
 هر طرف همی انداخت * بادِ صبا تیرِ او را از حلقه انگشتی گذرانید * انگشتی را
 بوی ارزانی داشتند و نعمتِ بی قیاس دادندش * پسر بعد ازین تیر و کمان را
 بسوخت * گفتندش که چرا چنین کردی * گفت - تا رونقِ نخستین بر جای
 بماند *

قطعه

که بود - کر حکیمِ روشن رای | بر نیاید درست تدبیری *
 گاه باشد - که کودکی نادان | بغلط بر هدف زند تیری *

حکایت ۲۹

درویشی را شنیدم که در غاری نشسته بود و در بر روی خود از جهان بسته و
 ملوک و اغنیارا در چشم او شوکت نمانده * قطعه

هر که بر خود در سؤال کشاد | تا بمیرد نیازمند بُود *
 آرز بگذار و پادشاهی کن | گردنِ بی طمع بلند بُود *

یکی از ملوکِ آن طرف اشارت کرد - که توقعِ بکرم و اخلاقِ عزیزان آنست که
 بنان و نمک با ما موافقت کنند * شیخ رضا داد - که اجابتِ دعوتِ سنت
 است * دیگر روز ملک بعد از قدمش رفت * عابد برخاست و ملک را در کنار
 گرفت و تَلَطّف کرد * چون ملک غائب شد یکی از اصحاب شیخ را پرسید - که

زاده را بر حالتِ تباہِ او رحمت آمد - خلعت و نعمت داد و معتمدی با وی
 فرستاد تا بشهرِ خویش آمد * پدر بدیدنِ او شادمانی کرد و بر سلامتِ حالش
 شکر گذارد * شبانگاه از آنچه بر سرِ او گذشته بود از حالتِ کشتی و جورِ مَلَح
 و جفای روستایان بر سرِ چاه و غدرِ کاروانیان در راه با پدر میگفت * پدر گفت -
 ای پسر - نگفتمت در وقتِ رفتن - که تہیِ دستانرا دستِ دلیری بسته است
 و پنجهٔ شیری شکسته *

بیت

چه خوش گفت آن تہیدستِ سلحشور | جوی زر بہتر از پنجاه من زور *
 پسر گفت - ای پدر ہر آینه تا رنجِ نبری گنجِ بر نداری - و تا جان در خطر نہی
 بر دشمن ظفر نیایی - و تا دانه نیفشانی خرمن بر نداری * نبینی کہ باندک
 رنجی کہ بردم چه راحت حاصل کردم و بنیشی کہ خوردم چه مایۂ عسل
 بدست آوردم *

بیت

گرچہ بیرون زِ رزق نتوان خورد | در طلب کاهلی نشاید کرد *

بیت

غواص گر اندیشہ کند کامِ نہنگ | ہرگز نکند دُرِ گران مایہ بچنگ *

حکمت

آسیا سنگِ زیرین متحرک نیست - لا جرم نحملِ بارِ گران میکند * قطعه
 چہ خورد شیرِ شرزہ در بنِ غار | باز افتادہ را چہ قوت بُود *
 گر تو در خانہ صید خواهی کرد | دست و پایت چو عنکبوت بُود *
 پدر گفت - ای پسر - درین نوبت ترا فلکِ یآوری کرد و اقبالِ رہبری - تا
 کُلّت از خار و خارت از پا بدر آمد - و صاحب دولتی بتو رسید و بر تو بخشود -
 و کسرِ حالِ ترا بتفقدی جبر کرد و چنین اتفاق نادر افتد - و بر نادر حکم نتوان
 کرد * زینہار تا گردِ این دام نگردی *

ازین بدرقه شما اندیشناکترم که از دزدان - چنان که حکایت کنند - که اعرابی را درمی چند گرد آمده بود - بشب از تشویش لوریان تنها در خانه خوابش نبردی * یکی را از دوستان بنزد خود برد تا وحشت تنهایی بدیدار او منصرف گرداند * شی چند در صحبت او بود * چندان که بر درمهایش وقوف یافت - بتمامی ببرد و سفر کرد * بامدادان عرب را دیدند عریان و گریان * کسی گفتش - حال چیست - مگر آن درمهای ترا دزد برد * گفت - لا والله - بدرقه برد * قطعه هرگز ایمن زیار نه نشستم | تا بدانستم آنچه خصلت اوست *

زخم دندان دشمنی بترست | که نماید بچشم مردم دوست *
چه دانید ای یاران من که این جوان هم از جمله دزدان باشد و بعیاری در میان ما تعبیه شده - تا بهنگام فرصت یارانش را خبر کند * پس مصلحت آن می بینم که مراورا خفته بگذاریم و رخت برداریم * کاروانیانش را تدبیر پیر استوار آمد و مهابتی از مشقت زن در دل گرفتند - رخت برداشتند و جوانرا خفته بگذاشتند * آنگاه خبر یافت که آفتاب بر کتفش تافت * سر بر آورد - کاروانرا ندید - بی چاره بسی بگردید و راه بجائی ندانست * تشنه و گرسنه و بی نوا روی بر خاک و دل بر هلاک نهاده میگفت * بیت

مَنْ ذَا يُحَدِّثُنِي وَزَمَّ الْعِيسَ | مَا لِلْغَرِيبِ سِوِي الْغَرِيبِ انیس *

بیت

درشتی کند با غریبان کسی | که نا بوده باشد بغریب بسی *
مسکین درین سخن بود که پادشاه زاده در پی صیدی از لشکریان دور افتاده و بر بالای سرش ایستاده * این سخن بشنید و در هیأتش همی نگریست - دید صورت ظاهرش پاکیزه و سیرتِ حالش پریشان * پرسید که از کجائی و بدین جایگه چه گونه افتادی * برخی از آنچه بر سر او رفته بود اعادت کرد * ملک

قطعه

مَشَوِ ایمن که تنگ دل کردی | چون ز دست دلی بتنگ آید *

سنگ بر باره حصار مزن | که بُود کر حصار سنگ آید *

چندانکه مقود کشتی بر ساعد پیچید و بر بالای ستون رفت ملاح زمام از کفش
در گسلانید و کشتی براند * یچاره منحیر بماند * روزی دو بلا و محنت کشید * روز
سوم خوابش گریبان گرفت و در آتش انداخت * بعد از شبانروزی دگر بر کنار
افتاد - از حیانش رمقی مانده بود * برگ درختان خوردن گرفت و بنخ گیاهان
بر آوردن * تا اندک مایه قوت یافت - سر در بیابان نهاد و هیرفت تا از تشنگی
بی طاقت شد * بسر چاهی رسید * قومی بر او گرد آمده بودند و شربتی آب
به پشیزی می آشامیدند * جوان را پشیز نبود - چندانکه طلب کرد و یچارگی
نمود رحمت نیاوردند * دست تعدی دراز کرد - میسر نشد * تنی چند را فرو
گرفت - مردان غلبه کردند و بی محابا بزدند - مجروح شد * قطعه

پشه چو پر شد بزند پیل را | با همه تندي و صلابت که اوست *

مورچگان را چو بُود اتفاق | شیر ژیان را بدرانند پوست *

بحکم ضرورت در پی کاروانی افتاد و برفت * شبانگاه برسیدند بمقامی که از دزدان
پر خطر بود * کاروانیان را دید لرزه بر اندام افتاده و دل بر هلاک نهاده * گفت -
اندیشه مدارید - که درین میان یکی منم که تنها پنجاه مرد را جواب دهم - و
دیگر جوانان هم یاری کنند * کاروانیانرا بلاقب او دل قوی گشت و بصحبت او
شادمانی کردند و بزاد و آتش دستگیری واجب داشتند * جوان را آتش معده بالا
گرفته بود و عنان طاقت از دست رفته * لقمه چند از فرط اشتها تناول کرد و
دمی چند آب در پی آشامید - تا دیو درونش بیارامید و خوابش در ربود و
بخفت * پیر مردی بخته و جهان دیده در کاروان بود - گفت - ای یاران من

بی زر نتوانی که کنی بر کس زور | گر زر داری بزور محتاج نه *
 زر نداری - نتوان رفت بزور از دریا | زور ده مرد چه باشد - زریک مرد بیار *
 جوانرا دل از طعنه ملاح بهم برآمد * خواست ازو انتقام کشد * کشتی رفته
 بود - آواز داد - که اگر بدین جامه که پوشیده ام قناعت میکنی دریغ نیست *
 ملاح طمع در جامه کرد و کشتی باز گردانید * بیت

بدوزد شره دیده هوشمند | در آرد طمع مرغ و ماهی ببند *
 چندانکه دست جوان بریش و گریبان ملاح رسید او را بخود در کشید و بی
 محابا فرو کوفت * یارانش از کشتی بدر آمدند که پستی کنند * همچنان درشتی
 دیدند - پشت بگردانیدند * جز این چاره ندانستند که بمصالحت گرایند و
 با جرت مسامحت نمایند * مثنوی

چو پر خاش بینی تحمل بیار | که نرمی به بندد در کارزار *
 لطافت کن آنجا که بینی ستیز | نبرد قرنم را تیغ تیز *
 بشیرین زبانی و لطف و خوشی | توانی که پیلی بموئی کشی *
 بعد از ماضی در قدمش افتادند - و بوسه چند بنفاق بر سر و چشمش دادند - و
 بکشتی در آوردند - و روان شدند * تا برسیدند بستونی که از عمارت یونان در آب
 ایستاده بود * ملاح گفت - کشتی را خللی است - یکی از شما که زور آورتر باشد -
 بدین ستون بررود و خرطوم کشتی بگیرد - تا از عمارت عبور کنیم * جوان بغرور
 دلوری که در سر داشت از خصم دل آزرده نیندیشید و قول حکمارا کار نبست
 که گفته اند - هر کرا رنجی رسانیدی اگر در عقب آن صد راحت رسانی - از
 پاداش آن یک رنج ایمن مباش - که پیکان اگر چه از جراحت بدر آید - آزار
 آن در دل بماند * بیت

چه خوش گفت یکتاش با خیلش | چو دشمن خراشیدی ایمن مباش *

اگرچه مقسومست - اما باسباب حصول آن تعلق شرطست * و بلا اگرچه
مقدورست از ابواب دخول آن حذر واجب * قطعه

رزق هرچند بی گمان برسد | شرط عقلست جستن از درها *

گرچه کس بی اجل نخواهد مرد | تو مَرود در دهان از درها *

درین صورت که منم با پیلِ دمان بزنم و با شیرِ ژیان پنجه در افکنم - پس
مصلحت آنست که سفرکنم - که ازین بیش طاقت بی نوائی نمی آرم * قطعه

چون مرد در فتاد ز جای و مقام خویش |

دیگر چه غم خورد - همه آفاق جای اوست *

هر شب توانگری بسرای همی رود |

درویش هر کجا که شب آمد سرای اوست *

مرد خدا بمشرق و مغرب غریب نیست |

هر جا که می رود همه مُلکِ خدای اوست *

این بگفت و پدر را وداع کرد و همت خواست و روان شد و در هنگام رفتن
شنیدندش که میگفت - بیت

هنرور چو بختش نباشد بکام | بجائی رود کش ندانند نام *

همچنین میرفت تا برسد بکنار آبی که سنگ از صلابت او بر سنگ همی آمد
و خروشش بفرسنگ همی رفت * بیت

سهمگین آبی که مرغابی درو ایمن نبود |

کمترین موج آسیاسنگ از کنارش در ربود *

گره‌هی مردمان را دید هر یک بقراضه در معبر نشسته * جوانرا دست عطا بسته
بود * زبان ثنا بر کشود * چندانکه زاری کرد یاری نکردند * ملّاح بی مروت ازو

بخنده برگردید و گفت * بیت

گفت - خاموش - هر آن کس که جمالی دارد |

هر کجا پای نهد دست بدارندش پیش *

نظم

چون در پسر موافقت و دلبری بود | اندیشه نیست گریز از وی بری بود *
او گوه‌رست * گو - صدف اندر میان مباحش | دُرِ یتیم را همه کس مشتری بود *
چهارم - خوش آوازی که به حنجره داودی آب از جریان و مرغ از طیران باز
دارد * پس بوسیلت این فضیلت دلِ مردمان صید کند - و ارباب معنی
بمنادمت اورغبت نمایند *

و سَمِعِی اِلَیْ حُسْنِ الْاَغَانِی | مَنْ ذَا الَّذِیْ جَسَّ الْمَثَانِی *

قطعه

چه خوش باشد آواز نرم و حزین | بگوش حریفان مست صبح *
به از روی خوبست آواز خوش | که آن حظ نفس است و این ثروت روح *
پنجم - پیشه‌وری که بسعی بازو کفای حاصل کند - تا آب رویش از بهر نان
ریخته نشود - چنانکه خردمندان گفته اند - قطعه

گر بغریبی رود از شهر خویش | سختی و محنت نبرد پاره دوز *
ور بخرابی فتد از مملکت | گرسنه خسپد ملک نیم روز *
چنین صفتها که بیان کردم در سفر موجب جمعیت خاطرست و داعیه طیب
عیش - اما آنکه ازین جمله بی بهره است بخیال باطل در جهان برود و دیگر
کس نام و نشان نبرد و نشنود * قطعه

هر آنکه گردش گیتی بکین او برخاست | بغیر صلحتش رهبری کند ایام *
کبوتری که دگر آشیان نخواهد دید | قصا هی بردش تا بسوی دانه و دام *
پسر گفت - ای پدر قول حکمارا چه گونه مخالفت کنم که گفته اند - رزق

تا بدوکان و خانه درگروی | هرگز ای خام آدمی نشوی *

برو - اندر جهان تفرج کن | پیش از آن روز کز جهان بروی *

پدر گفت - ای پسر منافع سفر برین نمط که گفתי بسیارست - لیکن پنج طائفه را مُسَلِّمست * نخستین بازرگانی که با وجود نعمت و مکنت و غلامان و کنیزکان دلویز و شاگردان چابک و تیز هر روز بشهری و هر شب بمقامی و هر دم بتفرجگاهی از نعیم دنیا متمتع شود * قطعه

مُنعم بکوه و دشت و بیابان غریب نیست - |

هر جا که رفت خیمه زد و خوابگاه ساخت *

و آنرا که بر مُراد جهان نیست دسترس |

در زادبوم خویش غریبست و نا شناخت *

دوم - عالمی که بمنطق شیرین و کلام نمکین و قوت فصاحت و مایه بلاغت هر جا که رود بخدومتش اقدام نمایند و هر جا که نشیند اکرام کنند * قطعه

وجود مردم دانا مثال زَر و طلست | که هر کجا که رود قدر و قیمتش دانند *

بزرگ زاده نادان بشهروا ماند | که در دیارِ غریبش بهیچ نستانند *

سوم - خوبروئی که درون صاحبِ دلان بمخالفت او میل کند که بزرگان گفته اند -

که اندکی جمال به از بسیاری مال و روی زیبا مرهم دلپایِ حسته است و

کلید درهای بسته - لا جرم صحبتش را غنیمت شمارند و خدمتش را منت دارند *

قطعه

شاهد آنجا که رود عزت و حرمت بیند |

ور برانند بقهرش پدر و مادرِ خویش *

پر طاؤس در اوراقِ مصاحف دیدم - |

گفتم - این منزلت از قدر تو می بینم بیش *

ور آستانه سیمین بمیخ زر کوبند | گمان میر که یهودی شریف خواهد شد *

حکایت ۲۷

دزدی گدای را گفت - شرم نداری که از برای جوی سیم دست پیش هر لثیم
دراز میکنی * گفت - بیت

دست دراز از پی یک حبه سیم | به که بپرند بدانگی دو نیم *

حکایت ۲۸

مُشت زنی را حکایت کنند - که از دهر مخالف بفرغان آمده بود و از پی نواهی
بجان رسیده * شکایت پیش پدر بُرد و اجازت خواست - که عزم سفر دارم -
مگر بقوت بازو کامی فراچنگ آرم * بیت

فضل و هنر ضائعست تا ننمایند | عود بر آتش نهند و مُشک بسایند *
پدر گفت - ای پسر خیالی محال از سر بدر کن - و پای قناعت در دامن
سلامت کش - که بزرگان گفته اند - دولت نه بکوشیدنست - چاره آن کم
جوشیدنست * بیت

کس نتواند گرفت دامن دولت بزور | کوشش بی فائده است و سمه بر ابروی کور *
بیت

اگر بهر سرمویت دو صد هنر باشد | هنر بکار نیاید چو بخت بد باشد *

بیت

چه کند زورمند و ازون بخت | بازوی بخت به که بازوی سخت *
بسرگفت - ای پدر فوائد سفر بسیار است - و عوائد آن بیشمار از زهدِ خاطر
و جرّ منافع و دیدن عجائب و شنیدن غرائب و تفرّج بلدان و مجاورت خلایق
و تحصیل جاه و علم و ادب و مزید مال و مکسب و معرفت یاران و تجربت
روزگاران - چنانکه سالکان طریقت گفته اند - قطعه

شد غلامی که آبِ جو آرد | آبِ جو آمد و غلام ببرد *

دام هر بار ماهی آوردی | ماهی این بار رفت و دام ببرد *

دیگر صیادان دریغ خوردند و ملامتش کردند - که چنین صیدی در دامت افتاد
و نتوانستی نگاه داشتن * گفت - ای برادران - چه توان کرد - که مرا روزی نبود
و ماهی را همچنان روزی مانده بود حکمت

صیاد بی روزی در دجله ماهی نگیرد و ماهی بی اجل بر خُشکی نمیرد *

حکایت ۲۵

دست و پا بُریده هزار پای را بکُشت * صاحبِ دلی برو بگذشت و گفت - سُبْحان
الله آنکه با هزار پای که داشت چون اجلش فرا رسید از بی دست و پای
نتوانست گریخت *

مثنوی

جو آید ز بی دشمنِ جانِ ستان | به بندد اجل پایِ مردِ دوان *

در آن دم که دشمنِ پیاپی رسید | کمانِ کیانی نشاید کشید *

حکایت ۲۶

ابلهی را دیدم سمین و خلعتی ثنّین در بر و مرکبی تازی در زیر و قصیِ مصری
بر سر * کسی گفت - ای سعدی - چگونه می بینی این دیبای مُعَلّم بر این
حیوانِ لا یَعْلَم * گفتم - خطّی زشتست که بآبِ زر نوشتست * بیت

قَدْ شَابَهُ بِالْوَرَى جِمَارٌ | عَجَلًا جَسَدًا لَهُ خَوَارٌ *

قطعه

بآدمی نتوان گفت ماند این حیوان | مگر دُرّاعه و دستار و نقشِ بیرونش
بگرد در همه اسبابِ ملکِ هستی او | که هیچ چیز نیایی حلالِ جُزِ خونش *

قطعه

شریف اگر متضعف شود - خیالِ مبند | که پایگاهِ بلندش ضعیف خواهد شد *

درویش بجز بوی طعامش نشنیدی | مرغ از پس نان خوردن او ریزه نمیچیدی *
 شنیدم که بدریای مغرب راه مصر برگرفته بود و خیالی فرعون در سر کرده * ناگاه
 بادی مخالف گرد کشتی برآمد و دریا در جوش آمد * حتی اِذَا اَدْرَكَ الْغَرَقَ -

بیت

با طبع ملولت چه کند دل که نسازد | شرطه همه وقتی نبود لثقی کشتی *
 دست دعا بر آورد و فریاد بی فائده کردن گرفت - قال الله تعالی فَاذَا رَكِبُوا فِي
 الْفُلِّ دَعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ * بیت

دست تصرع چه سود بنده محتاج را | وقت دعا بر خدا - وقت کرم در بغل *

قطعه

از زر و سیم راحتی برسان | خویشتن هم تمتعی برگیر *
 دان که این خانه از تو خواهد ماند | خشتی از سیم و خشتی از زر گیر *
 آورده اند که در مصر اقارب درویش داشت - بعد از هلاک او بقیات مال او
 توانگر شدند و جامه های کهنه بمرگ او بدیدند * و خز و دمیاطی ببریدند * هم
 در آن هفته یکی را دیدم از ایشان بر باد پائی روان و غلامی پری پیکر در پی
 دوان - با خود گفتم - قطعه

وه که گر مرده باز گردیدی | بمیان قبیله و پیوند *
 رد میراث سخت تر بودی | وارثانرا ز مرگ خویشاوند *
 بسابقه معرفتی که در میان ما بود آستینش بکشیدم و گفتم - بیت
 بخور ای نیک سیرت سره مرد | کان نِگون بخت گرد کرد و نخورد *

حکایت ۲۴

میادی ضعیف را ماهی قوی در دام افتاد * طاقت ضبط آن نداشت - ماهی
 برو غالب آمد و دام از دستش در ربود و برفت * متحیر شد و گفت * قطعه

هر که بر خویشتن نبخشاید | گر نبخشد کسی برو شاید *

حکایت ۲۲

بازرگانی را دیدم که صد و پنجاه شتر بار داشت و چهل بنده خدمتگار * شی در جزیره کیش مرا بحجره خویش برد و همه شب نیارامید از سخنهای پریشان گفتن - که فلان انبازم بترکستانست و فلان بضاعت بهندوستان و این قبالة فلان زمین است و فلان مال را فلان کس ضمیم * گاه گفתי که خاطر اسکندریه دارم که هوایش خوشست - و باز گفתי - فی - دریای مغرب مشوش است - سعدیا - سفری دیگر در پیشست * اگر آن کرده شود - بقیة عمر بگوشه بنشینم * گفتم آن کدام سفر است * گفت - گوگرد پارسی بچین خواهم بردن که شنیدم قیمت عظیم دارد - و از آنجا کاسه چینی بروم برم و دیبای رومی بپند - و پولاد هندی بجلب - و آبگینه حلبی به یمن - و برد یمانی بیارس - از آن پس ترک تجارت کنم و بدوکانی نشینم * چندانی ازین مالخولیا فرو خواند که بیش طاقت گفتنش نماند * گفت - ای سعدی تو هم سخنی بگویی از آنها که دیدی و شنیدی * گفتم - تو چیزی نگذاشتی که من بگویم * نظم

آن شنیدستی که وقتی تاجری | در بیابانی بیفتاد از ستور -

گفت - چشم تنگ دنیا دارا | یا قناعت پُر کند یا خالت گور *

حکایت ۲۳

مالداري را شنیدم که به بخل چنان مشهور بود که حاتم طائی بسخا * ظاهر حالش بنعمت دنیا آراسته - و خست نفس در نهادش همچنان متمکن تا بجائی که نانی را بجائی از دست ندادی - و گربه ابي هريره را بلقمه نواختی و سگ اصحاب کهف را اسخواری نینداختی * فی الجملة کسی خانه او را ندیدی در کشاده و سفره او را سر کشاده *

بیت

پادشاه نباشد بخانهٔ دهقانیِ رکیکِ التجا کردن - همین جای خیمه زنیم و آتش بر فروزیم * دهقانرا خبر شد - ما حضری از طعام ترتیب کرد و پیشِ سلطان بُرد و زمینِ خدمت ببوسید و گفت - قدرِ بلندِ سلطان بنزول کردن در خانهٔ دهقان نازل نشدی و لیکن نخواستند تا قدرِ دهقان بلند شود * ملک را سخن او مطبوع آمد * شبانگاه بمنزل او نزول کرد * دهقان خدمتِ پسندیده کرد * بامدادان ملک باو خلعت و نعمت بخشید - شنیدم که قدمی چند در رکابِ ملک میرفت و میگفت -

ز قدر و شوکتِ سلطان نگشت چیزی کم | ز التفاتِ بهمان سرای دهقانی *
کلاه گوشهٔ دهقان بافتاب رسید | که سایه بر سرش افکند خون تو سلطانی *

حکایت ۲۱

گدائی را حکایت کنند - که نعمتِ وافر اندوخته بود * یکی از پادشاهان گفتش * می نماید که مالِ بیگران داری و مارا مهمتی پیش آمده است - اگر برخی از آن دستگیری کنی بحکمِ عاریت چون ارتفاعِ ولایت رسد وفا کرده شود * گفت - ای خداوندِ روی زمین - لثقی قدرِ بزرگواری نباشد - دست بمالِ چون من گدای آلوده کردن - که جو جو بگدائی فراهم آورده ام * گفت - غمی نیست که بتاتار میدهم - الخبیثاتُ للخبیثین *

بیت
قَالُوا عَجِبْنُ الْکَلْسَ لَیْسَ بِطَاهِرٍ | قُلْنَا نَسُدُّ بِهِ شُقُوقَ الْمَبْرُزِ *

بیت

گر آّب چاهِ نصرانی نه پاکست | جهودِ مُرده میشوئی چه پاکست *
شنیدم که سراز فرمانِ ملک باز زد و حجت آوردن گرفت و شوح چشمی نمود *
ملک فرمود تا مضمونِ خطاب از گدا بزجر و توبیخ مستخلص گردند * مثنوی
بطاقت چو بر نیاید کار | سربیی حرمتی کشد نا چار *

در بیابان خشک و ریگِ روان | تشنه را در دهان چه در چه صَدَف *
مرد بی توشه کاوِفتاد از پای | در کمر بند او چه زر چه خزف *

حکایت ۱۸

یکی از عرب در بیابان از غایتِ تشنگی همی گفت - نظم

یا لیتَ قبلَ مَنتی | یوماً افوز بُمَنتی *

نهر تَلَطَمَ رُکبَتی | فَاظَلَّ اَملاً قَرَبَتی *

همچنین در قاعِ بسیطِ مسافری راه گم کرده و قوت و قوتش بآخر آمده و درمی
چند بر میان داشت * بسیار بگردید و راه بجای نبرد و بسختی هلاک شد * طائفه
برسیدند - درمهارا پیشِ رُوش نهاده دیدند و بر خاک نبشته - قطعه

گر همه زر جعفری دارد | مرد بی توشه بر نگیرد کام *

در بیابان فقیر گرسنه را | شلغم بخته به ز نُقره خام *

حکایت ۱۹

هرگز از جورِ زمان ننایده بودم و از گردشِ آسمان روی در هم نکشیده - مگر
وقتی که پایم برهنه بود و استطاعتِ پای پوشی نداشتم * بجامعِ کوفه در آمدم
دلنگ - یکی را دیدم که پای نداشت - سپاس و شکرِ نعمتِ حق بجای
آوردم و بر بی کفشی صبر کردم و گفتم - قطعه

مرغ بریان بچشمِ مردمِ سیر | کمتر از برگِ تره بر خوانست -

و آنکه را دستگاه و قدرت نیست | شلغم بخته مرغِ بریانست *

حکایت ۲۰

یکی از ملوک با تنی چند از خاصان در شکارگاهی بزمستان از شهر دور افتاد
شب در آمد - از دور دهی دیدند ویران و خانه دهقانی در آن * ملک گفت -
شب آنجا رویم تا زحمتِ سرما کمتر باشد * یکی از وزرا گفت - لثی قدرِ بلند

باب سوم - در فضیلتِ قناعت

۸۱

ای موسی دعا بکن تا حق تعالی مرا کفافی دهد که از بیطاقتی بجان آمدم *
موسی دعا کرد و برفت * پس از چند گاهی که از مناجات باز آمد دیدش
گرفتار و خلقی بر و گرد آمده * گفت - این را چه حالتست * گفتند - خمر خورده
است و عریده کرده و یکی را کشته - اکنون قصاص فرموده اند * نظم
گربه مسکین اگر پر داشتی | تخم گنجشک از جهان برداشتی *
عاجز باشد که دست قدرت یابد | برخیزد و دست عاجزان بر تابد *
موسی علیه السلام بحکمت جهان آفرین اقرار کرد و از تجاسر خویش استغفار *
قال الله تعالی و لو بسط الله الرزق لعباده لبغوا فی الارض * بیت
ماذا اخافک یا مغرور فی الخطر | حتی هلکت فلیت النمل لم تطر *

نظم

بغله - چو جاه آمد و سیم و زرش | سیلی خواهد بحقیقت سرش *
آن نه شنیدی که حکیمی چه گفت | مور همان به که نباسد پرش *

حکمت

پدر را عسل بسیار است | اما پسر گرمی دار است *

بیت

آن کس که توانگرت نمیگرداند | او مصلحت تو از توبه میداند *

حکایت ۱۷

اعرابی را دیدم - در حلقه جوهریان بصره حکایت همی کرد - که وقتی در
بیابانی راه گم کرده بودم و از زاد با من چیزی نمانده - دل بر هلاک نهادم *
ناگاه کیسه یافتم پر از مروارید * هرگز آن ذوق و شادی فراموش نکنم که پنداشتم
که گندم بریانست یا رزت - و باز آن تلخی و نا امیدی چون معلوم کردم که
مروارید است * قطعه

ادبست خاصه در حضرتِ بزرگان - و بطریقِ اِهمال نیز از آن درگذشتن نشاید -
 که طائفه بر عجزِ گوینده حمل کنند * برین دو بیتِ اِختصار کردم * قطعه
 تتری گر کُشد مُخَنَّث را | تتری را عوض نباید کُشت *
 چند باشد چو جسرِ بغدادش | آب در زیر و آدمی بر پشت *
 اندکی دلیلِ بسیاری بود و مشتی نمونه خروار * (چنین شخصی که طرفی از
 نعمت او شنیدی - در آن سال نعمتِ بیگران داشت - تنگدستان را زر و سیم
 دادی و مسافران را سفره نهادی * گروهی درویشان که از جورِ فاقه بجان آمده
 بودند - آهنگِ دعوتِ او کردند و بمن مشاورت آوردند * سر از موافقتِ ایشان
 باز زدم و گفتم -

نخورَد شیر نیم خورده سگ | ور بسختی بمیرد اندر غار *
 تن به بیچارگی و گرسنگی | بینه و دست پیش بِنَفله مدار *
 گرفتار شوم بنعمت و جاه | بی هُنرا بهیچ کس مشمار *
 پرنیان و نسیم بر نا اهل | لاجورد و طلست بر دیوار *

حکایت ۱۵

حاتم طائی را گفتند - از خود بزرگ همتِ ترکسی دیده * گفت بلی - روزی
 چهل شتر قُرْبان کرده بودم و امرای عرب را طلب نموده - ناگاه بحاجتی
 بگوشه صحرا رفتم - خار کشی را دیدم پُشته خار فراهم آورده * گفتم - بمهمانی
 حاتم چرا تَرَوی - که خلقی بر سماطِ او کِرد آمده اند * گفت - بیت
 هر که نان از عملِ خویش خورَد | مَنّتِ حاتمِ طائی نَبَرَد *
 من اورا بهمت و جوانمردی برتر از خود دیدم *

حکایت ۱۶

موسیٰ پیغمبر علیه السلام درویشی را دید که از برهنگی بریگ اندر شده * گفت

بحاجتی که روی تازه رو و خندان باش | فرو نه بندد کاری کُشاده پیشانی *
آورده اند که در وظیفه او زیادت کرد و از ارادت کم - پس از چند روز چون بر
قرار معهودش ندید گفت * بیت

بِئْسَ الْمَطَاعِمُ حِينَ الذِّلِّ يَكْسِبُهَا | الْقَدْرُ مُنْتَصِبٌ وَالْقَدْرُ مُخْفُوضُ *

بیت

نامم افزود و آب رویم کاست | بی نوائی به از مذلّت خواست *

حکایت ۱۳

درویشی را ضرورتی پیش آمد * کسی گفتش - فلان نعمتی بی قیاس دارد - اگر
بر حاجت تو توقف یابد - همانا که در قضای آن توقف روا ندارد * گفت -
من او را نمی دانم * گفت مَنّت رهبری کنم * دستش گرفت و بمنزل آن
شخص بُرد * درویش یکی را دید لب فرو هشته و ابرو بهم کشیده و بُند و ترش
نشسته - سخن نگفت و باز گشت * یکی گفتش - چه گفتی و چه کردی *
گفت - عطای او بلبقایی او بخشیدم * قطعه

میر حاجت بنزدیک ترش روی | که از خوی بدش فرسوده گردی *
اگر گوئی - غم دل با کسی گوی | که از رویش بنقد آسوده گردی *

حکایت ۱۴

سالی در اسکندریه خشک سالی پدید آمد چنانکه عنان طاقت درویشان از
دست رفته بود - و درهای آسمان بر زمین بسته. و فریاد اهل زمین بآسمان
در پیوسته * قطعه

نماند جانور از وحش و طیر و ماهی و مور | که بر فلک نشد از بینوائی افغانش *
عجب که دُودِ دلِ خلق جمع می نشود | که ابر گردد و سیلاب دیده بارانش *
در چنین سالی مُخَنثی (دور از دوستان که سخن در وصف او گفتن ترک

سخنها با خشونت گفتم * اصحاب از تعنت او خسته خاطرهمی بودند و جز
تحمل چاره نبود * صاحب دلی بشنید - بخندید و گفت - نفس را وعده دادن
بطعام آسانتر است که بقال را بدرم * قطعه

ترکِ احسانِ خواجه اولتر | کاحتمالِ جفایِ بوابان *
بمَنایِ گوشتِ مُردنِ به | که تقاضایِ زشتِ قصابان *
حکایت ۱۱

جوانمردی را در جنگِ تاتارِ جراحیِ هولناک رسید * کسی گفتش - فلان بازرگان
نوشدارو دارد - اگر بخواهی باشد که قدری بدهد * و گویند - که آن بازرگان به
بخل چنان معروف بود که حاتم طائی بسخا * بیت
گر بجایِ نانش اندر سفره بودی آفتاب |

تا قیامت روزِ روشن کس ندیدی در جهان *
جوانمرد گفت - اگر نوشدارو خواهم - دهم یا ندهد - اگر دهد منفعت کند یا
نکند * بهر حال خواستن ازو زهرِ قاتلست * بیت
هر چه از دُنوانِ بمنتِ خواستی | در تنِ افزودی و از جانِ کاستی *
حکما گفته اند - اگر آبِ حیاتِ فی المثل بآبِ رویِ فروشد دانا نخرد - که
مُردنِ بعِلّتِ به از زندگانیِ بذِلّت * بیت

اگر حنظلِ خوری از دستِ خوشخوی | به از شیرینیِ از دستِ ترش روی *
حکایت ۱۲

یکی از علما خورنده بسیار داشت و کفایتِ اندک * با یکی از بزرگان که حسنِ
ظنِ بلیغ در حق او داشت حالِ خود بگفت * روی از تَوَعُّعِ وی درهم کشید
و تعرّضِ سؤال از اهلِ ادب در نظرش نا پسند آمد * قطعه
ز بختِ رویِ ترش کرده پیش یارِ عزیز | مَرُو - که عیشِ برو نیز تلخ گردانی *

حبس کردند و در زندان یگل بر آوردند* بعد از دُو هفته معلوم شد که بی گناه اند*
 در بکُشاندند - قوی را دیدند مُرده و ضعیف جان سلامت بُرده* درین عجب
 ماندند - حکیمی گفت - اگر برخلافِ آن بُودی - تعجب بُودی زیرا که این
 بسیار خوار بود - طاقتِ بی نوائی نیاورد و بسختی هلاک شد - و آن دیگر
 خویشتن دار بود - بر عادتِ خود صبري کرد - و سلامت ماند * قطعه
 چو کم خوردن طبیعت شد کسی را | چو سختی پیشش آید - سهل گیرد*
 و گرتن پرورست اندر فراخی | چو تنگی بیند - از سختی بمیرد*

بیت

تنور شکم دم بدم تافتن | مصیبت بود روزِ نا یافتن*

حکایت ۸

یکی از حکما پسر را نهی کردی از خوردنِ بسیار - که سیری مرد را رنجور کند*
 گفت - ای پدر گرسنگی مردم را بکُشد* نشنیده که ظریفان گفته اند - که بسیری
 مُردن به که بگرسنگی جان سپردن* پدر گفت - اندازه نگهدار* قوله تعالی*
 کُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا*

بیت

نه چندان بخور که دهانت بر آید | نه چندان که از ضعف جانت بر آید*

قطعه

با آن که در وجودِ طعامست حظِ نفس | رنج آورد طعام که بیش از قدر بُود*
 گر گُلشکر خوری بتکلف - زیان بُود | ورنانِ خُشک دیر خوری - گُلشکر بُود*

حکایت ۹

رنجوری را گفتند - که دِلت چه میخواهد* گفت - آنکه دلم چیزی نخواست* بیت
 معده چو پُرگشت و درون درد خاست | سود ندارد همه اسبابِ راست*

حکایت ۱۰

بقالی را در شهر واسط درمی چند بر صوفیان گرد آمده بود* هر روز مطالبه کردی و

دست از طعام باز بدارند * حکیم گفت - موجب تندرستی همین است * پس
 زمین خدمت ببوسید و برفت * مثنوی
 سخن آنکه کند حکیم آغاز | یا سرانگشت سوي لقمه دراز *
 که ز ناگفتنش خلل زاید | یا ز ناخوردنش بجان آید *
 لاجرم حکمتش بود گفتار | خوردنش تندرستی آرد بار *
 حکایت ۵

یکی توبت بسیار کردی و باز بشکستی تا یکی از مشائخ بدو گفت - چنین
 میدانم که بسیار خوردن عادت داری و قید نفس از موی باریکتر است یعنی
 توبه - و نفس را چنین که تو میپروزی زنجیر بگسلاند و آید روزی که ترا بدرد *
 بیت

یکی بچه گرگ می پرورید | چو پرورده شد خواجه را بر درید *

حکایت ۶

در سیرت اردشیر بابکان آمده است - که حکیم عرب را پرسید - که روزی چه
 مقدار باید خوردن * گفت - صد درهم سنگ کفایت کند * گفت - این مقدار
 چه قوت دهد * حکیم گفت - هَذَا الْمِقْدَارُ بِحِمْلِكَ و ما زاد علي ذلک
 فائت حَامِلُهُ * یعنی این قدر ترا بر پای دارد و هر چه بر این زیاده کنی تو
 حَمَالِ آئی *
 بیت

خوردن برای زیستن و ذکر کردنست | تو معتقد که زیستن از بهر خوردنست *

حکایت ۷

دو درویش خراسانی در ملازمت صحبت یکدیگر سیاحت کردند * یکی ضعیف
 بود - که روزه داشتی و بعد از دو شب افطار کردی و دیگری قوی - که روزی سه
 نوبت خوردی * قصارا بر در شهری بتهمت جاسوسی گرفتار آمدند و هر دو را

گفت - من بسلطنت رسیدم و تو همچنان در مسکنَت بماندی * گفت ای برادر
شکرِ نعمتِ باری تعالی مرا می باید گفتن - که میراثِ پیغمبران یافتم - یعنی
علم - و تو میراثِ فرعون یعنی مُلکِ مصر * مثنوی

من آن مورم که در پایم بمالند | نه زنبورم - که از نیشم بنالند *

چگونه شکرِ این نعمت گذارم | که زورِ مردم آزاری ندارم *

حکایت ۳

درویشی را دیدم که در آتشِ فاقه میسُوخت - و خرّقه بر خرّقه میدوخت - و
تسلّی خاطرِ خود بدین بیت میکرد - بیت

بنایِ خشکِ قناعت کنیم و جامهٔ دلق | که بارِ محنتِ خود به که بارِ منتِ خلق *

کسی گفتش - چه نشینی - که فلان در این شهر طبعی کریم دارد و لطفی عیم -

میان بخدمتِ آزادگان بسته است و برادرِ دلها نشسته - اگر بر صورتِ حالِ

تو چنانکه است مَطَّلَع گردد - پاسِ خاطرِ عزیزتِ منتِ دارد و غنیمتِ شمارد *

گفت - خاموش که در گرسنگی مُردن به که حاجتِ پیشِ کسی بُردن * قطعه

هم رقعۀ دوختن به و الزامِ کُنْجِ صبر | کز بهرِ جامه رقعۀ برخواجگان نوشت *

حقّا که با عقوبتِ دوزخ برابرست | رفتنِ بیایِ مردیِ همسایه در بهشت *

حکایت ۴

یکی از ملوکِ عجم طیبی حاذق بخدمتِ مصطفیٰ علیه السلام فرستاد * سالی

چند در دیارِ عرب بود - کسی پیشِ او نیامد و مُعالجیِ نخواست * روزی پیشِ

سید الانبیاء علیه السلام آمد و گله کرد - که مرا برایِ معالجتِ اصحاب فرستاده

اند و در این مُدت هیچ کس بمن التفاتی نکرد - تا خدمتی که بر این بنده مُعین

است بجای آورد * رسول صلعم فرمود - که این طائفه را طریقی است - که تا

ایشان را گرسنگی غالب نشود - چیزی نخورند و هنوز که اشتها باقی باشد

سعدی ره کعبه رضا گیر | ای مردِ خدا ره خدا گیر*
 بد بخت کسی که سر بتابد | زین در - که دری دگر نیابد*

حکایت ۵۰

حکیمی را پرسیدند که از شجاعت و سخاوت کدام فاضلترست* گفت هرکرا
 سخاوت هست بشجاعت حاجت نیست* بیت

نبشت است بر گورِ بهرام گور | که دستِ کرم به ز بازوی زور*
 گرفتیم عالمِ بمردی و زور | و لیکن نبردیم با خود بگور*

قطعه

نماند حاتم طائی و لیک تا بآبد | بماند نامِ بلندش به نیکوی مشهور*
 زکوة مال بدرکن که فضلۀ رزرا | چو باغبان ببرد بیشتر دهد انگور*

باب سوم

در فضیلتِ قناعت

حکایت ۱

خواهنده مغربی در صفِ بزازان حلب میگفت - ای خداوندان نعمت اگر
 شمارا انصاف بودی و مارا قناعت رسمِ سؤال از جهان برخاستی* قطعه
 ای قناعت توانگرم گردان | که و رای تو هیچ نعمت نیست*
 کُنجِ صبر اختیارِ لقمانست | هرکرا صبر نیست حکمت نیست*

حکایت ۲

دو امیر زاده بودند در مصر* یکی علم آموختی و دیگری مال اندوختی - آن
 علامه عصر شد و این عزیز مصر* پس توانگر بچشمِ حقارت در فقیه نظر کرد و

ظاهرِ درویشان جامهٔ ژنده است و موی سترده - و حقیقتِ آن دلِ زنده
و نفسِ مرده *

نه آن که بر سرِ دعوی نشیند از خلقی | و گر خلاف کنند او بچنگ برخیزد *
که گرز کوه فرو غلطد آسیا سنگی | نه عارفست که از راهِ سنگ برخیزد *
طریقی درویشان ذکر است و شکر و خدمت و طاعت و ائثار و قناعت و توحید
و توکل و تسلیم و تحمُّل * هر که بدین صفتها موصوفست بحقیقت درویشست -
اگرچه در قیاست * اما هرزه گوئی بی نمازی هوا پرستی هوس بازی که روزها
بشب آرد در بندِ شهوت و شبها روز کند در خوابِ غفلت - و بخورد هر چه
در میان آید و بگوید هر چه بر زبان راند - زندیقست اگر چه در عباسست * قطعه
ای درونت برهنه از تقوی | کز برون جامهٔ ریا داری *
بردهٔ هفت رنگ را بگذار | تو که در خانه بوریا داری *

حکایت ۴۹ منظومه

دیدم گلِ تازه چند دسته | برگنبذی از گیاه بسته *
گفتم - چه بود گیاهِ ناچیز | تا در صفِ گل نشیند او نیز *
بگریست گیاه و گفت - خاموش | صحبت نکند کرم فراموش *
گر نیست جمال و رنگ و بویم | آخر نه گیاهِ باغِ اویم *
من بندهٔ حضرتِ کریم | پروردهٔ نعمتِ قدیم *
گر بی هنرم و گو هنرمند | لطفست امیدم از خداوند *
با آن که بضاعتی ندارم | سرمایهٔ طاعتی ندارم *
او چارهٔ کار بنده داند | چون هیچ وسیلتی نماند *
رسمیست که مالکانِ تحریر | آزاد کنند بندهٔ پیر *
ای بار خدای گیتی آرای | بر بندهٔ پیر خود بخشای *

حکایت ۴۶ منظومه

پیر مردی لطیف در بغداد | دخترش را بگفتش دوزی داد *
 مردکِ سنگدل چنان بگزید | لبِ دختر - که خون ازو بچکید *
 بامدادان پدر چنان دیدش | پیشِ داماد رفت و پرسیدش *
 کای فرومایه این چه دندانست | چند خائی لبش نه آنبانست *
 بمزاححت نگفتم این گفتار | هزل بگذار و جد ازو بر دار *
 خوی بد در طبیعتی که نشست | نرود تا بروز مرگ از دست *

حکایت ۴۷

فقیه‌ی دختری داشت بغایت زشت روی بحدّ زنان رسیده - و با وجود جهاز
 و نعمت بسیار کسی بمناکحت او رغبت نمی نمود * بیت
 زشت باشد دبیق و دیبا | که بود بر عروس نا زیبا *

فی الجملة بحکم ضرورت با ضریری عقد نکاحش بستند * آورده اند که در آن
 تاریخ حکیمی از سراندیپ آمده بود که دیدهای نا بینایان را روشن کردی *
 فقیه را گفتند - چشم داماد را چرا علاج نمی کنی * گفت - می ترسم که بینا
 شود و دختر مرا طلاق دهد * مصراع شوی زن زشت روی نا بینا به *

حکایت ۴۸

پادشاهی بچشم استحقار در طائفه درویشان نظر کرد - یکی از ایشان بفرست
 در یافت * گفت - ای ملک ما درین دنیا بجیش از تو کمترین و بعیش
 خوشتر و بمرگ برابر و در قیامت انشا الله بهتر * / مثنوی
 اگر کشور کشائی کامرانست | و گر درویش حاجتمند نانست *
 در آن ساعت که خواهند این و آن مرد | نخواهند از جهان بیش از کفن برد *
 جو رخت مملکت بر بست خواهی | گدائی خوشترست از پادشاهی *

حکایت ۳۴

یکی از صاحب‌دلان زور آزمائی را دید بهم برآمده و در خشم شده و کف برده‌ان آورده * پرسید که او را چه حالتست * کسی گفت - فلان کس او را دشنام داده است * گفت - این فرومایه هزار من سنگ بر میدارد و طاقت یک سخنی نمی آرد *
قطعه

لافِ سربانجگی و دعویِ مردی بگذار | عاجزِ نفسِ فرومایه چه مردی چه زنی *
گرت از دست برآید - دهنی شیرین کن | مردی آن نیست که مُشتی بزنی بر دهنی *
قطعه

اگر خود بر دَرَدِ پیشانیِ پیل | نه مرد است آن که درویِ مردمی نیست *
بني آدم سرشت از خاک دارد | اگر خاکی نباشد آدمی نیست *

حکایت ۳۵

بزرگی را پرسیدند از سیرتِ اخوانِ الصفا * گفت کمینه آن که مرادِ خاطرِ یاران
بر مصالحِ خود مقدم دارد * و حکما گفته اند - برادر که در بندِ خویشست نه
برادر و نه خویشست *

بیت
هراه گر شتاب کند هره تو نیست | دل در کسی مبنده که دلبسته تو نیست *

چون نبود خویش را دیانت و تقوی | قطعِ رحم بهتر از مودتِ قُربی
یاد دارم که یکی از مدعیانِ درین بیت بر قولِ من اعتراض کرد و گفت - حق
جَل و علا در کتابِ مجید از قطعِ رحم نهی کرده است - و بمودتِ ذو القُربی
امر فرموده و آنچه تو می گوئی مناقضِ آنست * گفتم - غلط کردی - که موافقِ
قرآنست وَاِنْ جَاهِدَاكَ عَلٰی اَنْ تُشْرِكَ بِيْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا *
بیت

هزار خویش که بیگانه از خدا باشد | فدای یک تنِ بیگانه کاشنا باشد *

حکایت ۴۲

طائفه رندان بخلاف و انکارِ درویشان بدر آمدند و سخنانِ ناسزا گفتند و درویشی را
 بزدند * از بی طاقتی شکایت پیشِ پیرِ طریقت برد - که چنین حالتی بر من
 رفت * پیر گفت ای فرزند خرقة درویشان جامهٔ رفاست - هر که درین کسوت
 تحملِ نامرادی نکند - مدعی است - و خرقة بر وی حرام *

بیت

دریای فراوان نشود تیره بسنگ | عارف که برنجد تنگ آبست هنوز *
 قطعه

گرگزندت رسد تحمل کن | که بغو از گناه پاک شوی *
 ای برادر چو عاقبت خاکست | خاک شو پیش از آن که خاک شوی *

حکایت ۴۳ منظومه

این حکایت شنو که در بغداد | رایت و پرده را خلاف افتاد *
 رایت از رنجِ راه و گردِ رکاب | گفت با پرده از طریقِ عتاب *
 من و تو هر دو خواهی تاشانیم | بندهٔ بارگاهِ سلطانیم *
 من ز خِدْمَتِ دمی نه آسودم | گاه و بیگاه در سفر بودم *
 تو نه رنجِ آزمودهٔ نه حصار | نه بیابان و راه و گرد و غبار *
 قدم من بسعیِ پیشتر است | پس چرا عزت تو بیشتر است *
 تو بر بندگان مه روی | با کنیزان یاسمن بوئی *
 من فتاده بدستِ شاگردان | بسفر پای بند و سرگردان *
 گفت - من سر بر آستان دارم | نه چو تو سر بر آسمان دارم *
 هر که بیهوده گردن افرازد | خویش را بگردن اندازد *
 سعدی افتاده ایست آزاده | کس نیاید بچنگِ افتاده *

گردانیدن - و راهِ بطالت گرفتن - و علمارا بصلالت منسوب کردن - و در طلبِ عالم معصوم بودن و از فوائدِ علم محروم ماندن * همچو نابینائی که شی در و حل افتاده بود و می گفت - ای مسلمانان چراغی فرا راه من دارید - زنی فاحشه از درِ چاه گفت - تو که چراغ نه بینی چراغ چه بینی - همچنین مجلس واعظان چون کلبهٔ بزازانست - که آنجا تا نقدی ندهی بضاعتی نستانی - و اینجا تا ارادتِ نیابری سعادتی نیبری * قطعه

گفت عالم بگوش جان بشنو | ورنماید بگفتنش کردار *
باطلست آن که مدعی گوید | خفته را خفته کی کند بیدار *
مرد باید که گیرد اندر گوش | ورنوشتست پند بردیوار *

حکایت ۴۰

صاحب‌دلی بمدرسه آمد ز خانقاه | بشکست عهد صحبت اهلِ طریق را *
گفتم - میانِ عالم و عابد چه فرق بود | تا اختیار کردی از آن این فریق را *
گفت - آن گلیم خویش برون میبرد ز موج | وین جهد میکند که رهند غریق را *

حکایت ۴۱

یکی بر سر راهی مست خفته بود و زمامِ اختیارش از دست رفته * عابدی برو گذر کرد و در حالِ مستقیم او نظر کرد * چون از خوابِ مستی سر بر آورد گفت -
إِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا - نظم

إِذَا رَأَيْتَ أَتِيْمًا | كُنْ سَاتِرًا وَحَلِيْمًا *
يَا مَنْ تَقَبَّحَ لَغْوِي | لِمَ لَا تَمُرَّ كَرِيْمًا *

قطعه

متاب - ای پارسا - روی از گنهگار | ببخشایندگی دروئی نظر کن *
اگر من ناجوانمردم بکردار | تو بر من چون جوانمردان گذر کن *

چون دیگران فضل و بلاغت نیست و چیزی نخوانده ام - بیک بیت از من قناعت کنید * همگنان بر غبت گفتند بگو * گفت - بیت

من گرسنه در برابر سفره نان | همچون عزیم بر در حمام زنان *
همه خندیدند و ظرافتش پسندیدند و سفره پیش او آوردند * صاحب دعوت گفت - ای یار زمانی توقف کن که پرستار من کوفته بریان میسازند * درویش سر بر آورد و گفت - بیت

کوفته در سفره من گو مباش | کوفته را نان تهی کوفته است *

حکایت ۳۸

مریدی گفت پیری را - چه کنم که از خلایق بزحمت اندرم از بسیاری که بزیارتم هي آیند و اوقات مرا از تردید ایشان تشویش حاصل می شود * گفت - هر چه درویشانند مرا ایشان را وامی بده و هر چه توانگراند از ایشان چیزی بخواه - که دیگر کرد تو نگردند * بیت

گر گدا پیشرو لشکر اسلام بود | کافر از بیم توقع برود تا در چین *

حکایت ۳۹

فقیهی پدر را گفت - هیچ ازین سخنان رنگین متکلمان در من اثر نمی کند - بعلمت آن که نمی بینم ایشان را کرداری موافق گفتاری * مثنوی

ترک دنیا بمردم آموزند | خویشتن سیم و غله اندوزند *
عالمی را که گفت باشد و بس | چون بگوید نگیرد اندر کس *
عالم آن کس بود که بد نکند | نه که گوید بخلق و خود بکند *

بیت

عالم که کامرانی و تن پروری کند | او خویشتن گم است - کرا رهبری کند *
پدر گفت - ای پسر بمجرد این خیال باطل نشاید روی از تربیت ناصحان بر

حکایت ۳۵

مطابق این سخن پادشاهی را مهتمی پیش آمد - گفت - اگر انجام این کار بر مراد من باشد - چندین درم بر زاهدان نفقه کنم * چون حاجتش بر آمد و تشویش خاطرش برفت وفای نذرش بموجب شرط لازم آمد * یکی را از بندگان خاص کیسه درم داد تا بزاهدان تفرقه کند * آورده اند که غلام هشیار بود * همه روز بگردید و شبگاه باز آمد و درمها بوسه داد و پیشِ ملک بنهاد و گفت - چندان که زاهدان را جستم نیافتم * ملک گفت - این چه حکایتست آنچه من دانم درین شهر صد زاهدست * گفت - ای خداوند جهان آن که زاهدست زر نمیستاند و آن که زر میستاند زاهد نیست * ملک بخندید و باندیمان گفت - چندانکه مرا در حق این طائفه ارادت است و اقرار - مر این شوخ دیده را عداوتست و انکار - و حق بجانب اوست * که گفته اند - بیت

زاهد که درم گرفت و دینار | زاهد تر از دیگر بدست آر *

حکایت ۳۶

یکی از علمای راسخ را پرسیدند - که چه گوئی در نان وقف * گفت - اگر از بهر جمعیتِ خاطر و فراغِ عبادت می ستانند حلالست - و اگر جمع از بهر نان نشینند حرام *

بیت

نان از برای گنجِ عبادت گرفته اند | صاحب دلان - نه گنجِ عبادت برای نان *

حکایت ۳۷

درویشی بمقامی رسید که صاحب آن بقعه کریم النفس بود * طائفه اهل فضل در صحبت او هریک بذله و لطیفه چنان که رسم ظریفان باشد همی گفتند * درویش راه بیابان قطع کرده بود و مانده شده و چیزی نخورده * یکی از ان میان بطریق انبساط گفت - ترا هم چیزی ببايد گفت * درویش گفت - مرا

بوئیدن و در جمالِ کنیزک نظر کردن - و خردمندان گفته اند زلفِ خوبان زنجیر
 پای عقل است و دامِ مرغِ زیرک * بیت
 در سرکارِ تو کردم دل و دین با همه دانش | مرغِ زیرک بحقیقت منم امروز تو دامي *
 في الجملة دولت و وقت زاهد بزوال آمد * قطعه

هر که هست از فقیه و پیرو مرید | و ز زبان آورانِ پالتِ نفس *
 چون بدنیایِ دون فرود آمد | بعسل در بماند همچو مگس *
 باری ملک بدیدن اورغبت نمود * عابد را دید از هیأتِ نخستین برگزیده و مرغ
 و سفید گشته و فربه شده و کسوتِ نیکو پوشیده و بر بالاشِ دیبا تکیه زده و غلامِ
 پری پیکر با مروحۀ طاووسی بر بالای سرش ایستاده * بر سلامتِ حالش شادمانی
 کرد و بنشست * از هر دری سخن در پیوست تا بانجامِ حکایت گفت - من در
 جهان این دو طائفه را دوست میدارم - علما و زهاد را * وزیر فیلسوف جهان دیده
 حاضر بود - گفت ای خداوند شرط دوستی آنست که با هر دو طائفه نیکویی کنی -
 علمارا زر دهمی - تا دیگر بخوانند و زهاد را چیزی مده تا از زهد باز نمانند * بیت
 نه زاهد را درم باید نه دینار | چو بستند زاهدی دیگر بدست آر *

قطعه

آنرا که سیرتِ خوش و سربست با خدای | بی نان و قف و لقمۀ در یوزه زاهدست *
 انگشتِ خوب روی و بناگوشِ دلفریب | بی گوشوار و خاتمِ فیروزه شاهدست *

قطعه

درویشِ نیک سیرت و فرخنده خوی را | نانِ رباط و لقمۀ در یوزه گو مباش *
 خاتونِ خوب صورت و پاکیزه روی را | نقش و نگار و خاتمِ فیروزه گو مباش *

بیت

تا مرا هست و دیگرم باید | گر بخوانند زاهدم شاید *

شب چو عقدِ نماز می بندم | چه خورد بامداد فرزندم *

حکایت ۳۴

یکی از متعبدانِ شام در بیشه سالها عبادت کردی و برگِ درختان خوردی *
 پادشاهِ آن طرف بحکمِ زیارت بنزدیکِ او رفت و گفت - اگر مصلحت بینی
 در شهر در آی - تا برای تو مکانی بسازم - که فراغِ عبادت ازین به میسر شود
 و دیگران هم ببرکتِ انفاسِ شما مستفید گردند و بصلاحِ اعمالِ شما اقتدا کنند *
 زاهدرا این سخن قبول نیامد و روی برتافت * یکی از وزرای ملک گفت - پاس
 خاطرِ ملک را روا باشد * اگر روزی چند بشهر اندر آئی و کیفیتِ مقام معلوم
 کنی پس اگر صفای وقتِ عزیزان را کدورتی باشد اختیار باقیست * عابد رضا داد
 و بشهر اندر آمد * بستان سرای خاصِ ملک را از برای او پرداختند * مقامی
 دید دلکشای روان آسای *

مثنوی

گلِ سرخش چو عارضِ خوبان | سنبُلش همچو زلفِ محبوبان *
 همچنان از نهیبِ بردِ عجز | شیر ناخورده طفلِ دایه هنوز *

بیت

وَ اَفَانِینَ عَلَیْهَا جُلُنَّارُ | عَلِقَتْ بِالشَّجَرِ الْاَخْضَرِ نَارُ *

ملک در حال کنیزکی ماه روی پیشش فرستاد * نظم

ازین مہپارہ عابد فریپی | ملائک صورتی طاؤس زیبی *

که بعد از دیدنش صورت نه بندد | وجودِ پارسایان را شکیبی *

همچنان در عقبش غلامی بدیع الجمال لطیف الاعتدال فرستاد * قطعه

هَلَكْتُ النَّاسُ حَوْلَهُ عَطْشًا | وَ هُوَ سَاقِي يَرِي وَ لَا يَسْقِي *

دیده از دیدنش نگشتی سیر | همچنان کرفرات مستسقی *

عابد طعامهای لذیذ خوردن گرفت و کسوتهای لطیف پوشیدن و از فواکه مشموم

بیت

پای در زنجیر پیشِ دوستان | به که با بیگانگان در بوستان *
 بر حالت من رحم آورد و بده دینار از قیدِ فرنگم خلاص داد و با خویشان
 بحلب بُرد * دختری داشت - در عقدِ نکاح من آورد بکابین صد دینار * چون
 مدتی برآمد دختر بد خوی بود و ستیز روی و نا فرمان - زبان درازی کردن
 گرفت و عیش مرا منقص میداشت چنانکه گفته اند - مثنوی
 زن بد در سرای مرد نکو | هم درین عالمست دوزخ او *
 زینهار از قرین بد زینهار | وَ قِنَا رِنَا عَذَابُ النَّارِ *
 باری زبانِ تعنت دراز کرده همی گفت - تو آن نیستی که پدرم ترا بده دینار
 باز خرید - گفتم - بلی بده دینار از قیدِ فرنگم خلاص داد و بصد دینار بدست
 تو اسیر کرد * مثنوی

شنیدم گوسفندی را بزرگی | رهانید از دهان و دستِ گرگی *
 شبانگه کارد بر حلقش بمالید | روانِ گوسفند از وی بنالید *
 که از چنگالِ گرگم در ربودی | چو دیدم عاقبتِ گرگم تو بودی *

حکایت ۳۳

یکی از پادشاهان عابدی را که عیال بسیار داشت پرسید که اوقاتِ عزیزت
 چه گونه می گذاری * گفت - شب در مُناجات و سحر در دعا حاجات و همه
 روز در بندِ اخراجات * ملک را مضمونِ اشارتِ عابد معلوم گشت - بفرمود تا
 وجهِ کفای او معین دارند - تا بارِ عیال از دل او برخیزد * مثنوی
 ای گرفتارِ پای بندِ عیال | دگر آزادی مبنده خیال *
 غمِ فرزند و نان و جامه و قوت | باز آرد ز سیرتِ ملکوت *
 همه روز اتفاق میسازم | که بشب با خدای پردازم *

شکم زندان باد است ای خردمند | ندارد هیچ عاقل باد در بند *
 چو باد اندر شکم پیچد فرو هل | که باد اندر شکم باریست بر دل *
 حریف ترش روی ناسازگار | چو خواهد شدن - دست پیشش مدار *

حکایت ۳۱

أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ هَر رُوز بِخِدْمَتِ مُصْطَفِي صَلَّي اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمَدِي *
 رُوزِي رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَرَمُودَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ زُرْنِي غَبَا تَزِدُّ جَبَا يَعْنِي هَر رُوز مِيا
 تا دوستي زياده شُود * لطيفه

صاحب دلي را گفتند بدین خوبی که آفتابست نشنیده ایم که او را کسی دوست
 گرفته است * گفت - از برای آنکه هر روزش می بینند مگر بزمستان که
 محبوبست ازان محبوبست * قطعه

بدیدار مردم شدن عیب نیست | ولیکن نه چندان که گویند بس *
 اگر خویشان را ملامت کنی | ملامت شنیدن نیاید ز کس *

حکایت ۳۲

وقتي از صحبت یاران دمشق ملاتی برخاست - سر در بیابان قدس نهادم و
 با حیوانات آنس گرفتیم - تا وقتی که اسیر قید فرنگ شدم و در خندق طرابلس
 با جهودانم بکار گل داشتند * یکی از رؤسای حلب که سابقه معرفتی در میان
 ما بود گذر کرد - و بشناخت - گفت - این چه حالتست و چه گونه میگذرانی *
 گفتم - قطعه

همی گریختم از مردمان بکوه و بدشت |
 که جز خدای نبودم بدیگری پرداخت *
 قیاس کن - که چه حالت بود در آن ساعت |
 که در طویلۀ نا مردمان بیاید ساخت *

گفت - ای یار عزیز تعزیتم کن - نه جای تهنیت است - آنکه که تو دیدی غم
نایی داشتم و امروز تشویش جهانی * مثنوی

اگر دنیا نباشد دردمندیم | و گر باشد بهرش پای بندیم *
بلائی زین جهان آشوبتر نیست | که رنجِ خاطرمست ار هست ورنیست *

قطعه

مطلب - گر توانگری خواهی | جز قناعت - که دولتست هنی *
گر غنی زر بدامن افشانند | تا نظر در ثواب او نکنی *
کز بزرگان شنیده ام بسیار | صبرِ درویش به که بذلِ غنی *

بیت

اگر بریان کند بهرام گوری | نه چون پای ملخ باشد ز موری *

حکایت ۲۹

یکی را دوستی بود که عملِ دیوان کردی * مدتی اتفاق دیدنش نیفتاد * کسی
گفت - که فلانرا دیر شد که ندیدی * گفت - من او را نمیخواهم که بینم * قصارا
از کسانی او یکی حاضر بود * گفت - چه خطا کرده است که از دیدن او مَلُولی *
گفت خطائی نیست - ولی دوستِ دیوانی را وقتی توان دید که معزول باشد * قطعه
در بزرگی و دار و گیرِ عمل | ز آشنایان فراغتِ دارند *

روزِ درماندگی و معزولی | دردِ دلِ پیشِ دوستان آرند *

حکایت ۳۰

یکی از بزرگان را بادی مخالف در شکم پیچیدن گرفت * طاقتِ ضبط آن
نداشت * بی اختیار از وی صادر شد - گفت - ای دوستان درین که کردم مرا
اختیاری نبود - و لیکن بشما بزه نرسید و مرا از آن راحت حاصل گردید * شما
بکرم معذور دارید - مثنوی

بیت

شتر را چو شور و طرب در سرست | اگر آدمی را نباشد خرست *

بیت

وَ عِنْدَ هُبُوبِ النَّاشِرَاتِ عَلَيِّ الْجَمِيِّ | تَمِيلُ عُصُونُ الْبَانِ لَا الْحَجَرَ الصَّلْدُ *

مثنوی

بذکرش هر چه بینی در خروشت | دلی داند درین معنی که گوشت *

نه بلبل برگش تسبیح خوان است | که هر خاری بتسبیحش زبان است *

حکایت ۲۸

یکی از ملوک عرب مدتِ عرش سپری شد و قائم مقامی نداشت * وصیت کرد -
که بامدادان نخستین کسی که از در شهر در آید تاج شاهی بر سر وی نهند و تفویضِ
مملکت بدو کنند * قصارا نخستین کسی که در آمد گدائی بود - که همه عمر لقمه
لقمه اندوخته و رقه بر رقه دوخته بود * ارکان دولت و اعیان حضرت وصیتِ
ملک را بجا آوردند و تسلیم مفتاحِ قلاع و خزائن بدو کردند * درویش مدتی ملک
راند - بعضی از امیرای دولت گردن از مطاوعت او بپنجیدند و ملوک دیار از هر
طرف بمنازعت برخاستند و بمقاومت لشکر آراستند * فی الجمله سپاه و لشکر بهم
بر آمدند و برخی از اطراف بلاد از تصرف او بدر رفت * درویش ازین واقعه
پرشان و خسته خاطر همی بود تا یکی از دوستان قدیمش که در حالت درویشی
قرین او بود از سفر باز آمد * بچنان مرتبتی دیدش - گفت - منت خدایرا عز و
جل که بخت بلندت یآوری کرد و اقبال رهبری - گلت از خار و خارت از پای
بدر آمد تا بدین پایه رسیدی - إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا -

بیت

شکوفه گاه شگفتست و گاه خوشیده | درخت گاه برهنه است و گاه پوشیده *

قطعه

چو هر ساعت از تو بجائی رَد دل | بتنهایی اندر صفائی نه بینی *
ورت مال و جاهست و زرع و تجارت | چو دل با خدا یست خلوت نشینی *

حکایت ۲۶

یاد دارم که در کاروانی همه شب رفته بودم و مسحر بر کنار بیشه خفته * شوریده
که همراه ما بود راه بیابان گرفت و یکنفَس آرام نیافت - چون روز شد -
گفتمش این چه حال بود * گفت بُلْبُلانرا دیدم که بناله در آمده بودند از
درخت و کبکان در کوه و غوکان در آب و بهائم در بیشه - اندیشه کردم که
مُرُوت نباشد همه در تسبیح رفته و من بغفلت خفته * قطعه

دُوش مُرغی بصبح می نالید | عقل و صبرم بُرد و طاقت و هوش *
یکی از دُستانِ مخلص را | مگر آواز من رسید بگوش *
گفت - باور نداشتم که تُرا | بانگِ مُرغی چنین کند مدهوش *
گفتم - این شرط آدمیت نیست | مُرغ تسبیح خوان و من خاموش *

حکایت ۲۷

وقتی در سفر حجاز با طائفه جوانان صاحب دل همدم بودم و همقدم * وقتها زمزمه
بکردندی و بیتی مُحَقَّقانه گفتندی * عابدی بود مُنکِر حالِ درویشان و یخبر از
درد ایشان * تا برسیدیم بنخله بنی هلال کودکی از حیّ عرب بدر آمد و آوازی
برآورد که مُرغ از هوا در آورد * شتر عابدرا دیدم که برقص در آمد و عابدرا بینداخت
و راه بیابان گرفت * گفتم ای شیخ سماع در حیوانی اثر کرد و ترا تفاوت نمیکند -

نظم

دانی که چه گفت مرا آن بُلْبُلِ سحری | تو خود چه آدمی کر عشق یخبری *
اشتر بشعر عرب در حالتست و طرب | اگر ذوق نیست ترا - کج طبع - جانوری *

جور زبان مردمان برنج اندرام * شیخ بگریست و گفت - شکر این نعمت چه
گونه گذاری که بهتر از آبی که می پندارند * قطعه

چند گوئی که بداندیش و حسود | عیب جویان من مسکینند *
که ببد خواستمن بر خیزند | که بخون ریختنم بنشینند *
نیک باشی و بدت گوید خلتی | به که بد باشی و نیکت گویند *
اما حسن ظن بزرگان در حق من بکمالست و نیکمردی من در عین نقصان *
روا باشد اندیشه بردن و تیمار خوردن * بیت

گر آنها که می دانمی کردمی | نکو سیرت و پارسا بودمی *

بیت

اِتی لَمَسْتَرِ من عین جیرانی | واللّٰه یَعْلَمُ اسْراری و اِعلانی *

قطعه

در بسته بروی خود ز مردم | تا عیب نگسترند مارا *
در بسته چه سود - عالم الغیب | دانای نهان و آشکارا *

حکایت ۲۴

گله کردم پیش یکی از مشائخ که فلان بفساد من گواهی داد * گفت - بصلاحش
نخل کن *

نظم

تو نیکو روش باش تا بد سگال | ببد گفتن تو نیابد مجال *
چو آهنگ بر لب بود مستقیم | کی از دست مطرب خورد گوشمال *

حکایت ۲۵

یکی از مشائخ شام را بر رسیدند - که حقیقت تصوف چیست * گفت - از این
پیش طائفه بودند در جهان پراکنده بصورت - و بمعنی جمع - و امروز قومی
بظاهر جمع و بباطن پراکنده *

طالع میمون و بخت همایون بدین بقعه رهبری کرد و بدست این مطرب توبه کردم - که دیگر بار بقیّتِ عمرِ خویش کردِ سماعِ نکردم * قطعه
آوازِ خوش از کام و دهانِ لب شیرین | گر نغمه کند ورنگند - دل بفریبد *
ور پرده عشاق و نهانند و عراق است | از حنجره مطربِ مکروه نرید *

حکایت ۲۱

لقمان حکیم را گفتند - ادب از که آموختی * گفت - از بی ادبان - که هر چه از ایشان در نظرم نا پسند آمد از آن پرهیز کردم * قطعه
نگویند از سرِ بازچه حرفی | کزان پندی نگیرد صاحبِ هوش *
وگر صد بابِ حکمت پیشِ نادان | بخوانند - آیدش بازچه در گوش *

حکایت ۲۲

عابدی را حکایت کنند - که شیِ ده منِ طعام خوردی - و تا سحر در نماز ایستادی * صاحبِ دلی بشنید و گفت - اگر نیم نان بخوردی و بخفتی بسیار از این فاضلتر بودی * قطعه

اندرون از طعام خالی دار | تا در آن نورِ معرفت بینی *
تهی از حکمتی بعثتِ آن | که پُری از طعام تا بینی *

حکایت ۲۳

بخشایش الهی گم شده را در مناهی چراغِ توفیق فرا راه داشت - تا بحلقه اهلِ تحقیق در آمد * بیمنی قدمِ درویشان و صدقِ نفسِ ایشان ذمائمِ اخلاقش بحمائدِ مبدل گشت * دست از هوا و هوس کوتاه کرد و زبانِ طاعنان در حقِ وی دراز - که همچنان بر قاعده اولست و زهد و صلاحش نا معول * بیت
بعذر و توبه توان رستن از عذابِ خدای | ولیک می نتوان از زبانِ مردم رست *
طاقتِ جورِ زبانها نیاورد و شکایتِ اینحال پیشِ پیرِ طریقت بُرد و گفت - از

بیت

نه بیند کسی در سماعت خوشی | مگر وقت رفتن که دم در کشی *

مثنوی

چون باواز آمد آن بریط سرای | کدخداریا گفتم - از بهر خدای *
پنبه ام در گوش کن تا نشنوم | یا درم بکشای تا بیرون روم *
فی الجملة پاسِ خاطرِ درویشان را موافقت کردم و شیعی بچندین مجاهده بروز
آوردم و گفتم - قطعه

موتن بانگِ بی هنگام برداشت | نمیداند که چند از شب گذشتست *
درازی شب از میزگان من پرس | که یکدم خواب در چشم نه گشتست *
بامدادان بحکم تبرک دستار از سرو دینار از کمر بکشادم و پیش مغنی نهادم -
و در کنارش گرفتم و بسی شکر گفتم * یارانِ ارادت من در حقِ وی بر خلافِ
عادت دیدند و بر حقیقتِ عقل من حمل کردند و نهفته بخندیدند * یکی از
آن میان زبانِ تعرض دراز کرد و ملامت کردن آغاز - که این حرکت مناسبِ
حالِ خردمندان نکردی - که خرقة مشائخ بچنین مطربی دادی که همه عمرش
درمی در کف نبوده است و قراضه در دَف * مثنوی

مطربی دور ازین نجسته سرای | کس ندیدش دو باره در یک جای *
راست چون بانگش از دهن برخاست | خلق را موی بر بدن برخاست *
مرغِ ایوان ز هول او بیرید | مغز ما بُرد و خلق خود بدرید *
گفتم - زبانِ طعنه آن به که کوتاه کنی بحکم آنکه مرا کرامتِ این شخص ظاهر
شده است * گفتم - مرا نیز واقف گردان - تا همچنین تقرّب نمایم و بر مطایبه
که رفت استغفار گویم * گفتم بعلت آن که مرا شیخ اجل بارها بترکِ سماع فرموده
است و موعظت‌های بلیغ گفته و در سمع قبول من نیامده - تا امشب که مرا

لُقمانِ حکیم در آن کاروان بود * یکی از کاروانیان گفتش * کلمه چند از حکمت
و موعظت با اینان بگویی - باشد که از مال ما دست دارند - دریغ باشد که
چندین نعمت ضائع شود * لُقمان گفت - دریغ باشد کلمه حکمت با ایشان
گفتن *

قطعه

آهني را که مورچانه بخورد | نتوان بُرد ازو بصيقل زنگ *
با سیه دل چه سود گفتن وعظ | نرود مِیخِ آهنین در سنگ *

قطعه

بروزگار سلامت شکستگان دریاب | که جبرِ خاطرِ مسکین بلا بگرداند *
چو سائل از تو بزاری طلب کند چیزی | بده - و گرنه ستمگر بزور بستاند *

حکایت ۲۰

چندانکه مرا شیخ ابو الفرج اجل شمس الدین بن جوزی رحمه الله علیه بترکِ سماع
فرمودی و بخلوت و عزلتِ اشارت کردی - عنفوانِ شبابم غالب آمدی و هوا و
هوس طالب * ناچار بخلافِ رایِ مُرتبی قدمی چند برفتمی و از سماع و مجالستِ
درویشان حظی برگرفتمی * و چون نصیحتِ شیخم یاد آمدی - گفتمی -

بیت

قاضي ار با ما نشیند برفشاند دست را |

محتسب گرمی خورد معذور دارد مست را *

تا شبی بمجمع قومی برسیدم و در آن میان مُطربی دیدم - بیت

کویِ رگِ جان میگذرد نغمه نا سازش | نا خوشتر از آوازه مرگِ پدر آوازش *
گاهی انگشتِ حریفان در گوش و گاهی بر لب - که خاموش - چنانکه عرب
گوید

نہاج الی صوت الافانی بطیبها | وانت مَعْنِ ان سکتَ نُطیبها *

غمِ موجود و پریشانیِ معدوم ندارم | نَفْسِ میزَنم آسوده و عَمَرِ بسر آرم *
 اشتر سواری گفتش - ای درویش گُجا میروی - باز گرد - که بسختی بمیری *
 نشنید و قدم در بیابان نهاد و برفت * چون بنخلهٔ بنی محمود رسیدیم توانگرا
 اَجَل فرا رسید * درویش ببالینش پیامد و گفت - ما بسختی نمرديم و تو بر
 بُختی مُردی * بیت

شخصی همه شب بر سر بیمار گریست | چون روز شد آن بُرد و بیمار بزیست *
 قطعه

ای بسا اسپ تیزرَو که بماند | که خر لنگ جان بمنزل بُرد *
 بس که در خاک تندرستانرا | دفن کردند و زخم خورده نمرَد *

حکایت ۱۸

عابدی جاهل را پادشاهی طلب کرد * عابد اندیشید که دارویی بخورم تا ضعیف
 شوم - مگر حسن ظنی که در حق من دارد زیادت شود * آورده اند که زهر قاتل
 بخورم و بُردم * قطعه

آن که چون پسته دیدمش همه مغزا پُوست بر پُوست بود همچو پیاز *
 پارسایان روی در مخلوق | پشت بر قبله میکنند نماز *

مثنوی

تا زاهد عَمَر و بکر و زیدی | اخلاص طلب مکن - که شیدی *
 چون بندهٔ خدای خویش خواند | باید که بجز خدا نداند *

حکایت ۱۹

کاروانی را در زمینی یونان دزدان زدند و نعمت بیقیاس بُردند * بازرگانان گریه و
 زاری آغاز نهادند - خدا و رسول را شفیع آوردند * فائده نداد * بیت
 چو پیروز شد دزد تیره روان | چه غم دارد از گریهٔ کاروان *

گفت - بشفاعتِ تو حدّ شرع فرو نگذارم * گفت راست فرمودی اما هر که از مالِ وقف چیزی بدزدند قطعش لازم نیاید که الوَقْفُ لَا یَمْلَکُ - و هر چه در ملکِ درویشانست وقفِ محتاجانست * حاکم را این سخن استوار آمد و دست از وی برداشت * و ملامتش کرد که جهان بر تو تنگ آمده بود - که دُزدی نکردی الا از خانهٔ چنین یاری * گفت - ای خداوند نشنیده که گفته اند - خانهٔ دوستان بروب و در دشمنان مکوب * بیت

چون فرومائی بسختی تن بجز اندر مده | دشمنانرا پوست بر کن دوستانرا پوستین *

حکایت ۱۵

پادشاهی پارسائی را پرسید که هیبت از ما یاد می آید * گفت - بلی هر که که خدای عز و جل را فراموش میکنم یادش می آرم * بیت

هر سُو دود آن کس ز درِ خویش براند | و آنرا که بخواند بدر کس نه دواند *

حکایت ۱۶

یکی از صالحان بخواب دید پادشاهی را در بهشت و پارسائی را در دوزخ * پرسید که موجبِ درجاتِ آن چیست و سببِ درکاتِ این چه - که من بخلافِ این همی پنداشتم * ندا آمد - که این پادشاه بمحبتِ درویشان در بهشت است و این پارسا بتقرّبِ پادشاهان در دوزخ * قطعه

دلقت بچه کار آید و تسبیح و مرثع | خود را ز عملهای نکویده بری دار *
حاجت بکلاه برکی داشتنت نیست | درویش صفت باش و کلاه تتری دار *

حکایت ۱۷

پیادهٔ سرو پا برهنه با کاروانِ حجاز از کوفه بدر آمد و همراهِ ما شد - نظر کردم معلومی نداشت * خرامان همی رفت و میگفت - نظم

نه بر اشتری سوارم نه چواشتر زیر بارم | نه خداوند رعیت نه غلام شهریارم *

مجلس گذر کرد و دور آخر در وی اثر کرد * نعره چنان زد که دیگران بموافقت
او در خروش آمدند و خامان مجلس در جوش * گفتم سبحان الله دوران با
خبر در حضور و نزدیکان بی بصر دور * قطعه

فهم سخن چون نکند مستمع | قوت طبع از متکلم مجوی *
فُسمت میدان ارادت بیار | تا بزند مرد سخن گوی گوی *

حکایت ۱۲

شی در بیابان مکه از یخوایی پای رفتن نماند * سر بنهادم و شترانرا گفتم -
دست از من بدار قطعه

پای مسکین پیاده چند رود | کز تحمل ستوه شد بُختی *
تا شود جسم فربهی لافر | لافری مرده باشد از سختی *
گفت - ای برادر حرم در پیش است و حرامی در پس * اگر رفتی جان بسلامت
بردی و اگر خفتی مردی * بیت

خوشست زیر مُغیلان برادر بادیه خفت | شب رحیل - ولی ترکِ جان نباید گفت *

حکایت ۱۳

پارمائی را دیدم که بر کرانه دریا نشسته بود و زخمِ پلنگ داشت و بهیچ دارو به
نمیشد و مدتها در آن رنجوری شکر خدای عز و جل گفتم * پرسیدندش که شکر
چه می گذاری * گفت الحمد لله که بمصیبتی گرفتارم نه بمعصیتی * قطعه
گر مرا زار بکشتن دهد آن یار عزیز | تا نگویی که در آن دم غمِ جانم باشد *
گویم از بنده مسکین چه گنه صادر شد | کودل آزرده شد از من - غمِ آنم باشد *

حکایت ۱۴

درویشی را ضرورتی پیش آمد - گلیمی از خانه یاری بدزدید * حاکم فرمود - که
دستش ببرند * صاحب گلیم شفاعت کرد - که من او را بحال کردم * حاکم

و سلم مي فرمايد كه لي مع الله وقت لا يسعني فيه ملك مقرب ولا نبي مرسل * و نگفت علي الدوام * و قتي چنين بودي كه بجبرئيل و ميكائيل نپرداختي و ديگر وقت با حفصه و زينب در ساختي - كه مشاهدة الابرار بين التجلي و الاستتار - مي نمايد و مي ربايد * بيت

ديدار مي نمائي و پرهيز ميكني | بازار خويش و آتش ما تيز ميكني *
 اُشاهد من أهوي بغير وسيلته | فيلحقني شأن أصل طريقاً *
 يوجج ناراً ثم يطفي برشه | لذلك تراني محرقاً و غريقاً *

حكايت ۱۰ منظومه

يكي پُرسيد از آن گم کرده فرزند | كه اي روشن گهر پير خردمند *
 ز مصرش بوي پيراهن شنيدي | چرا در چاه كنعانش نديدي *
 بگفت احوال ما برق جهانست | دمي پيدا و ديگر دم نهانست *
 گهي بر طارم اعلي نشينم | گهي بر پشت پاي خود نه بينم *
 اگر درویش بريك حال ماندي | سردست از دو عالم برفشاندني *

حكايت ۱۱

در جامع بعلبك كلمه چند بر طريق وعظ ميگفتم با جماعتي افسرده و دل مُرده و راه از عالم صورت بمعني نبرده * ديدم كه نَقَسَم در نمي گيرد و آتشم در هيزم تر اثر نميكند * دريغ آمدم تربيت ستوران و آئينه داري در مجلس كوران - و ليكن در معني باز بود و سلسله سخن دراز * در بيان اين آيت و نحن اقرب اليه من حبل الوريد * سخن بجائي رسيده بود كه ميگفتم - قطعه دوست نزديكتر از من بمنست | و اين است مشكل كه من از وي دورم *
 چه كنم با كه توان گفت كه او | در كنار من و من مجبورم *
 من از شراب اين سخن مست و فضلۀ قدح در دست كه ناگاه رونده در كنار

که دوگانه بگذارد - چنان خوابِ غفلت شان برده - که گوئی مُرده اند * گفت
 جانِ پدر اگر تو نیز بخفتی به که در پوستینِ خلق افتی * قطعه
 نبیند مُدعی جز خویشتن را | که دارد پرده پندار در پیش *
 گرش چشمِ خدا بینش ببخشد | نه بیند هیچکس عاجزتر از خویش *

حکایت ۸

یکی از بزرگان را در محفلِ همی ستودند و در اوصافِ حمیده اش مُبالغه همی
 نمودند * بعد از تأمل سر بر آورد و گفت - من آنم که من دانم * بیت
 کَفَيْتَ اَدِي يَا مَنْ تَعُدُّ مَحَاسِنِي | عَلَانِيَتِي هَذَا وَلَمْ تَدْرِ بَاطِنِي *
 قطعه

شخصِ بچشمِ عالمیان خوب منظر است |
 و ز خبثِ باطنم سرِ خجلت فتاده پیش *
 طاووس را بنقش و نگاری که هست - خلق
 تحسین کنند - و او خجل از پای زشتِ خویش *

حکایت ۹

یکی از صلحای لبنان که مقامات او در دیارِ مغرب مذکور بود و بکرامات
 مشهور بجامعِ دمشق در آمد - بر کنارِ برکه کلسه طهارت میکرد * ناگاه پایش
 بلغزید - بحوض در افتاد و بمشقتِ بسیار از آنجا خلاص یافت * چون از نماز
 برداختند - یکی از اصحاب مر او را گفت - مرا مُشکلی هست * شیخ گفت
 آن چیست * گفت - یاد دارم که روزی بر روی دریایِ مغرب میرفتی و
 قدمت تر نمیشد و امروز درین یک قامتِ آب از هلاکت چیزی نمانده
 بود - درین چه حکمتست * شیخ درین فکرت زمانی فرو رفت * بعد از تأمل
 بسیار سر بر آورد و گفت - نشنیده که سید عالم محمد مصطفی صلی الله علیه

چو از قومی یکی بیدانشی کرد | نه که را منزلت ماند نه وِده را *
 نمی بینی که گاوی در علف زار | بیالاید همه گاوانِ دِه را *
 گفتم سپاس و منت خدایرا عز و جل که از فوائد درویشان محروم نماندم -
 اگرچه بصورت از ایشان وحید شدم - اما بدین فائده مستفید گشتم و مرا
 همه عمر این نصیحت بکار آید * مثنوی

بیک نا تراشیده در مجلسی | برنجد دلِ هوشمندان بسی *
 اگر برکه پُر کنند از گلاب | سگی دروِی افتد کند منجّلاب *

حکایت ۶

آورده اند - زاهدی و همای پادشاهی بود * چون بطعام بنشستند - کمتر از آن
 خورد که ارادت او بود - و چون بنماز برخاستند بیشتر از آن کرد که عادت او
 بود - تا ظنّ صلاحیت در حق او زیادت کنند * بیت

ترسم نرسی بکعبه ای اعرایی | کین ره که تو میروی بترکستانست *
 چون بخانه باز آمد سفره خواست تا تناول کند * پسری داشت صاحب
 فراست * گفت - ای پدر بدعوت سلطان بودی - طعام نخوردی * گفت - در
 نظر ایشان چیزی نخوردم که بکار آید * گفت - نماز هم قضا کن که چیزی
 نکردی که بکار آید * قطعه

ای هنرها نهاده بر کف دست | عیبها را نهفته زیر بغل *
 تا چه خواهی خریدن ای مغرور | روز درماندگی بسیم دغل *

حکایت ۷

یاد دارم که در عهد طفولیت معتد بودم و شبخیز و موله بزه و پرهیز * شی
 در خدمت پدر نشسته بودم - و همه شب دیده برهم نزده و مصحف عزیز
 در کنار گرفته - و طائفه گرد ما خفته * پدر را گفتم - ازینان یکی سر بر نمیدارد

خویش آن قدر قوت و سرعت میشناسم که در صحبت مردان یار شاطر باشم
نه بارِ خاطر * بیت

إِنْ لَمْ أَكُنْ رَاكِبَ الْمَوَاشِي | أَسْعَى لَكُمْ حَامِلَ الْغَوَاشِي *

یکی از آن میان گفت - ازین که شنیدی دل تنگ مدار که درین روزها
دزدی بصورتِ صالحان در آمد و خود را در سلکِ صحبتِ ما منتظم کرد *
از آنجا که سلامتِ حالِ درویشانست گمانِ قُلولش نبرند و بیاری قبولش
کردند * بیت

چه دانند مردم که در جامه کیست | نویسنده داند که در نامه چیست *

مثنوی

ظاهرِ حالِ عارفان دلگست | این قدر بس که روی در خلقت *

در عمل کوش و هرچه خواهی پوش | تاج بر سر نه و علم بر دوش *

زاهدی در پلاس پوشی نیست | زاهدِ پاک باش و اطلس پوش *

ترکِ دنیا و شهوتست و هوس | پارسائی - نه ترکِ جامه و بس *

در کج آگند مرد باید بود | بر مخنث سلاحِ جنگ چه سود *

فی الجملة روزی تا شب رفته بودیم - و شبانکه دریایِ حصاری خفته * دزد بی

توفیقِ ابریتی رفیق برداشت که بطهارت میرود - او خود بغارت رفت * بیت

ناسزای که خرقة در بر کرد | جامهٔ کعبه را جلِ خر کرد *

چندانکه از نظرِ درویشان غائب شد - ببرجی بر رفت و دُرَجی بدزدید * تا

روز روشن شد آن تاریک دل مبلغی راه رفته بود - و رفیقانِ بی گناه خفته *

بامدادان هم را بقلعه در آوردند و بزدان کردند * از آن تاریخ باز ترکِ

صحبت گفتیم و طریقِ عزلت گرفتیم * که السَّلامَةُ فِي الْوَحْدَةِ بر خواندیم که

قطعه

گفته اند *

من نگویم که طاعتم به پذیر | قَلَمِ عفو بر گناهام کش *

حکایت ۳

عبد القادر گیلانی رحمه الله علیه را دیدند - که در حرم کعبه روی بر حصا نهاده
می نالید و میگفت - ای خداوند بخشای - و اگر مُستوجبِ عقوبتم - در
قیامت مرا نابینا برانگیز - تا در روی نیکان شرمسار نشوم * قطعه
روی بر خاک عجز میگویم | هر سحر که که یاد می آید *
ای که هرگز فراموش نکنم | هیچت از بنده یاد می آید *

حکایت ۴

دُزدی بخانهٔ پارسائی در آمد - چندانکه جُست - چیزی نیانت * دلتنگ باز
گشت * پارسارا از حال او خبر شد * گلیمی که در آن خفته بود برداشت و
در ره گذر دزد انداخت - تا محروم نرود * قطعه
شنیدم که مردانِ راهِ خدا | دلِ دشمنان هم نکردند تنگ *
ترا کی میسر شود این مقام | که با دوستانِت خلافت و جنگ *
مَوَدَّتِ اهلِ صفا چه در روی و چه در قفا - نه چنانکه در پست عیب گیرند
و در پیشست بمیرند * بیت
در برابرِ چو گوسفندِ سلیم | در قفا همچو گُرگِ مردم در *

بیت

هر که عیبِ دگران پیش تو آورد و شمرد | بیگمان عیبِ تو پیشِ دگران خواهد بُرد *
حکایت ۵

تنی چند از روندگان مُتَفِق در سیاحت بودند و شریکِ رنج و راحت * خواستم
که مرافقت کنم - موافقت نکردند * گفتم از کرم و اخلاقِ بزرگان بعید است
روی از مُصاحبتِ مسکینان بر تافتن و فائده دریغ داشتن - که من در نفسِ

باب دوم در اخلاقِ درویشان

حکایت ۱

یکی از بزرگان پارسائی را گفت - که چه گوئی در حقِ فلان عابد - که دیگران در حقِ او بطعنه سخنها گفته اند * گفت - در ظاهرش عیب نمی بینم و در باطنش غیب نمی دانم *
قطعه

هرکرا جامهٔ پارسا بینی | پارسا دان - و نیک مرد انگار *
ورندانی که در نهانش چیست | محتسب را درونِ خانه چه کار *

حکایت ۲

درویشی را دیدم که سر بر آستانِ کعبه همی مالید و می گفت - یا عَفُور یا رَحِیم تو دانی که از ظلوم و جهول چه آید که تُرا شاید *
قطعه
عُذْرِ تقصیرِ خدمت آوردم | که ندارم بطاعتِ استظهار *
عاصیان از گناه توبه کنند | عارفان از عبادتِ استغفار *
عابدان جزای طاعت خواهند - و بازرگانان بهای بضاعت - من بنده امید آورده ام نه طاعت و بدریوزه آمده ام نه تجارت - اَصْنَعْ بِي مَا اَنْتَ لَهُ اَهْلٌ
وَلَا تَفْعَلْ بِنَا مَا نَحْنُ بِاَهْلِهِ *
بیت

گرکُشی و رَجُمِ بخشی | روی و سر بر آستانم *
بنده را فرمان نباشد | هر چه فرمائی بر آنم *

قطعه

بر درِ کعبه سائلی دیدم | که همی گفت و میگرستی خوش *

بندگان و خدمتگاران بخشش و انعام خداوندی امیدوار اند * ملک گفت - اگر درین مفاوضت شیئی تأخیر کردی - چه شدی * گفت - ای خداوندِ روی زمین نشنیده که گفته اند -
قطعه

تشنه سوخته بر چشمه روشن چورسد | تو مپندار که از پیلِ دمان اندیشد *
ملکِ گرسنه در خانه خالی پُر خوان | عقل باور نکند کز رمضان اندیشد *
ملک را این لطیفه خوش آمد و گفت - سیاه را بتو بخشیدم - کنیزک را چه کنم * وزیر گفت - کنیزک را هم بسیاه بخش - که نیم خورده سگ هم سگ را شاید - که گفته اند -
قطعه

هرگز اورا بدوستی مپسند | که رود جای نا پسندیده *
تشنه را دل نخواهد آبِ زلال | نیم خورد دهانِ گندیده *
قطعه

دستِ سلطان دگر کجا بیند | چون بسرگین در افتاد تزنج *
تشنه را دل نخواهد آن کوزه | که رسید است بر دهانِ سکنج *

حکایت ۴۱

اسکندر را پرسیدند - که دیارِ مشرق و مغرب را بچه گرفتی - که ملوکِ پیشین را خزائن و عمر و لشکر بیش از تو بود - و چنین فتحی میسر نشد * گفت - بعونِ الله تعالی * هر مملکت را که گرفتم رعیتش را نیازدم - و نامِ پادشاهانِ پیشین جز به نیکویی نبردم *

بیت

بزرگش نخواهند اهلِ خرد | که نامِ بزرگانِ برشتی برد *

قطعه

این همه هیچست چون می بگذرد | بخت و تخت و امرو نهی و گیر و دار *
نامِ نیکِ رفتگان ضائع مکن | تا بماند نامِ نیکت بر قرار *

مثنوی

اگر روزی بدانش بر فرودی | ز نادان تنگ روزتر نبودی *
بنادان آنچنان روزی رساند | که صد دانا در آن حیران بماند *

مثنوی

بخش و دولت بکار دانی نیست | جز بتأیید آسمانی نیست *
افتادست در جهان بسیار | بی تمیز ارجمند و عاقل خوار *
کیمیای کربصه مرده و رنج | ابله اندر خرابه یافته گنج *

حکایت ۴۰

یکی از ملوک را کنیزکِ حُنتی آوردند در غایتِ حُسن و جمال * خواست که
در حالتِ مستی با وی جمع شود * دختر ممانعت کرد * ملک در خشم
شد - و مراورا بسیاهی زنگی بخشید - که لبِ زیرینش از پرهٔ بینی بر گذشته
بود و زیرین بگریبان فرو هشته - هیکلی که صخره جنتی از طلعتِ او بر میدی و
عین القطر از بغلش بگندیدی *

تو گوئی تا قیامت زشت روئی | برو ختمست و بر یوسف نکوئی *

قطعه

چنانکه گفته اند

شخصی نه چنان کربه منظر | کر زشتی او خبر توان داد *
و انگاه بغل - نَعُوذُ بِاللَّهِ | مُردار به آفتابِ مُرداد *

سیاه را در آن مدت نفس طالب بود - و شهوت غالب * مهرش بچنبید و
مهرش برداشت * بامدادان که ملک هشیار شد - کنیزک را جُست و نیافت *
ما جرا بگفتند * خشم گرفت و فرمود - تا سیاه را با کنیزک دست و پا استوار به
بندند - و از بامِ جُوستی قلعه بخندق در اندازند * یکی از وزرائِ نیک محضر روی
شفاعت بر زمین نهاد و گفت - سیاه مسکین را درین خطائی نیست - بلکه سائر

بدست آهک تفته کردن خمیر | به از دست برسینه پیش امیر *

قطعه

عمر گرانمایه درین صرف شد | تا چه خورم صیف و چه پوشم شتا *

ای شکم خیره بنای بساز | تا نکنی پشت بخدمت دو تا *

حکایت ۳۷

کسی مُرده پیش نوشیروان عادل برد و گفت که فلان دشمن ترا خدای عز و

جل برداشت * گفت - هیچ شنیدی که مرا فرو خواهد گذاشت * بیت

مرا بمرگ عَدُو جای شادمانی نیست | که زندگانی ما نیز جاودانی نیست *

حکایت ۳۸

گروهی از حکما در بارگاه کسری بمصلحتی سخن میگفتند - بزرجمهر خاموش

بود * گفتند - چرا درین بحث با ما سخن نگویی * گفت - وزرا بر مثال اِطْلَبَا اند -

و طیب دارو ندهد مگر بسقیم - پس چون بینم که رای شما بر صوابست - مرا

در آن سخن گفتن حکمت نباشد * قطعه

چو کاری بی فصول من بر آید | مرا در وی سخن گفتن نشاید *

و گر بینم که نابینا و چاهست | اگر خاموش بنشینم گناهست *

حکایت ۳۹

هارون الرشید را چون مُلک مصر مُسلم شد - گفت بخلاف آن طاغی که بغرور

ملک مصر دعوی خدائی کردی - نبخشم این مملکت را مگر بکمترین بندگان

خویش * سیاهی داشت نام او خُصیب - ملک مصر بوی ارزانی داشت *

گویند که عقل و کفایت او بحدی بود که سالی طائفه از حرّات مصر شکایت

بزدیک او آوردند - که برکنار رود نیل پنبه کاشته بودیم - باران بی وقت آمد و تلف

کرد * گفت بشم بایستی کاشتن تا تلف نشدی * صاحب دلی بشنید - بخندید و گفت *

نه مردست آن بتز دیکِ خردمند | که با پیلِ دمان پیکار جوید *
بلیِ مرد آنکس است از رویِ تحقیق | که چون خشم آیدش باطل نگوید *

مثنوی

یکی را زشت خوی داد دشنام | تحمّل کرد و گفت ای نیک فرجام *
بتر ز آنم که خواهی گفیت - آئی | که دامن عیب من - چون من - ندانی *

حکایت ۳۵

با طائفه بزرگان در کشتی نشسته بودم * زورقی در پایِ ما غرق شد و دو برادر
در گردابی افتادند * یکی از بزرگان ملّاح را گفت - که بگیر آن هر دو غریق را -
که پنجاه دینار تَبهر یک میدهم * ملّاح یکی را برهانید - و آن دیگری جان
بحق تسلیم کرد * گفتم بقیتِ عمرش نمانده بود - از آن در گرفتنِ تقصیر کردی *
ملّاح بخندید و گفت - آنچه تو گفتی یقین است و دیگر میلِ خاطر من به
رهانیدنِ این بیشتر بود بسببِ آنکه وقتی در راهی مانده بودم - این مرا بر
شتر خود نشانده و از دستِ آن دیگر تازیانه خورده بودم * گفتم صدقَ الله
العظیم که مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ اَسَاءَ فَعَلَيْهَا * قطعه

تا توانی درونِ کس مخراش | کاندرین راهِ خاها باشد *

کارِ درویشِ مُستمند بر آر | که تُرا نیز کارها باشد *

حکایت ۳۶

دو برادر بودند - یکی خدمتِ سلطان کردی - و دیگری بسعیِ بازو نان
خوردی * باری آن توانگر درویش را گفت - که چرا خدمت نکنی تا از
مشقتِ کار کردن برهی * گفت - تو چرا کار نکنی تا از مذلتِ خدمتِ رهایی
یابی - که حکما گفته اند - نانِ جَوین خوردن و بر زمینِ نشستن به از کمرِ

زرین بستن و بخدمتِ ایستادن * بیت

روی زمینِ سخنی دیگر بگویم - اگر راست نباشد هر عقوبت که فرمانی سزاوارم *
گفت آن چیست * گفت * قطعه

غریبی گرت ماست پیش آورد | دو پیمانۀ آبست و یک چمچۀ دروغ *
گر از بنده لغوی شنیدی مرنج | جهان دیده بسیار گوید دروغ *
ملک بخندید و گفت - ازین راستتر سخنی در عمر خود نگفته * بفرمود تا
آنچه مأمول او بود مهیا داشتند *

حکایت ۳۳

آورده اند که یکی از وزرا بر زیردستان رحمت آوردی و صلاح همگان جُستی *
اتفاقاً بخطابِ ملک گرفتار آمد * همگان در موجبِ استخلاصِ او سعی کردند -
و موکلان بر وی در معاقبتش ملاطفت کردند و بزرگانِ دیگر در سیرِ نیکِ او
بپادشاه گفتند - تا ملک از سر خطای او در گذشت * صاحب دلی برین حال
اطلاع یافت و گفت * قطعه

تا دلِ دوستان بدست آری | بوستانِ پدر فروخته به *
بخشنِ دیگِ نیک خواهان را | هر چه رختِ سراسر سوخته به *
با بداندیش هم نکوی کن | دهنِ سگ بلقمه دوخته به *

حکایت ۳۴

یکی از پسرانِ هارون الرشید پیشِ پدر آمد خشم آلوده و گفت - فلان سرهنگ
زاده مرا دشنام داد * هارون الرشید ارکانِ دولت را گفت - جزای چنین کس
چه باشد * یکی اشارت بکشتن کرد - و دیگری بزبان بُردن - و دیگری بمصادره *
هارون گفت - ای پسر کرم آنست که عفو کنی - و اگر نتوانی - تو نیزش دشنام
ده - اما نه چندان که انتقام از حد بگذرد - آنگاه ظلم از طرفِ تو باشد - و
دعوی از قبلِ خصم * قطعه

ترا بر منست - آزارِ خود مجوی * گفت چگونه * گفت این عقوبت بر من
 بیک نفس بسر آید - و بزه آن بر تو جاوید بماند * رباعی
 دورانی بقا چو باد صحرا بگذشت | تلخی و خوشی وزشت و زیبا بگذشت *
 پنداشت ستمگر که جفا بر ما کرد | برگردی او بماند و بر ما بگذشت *
 ملک را نصیحت او سودمند آمد - و از سرِ خونی او در گذشت - و عذر خواست *

حکایت ۳۱

وزرای نوشیروان در مهمتی از مصالحِ مملکت اندیشه میکردند - و هر یک بر
 وفقِ دانشِ خود رای میزد * ملک نیز همچنین تدبیری اندیشه کرد * بزرجمهرا
 رایِ ملک اختیار افتاد * وزیرانِ دیگر در سرّ با او گفتند - که رایِ ملک را چه
 مزیت دیدی بر فکرِ چندین حکیم * گفت - بموجبِ آنکه انجامِ کار معلوم
 نیست - و رایِ همگان در مشیتِ الله تعالی است - که صواب آید یا خطا -
 پس موافقتِ رایِ ملک اولیتر - تا اگر خلافِ صواب آید - بعلتِ متابعتِ او
 از معاتبتِ ایمن باشیم - که گفته اند * مثنوی

خلافِ رایِ سلطان رایِ جُستن | بخونِ خویش باشد دست سُستن *
 اگر شه روز را گوید شبست این | ببايد گفت اینک ماه و پروین *

حکایت ۳۲

سیاحی کیسوان بتافت که من علویم - و با قافله حجاز بشهری در آمد - که از
 حج می آیم - و قصیده پیش ملک برد - که من گفته ام * یکی از ندمای
 ملک در آن سال از سفر دریا آمده بود * گفت - من او را در عید اضحی ببصره
 دیده ام - حاجی چگونه باشد * دیگری گفت - من او را می شناسم - پدرش
 نصرانی بود در ملاطیه علوی چگونه باشد * و شعرش در دیوانِ آنوری یافتند *
 ملک فرمود تا بزنند و برانند که چندین دروغ چرا گفتی * گفت - ای خداوند

بدان که مُلُوک از بهرِ پاسِ رعیت اند - نه رعیت از بهرِ طاعتِ ملوک -
چنانکه گفته اند * قطعه

پادشاه پاسبانِ درویشست | گرچه نعمت بفرِ دولتِ اوست *
گوسفند از برایِ چوپان نیست | بلکه چوپان برایِ خدمتِ اوست *
قطعه

گریکی را تو کامران بینی | دیگری را دل از مجاهده ریش *
روزی چند باش تا بخورد | خاک مغزِ سرِ خیال اندیش *
فرقِ شاهي و بندگی بر خاست | چون قضای نبشته آید پیش *
ارکسی خاکِ مرده باز کند | نشاند توانگر از درویش *
ملک را گفتارِ درویش استوار آمد * گفت - از من چیزی بخواه * گفت آن
خواهم که دیگر بار زحمت ندهی * گفت مارا پندی ده * گفت بیت
دریاب کنون که نعمت هست بدست |
کین دولت و مُلک میرود دست بدست *

حکایت ۲۹

یکی از وزرا پیش ذو النونِ مصری رفت - و همت خواست - که روز و شب
بخدمتِ سلطان مشغول و بخیرش امیدوار و از عقوبتش ترسان * ذو النون
بگریست و گفت - اگر من خدا را چنین ترسیده‌ام که تو سلطان را - از جمله
صدیقان بودمی * قطعه

گر نبودِ امیدِ راحت و رنج | پایِ درویش بر فلک بودی *
ور وزیر از خدا بترسیدی | همچنان کز ملک ملک بودی *

حکایت ۳۰

پادشاهی بکشتنِ بی گناهی فرمان داد * گفت ای ملک بموجبِ خشمی که

چون پیلِ مست در آمد بصدمتی که اگر کوه آهني بودي - از جا بر کندي *
 استاد دانست که جوان بقوت از وي برترست - و بصنعت برابر - بدان بند
 غريب که از وي پنهان داشته بود - در آويخت * جوان دفعِ آن ندانست *
 استاد او را بدو دست از زمين بر داشت - و بالاي سر بگردانيد و بر زمين زد *
 غريو از خلق بر آمد * ملک فرمود استاد را خلعت و نعمتِ بي قياس دادن -
 و پسرا زجر و ملامت کرد - که با پرورنده خويش دعوي مقاومت کردي - و بسر
 نبردي * پسر گفت - اي خداوند استاد بزور و قوت بر من دست نيافت - بلکه
 مرا در علم کشتي دقيقه مانده بود که از من دريغ هميداشت - امروز بدان
 دقيقه بر من دست يافت * استاد گفت از بهر چنين روز نگاه ميداشتم - که
 حکما گفته اند - دوسترا چندان قوت مده - که اگر دشمني کند بتواند * نشيده
 که چه گفت آن که از پرورده خود جفاديد - بيت

أَعْلِمَهُ الرِّمَایَةَ كُلَّ يَوْمٍ | فَلَمَّا اشْتَدَّ سَاعِدُهُ رَمَانِي *

قطعه

يا وفا خود نبود در عالم | يا مگر کس درين زمانه نکرد *
 کس نياموخت علم تير از من | که مرا عاقبت نشانه نکرد *

حکایت ۲۸

درويشي مجرّد بگوشه صحرا نشسته بود * پادشاهي برو گذر کرد * درويش از انجا
 که مُلکِ قناعتست - سر بر نياورد - و التفات نکرد * پادشاه از انجا که شوکتِ
 سلطنت است - بهم بر آمد و گفت - اين طائفه خرّقه پوشان بر مثال حيوانند -
 اهليت و آدميت ندارند * وزير نزديکِ درويش آمد و گفت - پادشاه روي
 زمين بر تو گذر کرد - چرا خدمت نکردي و شرط ادب بجا نياوردي * گفت -
 ملک را بگو توّيع خدمت از کسي دار - که توّيع نعمت از تو دارد * و ديگر

زورمندی مکن بر اهلِ زمین | تا دعای بر آسمان نرود *
 ظالم ازین سخن برنجید و روی درهم کشید و برو التفات نکرد * اخذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ *
 تا شبی آتش در انبارِ هیزمش افتاد - و سائرِ املاکش بسوخت - و از بسترِ نرمش
 بر خاکسترِ گرمش نشاند * اتفاقاً همان صاحبِ دل بر وی بگذشت * شنیدش که
 با یاران همی گفت - ندانم که این آتش از کجا در سرای من افتاد * گفت - از
 دودِ دلِ درویشان * قطعه

حذر کن ز دودِ درونهای ریش | که ریشِ درون عاقبت سر کند *
 بهم بر مکن تا توانی دلی | که آهی جهانی بهم برزند *

حکمت

بر کاخِ شاهِ کبُخسرو نوشته بود * قطعه
 چه سالهای فراوان و عمرهای دراز | که خلق بر سرِ ما بر زمین بخواهد رفت *
 چنانکه دستِ بدست آمدست مُلکِ بما | بدستهای دیگر همچنین بخواهد رفت *

حکایت ۲۸

یکی در صنعتِ کشتی گرفتن بسر آمده بود * که بیصد و شصت بندِ فاخر درین
 علم دانستی - و هر روز بنوعی دیگر کشتی گرفتی - مگر گوشهٔ خاطرش با جمالِ
 یکی از شاگردان میلی داشت * بیصد و پنجاه و نه بندش بیاموخت - مگر
 یک بند که در تعلیمِ آن تاخیر کردی * فی الجمله پسر در صنعت و قوتِ بسر
 آمد - و کسی را با او امکانِ مقاومت نماند - بحدی که روزی پیشِ سلطانِ آن
 عهد گفت که استاد را فضیلتی که بر منست از روی بزرگیست و حقِ تربیت
 و اگر نه بقوت از وی کمتر نیستم - و بصنعت با او برابرم * ملکان را این ترکِ
 ادب از وی پسندیده نیامد * فرمود تا مصارعت کنند * مقامی متسع ترتیب
 کردند * و ارکانِ دولت و اعیانِ حضرت و زور آورانِ اقالیم حاضر شدند * پسر

این حال مر خداوند را خطائی نمی بیند - بلکه تقدیرِ خداوندِ حقیقی چنین بود -
 که مر این بنده را مکروهی برسد - پس بدستِ تو اولیتر که سوابقِ نعمت و ایادی
 منت برین بنده داری - که حکما گفته اند - مثنوی

گرگزندت رسد ز خلقِ مرتجع | که نه راحت رسد ز خلقِ نه رنج *
 از خدا دانِ خلافِ دشمن و دوست | که دلِ هر دو در تصرفِ اوست *
 گرچه تیر از کمانِ همی گذرد | از کماندار بیند اهلِ خرد *

حکایت ۲۵

یکی از ملوکِ عرب را شنیدم که با متعلقانِ دیوانِ فرمود - که مرسومِ فلانرا چندانکه
 هست مُضاعف کنید - که ملازمِ درگاه است و مترصدِ فرمان - و سائرِ خدمتگاران
 بلهو و لعب مشغولند - و در ادایِ خدمتِ مُتّهان * صاحبِ دلی بشنید و گفت -
 علو درجاتِ بندگان بدرگاهِ حق جَل و علا همین مثال دارد * نظم
 دو بامداد گر آید کسی بخدمتِ شاه | سیوم هر آینه در وی کند بلطف نگاه *
 امید هست پرستندگانِ مخلص را | که نا امید نگردند ز آستانِ اله *

مثنوی

مهرتری در قبولِ فرمانست | ترکِ فرمان دلیلِ حرمانست *
 هر که سیمایِ راستان دارد | سرِ خدمت بر آستان دارد *

حکایت ۲۶

ظالمی را حکایت کنند * که هیزمِ درویشان خریدی بحیف و توانگران را دادی
 بطرح * صاحبِ دلی بر او گذر کرد و گفت بیت
 ماری تو که هر کرا به بینی بزنی | یا بوم که هر کجا نشینی بکنی *

قطعه

زورت ار پیش میرود با ما | با خداوند غیب دان نرود *

خدمت کردی - و در غیبت نیکو گفتی * اتفاقاً از وی حرکتی صادر شد که در نظرِ ملک ناپسندیده آمد * مصادره فرمود و عقوبت کرد * سرهنگانِ پادشاه بسوابقِ انعام معترف بودند و بشکرِ آن مرتهن * پس در مدتِ توکیل او رفیق و مدارا کردند و زجر و معاتبت روا نداشتند * قطعه

صلح با دشمن خود کن و گرت روزی او را در قفا عیب کند - در نظرش تحسین کن * سخن آخر بدهان میگذرد مؤذیرا | سخنش تلخ نخواهی - دهنش شیرین کن * آنچه مضمونِ خطابِ ملک بود از عهدهٔ بعضی از آن بدر آمد - و به بقیّت در زندان بماند * یکی از ملوکِ نواحی در حقیقهٔ پیغامش فرستاد - که ملوکِ آن طرف قدرِ چنان بزرگوار ندانستند - و بی عزّتی کردند * اگر خاطرِ عزیزِ فلان احسن الله عواقبه بجانبِ ما التفائی کند - در رعایتِ خاطرش هر چه تمامترست - سعی کرده شود - که اعیانِ این مملکت بدیدارِ وی مفتقرند و بجوابِ این حروف منتظر * خواجه برین وقوف یافت - و از خطر اندیشید * در حال جوابی مختصر - چنان که مصلحت دید که اگر بر ملا افتد فتنهٔ نباشد - بر قفای ورق بنوشت و روان کرد * یکی از متعلّقان - که برین واقف بود - ملک را اعلام داد که فلان را که حبس فرموده - با ملوکِ نواحی مراسله دارد * ملک بهم برآمد - و کشفِ این خبر فرمود * قاصد را بگرفتند - و رساله را بخواندند * نوشته بود که حسنِ ظنِ بزرگان در حقِ بنده بیش از فضیلتِ بنده است - و تشریفِ قبولی - که فرموده اند - بنده را امکانِ اجابتِ آن نیست بحکمِ آن که پروردهٔ نعمتِ این خاندانم و باندکِ مایهٔ تغیرِ خاطر با ولی نعمتِ قدیمِ بیوفائی نتوان کرد - که گفته اند - بیت آنرا که بجایِ تست هر دم گرمی | عذرش بنه ار کند بعمری ستمی *

ملک را سیرتِ حق شناسی وی پسندیده آمد * نعمت و خلعت بخشید - و عذر خواست - که خطا کردم و ترا بی گناه بیازردم * گفت ای خداوند بنده در

من اولیتر که خونِ بیگناهی ریختن * سرو چشمش ببوسید - و در کنار گرفت -
و بنعمتِ بی اندازه خوشنود گردانید - و آزادش کرد * گویند که هم در آن هفته
ملک شفا یافت *

قطعه

همچنان در فکر آن بیتم که گفت | پیل بانی بر لب دریای نیل *
زیر پایت گر بدانی حالِ مور | همچو حالِ تُست زیر پایِ پیل *

حکایت ۲۳

یکی از بندگانِ عمرو لیث گریخته بود * کسان در عقبش رفتند و باز آوردند *
وزیرا با وی غرضی بود * اشارت بکشتن کرد - تا دیگر بندگان چنین کاری نکنند *
بنده پیش عمرو لیث سر بر زمین نهاد و گفت -

بیت

هرچه رود بر سرم چون تو پسندی رواست |

بنده چه دعوی کند - حکم خداوند را ست *

اما بموجب آن که پرورده نعمتِ این خاندانم - نخواهم که در قیامت بخون
من گرفتار آئی * اگر بیگناه بنده را خواهی کشت - باری بتاویل شرعی بکش -
تا بقیامت مواخذ نباشی * گفت - تاویل چه گونه کنم - گفت اجازت ده تا
من وزیرا بکشم - آنگه بقصاص او کشتن بفرما تا بحق کشته باشی * ملک
بخندید و وزیرا گفت - چه مصلحت می بینی * گفت ای خداوند این حرام
زاده را بصدقه گورِ پدرت آزاد کن - تا مرا هم در بلا نیفگند - گناه از منست که
قول حکمارا معتبر نداشتم که گفته اند -

قطعه

چو کردی با کلوخ انداز بیکار | سر خود را بنادانی شکستی *

چو تیر انداختی بر روی دشمن | حذر کن کاندرا آماجش نشستی *

حکایت ۲۴

ملکِ روزن را خواجه بود کریم النفس و نیک محضر - که همگنان را در مواجهه

گفت - تو کیستی و این سنگ بر من چرا زدی * گفت من فلانم و این سنگ همانست که در فلان تاریخ بر سر من زدی * گفت - چندین مدت کجا بودی * گفت از جاهت اندیشه میکردم - اکنون که در جاهت دیدم فرصت را غنیمت شمردم - که زیرکان گفته اند - مثنوی

ناسزایی را چو بینی بختیار | عاقلان تسلیم کردند اختیار *
چون نداری ناخن درنده تیز | با ددان آن به که کم گیری ستیز *
هر که با پولاد بازو پنجه کرد | ساعدِ سیمین خود را رنجه کرد *
باش تا دستش ببندد روزگار | پس بکامِ دوستان مغزش برآر *

حکایت ۲۲

یکی از ملوکِ مَرَضِیِ هائل بود - که اعاده ذکر آن ناکردن اولیتر است * طائفه از حکمای یونان متفق شدند - که مر این رنجه را دوائی نیست - مگر زهره آدمی که بچندین صفت موصوف باشد * ملک بفرمود - تا طلب کردند * دهقان پسری یافتند بدان صفت که حکما گفته بودند * پدر و مادرش را بخواندند و بنعمت بیگران خوشنود گردانیدند - و قاضی فتوی داد - که خون یکی از رعیت رنجهن برای سلامتِ نفسِ پادشاه روا باشد * جلدِ قصد او کرد * پسر سر سویی آسمان کرد و تبسم نمود * ملک پرسید درین حالت چه جای خندیدن است * پسر گفت نازِ فرزندان بر پدر و مادر باشد - و دعوی پیش قاضی برند - و داد از پادشاه خواهند - اکنون پدر و مادر بعلتِ حطامِ دُئیوی مرا بخون در سپردند - و قاضی بکشتنم فتوی داد - و سلطان مصلحتِ خویش در هلاکِ من می بیند - بجز خدای تعالی پناهی نمی بینم * بیت

پیش که بر آورم ز دست فریاد | هم پیش تو از دست تو میخواهم داد *
سلطان را ازین سخن دل بهم برآمد - و آب در دیده بگردانید - و گفت هلاکِ

حکایت ۲۰

عاملی را شنیدم که خانه رعیت خراب کردی - تا خزانه سلطان آبادان کند -
 بی خبر از قول حکما که گفته اند - هر که خلق را بیازارد - تا دل سلطان بدست
 آرد - خدای تعالی همان خلق را بر وی گمارد - تا دمار از روزگارش بر آرد *

بیت

آتش سوزان نکند با سپند | آنچه کند دُودِ دلِ دردمند *

لطیفه

گویند - سرِ جمله حیوانات شیر است * و کمترین جانوران خر - و باتفاقِ خردمندان
 خرِ باربر به از شیرِ مردم در * مشنوی
 مسکین خر اگر چه بی تمیزست | چون بار همی بَرک عزیزست *
 گاوان و خرانِ بار بردار | به ز آدمیانِ مردم آزار *
 ملک را طرفی از ذمائم اخلاقش بفرست معلوم شد - در شکنجه کشیدش -
 و بانواعِ عقوبت بگشت * قطعه

حاصل نشود رضای سلطان | تا خاطرِ بندگان نجویی *

خواهی که خدای بر تو بخشد | با خلقِ خدای کن نکویی *
 یکی از ستم دیدگان برو بگذشت و در حالِ تباه او تأمل کرد و گفت * قطعه
 نه هر که قوتِ بازو و منصبی دارد | بسطنت بخورد مالِ مردمان بگزاف *
 توان بخلقِ فرو بردن استخوانِ درشت | ولی شکم بدرد - چون بگیرد اندر ناف *

حکایت ۲۱

مردم آزاری را حکایت کنند - که سنگی بر سرِ صالحی زد * درویش را مجالِ
 انتقام نبود - سنگ را با خود همیداشت تا وقتی که ملک را بر آن لشکری
 خشم آمد - در چاه زندانش کرد * درویش بیامد - و سنگ بر سرش کوفت *

سخاوتِ بداد - و نعمتِ بی دریغ بر سپاه و رعیتِ برپخت * قطعه
 نیاساید مشام از طبلهٔ عود | بر آتش نه که چون عنبر ببوید *
 بزرگیِ بایدت - بخشندگی کن | که تا دانه نیفشانی نروید *
 یکی از جلسای بی تدبیر نصیحتش آغاز کرد - که ملوکِ پیشین این مال بسعی
 اندوخته اند - و برای مصلحت نهاده - دست از این حرکت کوتاه کن - که
 واقعا در پیشست و دشمنان در کمین - نباید که بوقتِ حاجت درمائی * قطعه
 اگر گنجی کنی بر عامیان بخش | رسد مر هر گدای را برنجی *
 چرا نستانی از هریک جوی سیم | که گرد آید ترا هر روز گنجی *
 ملک زاده روی ازین سخن در هم کشید - که موافقِ رای بلندش نیامد - و
 مر اورا زجر فرمود و گفت - مرا خداوند تعالی مالکِ این ممالک کرده است -
 تا بخورم و ببخشم - نه پاسبانم که نگهدارم * بیت
 قارون هلاک شد که چهل خانه گنج داشت | نوشیروان نمرّد که نامِ نیکو گذاشت *

حکایت ۱۹

آورده اند که نوشیروان عادل را در شکارگاهی صیدی کباب می کردند * نمک
 نبود * غلامی بروستا فرستادند - تا نمک آورد * نوشیروان گفت نمک بقیمت
 بستان تا بی رسمی نشود - و دیده خراب نگردد * گفتند - بدین قدر چه خلل
 زاید * گفت بُنیادِ ظلمِ اول در جهان اندک بوده است - هر که آمد بر آن مزید
 کرد - تا بدین غایت رسیده * قطعه

اگر ز باغِ رعیتِ ملک خوردِ میمی | بر آورند غلامان او درخت از بیخ *
 به پنج بیضه که سلطان ستم روا دارد | زنند لشکریانش هزار مرغ بسبخ *

بیت

نماند ستمگار بد روزگار | بماند برو لعنت پایدار *

معین کرده - مگر یکی از ایشان حرکتی کرد - که مناسبِ حالِ درویشان نبود *
 ظنّ آن شخص فاسد گشت - و بازارِ اینان کاسد * خواستم - تا بطریقی کفافِ
 یاران مستخلص کنم * آهنگِ خدمتش کردم * دربانم رها نکرد - و جفا گفت *
 معذورش داشتم

قطعه

درِ میر و وزیر و سلطان را | بی وسیلت مگرد پیرامن *
 سگ و دربان چو یافتند غریب | این گریبان گرفت آن دامن *
 چندانکه مقربانِ حضرتِ آن بزرگ بر حالِ من وقوف یافتند - باکرام در
 آوردند و برتر مقامی معین کردند * اما بتواضع فروتر نشستم و گفتم - بیت
 بگذار که بنده کمینم | تا در صفِ بندگان نشینم *
 گفت الله الله چه جای آیین سخنست - بیت

گر بر سر و چشم من نشینی | نازت بکشم که نازینی *
 بی‌اجمله بنشستم و از هر دری سخن در پیوستم تا حدیثِ زَلّتِ یاران در میان
 آمد - گفتم -

قطعه

چه جرم دید خداوندِ سابقِ الانعام | که بنده در نظرِ خویش خوار میدارد *
 خدایراست مسلم بزرگی و الطاف | که جرم بیند و نان برقرار میدارد *
 حاکم این سخن را پسندید و اسبابِ معاشِ یاران فرمود تا بر قاعدهٔ ماضی مهیّا
 دارند - و مؤنّتِ آیامِ تعطیل را وفا کنند * شکرِ نعمت بگفتم - و زمینِ خدمت
 ببوسیدم - و عذرِ جسارت خواستم و در حال بیرون آمدم و گفتم - قطعه
 چو کعبه قبله حاجت شد - از دیارِ بعید | روند خلق بدیدارِ او از بسی فرسنگ *
 ترا تحمّلِ امثالِ ما نباید کرد | که هیچکس نزند بر درختِ بی برسنگ *

حکایت ۱۸

ملک زاده گنج فراوان از پدر میراث یافت * دستِ گرم بر کشاد - و داد

بیت

منشینِ تُرش رو از گردشِ ایام که صبراً گرچه تلخست - ولیکن بر شیرین دارد*
 در آن مُدت مرا با طائفه یاران اتفاتی سفرِ حجاز افتاد* چون از زیارتِ
 مکه باز آمدم - دو منزل استقبال کرد* ظاهرِ حالش را دیدم پریشان و بر هیأتِ
 درویشان* گفتم که حال چیست* گفت - چنانکه تو گفتی - طائفه حسد
 بردند - و بخیانتم منسوب کردند* و ملک دام مُلکه در کشفِ حقیقتِ آن
 استقصا نفرمود - و یارانِ قدیم و دوستانِ صمیم از کلمه حق خاموش گردیدند -
 و صحبتِ دیرینه فراموش کردند* قطعه

نه بینی که پیشِ خداوندِ جاه | ستایش کنان دست بر سر نهند*
 و گروزگارِش در آرد ز پای | همه عالمش پای بر سر نهند*
 فی الجمله بانواعِ عقوبتِ مُبتلا بودم - تا درین هفته - که مژده سلامتِ حجاج برسد -
 از بندِ گرانم خلاص دادند* گفتم موعظه من قبول نکردی - که گفتم - علی پادشاهان
 چون سفرِ دریاست سودمند و خطرناک - یا گنجِ برگیری یا در تلاطمِ امواجِ بحیری*
 بیت

یا دُر بهر دو دست کند خواجه در کنار | یا موجِ روزی افگندش مُرده بر کنار*
 مصلحت ندیدم ازین بیش ریشِ درونش بناخنِ ملامت خراشیدن - و نمک
 پاشیدن* بدین دو بیت اختصار کردم* قطعه

ندانستی که بینی بند بر پای | چو در گوشت نیامد پندِ مردم*
 دگر ره گر نداری طاقتِ نیش | مکن انگشت در سوراخِ کُردم*

حکایت ۱۷

تنی چند در صحبتِ من بودند - ظاهرِ ایشان بصلاح آراسته و باطن بفلاح
 پیراسته* یکی از بزرگان در حقِ این طائفه حسنِ ظنِ بلیغ داشت - و اداری

و لیکن معتقدان در کمینند - و مدعیان گوشه نشین - اگر آنچه حُسنِ سیرتِ
 نُست بخلاف آن تقریر کنند - در معرضِ خطابِ پادشاهِ اُفتی - در آن حالتِ کِرا
 مجالِ مقال باشد - پس مصلحت آن می بینم که مُلکِ قناعت را حراست
 کنی - و ترکِ ریاست گوئی - که عاقلان گفته اند - بیت

بدریا در منافع بیشمارست | و گر خواهی سلامت - بر کنارست *

رفیق چون این سخن بشنید - بهم برآمد - و روی در هم کشید - و سخنانِ رنجش
 آموزگفتن گرفت - که این چه عقل است و کفایت و فهم و درایت - و قولِ
 حکما درست آمد - که گفته اند - دوستان در زندان بکار آیند - که بر سفره همه
 دشمنان دوست نمایند * قطعه

دوست مشمار آن که در نعمت زند | لافِ یاری و برادر خواندگی *

دوست آن دانم که گیرد دستِ دوست | در پریشان حالی و درماندگی *

دیدم که متغیر میشود - و نصیحتِ من بعرض میشوند * بنزدیکِ صاحبِ دیوان
 رفتم - بسابقه معرفتی که در میان ما بود صورتِ حالش بگفتم - و اهلّیت و
 استحقاقش بیان کردم - تا بکاری مختصرش نصب کردند * روزی چند برآمد
 لطفِ طبعش را بدیدند - و حسنِ تدبیرش پسندیدند * کارش از آن درگذشت
 و بمرتبه و الاثر از آن متمکن گشت - و همچنین نجمِ سعادتش در ترقی بود - تا
 باوچ ارادت رسید - و مقربِ حضرتِ سلطان گشت - و مُشار الیه بالبنان و معتمد
 علیه عند الاعیان شد * بر سلامتِ حالش شادمانی کردم و گفتم بیت

ز کار بسته میندیش و دل شکسته مدار |

که آبِ چشمه حیوان درون تاریکیست *

بیت

الا لَحْزَنَ أَخَا الْبَلِيَّةِ | فَلِلرَّحْمَنِ الطَّافُ حَفِيَّة *

به بین آن بی حمیت را که هرگز نخواهد دید روی نیک بختی *

تن آسانی گزیند خویش را | زن و فرزند بگذارد بسختی *

و در علم محاسبه چنانکه معلومست چیزی دانم * اگر بمعونت شما جهتی
معین گردد که موجب جمعیت خاطر باشد - بقیة عمر از عهده شکر آن
بیرون نتوانم آمد * گفتم ای برادر عمل پادشاهان دو طرف دارد - امید نان و
بیم جان - و خلاف رأی خردمندانست بامید نان در بیم جان افتادن * قطعه
کس نیاید بخانه درویش | که خراج زمین و باغ بده *

یا بتشویش غصه راضی شو | یا جگر بند پیش زاغ بنه *

گفت این سخن موافق حال من نگفتی - و جواب سؤال من نیاوردی - نشنیده
که گفته اند - هر که خیانت نرزد دستش از حساب نلزد * بیت

راستی موجب رضای خداست | کس ندیدم که گم شد از ره راست *

و حکما گفته اند - چهار کس از چهار کس بجان آیند - حرامی از سلطان - و دزد
از پاسبان - و فاسق از غماز - و روسپی از محتسب - آنرا که حساب پاکست از
محاسبه چه پاکست *

قطعه

مکن فرخ روی در عمل اگر خواهی | که وقت رفع تو باشد مجال دشمن تنگ *

توپاک باش و مدارای برادر از کس پاک | زنند جامه ناپاک گازران بر سنگ *

گفتم حکایت آن روباه مناسب حال تست که دیدندش گریزان و افتان و
خیزان میرفت * کسی گفتش - چه آفتست که موجب چندین مخافتست * گفت
شنیده ام که شتران را بسخره میگیرند * گفتند - ای سفیه شتر را با توجه مناسبتست
و ترا با او چه مشابَهت * گفت خاموش - اگر حاسدان بغرض گویند - که این
نیز شتر بچه است و گرفتار آیم - کرا غم تخلیص من باشد - و تا تریاق از عراق
آورده شود مار گزیده مرده بود * ترا همچنان فضل است و دیانت و تقوی و امانت -

هُمائي بر همه مرغان از آن شَرَف دارد | که اُسْتُخوان خورد و طائري نیازارد *
مثل

سیاه گوش را گفتند - ترا ملازمتِ شیر بچه سبب اختیار افتاد * گفت - تا
فصلهٔ سیدش میخورم - و از شرِ دشمنان در پناهِ صولتش زندگانی میکنم * گفتند -
اکنون که بظَلِّ حمایتش در آمدي - و بشکر نعمتش اعتراف کردی - چرا نزدیکتر
نیایی تا در حلقهٔ خاصانیت در آورد - و از بندگانِ مخلصانیت شمارد * گفت -
همچنان از بطشِ وی ایمن نیستم * بیت

اگر صد سال گیر آتش فروزد | چو یکدم اندران افتد بسوزد *
گاه افتد که ندیمِ حضرتِ سلطان زر بیابد - و گاه باشد که سرش برود - و حکما
گفته اند که از تلونِ طبعِ پادشاهان پُر حذر باید بود - که وقتی بسلامی برنجند
و گاهی بدشنامی خلعت دهند - و گفته اند - که ظرافت بسیار هنرِ ندیمان است
و عیبِ حکیمان * بیت

تو بر سرِ قدرِ خویش میباش و وقار | بازی و ظرافت بندیمان بگذار *

حکایت ۱۶

یکی از رفیقان شکایتِ روزگارِ نامساعد بنزدیکِ من آورد و گفت - کفافِ
اندک دارم و عیالِ بسیار - و طاقتِ بارِ فاقه نمی آرم - و بارها در دلم می آید
که باقلیمی دیگر نقل کنم تا بهر صفت زندگانی کرده آید - و کسی را بر نیک و بدِ
من اطلاع نباشد * بیت

بس گرسنه خفت و کس ندانست که کیست |

بس جان بلب آمد که برو کس نگریست *

باز از شماتتِ اعدا می اندیشم که بطعنه در قفای من بخندند - و سعی مرا
در حقِ عیال بر عدمِ مروت حمل کنند - و گویند * قطعه

حکایت ۱۴

یکی از پادشاهان پیشین در رعایت مملکت سستی کردی - و لشکر بسختی داشتی - قضا را چون دشمن صعب روی نمود - همه پشت بدادند و روی بگیریز نهادند *

بیت

چو دارند گنج از سپاهی دریغ | دریغ آیدش دست بُردن به تیغ *

چه مردی کند در صف کارزار | که دستش تهی باشد از روزگار *

یکی از آنان که با من دوستی داشت - ملامتش کردم - و گفتم - دوست و ناسپاس و سفله و نا حق شناس که باندک تغیر حال از مخدوم قدیم برگردد - و حقوق نعمت سالها در نوردد * گفت - اگر بگویم معذور داری - شاید که اسپم بی جو بود و نمودزین در گرو * سلطان که بزر با سپاهی بخیلی کند - با او بجان جوانمردی نتوان کرد *

بیت

ز رده مرد سپاهی را تا سر بنهد | و گرش زر ندهی سر بنهد در عالم *

بیت

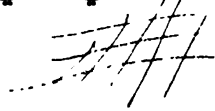
اِذَا شَبِعَ الْكَمِي يَصُولُ بَطْشاً | و خاوی البطن یبطش بالفرار *

حکایت ۱۵

یکی از وزرا معزول شده بحلقه درویشان در آمد - و برکت صحبت ایشان در وی اثر کرد - و جمعیت خاطرش دست داد * ملک بار دیگر با وی دل خوش کرد - و عملش فرمود * قبول نکرد - و گفت - معزولی به که مشغولی * رباعی آنان که بگنج عافیت بنشستند | دندان سگ و دهان مردم بستند * کاغذ بدریدند و قلم بشکستند | از دست و زبان حرف گیران رستند * ملک گفت - هر آئینه مارا خردمند کافی باید - که تدبیر مملکت را شاید گفت نشان خردمند کافی آنست که بچنین کارها تن در ندهد *

بیت

و سورتِ پادشاهان پُر حذر باید بود - که غالبِ همتِ ایشان بر معظمتِ امورِ
مملکتِ متعلق باشد - و تحملِ ازدحامِ عوامِ نکنند - گاهی بسلامی برنجند - و
وقتی بدشنامی خلعت دهند *

مثنوی

حرامش بود نعمتِ پادشاه | که هنگامِ فرصت ندارد نگاه *
مَجَالِ سخن تا نبینی به پیش | به بیپوده گفتن مبرِ قدرِ خویش *
ملک گفت این گدایی شوخ چشمِ مبدّر را که چندین نعمت باندک مدت
بر انداخت برانید - که خزینۀ بیت المال لقمۀ مساکینست نه طعمۀ اِخوانِ
الشیاطین *

بیت

ابلهی کو روزِ روشن شمعِ کافوری نهد |
زود باشد - کش شبش روغن نباشد در چراغ *
یکی از وزرای ناصح گفت - ای خداوند روی زمین - مصلحت آن می بینم که
چنین کسانرا وجهِ کفاف بتفاریقِ مجری باید داشت تا در نَفَقَه اسراف نکنند *
اما آنچه فرمودی از زجر و منع مناسبِ سیرت اربابِ همت نیست * یکی را
بلطف امیدوار گردانیدن و باز بنومیدی خسته خاطر گردانیدن لائقِ اهلِ مروت
نباشد *

بیت

بروی خود در اطعام باز نتوان کرد | چو باز شد - بدرُشتی فراز نتوان کرد *

بیت

مُرغ جایی پَرَد که چینه بود | نه بجایی رُود که چي نبود *

قطعه

کس نبیند که تشنگانِ حجاز | بلبِ آبِ شور گرد آیند *
هر کجا چشمه بود شیرین | مردم و مُرغ و مور گرد آیند *

چه دعاست * گفت این دعاي خیرست ترا و جملهٔ مسلمانان را * گفت
چگونه - گفت - اگر بمیری خلق از عذابِ تو برهند و تو از گناهان * مثنوی
ای زبردستِ زبردست آزار (گرم تا گوی بماند این بازار *
بچه کار آیدت جهان داری | مُردنت به که مردم آزاری *

حکایت ۱۲

یکی از ملوکِ بی انصاف پارسائی را گفت - از عبادتِها کدام فاضلترست * گفت -
ترا خوابِ نیم روز - تا در آن یک نفسِ خلق را نیازاری * قطعه
ظالمی را خفته دیدم نیم روز | گفتم این فتنه است خوابش بُرده به *
آنکه خوابش بهتر از بیداریست | آنچنان بد زندگانی مُرده به * //

حکایت ۱۳

یکی از ملوک را شنیدم - که شبی در عشرت روز کرده بود - و در پایانِ مستی
میگفت *

بیت

مارا بجایان خوشتر ازین یکدم نیست | کرنیک و بد اندیشه و از کس غم نیست *
درویشی برهنه بیرون بسرما خفته بود - بشنید و گفت * بیت
ای آنکه باقبالِ تو در عالم نیست | گیرم که غمت نیست غمِ ما هم نیست *
ملک را این کلام خوش آمد * صَرّه هزار دینار از روزن بیرون داشت - و
گفت - ای درویش دامن بدار * گفت دامن از کجا آرم که جامه ندارم *
پادشاه را رحمت زیاده گشت - خلعتی بر آن مزید کرد - و پیشش فرستاد *
درویش آن نقدها را باندک مدّت بخورد و تلف کرد و باز آمد * بیت
قرار بر کفِ آزادگان نگیرد مال | نه صبر در دلِ عاشق نه آب در غریب *
در حالتی که ملک را پروای او نبود حالش بگفتند * ملک بهم بر آمد و روی در
هم کشید * و ازینجا ست که گفته اند اصحابِ فطنت و خبرت - که از حدّت

یکی از ملوکِ عرب که به بی انصافی معروف بود زیارت آمد - و نماز گذارد -
و حاجت خواست *

بیت

درویش و غنی بنده این خالِ درند | آنان که غنی ترند محتاج ترند *
آنگاه روی بمن کرد - و گفت - از آنجا که همتِ درویشان است و صدقِ معامله
ایشان توجه خاطر همراه من کنید که از دشمن صعب اندیشناکم * گفتمش - بر
رعیتِ ضعیف رحمت کن تا از دشمن قوی رحمت نه بینی *

نظم

ببازوانِ توانا و قوتِ سردست |
خطاست پنجه مسکین ناتوان بشکست *
نترسد آن که بر افتادگان نبخشاید |
که گر ز پای در آید کسش نگیرد دست *
هر آن که تخمِ بدی کشت و چشمِ نیکی داشت |
دماغِ بیهده بُخت و خیالِ باطل بست *
ز گوشِ پنبه برون آر و دادِ خلقِ بده |
و گر تو می ندهی داد - روزِ دادی هست *

مثنوی

بني آدم اعضا یکدیگرند | که در آفرینش ز یکت جوهرند *
چو عضوی ببرد آورد روزگار | دگر عضوهارا نمآند قرار *
تو کز محنتِ دیگران بی غمی | نشاید که نامت نهند آدمی *

حکایت ۱۱

درویشی مستجاب الدعوة در بغداد پدید آمد * حجاج بن یوسف بخواندش - و
گفت مرادعای خیر کن * گفت - خدایا جانِش بستان * گفت - از بهرِ خدا این

گفت خطائی معلوم نکردم - ولیکن دیدم که مهابت من در دل ایشان بیگراست
و بر عهد من اعتماد کلی ندارند - ترسیدم که از بیم گزند خویش قصد هلاک
من کنند - پس قول حکمارا کار بستم که گفته اند * قطعه

از آن کز تو ترسد بترس ای حکیم / او گر با چو او صد بر آئی بجنگت *
نه بینی که چون گریه عاجز شود / بر آرد بچنگال چشم پلنگ *
از آن مار بر پای راعی زند / که ترسد سرش را بکوبد بسنگ *

حکایت ۹

یکی از ملوک عرب رنجور بود در حالت پیری - امید از زندگانی قطع کرده *
ناگاه سواری از در در آمد و گفت بشارت باد مرثرا که فلان قلعه را بدولت
خداوندی کشادیم - و دشمنان را اسیر گرفتیم و سپاه و رعیت آن طرف بجملگی
مطیع فرمان شدند * چون این سخن بشنید نفسی سرد بر آورد - و گفت - این
مژده مرا نیست - دشمنانم را ست یعنی وارثان ملک را *

قطعه

درین امید بسر شد - دریغ عمر عزیز / که آنچه در دل است از درم فراز آید *
امید بسته بر آمد ولی چه فائده ز آنک / امید نیست که عمر گذشته باز آید *

قطعه

کوس رحلت بکوفت دست اجل / ای دو چشم وداع سر بکنید *
ای کف دست و ساعد و بازو / همه تو دیغ یکدیگر بکنید *
بر من اوفتاده دشمن کام / آخر ای دوستان گذر بکنید *
روزگارم بشد بنادانی / من نکردم - شما حذر بکنید *

حکایت ۱۰

سالی بر بالین تربت یحیی پیغمبر علیه السلام معتکف بودم - در جامع دمشق *

قطعه

پادشاهی کو روا دارد یستم بر زیردست |
 دوستدارش روزِ سختی دشمنِ زورآورست *
 با رعیت صلح کن و ز جنگِ خصم ایمن نشین |
 زان که شاهنشاهِ عادل را رعیتِ لشکرست *

حکایت ۷

پادشاهی باغلامی عجمی در کشتی نشسته بود * غلام هرگز دریا ندیده - و محنتِ
 کشتی نیازموده - گریه و زاری آغاز نهاد - و کُزّه بر اندامش افتاد * چندانکه
 ملاحظت کردند - آرام نگرفت * ملک را عیش از او منقص شد - چاره ندانست *
 حکیمی در آن کشتی بود - ملک را گفت اگر فرمائی - من او را خاموش گردانم *
 پادشاه گفت غایتِ لطف باشد * حکیم فرمود تا غلام را بَدُریا انداختند - باری
 چند غوطه بخورد * مویش بگرفتند و سوی کشتی آوردند * بهر دو دست در
 سَکَن کشتی در آویخت * چون ساعتی برآمد - بگوشه بنشست - و قرار گرفت *
 ملک را پسندیده آمد و گفت - اندرین چه حکمتست * گفت - اولِ محنتِ
 غرق شدنِ نچشیده بود - قدرِ سلامتِ کشتی نمیدانست - همچنین قدرِ عافیتِ
 کسی داند که بمصیبتی گرفتار آید * قطعه

ای سیرتِ ترانایِ جویین خوش ننماید | معشوقِ منست آن که بنزدیکِ تو زشتست *
 حورانِ بهشتی را دوزخِ بودِ اعراف | از دوزخیان پرس که اعرافِ بهشتست *

بیت

فرقت میانِ آن که یارش در بر | با آن که دو چشمِ انتظارش بر در *

حکایت ۸

هرمز تاجدار را گفتند - که از وزیران پدر چه خطا دیدی - که بند فرمودی *

یکی از ملوک عجم را حکایت کنند - که دستِ تَطَاوُلِ بَمَالِ رعیتِ دراز کرده بود -
و جور و اذیت آغاز - تا بحدّی که خلق از مکائدِ ظلمش بجان آمده بودند -
و از کُربتِ جَورِش راهِ غُربتِ گرفتند * چون رعیت کم شد - و ارتفاعِ ولایت
نقصان پذیرفت - خزینۀ تهی ماند - و دشمنان از هر طرف زور آوردند * قطعه
هر که فریادِ رسِ روزِ مصیبت خواهد اگو - در ایامِ سلامت بجوانمردی کوش *
بندهٔ حلقهٔ بگوش ار نوازی برود (لطف کن لطف) که بیگانه شود حلقهٔ بگوش *
باری در مجلسِ او کتابِ شاهنامه همی خواندند در زوالِ مملکتِ صَحاک
و عهدِ فریدون * وزیرِ ملک را پرسید - که فریدون گنج و حشم نداشت - مُلک
چه گونه برو مقرر شد * گفت - خلقی بتعصب برو گرد آمدند - و تقویت
کردند - پادشاهی یافت * وزیر گفت - ای ملک - چون گرد آمدنِ مردم موجب
پادشاهیست - تو مر خلق را چرا پریشان میکنی - مگر سرِ پادشاهی نداری * بیت
همان به که لشکر بجان پروری | که سلطان بلشکر کند سروری *
ملک گفت - موجبِ گرد آمدنِ سپاه و رعیت چیست * گفت پادشاه را کرم
باید - تا برو گرد آیند - و رحمت تا در سایهٔ دولتش ایمن نشینند - و ترا ازین
هر دو یکی نیست *
مثنوی

نکند جور پیشه سلطانی | که نیاید ز گرگ چوپانی *
پادشاهی که طرحِ ظلم فکند | پای دیوارِ ملکِ خویش بکند *
ملک را پندِ وزیرِ ناصح موافقِ طبع نیامد - بند فرمود و بزندانِش فرستاد - مدّتی
بر نیامده بود که بنی عمّ سلطان بمنازعت برخاستند - و ملک پدر خواستند -
قومی که از دستِ تَطَاوُلِ او بجان آمده بودند و پریشان شده برایشان گرد
آمدند - و تقویت کردند - تا ملک از تصرفش بدر رفت *

شمشیر نیک ز آهن بد چون کند کسی | ناکس بتربیت نشود ای حکیم کس*
 باران که در لطافت طبعش خلاف نیست | در باغ لاله روید و در شوره بوم خس*
 زمین شور سنبُل بر نیارد (درو تخم عمل ضائع مگردان)*
 نگویی با بدان کردن چنانست | که بد کردن بجائی نیک مردان*

حکایت ۵

سرهنک زاده را بر در سرائی اُغلمش دیدم - که عقل و کیاستی و فهم و فراستی
 زائد الوصف داشت - هم از عهد خردی آثار بزرگی در ناصیه او پیدا و لمعان
 انوار زیرکی در جبینش مبین* بیت

بالای سرش ز هوشمندی | می تافت ستاره بلندی*

فی الجملة مقبول نظر سلطان آمد - که جمال صورت و کمال معنی داشت - و
 حکما گفته اند - توانگری بهنرست نه بمال - و بزرگی بعقلست نه بسال* بیت

(کودکی که بعقل پیر بود | نزد اهل خرد کبیر بود)*

ابنای جنس بر وی حسد بردند - بخیانته متهمش کردند* مصراع

دشمن چه کند چون مهربان باشد دوست*

ملک پرسید که موجب خصمی اینان در حق تو چیست* گفت در سایه
 دولت خداوندی دام ملکه همگانرا راضی کردم - مگر حسود که راضی نمیشود
 الا بزوال نعمت من - دولت خداوندی باقی باد* نظم

توانم آن که نیازارم اندرون کسی | حسود را چه کنم - کوز خود برنج درست*
 بمیر تا برهی ای حسود کین رنجیست | که از مشقت آن جز بمرگ نتوان رست*

شور بختان بارزو خواهند | متبلان را زوال نعمت و جاه*

گر نبیند بروز شیره چشم | چشمه آفتاب را چه گناه*

راست خواهی - هزار چشم چنان | کور بهتر که آفتاب سیاه*

گرفتند - که هنوز طفلیست - و سیرت ^{chea de khalat} بعی و عناد آن گروه در نهادهای متمکن
نشده - و در حدیثست ما من مولود الا و قد یولد علی فطرة الاسلام ثم ابواه
یهودانه او ینصرانه او یمجسانه * قطعه

با بدان یار گشت همسر لوط | خاندان نبوتش گم شد *

سگ اصحاب کعب روزی چند | پی نیکان گرفت و مردم شد *

این بگفت و طائفه از ندمای ملک با وی بشفاعت یار شدند - تا ملک از سر

خون او در گذشت - و گفت - بخشیدم اگرچه مصلحت ندیدم * رباعی

دانی که چه گفت زال با رستم گرد | دشمن نتوان حقیر و یچاره شمرد *

دیدیم بسی آب ز سر چشمه خرد | چون بیشتر آمد شتر و بار برورد *

فی الجملة وزیر پسر را بخانه برد و بنار و نعمت پیروید - و استاد ادیب را بتربیتش

نصب کرد - تا حسن خطاب و رد جواب و سائر آداب خدمت ملوک او را

بیاموخت - تا در نظر همگنان پسندیده آمد - باری وزیر از حسن اخلاق او در

حضرت ملک میگفت - که تربیت عاقلان در وی اثر کرده - و جهل قدیم از

جیلت او بدر رفته * ملک از این سخن تبسم کرد و گفت * بیت

غذیت بد رنا و نشأت فیما | فمن انباک آنک ابن ذئب *

اذا کان الطباع طباع سوء | فلیس بنافع ادب الادیب *

بیت

عاقبت گرگ زاده گرگ شود | گرچه با آدمی بزرگ شود *

سالی دو برین بر آمد - طائفه اوباش محلت در او پیوستند - و عقد اخوت

بستند - تا بوقت فرصت وزیر را با هر دو پسرش بکشت - و نعمت بقیاس

برداشت و در مغاره دزدان بجای پدر بنشست - و عاصی شد * ملک دست

تحیر بدندان گرفت و گفت * نظم

شبانگاه که دزدان باز آمدند سفر کرده و غنیمت آورده رخت بپهادند - و سلاح بکشادند * نخستین دشمنی که بر سر ایشان تاختن آورد خواب بود * چندانکه پاسی از شب بگذشت - بیت

قرصِ خورشید در سیاهی شد | یونس اندر دهانِ ماهی شد

مردانِ دلاور از کمین گاه بدر جستند - و دستِ یکان یکان بر پشت بستند * و بامدادان همه را بدرگاهِ ملک حاضر آوردند * ملک همگان را اشارت بکشتن فرمود * اتفاقاً در آن میان جوانی بود - که میوهٔ عنفوانِ شبابش نو رسیده - و سبزهٔ گلستانِ عذارش نو دمیده * یکی از وزرا پایهٔ تختِ ملک را بوسه داد - و روی شفاعت بر زمین نهاد - و گفت - این پسر هنوز از باغِ زندگانی بر نخورده و از ریعانِ جوانی تمتع نیافته - توقعِ بگرم و اخلاقِ خداوندی آنست - که ببخشیدنِ خون او بر بندهٔ منت نهد * ملک روی از این سخن در هم کشید - و گفت * بیت

پرتو نیکان نگیرد هر که بنیادش بدست | تربیت نا اهل را چون گردگان برگنبذست * نسلِ فسادِ اینان منقطع کردن اولیترست - و بیخ و بنیادِ ایشان بر آوردن بهتر - که آتش نشاندن و اخگر گذاشتن و افعی کشتن و بچه نگاهداشتن کارِ خردمندان نیست * قطعه

ابر اگر آبِ زندگی بارد | هرگز از شاخِ بید بر نخوری *

با فرومایه روزگار میر | کرنی بویا شکر نخوری *

وزیر این سخن بشنید - طوعاً و کرهاً به پسندید - و بر حسنِ رأیِ ملک آفرین خواند - و گفت آنچه خداوند دامِ مُلکهٔ فرمود عینِ صوابست - اما اگر در سلکِ بدان تربیت یافتی طبیعتِ ایشان گرفتی - و یکی از ایشان شدی * لیکن بنده امیدوارست که بصحبتِ صالحان تربیت پذیرد - و خویِ خردمندان

طعامش کردند* خواهرش از خرفه بدید- و در چیه برهم زد* پسر بفرست دریافت
و دست از طعام باز کشید و گفت- محالست که هنرمندان بمیزند و بی هنران
جای ایشان گیرند*

بیت

کس نیاید بزیر سایه بوم | و رهها از جهان شود معدوم*
پدر را ازین حال آگهی دادند* برادرانش را بخواند و هریک را بواجبی گوشمالی
بداد* پس هر یکی را از اطراف بلاد حصه معین کرد تا فتنه بنشست و نزاع
برخواست* که گفته اند ده درویش در گلیمی بخشیدند و دو پادشاه در اقلیمی
نگنجند* قطعه

نیم نانی گر خورد مرد خدای | بذل درویشان کند نیم دگر*
هفت اقلیم ار بگیرد پادشاه | همچنان در بند اقلیمی دگر*

حکایت ۴

طائفه دزدان عرب بر سر کوهی نشسته بودند - و منفذ کاروان بسته - و رعیت
بلدان از مکائد ایشان مرعوب - و لشکر سلطان مغلوب - بحکم آنکه ملای منیع
از قلعه کوهی بدست آورده بودند - و ملجا و ماوای خود ساخته* مدبران ممالک
آن طرف در دفع مضرت ایشان مشورت کردند - که اگر این طائفه برین نست
روزگاری مداومت نمایند مقاومت ممتنع گردد* مثنوی

درختی که اکنون گرفتست پای | به نیروی شخصی بر آید ز جای*

وگر همچنان روزگاری هلی | بگردنش از بیخ بر نگسلی*

سر چشمه شاید گرفتن ببیل | چو پُر شد نشاید گذشتن ببیل*

سخن برین مقرر شد - که یکی را بتجسس ایشان برگماشتند - و فرصت نگاه می
داشتند تا وقتی که بر سر قومی رانده بودند - و مقام خالی مانده* تنی چند از
مردان واقعه دیده و جنگ آزموده را بفرستادند - تا در شعب جبل پنهان شدند*

یکی از ملوکِ عرب که به بی انصافی معروف بود زیارت آمد - و نماز گذارد -
و حاجت خواست *

بیت

درویش و غنی بنده این خاکِ درند | آنان که غنی ترند محتاج ترند *
آنگاه روی بمن کرد - و گفت - از آنجا که همتِ درویشان است و صدقِ معامله
ایشان توجه خاطر همراه من کنید که از دشمنِ صعب اندیشناکم * گفتمش - بر
رعیتِ ضعیف رحمت کن تا از دشمنِ قوی رحمت نه بینی *

نظم

ببازوانِ توانا و قوتِ سردست |
خطاست پنجهٔ مسکینِ ناتوان بشکست *
نترسد آن که بر افتادگان نبخشاید |
که گرز پای در آید کسش نگیرد دست *
هر آن که تخمِ بدی کشت و چشمِ نیکی داشت |
دماغِ بیهده بُخت و خیالِ باطل بست *
ز گوشِ پنبه برون آر و دادِ خلقِ بده |
و گر تو می ندهی داد - روزِ دادی هست *

مثنوی

بنی آدم اعضا یکدیگرند | که در آفرینش ز یک جوهرند *
چو عضوی بدرد آورد روزگار | دگر عضوها را نمآند قرار *
تو کز محنتِ دیگران بی غمی | نشاید که نامت نهند آدمی *

حکایت ۱۱

درویشی مستجاب الدعوة در بغداد پدید آمد * حجاج بن یوسف بخواندش - و
گفت مراد عای خیر کن * گفت - خدایا جانِش بستان * گفت - از بهر خدا این

گفت خطائی معلوم نکردم - ولیکن دیدم که مهابتِ من در دلِ ایشان بیگراست
و بر عهدِ من اعتمادِ کَلّی ندارند - ترسیدم که از بیمِ گزندِ خویش قصدِ هلاکِ
من کنند - پس قولِ حکمارا کار بستم که گفته اند * قطعه

از آن کز تو ترسد بترس ای حکیم | و گر با چو او صد بر آئی بجنگ *
نه بینی که چون گریه عاجز شود | بر آرد بچنگال چشمِ پلنگ *
از آن مار بر پایِ راعی زند | که ترسد سرش را بگوید بسنگ *

حکایت ۹

یکی از ملوکِ عرب رنجور بود در حالتِ پیری - امید از زندگانی قطع کرده *
ناگاه سوارِی از درِ در آمد و گفت بشارتِ بادِ مرثُرا که فلان قلعه را بدولتِ
خداوندی کشادیم - و دشمنان را اسیر گرفتیم و سپاه و رعیتِ آن طَرَفِ جُمَلگی
مُطیعِ فرمان شدند * چون این سخن بشنید نفسی سرد بر آورد - و گفت - این
مژده مرا نیست - دشمنانم را ست یعنی وارثانِ ملک را *

قطعه

درین امید بسر شد - دیرِیخِ عمرِ عزیز | که آنچه در دلم است از دَرَمِ فراز آید *
امید بسته بر آمد و لی چه فائده ز آنک | امید نیست که عمرِ گذشته باز آید *

قطعه

کوسِ رحلتِ بکوفتِ دستِ آجل | ای دو چشم و داعِ سر بکنید *
ای کفِ دست و ساعد و بازو | همه تودیعِ یکدیگر بکنید *
بر من اوفتاده دشمن کام | آخر ای دوستان گذر بکنید *
روزگارم بشد بنادانی | من نکردم - شما حذر بکنید *

حکایت ۱۰

سالی بر بالینِ تربتِ یحیی پیغمبر علیه السلام معتکف بودم - در جامعِ دمشق *

قطعه

پادشاهی کو روا دارد ستم بر زیردست |
 دوستدارش روزِ سختی دشمنِ زورآورست *
 با رعیت صلح کن و ز جنگِ خصم ایمن نشین |
 زان که شاهنشاهِ عادل را رعیتِ لشکرست *

حکایت ۷

پادشاهی باغلامی عجمی در کشتی نشسته بود * غلام هرگز دریا ندیده - و محنتِ
 کشتی نیازموده - گریه و زاری آغاز نهاد - و لرزه بر اندامش افتاد * چندانکه
 ملاطفت کردند - آرام نگرفت * ملک را عیش از او منقص شد - چاره ندانست *
 حکیمی در آن کشتی بود - ملک را گفت اگر فرمائی - من او را خاموش گردانم *
 پادشاه گفت غایتِ لطف باشد * حکیم فرمود تا غلام را بذرِیا انداختند - باری
 چند غوطه بخورد * مویش بگرفتند و سوی کشتی آوردند * بهر دو دست در
 سگان کشتی در آویخت * چون ساعتی بر آمد - بگوشه بنشست - و قرار گرفت *
 ملک را پسندیده آمد و گفت - اندرین چه حکمتست * گفت - اولِ محنتِ
 غرق شدنِ نچشیده بود - قدرِ سلامتِ کشتی نمیدانست - همچنین قدرِ عافیتِ
 کسی داند که بمصیبتی گرفتار آید * قطعه

ای سیرتِ نایبِ جویین خوش نماید | معشوقِ منست آن که بنزدیکِ تو زشتست *
 حورانِ بهشتی را دوزخ بود اعراف | از دوزخیان پرس که اعرافِ بهشتست *
 بیت
 فرقت میانِ آن که یارش در بر | بدان آن که دو چشمِ انتظارش بر در *

حکایت ۸

هرمز تاجدار را گفتند - که از وزیران پدر چه خطا دیدی - که بند فرمودی *

حکایت ۲

یکی از ملوکِ عجم را حکایت کنند - که دستِ تطاولِ بمالِ رعیت دراز کرده بود - و جور و اذیت آغاز - تا بحدّی که خلق از مکائدِ ظلمش بجان آمده بودند - و از کُربتِ جَورش راهِ غُربت گرفتند * چون رعیت کم شد - و ارتفاعِ ولایت نقصان پذیرفت - خزینۀ تهی ماند - و دشمنان از هر طرف زور آوردند * قطعه هر که فریادِ رسِ روزِ مصیبت خواهد | گو - در ایامِ سلامت بجوانمردی کوش * بندهٔ حلقه بگوش از نوازیِ برود لطف کن لطف که بیگانه شود حلقه بگوش * باری در مجلسِ او کتابِ شاهنامه همی خواندند در زوالِ مملکتِ ضحاک و عهدِ فریدون * وزیرِ ملک را پرسید - که فریدون گنج و حشم نداشت - ملک چه گونه برو مقرر شد * گفت - خلقی بتعصب برو گرد آمدند - و تقویت کردند - پادشاهی یافت * وزیر گفت - ای ملک - چون گرد آمدنِ مردم موجبِ پادشاهیست - تو مر خلق را چرا پریشان میکنی - مگر سرِ پادشاهی نداری * بیت همان به که بشکر بجان پروری | که سلطان بلشکر کند سروری * ملک گفت - موجبِ گرد آمدنِ سپاه و رعیت چیست * گفت پادشاه را کرم باید - تا برو گرد آیند - و رحمت تا در سایهٔ دولتش ایمن نشینند - و ترا ازین هر دو یکی نیست *

مثنوی

نکند جور پیمشه سلطانی | که نیاید ز گرگِ چوپانی * پادشاهی که طرحِ ظلم نکند | پای دیوارِ ملکِ خویش بکند * ملک را پندِ وزیرِ ناصح موافقِ طبع نیامد - بند فرمود و بزندانِش فرستاد - مدّتی بر نیامده بود که بنی عمّ سلطان بمنازعت برخاستند - و ملک پدر خواستند - قومی که از دستِ تطاولِ او بجان آمده بودند و پریشان شده بر ایشان گرد آمدند - و تقویت کردند - تا ملک از تصرفش بدر رفت *

شمشیر نیک ز آهن بد چون کند کسی | ناکس بتریت نشود ای حکیم کس*
 باران که در لطافت طبعش خلاف نیست | در باغ لاله روید و در شوره بوم خس*
 زمین شور سُنبل بر نیارد (درو تخم عمل ضائع مگردان)*
 نگویی با بدان چنانست | که بد کردن بجائی نیک مردان*

حکایت ۵

سرهنک زانورا بر در سرائی اُغلمش دیدم - که عقل و کیاستی و فهم و فراستی
 زائد الوصف داشت - هم از عهد خردی آثار بزرگی در ناصیه او پیدا و لمعان
 انوار زیرکی در جبینش مبین* بیت

بالای سرش ز هوشمندی | می تافت ستاره بلندی*

فی الجملة مقبول نظر سلطان آمد - که جمال صورت و کمال معنی داشت - و
 حکما گفته اند - توانگری بهرست نه بمال - و بزرگی بعقلست نه بسال* بیت

کودکی که بعقل پیر بود | نزد اهل خرد کبیر بود*

ابنای جنس بر وی حسد بردند - بخیانته متهمش کردند* مصراع

دشمن چه کند چون مهربان باشد دوست*

ملک پرسید که موجب خصمی اینان در حق تو چیست* گفت در سایه
 دولت خداوندی دام ملکه همگانرا راضی کردم - مگر حسود که راضی نمیشود
 الا بزوال نعمت من - دولت خداوندی باقی باد* نظم

توانم آن که نیازم اندرون کسی | حسود را چه کنم - کوز خود برنج درست*

بمیر تا برهی ای حسود کین رنجیست | که از مشقت آن جز بمرگ نتوان رست*

شور بختان بارزو خواهند | مقبلان را زوال نعمت و جاه*

گر نبیند بروز شپره چشم | چشمه آفتاب را چه گناه*

راست خواهی - هزار چشم چنان | کور بهتر که آفتاب سیاه*

رُکِبْتُ - که هنوز طفلست - و سیرتِ بُغِي و عِنَادِ آن گروه در نِهَادِ وِي متمکن
نشده - و در حدیثست مَا مِنْ مَوْلُودٍ اِلَّا وَ قَدْ یُؤَلَّدُ عَلٰی فِطْرَةِ السَّلَامِ ثُمَّ اَبَوَاهُ
یَهُودَانِهٖ اَوْ نَصْرَانِهٖ اَوْ یَمَجْسَانِهٖ * قطعه

با بدان یار گشت همسر لوط | خاندانِ نبوتش گم شد *

سَکِّ اصحابِ کُھفِ روزی چند | پیِ نیکان گرفت و مردم شد *
این بگفت و طائفه از ندمایِ ملک با وِی بشفاعت یار شدند - تا ملک از سرِ
خون او در گذشت - و گفت - بخشیدم اگرچه مصلحت ندیدم * رباعی
دانی که چه گفت زال با رستم گرد | دشمن نتوان حقیر و یچاره شمرد *
دیدیم بسی آب ز سرِ چشمه خُرد | چون بیشتر آمد شتر و بار بیرد *

فی الجملة وزیرِ پسر را بخانه برد و بنار و نعمت پیورود - و استادِ ادیب را بتربیتش
نصب کرد - تا حسنِ خطاب و ردِ جواب و سائرِ آدابِ خدمتِ ملوکِ او را
بیاموخت - تا در نظرِ همگان پسندیده آمد - باری وزیر از حُسنِ اخلاقِ او در
حضرتِ ملک میگفت - که تربیتِ عاقلان در وِی اثر کرده - و جهلِ قدیم از
جِلَّتِ او بدر رفته * ملک از این سخن تبسم کرد و گفت * بیت
غُذِیَتْ بِدَرْنَا وَ نَشَأَتْ فِیْنَا | فَمَنْ اَنْبَاکَ اَنْتَکَ اَبْنُ ذَنْبِ *
اذا کان الطَّبَاعُ طَبَاعَ سُوءٍ | فَلَیْسَ بِنَافِعِ اَدَبُ الْاَدِیْبِ *

بیت

عاقبتِ گرگ زاده گرگ شود | گرچه با آدمی بزرگ شود *
سالی دو برین بر آمد - طائفه او باشِ محلت در او پیوستند - و عقدِ اُخوت
بستند - تا بوقتِ فرصت وزیر را با هر دو پسرش بکشت - و نعمتِ بیقیاس
برداشت و در مغاره دزدان بجای پدر بنشست - و عاصی شد * ملک دستِ
تخیر بدندان گرفت و گفت * نظم

شبانگاه که دزدان باز آمدند سفر کرده و غنیمت آورده رخت بنهادند. و سلاح بکشادند * نخستین دشمنی که بر سر ایشان تاختن آورد خواب بود * چندانکه پاسی از شب بگذشت -

بیت

قرص خورشید در سیاهی شد | یونس اندر دهان ماهی شد

مردان دلاور از کمین گاه بدر جستند - و دست یکان یکان بر پشت بستند * و بامدادان همه را بدرگاه ملک حاضر آوردند * ملک همگنان را اشارت بکشتن فرمود * اتفاقاً در آن میان جوانی بود - که میوه عنفوان شباهش نو رسیده - و سبزه گلستان عذارش نو دمیده * یکی از وزرا پایه تخت ملک را بوسه داد - و روی شفاعت بر زمین نهاد - و گفت - این پسر هنوز از باغ زندگانی بر نخورده و از ریعان جوانی تمتع نیافته - توقع بکرم و اخلاق خداوندی آنست - که ببخشیدن خون او بر بنده منت نهد * ملک روی از این سخن در هم کشید - و گفت *

بیت

پرتو نیکان نگیرد هر که بنیادش بدست | تربیت نا اهل را چون گردگان برگنبذست * نسل فساد اینان منقطع کردن اولیترست - و بیخ و بنیاد ایشان بر آوردن بهتر - که آتش نشاندن و اخگر گذاشتن و انعی کشتن و بچه نگاهداشتن کار خردمندان نیست *

قطعه

ابر اگر آب زندگی بارد | هرگز از شاخ بید بر نخوری *

با فرومایه روزگار میر | کر نی بویا شکر نخوری *

وزیر این سخن بشنید - طوعاً و کرهاً به پسندید - و بر حسن رأی ملک آفرین خواند - و گفت آنچه خداوند دام ملکه فرمود عین صوابست - اما اگر در سلک بدان تربیت یافتی طبیعت ایشان گرفتی - و یکی از ایشان شدی * لیکن بنده امیدوارست - که بصحبت صالحان تربیت پذیرد - و خوی خردمندان

طعامش کردند * خواهرش از غرقه بدید - و در تپچه برهم زد * پُسر بفرست دریافت
و دست از طعام باز کشید و گفت - مُحالست که هنرمندان بمیزند و بی هنران
جای ایشان گیرند *

بیت

کس نیاید بزیر سایه بوم | و درهما از جهان شود معدوم *
پدر را ازین حال آگهی دادند * برادرانش را بخواند و هریک را بواجبی گوشمالی
بداد * پس هر یکی را از اطراف بلاد حصه معین کرد تا فتنه بنشست و نزاع
برخواست * که گفته اند ده درویش در گلیمی بخشیدند و دو پادشاه در اقلیمی
نگنجند *

قطعه

نیم نانی گر خورد مرد خدای | بذل درویشان کند نیم دگر *
هفت اقلیم ار بگیرد پادشاه | همچنان در بند اقلیمی دگر *

حکایت ۴

طائفه دزدان عرب بر سر کوهی نشسته بودند - و منفذ کاروان بسته - و رعیت
بلدان از مکائد ایشان مرعوب - و لشکر سلطان مغلوب - بحکم آنکه ملاذی منیع
از قلعه کوهی بدست آورده بودند - و ملجا و ماوای خود ساخته * مدبران ممالک
آن طرف در دفع مضرت ایشان مشورت کردند - که اگر این طائفه برین نسق
روزگاری مداومت نمایند مقاومت ممتنع گردد * مثنوی

درختی که اکنون گرفتست پای | به نیروی شخصی بر آید ز جای *
وگر همچنان روزگاری هلی | بگردنش از بیخ بر نکسلی *
سر چشمه شاید گرفتن ببیل | چو پُر شد نشاید گذشتن ببیل *

سخن برین مقرر شد - که یکی را بتجسس ایشان برگماشتند - و فرصت نگاه می
داشتند تا وقتی که بر سر قومی رانده بودند - و مقام خالی مانده * تنی چند از
مردان واقعه دیده و جنگ آزموده را بفرستادند - تا در شعب جبل پنهان شدند *

قطعه

آن شنیدی که لافردانا | گفت روزی بابله‌ی فربه *
 اسبِ تازی اگر ضعیف بود | همچنان از طویلۀ خربه *
 پدر بخندید - و ارکانِ دولت به پسندیدند - و برادران بجان رنجیدند * نظم
 تا مرد سخن نگفته باشد | عیب و هنرش نهفته باشد *
 هر نیشه گمان مبر که خالیست | شاید که پلنگی خفته باشد *
 شنیدم که ملک را در آن مدت دشمنی صعب روی نمود * چون هر دو لشکر
 روی بهم آوردند - اول کسیکه اسب در میدان جهانید آن پسر بود و می گفت *

قطعه

آن نه من باشم که روز جنگ بینی پشت من |
 این منم کاندل میانِ خاک و خون بینی سِری *
 آنکه جنگ آرد بخون خویش بازی میکند |
 روز میدان آنکه بگریزد بخون لشکری *
 این بگفت - و بر سپاه دشمن زد - ثنی چند از مردان کاری بینداخت - چون
 پیش پدر آمد زمین خدمت ببوسید و گفت * قطعه
 ای که شخصِ منت حقیر نمود | تا دُرشتی هنر نه پنداری *
 اسبِ لافرمیان بکار آید | روز میدان نه گاو پرواری *
 آورده اند که سپاه دشمن بیقیاس بود - و اینان اندک * جماعتی آهنگ گریز
 کردند - پسر نعره بزد و گفت - ای مردان بکوشید تا جامۀ زنان نبوشید * سواران را
 بگفتن او تهوَر زیاده گشت و بیکبار حمله بردند * شنیدم که در آن روز بر دشمن
 ظفر یافتند * ملک سرو چشمش ببوسید - و در کنارش گرفت و هر روزش نظر
 بیش می کرد - تا ولّی عهدِ خویش گردانید * برادرانش حسد بردند - و زهر در

باب اول در سیرت پادشاهان

حکایت ۱

پادشاهی را شنیدم که بگشتن اسیری اشارت کرد * یبجاره در حالتِ نومیدی
بزیانی که داشت ملک را دشنام دادن گرفت و سقط گشتن - که گفته اند * قول
هر که دست از جان بشوید ^{بستن} | هر چه در دل دارد بگوید *

بیت

اذا یئسَ الانسانُ طالَ لِسَانُهُ | کَسْتُورَ مَغْلُوبٍ یَصُولُ عَلِی الْکَلْبِ *

بیت

وقتِ ضرورتِ چو نماند گریز | دست بگیرد سر شمشیر تیز *
ملک پرسید - که چه میگوید * یکی از وزرای نیک محضر گفت - ای خداوند
میگوید که و الکاظمین الغیظ و العافین عن الناس و الله یحب المحسنین * ملک را
بروی رحمت آمد - و از سرِ خون او در گذشت * وزیر دیگر که صد او بود گفت -
آبنای جنس ما را نشاید که در حضرتِ پادشاهان جز براستی سخن گویند * این
شخص ملک را دشنام داد و ناسزا گفت * ملک روی ازین سخن درهم کشید
و گفت - مرا دروغ و پیسندید تر آمد ازین راست که تو گفتی که آنرا روی در
مصلحت بود و این را بنابرِ خبائثی و خردمندان گفته اند - دروغِ مصلحت آمیز
به از راستی فتنه انگیز *

بیت

دروغیکه حالِ دلت خوش کند | به از راستی کت مشوش کند *
هر که شاه آن کند که او گوید | حیف باشد که جز نکو گوید *

نظم

گرچه شاطر بود خروس بچنگ | چه زند پیش باز روئین چنگ *

گره شیر است در گرفتن موش | لیک موشست در مصاف پلنگ *

اما باعتمادِ سَعَتِ اخلاقِ بزرگان - که چشم از عوائبِ زیردستان ببوشند - و در
افشاءِ جرائمِ کِهران نکوشند - کلمه چند بر سبیلِ اختصار از نوادر و امثال و اشعار
و حکایات و سیرِ ملوکِ ماضیه درین کتاب درج کردیم - و برخی از عمرِ گرانمایه
برو خرج * موجبِ تصنیفِ کتابِ گلستان این بود و بالله التوفیق *

بماند سالها این نظم و ترتیب | ز ما هر دَره خاک افتاده جایی *

غرضِ نقشیست کر ما باز ماند | که هستی را نمی بینم بقائی *

مگر صاحبِ دلی روزی بر حُمت | کند در کارِ درویشان دعائی *

امعانِ نظر در ترتیبِ کتاب و تهذیبِ ابوابِ ایجازِ سخن مصلحت دید - تا این
روضه رعنا و حدیقه غلبا چون بهشت بهشت باب اتفاق افتاد - ازین سبب
که مختصر آمد - تا بملالت نینجامد و الله الموفق لاتمامه *

باب اول در سیرتِ پادشاهان *	باب پنجم در عشق و جوانی *
باب دوم در اخلاقِ درویشان *	باب ششم در ضعف و پیری *
باب سوم در فضیلتِ قناعت *	باب هفتم در دو تأثیر تربیت *
باب چهارم در فوائدِ خاموشی *	باب هشتم در آدابِ صحبت *

تاریخ کتاب

در آن مدت که مارا وقتِ خوش بود | ز هجرت شش صد و پنجاه و شش بود *

مراد ما نصیحت بود - گفتیم | حوالت با خدا کردیم و رفتیم *

عذرِ تقصیرِ خدمت و موجبِ اختیارِ عزلت *

تقصیری و تقاعدي که در مواظبتِ خدمتِ بارگاهِ خداوندي ميروند - بنابر آنست - که طائفه از حکما، هند در فضائلِ بزرجمهر سخن میگفتند - و در آخر جز این عیبش نتوانستند گفت که در سخن گفتن بطي است - يعني در رنگِ بسيار میکند و مُستمع را بسی منتظر باید بود - تا وي تقريرِ سخن کند * بزرجمهر بشنيد و گفت اندیشه کردن که چه گویم به از پشيماني خوردن که چرا گفتم * مثنوي

سخندانِ پرورده پیرِ کهن | بیندیشد آنگه بگوید سخن *
 مزن بي تأمل بگفتارِ دم | نگو گوي - گر دیر گویی چه غم *
 بیندیش و آنگه بر آور نفس | و زان پیش بس کن که گویند بس *
 بنطقِ آدمي برترست از دواب | دواب از تو به گر نگوئی صواب *

فکیف در نظرِ اعیان و بزرگانِ حضرتِ خداوندي - عزّ نصره - که مجمعِ اهلِ دل است - و مرکزِ علما، متبحر - اگر در سیاقِ سخن دليري کنم شوخي کرده باشم - و بضاعتِ مُرجاتِ بحضرتِ عزیز آورده - و شبه در بازارِ جوهریان جوي نیرزد - و چراغِ پیش آفتابِ پرتوي ندارد - و مناره بلند در دامنِ کوهِ آلود پست نماید *

مثنوي

هر که گردن بدعوي افرازد | دشمن از هر طرف برو تازد *
 سعدي افتاده ایست آزاده | کس نیاید بجنگِ افتاده *
 اول اندیشه و آنکهي گفتار | پای پیش آمدست پس دیوار *
 نخلبندم ولي نه در بوستان | شاهدِم من ولي نه در کنعان *
 لقمانِ حکیم را گفتند حکمت از که آموختي * گفت از نابینایان - که تا جاي نه بینند پای نه نهند - قَدَمُ الخروج قبل الولوج * مصراع
 مردیت بیازمائي و آنگه زن کن *

امید هست که رویِ ملال در نکشد | ازین سخن - که گلستان نه جایِ دل‌نگیست *
 علي الخصوص که دیباچه‌ی همایونش | بنام سعد ابو بکر سعد بن زنگیست *
 در مکارمِ اخلاقِ امیرِ عادل امیرِ فخر الدین ادام الله علوه *

دیگر عروسِ فکرِ من از بیِ جمالی سر بر نیارد - و دیده‌ی یأس از پشتِ پایِ خجالت
 بر ندارد - و در زمره‌ی صاحبِ دلان متجلی نشود - مگر آنکه که متجلی گردد بزبور
 قبولِ امیرِ کبیر - عامل - عادل - مؤید - مظفر - منصور - ظهیرِ سریرِ سلطنت - مُشیرِ
 تدبیرِ مملکت - کُهِفِ الفقرا - ملاذِ الغرا - مرتبِ الفضلا - مُحِبِّ الاتقیا - غیاثِ
 السلام و المسلمین - عُدَّةُ الملوک و السلاطین - ابو بکر بن ابی نصر - اَطالَ الله عمره -
 واجلِ قدره - و شرحِ صدره - و ضاعفِ اجره که ممدوحِ اکابرِ آفاقست و مجموعه‌ی
 مکارمِ اخلاق *

بیت

هر که در سایه‌ی عنایتِ اوست | گنہش طاعتست و دشمنِ دوست *
 بر هر یک از سائرِ بندگان و حواشیِ خدمتگاران خدمتی معین است - که اگر در
 ادایِ برخی از آن تهاؤن و تکاسُل روا دارند - هر آینه در معرضِ خطابِ آیند - و
 در محلّی عتاب - مگر طائفه‌ی درویشان - که شکرِ نعمتِ بزرگان بر ایشان واجب
 است - و ذکرِ جمیل و دعایِ خیر بر هگنان فرض - و ادایِ چنین خدمتی در
 غیبتِ اولیترست از حضور - که این بتصنّع نزدیکست و آن از تکلفِ دور *
 باجابتِ مقرونِ باد *

نظم

پُشتِ دوتایِ فلکِ راست شد از خُرمتی | تا چو تو فرزندِ زادِ مادرِ ایامِ را *
 حکمتِ محضِ است - اگر لطفِ جهانِ آفرین | خاص کند بنده‌ی مصلحتِ عامِ را *
 دولتِ جاوید یافت هر که نکو نام زیست | کر عَقَبَش ذکرِ خیرِ زنده کند نامِ را *
 وصفِ ترا گر کند و نکند اهلِ فضل | حاجتِ مشاطه نیست رویِ دلارامِ را *

بامدادان که خاطر باز آمدن بر رای نشستن غالب آمد - دیدمش دامنی بر
از گل و ریحان و سنبل و ضیمران فراهم آورده - و عزیمت شهر کرده * گفتم گل
بوستان را چنانکه دانی بقای و عهد گلستان را وفای نباشد - و حکما گفته اند هرچه
دیر نباید دلبستگی را نشاید - گفتا پس طریق چیست * گفتم برای نزهت ناظران
و مُسحت حاضران کتاب گلستان توانم تصنیف کردن که باد خزان را بر اوراق
او دست تطاول نباشد - و گردش زمان عیش ربیعش بطیش خریف مبدل نکند *

مثنوی

بچه کار آیدت ز گل طبّقی | از گلستان من ببر ورتی *
گل همین پنج روز و شش باشد | وین گلستان همیشه خوش باشد *

حالی که من این بگفتم دامن گل بریخت - و در دامنم آویخت * که الکریم اذا
وَعَدَ وَفِي * فصلي در همان روز اتفاق بیاض افتاد - در حسن معاشرت و آداب
مجاورت - در لباسی که متکلمان را بکار آید و مترسلان را بلاغت افزاید * في الجملة
هنوز از گل بوستان بقیته مانده بود - که کتاب گلستان تمام شد - و تمام آنکه
شود بحقیقت - که پسندیده آید در بارگاه جهان پناه - سایه کردگار - پرتو لطف
پروردگار - خُداوند زمان - کُهِفِ امان - المُوید من السماء - المنصور علی الاعداء -
عَصْد الدولة القاهرة - بِسراج المِلّة الباهرة - جَمال الانام - مَفْخر الاسلام - سعد بن
اتابک الاعظم - شاهنشاه المعظم - مالکِ رقاب الامم - مولی ملوک العرب والعجم -
سلطان البر والبحر - وارثِ مُلکِ سلیمان - مُظفر الدنيا والدين - ابو بکر بن سعد بن
زنگی ادام الله تعالی اقبالهما و جعل کل خیر مآلهما و بکرشمه لطف خداوندي
مطالعه فرماید *

نظم

گر التفاتِ خداوندیش بیاراید | نگار خانه چینی و نقش ارژنگیست *

کفارتِ یمین سهل - و خلافِ راهِ صوابست و نقضِ رأیِ اولی الالباب ذو الفقار
علی در نیام و زبانِ سعدی در کام * قطعه

زبان در دهان خردمند چیست | کلید در گنج صاحب هنر *
چو در بسته باشد چه داند کسی | که جوهر فروشست یا شیشه گر *
قطعه

اگرچه پیش خردمند خاموشی ادبست | بوقتِ مصلحت آن به که درسخن کوشی *
دو چیز طیره عقلست - دم فرو بستن | بوقتِ گفتن و گفتن بوقتِ خاموشی *
فی الجملة زبان از مکالمه او در کشیدن قوت نپنداشتم و روی از محاوره او
گردانیدن مروت ندانستم که یارِ موافق بود - و در ارادت صادق * بیت
چو جنگ آوری با کسی در ستیز | که از وی گزیرت بود یا گریز *
بحکمِ ضرورت سخن گفتیم - و تفرج کنان بیرون رفتیم در فصلِ ربیعی که صولت برد
آرمیده بود - و آوانِ دولتِ ورد رسیده * بیت

پیراهنِ سبز بر درختان | چون جامه عید نیکبختان

قطعه

اولِ اردی بهشت ماهِ جلالی | بلبلِ گوینده بر منابرِ قضاان *
بر گلِ سُرخ از نم افتاده لالی | همچو عرقِ بر عذارِ شاهدِ غضبان *
شی در بوستان با یکی از دوستان اتفاقِ مبییت افتاد * موضعی خوش و خرم -
و درختانِ دلکش و درهم - گوئی خُرده مینا بر خاکش ریخته است - و عقدِ ثریا
از تاکش در آویخته * قطعه

روضهٔ ماءِ نهرها سلسال | دوحهٔ سجّ طیرها موزون *
آن پُر از لاله‌ای رنگارنگ | وین پُر از میوه‌ای گوناگون *
باد در سایهٔ درختانش | گسترانید فرشِ بوقلمون *

گریکی زین چهار شد غالب | جان شیرین بر آید از قالب *
 لاجرم مرد عارف کامل | نهد بر حیات دنیا دل *
 نیک و بد چون همی باید مُرد | خُنک آن کس که گوی نیکی بُرد *
 برگ عیشی بگورِ خویش فرست | کس نیارد ز پس - تو پیش فرست *
 عمر برفست و آفتاب تموز | اندکی مانده - خواجه غره هنوز *
 ای تپی دست رفته در بازار | ترسمت باز ناوری دستار *
 هر که مزروعِ خود خورد بخوید | وقتِ خرمش خروشه باید چید *
 پندِ سعدی بگوشِ جان بشنو | ره چنین است - مرد باش - و برو *
 بعد از تأملِ این معنی مصلحت چنان دیدم - که در نشیمنِ عزت نشینم - و
 دامن از صحبت فراهم چینم - و دفتر از گفتهای پریشان بشویم - و من بعد
 پریشان نگویم *

بیت

زبان بریده بُکنجی نشسته صم و بکم | به از کسی که نباشد زبانش اندر حکم *
 تا یکی از دوستان که در کجاوه غم انیس من بودی - و در حجره هم جلیس - برسم
 قدیم از دردِ آمد * چندانکه نشاطِ مُراغبت کرد - و بساطِ ملاعبت گُسترده -
 جوابش نگفتم - و سر از زانوی تعبّد برنگرفتم * رنجیده بمن نگه کرد و گفت * قطعه
 کنونت که امکانِ گفتار هست | بگو ای برادر بلطف و خوشی *
 که فردا جو پیکِ اجل در رسد | بحکمِ ضرورت زبان در کشی *
 یکی از متعلقانِ منش بر حَسَبِ این واقعه مطلع گردانید - که فلان عزم کرده
 است - و نیتِ جزم آورده - که بقیّتِ عمر در دنیا معتکف نشیند - و خاموشی
 گیرند - تو نیز اگر توانی سرِ خویش گیر - و راهِ مجانبِت پیش آر * گفتا - بعزّت
 عظیم و صحبتِ قدیم که دم بر نیارم - و قدّم بر ندارم - مگر آنکه که سخن گفته
 شود بر عادتِ مألوف و طریقی معروف - که آزردنِ دلِ دوستان جهلست - و

چنان بود در عهدِ اول که دیدم | جهان بُرز آشوب و تشویش و تنگی*
چنین شد در ایامِ سلطانِ عادل | اتابکِ ابو بکر بن سعد زنگی*

نظم

اقلیمِ پارس را غم از آسیبِ دهر نیست | تا بر سرش بود چو تویی سایهٔ خدا*
امروز کس نشان ندهد در بسیطِ خاک | مانند آستانِ درت مأمنِ رضا*
برئست پاسِ خاطرِ بیچارگان - و شکر | بر ما - و بر خدای جهان آفرین جزا*
یارب ز بادِ فتنه نکه دارِ خاکِ پارس | چندانکه خاک را بود و آب را بقا*

در سببِ تالیفِ کتابِ گلستان

شبی در ایامِ گذشته تأمل میکردم - و بر عمرِ تلف کرده تأسف میخوردم - و سنگِ
سراجۀ دل را بالماسِ آبِ دیده میسُفتم - و این ابیات مناسبِ حالِ خود

مثنوی

می گفتم

هر دم از عمر میروند نفسی | چون نکه میکنم نمائند بصبی*
ای که پنجاه رفت و در خوابی | مگر این پنج روز دریایی*
خجل آنکس که رفت و کار نساخت | کوسِ رحلت زدند و کارِ نساخت*
خوابِ نوشین بامدادِ رحیل | باز دارد پیاده را ز سبیل*
هر که آمد عمارتِ نو ساخت | رفت و منزل بدیگری پرداخت*
و آن دیگر بُخت همچنین هوسی | وین عمارت بسر بُرد کسی*
یارِ نا پایدار دوست مدار | دوستی را شاید این غدار*
مایهٔ عیش آدمی شکمست | تا بتدریج میروند چه غمست*
گر ببندد چنانکه نکشاید | گر دل از عمر بر کند شاید*
ورکشاید چنانکه نتوان بست | گو بشو از حیاتِ دنیا دست*
چار طبعِ مخالف و سرکش | چند روزی بوند باهم خوش*

مقدمه

و ارادتِ صادق نموده * لا جرم کافهٔ انام از خواص و عوام بمحبتِ او گرائیده اند -
که الناسُ علي دينِ ملوکهم * رباعی
ز آنکه که ترا بر من مسکین نظرست | آثارم از آفتاب مشهورترست *
گر خود همه عیبها بدین بنده درست | هر عیب که سلطان به پسندد هنرست *

نظم

گلی خوشبوی در حمامِ روزی | رسید از دستِ محبوبی بدستم *
بدو گفتم که مشکي يا عبري | که از بویِ دلویز تو مستم *
بگفتا من گلي ناچیز بودم | ولیکن مدتی با گل نشستم *
کمالِ همنشین در من اثر کرد | و گرنه من همان خاکم که هستم *
اللهم متع المسلمين بطولِ حیاته | وَ ضَاعِفْ ثَوَابَ جَمِيلَه وَ حَسَنَاتِه *
و ارفعْ درجهٔ اودائِه و ولاتِه | و دَمَرْ علي اعدائِه و شُنَاتِه *
بما تلي في القرآنِ مِنْ آیاتِه | اللهم آمِنْ بِلَدَه و اِحْفَظْ وَلَدَه *

نظم

لقد سَعِدَ الدنيا بِه دَامَ سَعْدُهُ | وَ اَيَّدَه المولي بِالوِيَةِ النَّصْرِ *
كَذَلِكَ تَنْشَأُ لِيْنَةٌ هُوَ عِرْقُهَا | وَ حُسْنُ نَبَاتِ الارضِ مِنْ كَرَمِ الْبَذْرِ *
ايزدِ تعالی و تقدسِ خطهٔ پاکِ شیراز را بهیبتِ حاکمانِ عادل و همتِ عالمانِ
عامل تا زمانِ قیامت در امانِ سلامت نگاه دارد * نظم
ندانی که من در اقالیمِ غربت | چرا روزگاری بکردم درنگی *
برون رفتم از تنگِ ترکان که دیدم | جهان درهم افتاده چون مویِ رنگی *
همه آدمی زاده بودند لیکن | چو گرگان بخونخوارگی نیز چنگی *
درون مردمی چون ملکِ نیکِ محضر | برون لشکری چون هزیرانِ جنگی *
چو باز آمدم کشور آسوده دیدم | پلنگان را کرده خویِ پلنگی *

بیت

کرم بین و لطفِ خداوندگار | گنه بنده کردست و او شرمسار*
 عاکفانِ کعبهٔ جلالش بتقصیرِ عبادتِ معترف که ما عبدناکِ حقِّ عبادتک و
 واصفانِ حلیهٔ جمالش بتحیرِ منسوب که ما عرفناکِ حقِّ معرفتک* قطعه
 گر کسی وصفِ او ز من پرسد | بی دل از بی نشان چه گوید باز*
 عاشقانِ کشتگانِ معشوقند | بر نیاید ز کشتگانِ آواز*

حکایت - یکی از صاحب‌دلان سرِ حبیبِ مراقبه فرو برده بود - و در بحرِ مکاشفه
 مستغرق شده - آنگاه که از آن حالت باز آمد یکی از دوستانِ او را بطریقِ انبساط
 گفت از آن بوستان که تو بودی ما را چه تحفهٔ کرامت آوردی - گفت بخاطر
 داشتم که چون بدرختِ گل برسم دامنِ بُرکنم و هدیهٔ اصحاب را برم* چون
 بدرختِ گل برسیدم بوئی گلم چنان مست کرد که دامنم از دست برفت* نظم
 ای مرغِ سحرِ عشق ز پروانه بیاموز | کان سوخته را جان شد و آواز نیامد*
 این مدعیان در طلبش بی خبراند | کان را که خبر شد خبرش باز نیامد*
 ای برتر از خیال و قیاس و گمان و وهم | وز هر چه گفته اند - شنیدیم و خوانده ایم*
 مجلس تمام گشت و بپایان رسید عمر | ما همچنان در اوّل وصفِ تو مانده ایم*
 ذکرِ محمّد پادشاهِ اسلام خلد الله مُلکَه*

ذکرِ جمیلِ سعدی که در افواهِ عوام افتاده - و صیتِ سُخنش که در بسیطِ زمین
 رفته - و قصبِ الحَبیبِ حدیثش که همچو نیشکر می خورند - و رقعۀ مَشْهاتش که
 چون کاغذ زر می بَرند - بر کمالِ فضل و بلاغتِ او حمل نتوان کرد - بلکه خداوند
 جهان و قطبِ دائرهٔ زمان - قائم مقامِ سلیمان - ناصرِ اهلِ ائمان - شاهنشاهِ
 معظم - اتابکِ اعظم - مظفر الدنیا و الدین ابو بکر بن سعد بن زنگی - ظلّ الله فی
 اَرْضِهِ رَبِّ الارض عنه راضی بعینِ عنایت نظر کرده است - و تحسینِ بلیغ فرموده -

فراش باد صبارا گفت تا فرش زُردین بگسترَد و دایه ابر بهارِ ابر فرمود تا بناتِ
نبات را در مهد زمین بپرورد - و درختان را بخلعتِ نوروزی قباي استبرق در بر
کرده و اطفال شاخ را بقدمِ موسم بهاری کلاه شگوفه بر سر نهاده و عصاره نائی
بقدرتش از شهد فائق شده و تخم خُرمایِ بیمین تربیتش نخلِ باسق گشته *

قطعه

ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند | تاتو نانی بکف آری و بغفلت نخوری*
همه از بهر تو سرگشته و فرمان بردار | شرط انصاف نباشد که تو فرمان نبری*
در خبرست از سرور کائنات و مفخرِ موجودات و رحمتِ عالمیان و صفوتِ
آدمیان و تتمه دورِ زمان احمد مجتبی محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم

بیت

شفیع مطاع نبی کریم | قسیم جسیم بسیم و سیم*

بیت

چه غم دیوارِ اُمت را که باشد چون تو پشتیان |
چه باک از موج بحر آن را که باشد نوح کشتیان *

نظم

بلغ العلی بکماله | کشف الدجی بجماله*
حسنت جمیع خصاله | صلوا علیه و آله *

که هرگاه که یکی از بندگان گنهگار پریشان روزگار دستِ انابت بامید اجابت
بدرگاه حق جل و علا بردارد - ایزد تعالی در وی نظر نکند - بازش بخواند باز اعراض
کند - بازش بتضرع و زاری بخواند - حق سبحانه تعالی گوید یا ملائکتی قد
استحييت من عبدي و لیس له رب غیری فقد غفرت له یعنی دعوتش را اجابت
کردم و حاجتش را بر آوردم که از بسیاری دعا و زاری بنده شرم هیدارم *

مِنتِ خُدايِرا عَزَّو جَلَّ که طاعتش مُوجِبِ قُربتست - و بشکر اندرش مَزید
نِعمت * هر نفسی که فرو می‌رود مُمدِّ حیاتست - و چون بر می آید مُفَرَحِ ذات -
پس در هر نفسی دو نعمت مَوْجُودست و بهر نعمتی شُکری واجب * بیت
از دست و زبانِ که بر آید | کَر عَهْدَه شکرش بدر آید *

قَوْلُهُ تَعَالَى

اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا | وَ قَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّاكِرِينَ

قطعه

بنده همان به که ز تقصیرِ خویش | عذر بدرگاهِ خدا آورد *
ورنه سزاوارِ خداوندیش | کس نتواند که بجا آورد *
بارانِ رحمتِ یحسبش همه را فرا رسیده - و خوانِ الوانِ نعمتِ بیدریغش همه
جا کشیده - و پرده ناموسِ بندگانِ بگناهی فاحش ندرَد - و وظیفه روزی خواران
بخطایِ منکر نَبَرَد *
قطعه

ای کریمی که از خزانه غیب | گبر و ترسا وظیفه خور داری *
دوستان را کجا کنی محروم | تو که با دشمنان نظر داری *

گلستان
شیخ مصباح الدین سعدی
شیرازی

از بوستان

ننازم ب سرمایه فضل خویش | بدریوزه آورده ام دست پیش *
شنیدم که در روز امید و بیم | بدان را به نیکان ببخشد کریم *
تو نیز از بدی بینم در سخن | بخلق جهان آفرین کار کن *

بمطبع استیفن آستن صاحب در موضع هارتفرد
بقالب طبع در آمد سنه ۱۸۶۳ عیسوی

VOCABULARY.

ابو

- ▲ **أ** *a*, oh! ah! Also a particle of interrogation.
 P **آب** *āb*, water; tears; anything liquid. **آب**
حیات *ābi hayāt*, water of life, immortality.
آب دهان *ābi dahān*, water of the mouth, saliva. **آب دید** *ābi dīda*, water of the eye, tears.
آب زر *ābi zar* (water of gold), white wine. **آب زلال** *ābi zulāl*, pure, limpid water.
 ▲ **آب** *āb*, refusal, aversion. P **آب کردن** *āb kardan*, to refuse, reject.
 P **آبادان** *ābādān*, fertile, inhabited, cultivated; replenished, flourishing.
 P **آبجو** *āb-jū*, flood-tide.
 ▲ **آباد** *ābād*, age, eternity. P **تا باد** *tā ba ābād*, for evermore, to all eternity.
 P **آب دید** *āb-dīda*, water of the eye, tears.
 P **آبر** *ābr*, cloud. **آبر آذر** *ābrī āzur*, winter-clouds.
 ▲ **آبرار** *ābrār* (pl. of **آبر** *ābr*), just, righteous. **آبرار** *ābrār*, acceptance; justification.
 ▲ **آبراهیم** *ābrāhīm*, Abraham (the patriarch), sur-named **النبي** *an nabī*, the Prophet, or **خليل الله** *khaliḥu 'llāh*, the friend of God.
 P **آبرو** *āb-ru* (water of the face), dignity, honor, character, reputation; rank, glory.
 P **آبرو** *ābrū*, the eyebrow.
 ▲ **آبريق** *ābrīq*, ewer, jug, gugglet.
 P **آبكش** *āb-kash*, water-drawer; water-carrier.

- P **آبگینه** *ābgīna*, glass, mirror; drinking-glass.
 ▲ **آبله** *āblāh*, foolish, simple; dolt, blockhead.
 ▲ **آبله** *āblāh*, stupidity, folly.
 P **آبله** *āblāh*, a certain blockhead.
 ▲ **آبلیس** *āblīs*, the Devil.
 ▲ **آبن** *ābn*, son. **آبن ذئب** *ābnū zī-bīn*, son of a wolf, a wolf's cub.
 ▲ **آبنای جنس** *ābnāy* (pl. of **آبن** *ābn*) sons. **آبنای جنس** *ābnāy jins*, those of the same species, character, rank, position, condition, or situation.
 P **آبنوس** *ābnūs*, ebony.
 ▲ **آبواب** *ābwāb* (pl. of **آب** *āb*), doors, gates; chapters; taxes.
 ▲ **آبوالقوارس** *ābū 'l fawāris*, father of cavaliers, or rather of those mounted on asses (here evidently a nickname given to a certain stentorian preacher).
 ▲ **آبوان** *ābawāni* (dual of **آب** *āb*), both parents, father and mother. **آبوا** *ābawāhu*, his parents.
 ▲ **آبوابکر** *ābābākr*, name of Muhammad's father-in-law and successor.
 P **آبوابکر بن سعد بن زنگی** *ābū bākr bin sa'ad bin zangī*, name of a monarch of the Atābak dynasty, to whom the Gulistān is dedicated.
 ▲ **آبواهریرة** *ābū hurairat* (acc. **آبواهریرة** *ābū hurairat*, obl. **آبواهریرة** *ābū hurairat*, father of the little cat) name of a companion of Muhammad, so called from a favourite kitten he had. Many traditions and anecdotes concerning Muhammad have been recorded by him.

- P آبي *ābe*, a piece or a sheet of water; a sip or a draught of water.
- ▲ آبيات *abyāt* (pl. of بيت *bayt*), verses.
- T آتابك *atābak*, a Turkish word signifying "father of the prince." A dynasty of Persian kings was so called: originally they were Turkumāns, and reigned from 1148 to 1264 A.D. To the sixth of them Saḡdī dedicated his "Gulistān."
- P آتش *ātash* or *ātish*, fire; heat; rage.
- P آتشي *ātashī* or *ātishi*, thou art fire.
- ▲ اتصال *ittisāl*, close union, attachment.
- ▲ اتفاق *ittifāk*, agreement, consent, concurrence, harmony; league; chance, accident, fortune, fortuity; arrangement. P اتفاق افتادن *ittifāk uftādan*, to happen, chance, occur; to agree.
- ▲ اتفاقاً *ittifākan*, in concert; by chance, accidentally, fortuitously.
- ▲ اتفقت *ittafakat*, it has united (fem. of the 8th form of the rt. وقي *wafaka*).
- ▲ اتقيا *atkiyā* (pl. of تقي *taky*), devout, pious.
- ▲ اتمام *itmām*, completion, accomplishment.
- ▲ اتوب *atūbu*, I turn by repentance (aor. of rt. تاب *tāba*, "he repented," concave و *wāw*).
- ▲ آت *ata*, he came. آتاني *atāni*, he came to me.
- ▲ آثار *āthār*, (pl. of اثر *athar*), signs, marks, traces, prints, impressions, vestiges, indications; annals, histories, notable events.
- ▲ اثر *athar*, sign, mark, print, impression, vestige; effect.
- ▲ اثم *ithm*, sin, iniquity.
- ▲ اثم *athim*, sinful, criminal; sinner, offender.
- ▲ اثمياً *athīman* (acc.)
- ▲ اجابة *ijābat*, answering, acceding to, response, acceptance, compliance, consent. P اجابت کردن *ijābat kardan*, to answer, respond.
- ▲ اجازة *ijāzat*, leave, permission; dismissal.
- ▲ اجتمعت *ijtimaʿat* (fem. of the 8th form of the rt. جمع *jamaʿa*) it has united.
- ▲ اجتهد *ijtihād*, striving to perform, diligence, care, effort, pains.
- ▲ اجر *ajr*, reward. آجره *ajrahu*, his reward.
- ▲ اجرة *ujrat*, recompense, reward, hire, wages; fee, fare, passage-money.
- ▲ آجل *ajil*, delaying; returning; future, belonging to the next life or world to come.
- ▲ اجل *ajal*, appointed time, death; fate, destiny.
- ▲ آجل *ajalla*, may (God) make resplendent or render glorious (3 p. sin. pret. 4th form of جل *jalla*, "he was glorious," used optatively).
- ▲ آجل *ajallu*, more or most excellent, more or most glorious, noblest.
- ▲ آجلاف *ajlaf* (pl. of جلف *jalf*), base fellows, ignoble tyrants.
- ▲ آحاد *ahād* (pl. of احد *ahad*), units, ones; individuals, private persons.
- ▲ احاد *uhāda*, singly.
- ▲ احب *uhibbu*, I love (aor. of احب *ahabba*, 4th form of the rt. حب *habba*).
- ▲ احتراز *ihtirās*, carefulness, caution, forbearance, abstinence.
- ▲ احتلام *ihtilām*, dreaming; nocturnal pollution.
- ▲ احتمال *ihtimāl*, bearing, sustaining, putting up with, suffering, patience; suspicion.
- ▲ احد *ahad*, one. احدهم *ahaduhum*, one of them.
- ▲ احدي *ihda* (fem. of احد *ahad*) one. احدي الحسنين *ihda 'l hasanain*, one of the two good things.
- ▲ احسان *ihsān*, doing good, beneficence, kindness, well-doing.
- ▲ احسن *ahsan*, more beautiful. *Ahsana*, hath done good; (in prayer) may (God) make good (3 p. sin. pret. of the 4th form of the rt. حسن *hasuna*, used optatively).
- ▲ احسن *ahsin*, do good (imp. of احسن *ahsana*).
- ▲ احشا *ahsha* (pl. of حشا *hasha*), bowels.
- ▲ احصان *ihsān*, continence, chastity; besieging, strength.
- ▲ احفظ *ihfaz*, protect thou, keep, guard, defend (imp. of the rt. حفظ).
- ▲ احمد *ahmad*, more or most laudable. Ahmed, Achmet (one of the names of Muhammad).
- ▲ احمق *ahmak*, foolish; fool, blockhead.
- ▲ احمق تر *ahmaktar*, more foolish, a greater fool, simpleton, or blockhead.
- ▲ احوال *ahwāl* (pl. of حال *hāl*), states, conditions, circumstances.
- ▲ احيا *ahya* (pl. of حي *hayy*), tribes, clans,

- families. *ahyāyī* عاري, families or tribes of Arabia.
- ▲ *akha* (acc. of أخ *akh*), brother (often used for the voc.). *akha 'l balīyat*, brother in misfortune (acc. of اخو البلية).
- ▲ *akhāza*, he made to ford (4th form of *akhāzaka*, induced thee to plunge, has made thee enter).
- ▲ *akhtar*, star.
- ▲ *ikhtisār*, abridgement, abbreviation, brevity, compendium, epitome. *ikhtisār kardan*, to cut short, abridge, curtail, epitomize.
- ▲ *ikhtiyār*, election, choice, option, preference, selection; self-control; free and independent action; will, pleasure.
- ▲ *akhaza*, he took. *akhazathu 'l ʿizzatu*, pride seized (or took hold of) him.
- ▲ *akhar*, last, end; after all, at least, in fine. *Ākhir*, last, latter.
- ▲ *ikhrajāt* (pl. of *ikhraj*), outgoings, outlays, expenses, disbursements.
- ▲ *akhirat*, future state, next world.
- ▲ *ukhra'* (fem. of آخر *akhar*), another.
- ▲ *akhzar*, green.
- ▲ *akhgar*, charcoal, embers.
- ▲ *ikhlas*, sincerity; genuine piety; affection or attachment.
- ▲ *akhlak* (pl. of خلق *khulk*), habits, manners, morals, dispositions, tempers.
- ▲ *akha*, brother (nom. of أخ *akh*).
- ▲ *ikhwan* (pl. of أخ *akh*), brothers, brethren (not by birth); comrades, friends. *ikhwānu 's safā*, brethren of purity (name of a confraternity, to which is ascribed the authorship of various works, one of which has been published).
- ▲ *ukhūwat*, fraternity, brotherhood.
- ▲ *ada*, pronunciation, voice.
- ▲ *ada*, payment, performance.
- ▲ *adab* (pl. of ادب *adab*), good manners; ceremonies, courtesies; morals.
- ▲ *adama*, may (he) prolong (3 p. sin. pret.

- of the 4th form of دام *dāma*, concave, used optatively). *adama 'llāh aiyā-mahu*, may God prolong his days.
- ▲ *adab*, politeness, respect; good breeding, good manners; polite literature; teaching, instruction.
- ▲ *idrār*, salary, allowance, stipend, pay.
- ▲ *idrāre*, a pension.
- ▲ *idrāk*, attainment, apprehension, comprehension, intelligence.
- ▲ *adraka*, he overtook (4th form of the rt. *daraka*). *adrakahu 'l ghark*, drowning overtook him.
- ▲ *adam*, Adam. *bani ādam*, the sons of Adam, i.e. mankind.
- ▲ *adamī*, human; a man; thou art a man.
- ▲ *ādamiyān*, men, mortals, descendants of Adam.
- ▲ *ādami-bacha*, child of man.
- ▲ *ādamiyat*, humanity.
- ▲ *ādami-sāda*, born of man, human.
- ▲ *ādamiyī*, thou art a human being.
- ▲ *ādamiye*, a certain man.
- ▲ *adna'*, nearer, nearest; lower, lowest; smaller, smallest, lesser, least.
- ▲ *adīb*, courteous; learned; tutor, instructor. *adabu 'l adīb*, the master's instruction.
- ▲ *adīm*, face; surface of the earth; goat's leather perfumed, which is brought from Arabia, Morocco leather. *adīmu 's samā*, expanse of heaven.
- ▲ *ādīna*, Friday (Muhammadan sabbath).
- ▲ *aza'*, vexation, trouble.
- ▲ *iza*, when, whenever (future sense); lo!
- ▲ *azar*, name of Abraham's father, and an idolater. The last lunar winter-month.
- ▲ *azāl*, vilest, basest.
- ▲ *isn*, leave, license, permission. *Isn* or *asn*, knowing. *Usn*, the ear.
- ▲ *aza'*, injury. *azan* (acc.), injury, hurt, harm; contumely.
- ▲ *asiyat*, injury, hurt, harm, annoyance.

- P آر *ar*, bring, bring out (rt. آوردن *āvardan*).
 P ار (for اگر *agar*), if, what though, although.
 A اراده *irādat*, wish, desire, will, inclination; purpose, meaning; teachable disposition, teachableness, docility.
 P آراستن *ārāstan*, to adorn, fit out, equip; to prepare.
 P آراسته *ārāsta*, adorned, decorated.
 P آرام *ārām*, rest, quiet. آرام گرفتن *ārām giriftan*, to take rest, to rest, to repose.
 A آرامل *arāmīl* (pl. of ارامل *arāmī*), widows; distressed, poor persons.
 P آرامیدن *ārāmīdan*, to rest, repose, become still and quiet.
 P آرای *ārāi*, adorn thou (rt. آراستن *ārāstan*).
 P آرایش *ārāyish*, ornament; preparation.
 A آرباب *arbāb* (pl. of رب *rabb*), lords, masters. آربابی *arbābi ma'na'*, spiritual persons. آربابی همت *arbābi himmat*, high-minded; liberal persons.
 A ارتفاع *irtifā'at*, exaltation, elevation, altitude, height; revenue.
 P ارجمند *arjmand*, rare, worthy, dear; noble, honoured, distinguished, illustrious.
 A ارخی *arkha'*, more or most flabby, flaccid, or pendulous.
 P اردشیر بابکان *ardshir bābakān*, the 1st king of the 4th Persian dynasty or Sassanides, was the son of a shepherd who married the daughter of one Bābak—hence the name. He was cotemporary with Commodus.
 P بهشت *urdt bihisht* (like paradise), name of the second Persian month (April).
 A ارزاق *arzak* (pl. of رزق *rizq*), possessions, riches.
 P ارزانی داشتن *arzāni dāshtan*, to give, bestow, confer, grant, make over.
 P آرزو *arsū*, wish, desire, eagerness, earnestness.
 P آرزیدن *arsīdan*, to be worth; to suit.
 P آرنج *arhang*, the house, studio, gallery, portfolio, or drawing-book of the painter and impostor Mānī.
 P آرنجی *arhangī*, like the gallery, or worthy of the portfolio of Mānī.
- P ارسلان *arslan*, a lion; slave; name of several kings of Persia of the Seljuk dynasty.
 A الارض *arz*, earth, soil, land, country. الارض *al arz*, the earth. فی الارض *fi arzihi*, in His earth. *Irza*, be thou pleased (imp. of the vb. رضى *rasiya*).
 A ارفع *irfā'at*, raise thou, elevate (imp. of رفع).
 A ارکان *arkān* (pl. of رکن *rūk*), pillars, buttresses. ارکان دولت *arkāni daulat*, pillars of the state, i.e. ministers.
 P آرام *aram*, I may bring (rt. آوردن *āvardan*).
 P آرامیدن *aramīdan*, to repose.
 P آرامیده *aramīda*, rested, reposed; moderated, abated, assuaged.
 P آره *arra*, a saw.
 P آری *ari*, thou mayest bring (rt. آوردن).
 P آز *az*, avarice, desire.
 P از *az*, from; among; of; above; beyond; than; on account of; with; by.
 P آزاد *āzād*, free. آزاد شدن *āzād shudan*, to be liberated, to be free. آزاد کردن *āzād kardān*, to free, set free, liberate, release.
 P آزادگان *āzādagan* (pl. of آزاده *āzāda*), the free from worldly cares, the religious.
 P آزادی *āzādagī*, freedom, liberty.
 P آزاده *āzāda*, free.
 P آزار *āzār*, vexation, sorrow, grief, grieving, trouble, soreness, pain; (in comp. from آزاردن *āzārdan*) tormenting, tormentor.
 P آزاردن *āzārdan*, to vex, grieve, trouble.
 P از آن *az ān*, on that account, for that reason, hence, thence.
 P از آن پس *az ān pas*, after that, afterwards.
 P از آنجا *az ān jā*, from that position, on account of that (high) place; since, forasmuch, inasmuch.
 P از اینجا *az īn jā*, from this place, hence.
 P از بر *az bar*, by heart. از بر خواندن *az bar khwāndan*, to repeat by rote.
 P از برای *az bīrāi*, on account, for, for the sake.
 P از بهر *az bahr*, for the sake of. از بهر خدا *az bahrī khudā*, for God's sake.
 P از پای افتادن *az pāi uftādan*, to fall down.

- P از پای پست *as pāi past*, decayed, sapped, undermined.
 P از پای در آمدن *as pāi dar amadan*, to fall into distress.
 A ازدحام *azdahām*, crowd, throng, concourse, press, pressure.
 P از در *as dar*, by the door or gate.
 P از درها *azdarhā* or از درها *azdarhā*, large snake, serpent; dragon.
 P از دردن *azardan*, to vex, pain, distress.
 P از درد *azarda*, vexed, grieved, pained, distressed.
 A ازرق *asrak*, blue, azure, cerulean.
 P ازرق پیراهن *asrak-pirāhan*, clad in a blue vest.
 P ازرم جو *asarm-jū*, mild, tolerant, patient.
 P ازرم جوئی *asarm-jūi*, a pacific person.
 P از رو *as rū*, on the ground, or score.
 P از که *as ki*, from whom.
 A ازیمه *asimmat* (pl. of زمام *simām*), reins.
 P آزمودن *asmanadan*, to try, prove, experience.
 P آزموده *asmoda*, tried, proved, tested.
 P از او *asū*, from him, from her, from it.
 P از او بر *asū bar*, above him, higher than he.
 P از وی *as vai* or *wai*, from him.
 P از هر دری *as har dare*, of every kind, or description; on all topics.
 P ازین *asin* (for از این *as in*), from this; than this; at this; of this. ازین سبب *asin sabab*, for this reason.
 P ازینان *asindan* (for از اینان *as indan*), of these.
 P ازین بیش *asin bash*, more than this.
 P ازین پیش *asin pash*, formerly, heretofore; henceforth.
 P ازینجا *asin ja*, hence.
 A آسا *asā'a*, he sinned, did evil (4th form of آسا *sā'a*, concave و *wāw*).
 P آسان *asān*, easy. آسان تر *asāntar*, easier.
 P آسایش *asāyish*, tranquillity, ease, rest, repose.
 A اسباب *asbāb* (pl. of سبب *sabab*), causes, means; goods, chattels, furniture.
 P اسب *asp*, horse, steed.
 P است *ast*, is.
- P استاد *ustād*, teacher, master, preceptor, instructor, pedagogue.
 P آستان *astān* (or آستانه *astāna*), threshold.
 A استبرق *istabrak*, a kind of thick satin.
 A استتار *istitār*, concealment.
 A استحقار *istihkār*, deeming or regarding as despicable; contempt, disdain.
 A استحقاق *istihkāk*, merit, deserving, desert.
 A استحييت *istahyāitu*, I am ashamed, I blush (10th form of the rt. حی *hayiya*).
 A استخفاف *istikhfāf*, holding light or cheap, slight, disesteem, depreciation.
 A استخلاص *istikhhlās*, liberation, deliverance, rescue, the effecting of a release.
 P استخوان *ustukhūdān*, bone; stone of fruit.
 P استر *astar*, mule.
 A استطاعة *istitā'at*, power, possibility, ability.
 A استظهار *istishār*, imploring aid or protection.
 A استعارة *isti'arat*, borrowing.
 A استعداد *isti'dād*, capacity, genius, skill, aptitude, aptness.
 A استغفار *istighfār*, asking forgiveness.
 A استغفر الله *astaghfiru'llah*, I ask pardon of God. استغفرک *astaghfiruka*, I ask pardon of thee. *Istaghfir*, ask forgiveness (10th form of the rt. غفر).
 A استقبال *istikbal*, going to meet, greeting, giving a reception.
 A استقرار *istikrār*, confirmation, settlement, firmness.
 A استقصا *istiksā*, strict investigation, curiosity.
 P استوار *ustuwār*, firm, strong, fast, tight; sound, valid; faithful, true.
 P آستین *astin*, sleeve.
 A استئناس *isti'nās*, familiarity, intimacy.
 A اسرار *isrār*, doing anything in private, secret acting. اسراري *isrārī*, my secret acting.
 A اسراف *isrāf*, extravagance, prodigality.
 A سعی *as'a'*, I (will) endeavour, work, exert myself (aor. of the rt. سعی *sa'a'*), he strove.
 A اسکندر *Iekandar*, Alexander.
 A اسکندريه *Iekandariyah*, Alexandria in Egypt.

- ▲ اسلام *islām*, the true faith, Islam, Islamism, the religion of Muhammad, orthodoxy.
- ▶ آسمان *āsmān*, heaven, sky.
- ▶ آسمانی *āsmānī*, heavenly.
- ▲ اسمع *asmaʿ*, more or most agreeable to the ear, or worthy of being heard.
- ▶ آسودن *āsūdan*, to rest, to repose, to be tranquil; to be refreshed, or regaled.
- ▶ آسوده *āsūda*, at rest, still, quiet, at ease.
- ▶ آسودتر *āsūdatar*, easier, more easily.
- ▶ آسیا *āsyā*, mill. آسیای گردان *āsyāyi gardān*, revolving mill-stone.
- ▶ آسیا سنگ *āsyā-sang*, mill-stone.
- ▶ آسیب *āsib*, trouble, injury, calamity.
- ▲ اسیر *asīr*, prisoner, captive, slave.
- ▲ اسیری *asīrī*, captivity. *Asīre*, a certain prisoner.
- ▶ اش *ash*, him, his, her, hers, it, its.
- ▲ اشاره *ishārat*, sign, signal, intimation, hint, suggestion, signification, denotation.
- ▶ آشامیدن *āshāmīdan*, to sip, or drink.
- ▲ اشاهد *ushāhidu*, I behold (aor. of the 3rd form of the rt. شهد).
- ▲ اشتد *ishtadda*, he waxed strong (8th form of the rt. شد *shadda*).
- ▶ اشتر *uštūr*, camel.
- ▶ اشتر سوار *uštūr-suwār*, mounted on a camel.
- ▲ اشتها *ishtiḥā*, appetite, desire.
- ▲ اشتها *ishtahā*, he desired or longed for (8th form of the rt. شهي *shai*). من کان بین یدیه ما اشتها *man kāna bainā yadaihi mā ishtahā* 'rutabun, he who has in his hands what dates he has an appetite for.
- ▲ اشتر *asharr*, worse, more or most wicked.
- ▲ اشربوا *ishribū*, drink ye (imp. of شرب).
- ▲ اشعار *ashʿār* (pl. of شعر *shiʿr*) poems.
- ▶ آشفتن *āshuftan*, to be disturbed, confounded.
- ▲ اشقیاء *ashkiyā* (pl. of شقی *shakī*) thieves, criminals, wretches, miscreants.
- ▶ آشکارا *āshkāra*, evident, visible, manifest, public, apparent, known, revealed.
- ▶ آشنا *ashna* (pl. آشنایان), friend, acquaintance.
- ▶ آشوب *āshūb*, terror, confusion, disturbance, tumult. آشوب تر *āshūbtar*, more perplexing, confounding, bewildering.
- ▶ آشیان *āshyān*, nest.
- ▲ اصحاب *ashāb* (pl. of صاحب *sāhib*), masters, owners, possessors; companions, comrades, friends. اصحاب کهف *ashābi kahf*, tenants of the cave, the seven sleepers (of Ephesus).
- ▶ اصطخر *Istakhar*, the ancient name of Persepolis, capital of Persia during the three first dynasties.
- ▲ اصل *asl*, root, origin, principle; lineage, race.
- ▲ اصلاً *aslan*, not at all, by no means.
- ▲ اصنع *isnaʿ*, do thou (imp. of صنع).
- ▲ اصوات *aswāt* (pl. of صوت), sounds, voices.
- ▲ اضافة *izāfat*, addition, adjunct, supplement, augmentation. ▶ اضافه نمودن *izāfa namūdan*, to add, to append.
- ▲ اضل *azallu*, I lose, I am lost (aor. of ضل).
- ▲ اطال *atāla*, he lengthened (4th form of the rt. طال *tāla*, concave و). اطال الله عمره *atāla 'llāh ʿumrahu*, may God lengthen his life (the pret. is used as the optative).
- ▲ اطباء *atibbā* (pl. of طبيب *tabīb*), physicians.
- ▲ اطراف *atrāf* (pl. of طرف *taraf*), distant quarters, directions; extremities.
- ▲ اطفال *atfal* (pl. of طفل *tifl*), infants.
- ▲ اطلاع *ittilāʿ*, investigation, discovery, information, knowledge, acquaintance.
- ▲ اطلب *utlub*, seek thou (imp. of طلب).
- ▲ اطلس *atlas*, satin.
- ▲ اطماع *itmāʿ*, excitement, incitement, causing to desire or hanker.
- ▲ اظل *azallu*, I would continue, I would not cease (aor. of the rt. ظل *zalla*).
- ▲ اعادة *ʿādāt*, repetition, recital, rehearsal; revisal.
- ▲ اعتاق *ʿatak*, manumission, liberation.
- ▲ اعتبار *ʿtibār*, respect, regard, reverence.
- ▲ اعتدال *ʿtidāl*, equity, moderation; equilibrium, symmetry, just proportion.
- ▲ اعتدلت *ʿtadalat*, she becomes (or they become) straight (8th form of the rt. عدل).

- ▲ اعتراض *ʿitirās*, opposition, objection, resistance.
 ▲ اعتراف *ʿitirāf*, confession, acknowledgment, avowal.
 ▲ اعتقاد *ʿitikād*, belief, confidence.
 ▲ اعتماد *ʿitimād*, trust, reliance, confidence.
 ▲ أعداء *aʿdāʾ* (pl. of عدو *adūw*), foes, enemies.
 ▲ أعدائه *aʿdāʾihī*, (upon) his foes.
 ▲ عادل *aʿdal*, more or most just, juster.
 ▲ أعدي *aʿdaʾ*, more or most hostile.
 ▲ أعربي *aʿrābīy*, Arab, Arabian.
 ▲ اعراض *ʿirās*, turning away the face, refusal.
 ▲ أعراف *aʿrāf*, the boundary line between the paradise and hell of the Muhammadans.
 ▲ أعضاء *aʿḍāʾ* (pl. of عضو *ʿuḥw* or *ʿiḥw*), limbs, members.
 ▲ أعطاء *ʿiṭāʾ*, giving, offering, bestowing.
 ▲ أعظم *aʿẓam*, greater, greatest.
 ▲ أعلام *aʿlām* (pl. of علم *ʿalam*), banners, flags, standards. *Iʿlām*, making known, information, announcing, notification.
 ▲ أعلن *ʿilān*, open acting, outward conduct.
 ▲ أعلاي *ʿilānī*, my public or outward conduct.
 ▲ أعلم *ʿallimu*, I teach (aor. of the 2nd form of علم *ʿalima*, he knew. أعلمه *ʿallimuhu*, I teach him).
 ▲ أعلى *aʿlaʾ*, most high, supreme, highest, uppermost.
 ▲ أعمال *aʿmāl* (pl. of عمل *ʿamal*), works, acts, actions.
 ▲ أعلوا *ʿmalū*, perform ye (imp. of عمل *ʿamala*).
 ▲ أعوذ *aʿūzu*, I take refuge (aor. of عان *ʿāza*, concave و *wāw*).
 ▲ أعهد *aʿḥad*, I covenanted (gezmate of عهد *aʿḥadu*, aor. of عهد). ألام أعهد *a lam aʿḥad*, did I not give a charge?
 ▲ أعيان *aʿyān* (pl. of عين *ʿain*), eyes; nobles, chiefs. أعيان حضرت *aʿyānī ḥaṣrat*, nobles of the court, lords of the presence.
 ▲ آغاز *aḡḡās*, beginning, commencement. آغاز نهادن *aḡḡās nihādan*, to begin, commence, set up.
- ▲ اغاني *aḡḡanī* (pl. of أغنية *uḡḡniyat*), songs.
 ▲ أغلب *aḡḡlab*, most, greater part, most part, the majority.
 T اغلمش *uḡḡlamish*, a king of Turkistān, who reigned towards the year 656 of the Hijra. He was the son of Jingiz Khān.
 ▲ اغنيا *aḡḡniyāʾ* (pl. of غني *ḡḡniy*), rich men.
 P آغوش *āḡḡosh*, embrace; bosom; servant, slave.
 ▲ اغيار *aḡḡyār* (pl. of غير *ḡḡhair*) others; rivals; strangers.
 ▲ آفاق *āfāk* (pl. of افق *uḡḡk*), quarters of the world, horizons.
 ▲ افانين *aḡḡanīn* (pl. of افنان), many branches.
 ▲ آفة *āfat*, calamity, mishap, disaster.
 P آفتاب *āftāb*, the sun.
 P افتادگان *uḡḡtādagān* (pl. of افتاده *uḡḡtāda*), the fallen, the unfortunate.
 P افتادن *uḡḡtādan*, to fall, drop, alight, light; to befall, happen, occur, chance.
 P افتاده *uḡḡtāda*, fallen, dropped; still, at rest, not flying; humble, submissive.
 P افتان *uḡḡtān*, falling.
 ▲ افتخار *iftikḡḡār*, glory, boast.
 P افراختن *aḡḡrākhtan*, to raise, exalt, lift up.
 P افروختن *aḡḡrokhtan*, to set on fire; to kindle, light (a fire).
 P آفريدن *aḡḡridan*, to create.
 P آفريده *aḡḡrida*, created.
 P آفرين *aḡḡfirin*, applause, acclamation, benediction, blessing; (in comp.) creating, creator; جهان آفرين *jaḡḡhān-aḡḡfirin*, world-creator.
 P آفرينش *aḡḡfirinish*, creation.
 P افزودن *aḡḡzūdan*, to increase, augment.
 P افسانه *aḡḡsāna*, charm; fiction, figment, tale.
 P افسردن *aḡḡsurdan*, to wither, flag.
 P افسرده *aḡḡsūrda*, spiritless, apathetic, drowsy, cold, dull, lifeless.
 ▲ افشاء *ifshāʾ*, divulging, exposure.
 P افشاندن *aḡḡshāndan*, to scatter, shake.
 ▲ افضل *aḡḡẓal*, more or most excellent, choicest.
 P افضلتر *aḡḡẓaltar*, better, more excellent.
 P افطار کردن *iftār kardan*, to break a fast.

- ▲ افعى *af'ay*, snake, viper.
 P افغان *afghān*, lamentation, alas!
 ▲ افك *ifk* (acc. of افك *ifk*), falsehood, lie.
 P افگندن *afgandan*, to throw, cast, throw down, upset; to strike, hit.
 ▲ افلاس *iflās*, insolvency, poverty, beggary.
 ▲ افواه *afwāh* (pl. of فوه *fūh*), mouths; rumour.
 ▲ افوز *afūz*, (that) I might get, gain, or triumph (aor. of the rt. فاز *fāza*, concave, and *wāw*).
 ▲ اقارب *akārīb* (pl. of قريب *karīb*), kinsmen, relations, relatives.
 ▲ اقليم *akālīm* (pl. of اقليم *iklīm*), climates, climes, regions.
 ▲ اقبال *ikbal*, advancement, good fortune, prosperity, felicity. اقبالهما *ikbalahumā*, the good fortune of them both.
 ▲ اقتدا *iktida*, taking as an example, making (one) an exemplar (كيدوة *kidwat* or *kudwat*).
 P اقتدا كردن *iktida kardan*, to imitate.
 ▲ اقدام *ikdām*, coming forward, advancing; attention, effort, diligence, promptitude, eagerness. P اقدام نمودن *ikdām namudan*, to advance, to approach.
 ▲ اقرار *ikrār*, confession, acknowledgment, avowal; assertion; acquiescence, favourable leaning.
 ▲ اقرب *akrab*, nearer, nearest.
 ▲ اقل *akall*, smaller, smallest, least.
 ▲ اقليم *iklīm*, region, country, climate, clime.
 ▲ از اقليمي باقليمي *iklīme ba iklīme*, one region. from one country to another country, from clime to clime.
 ▲ اكابر *akābir* (pl. of اكبر *akbar*), the rich, nobles, grandees, magnates.
 ▲ اكبر *akbar*, greater, larger; sorer, severer.
 ▲ اكتسبت *iktasabta*, thou hast acquired (8th form of كسب *kasaba*). ما ذا اكتسبت *mā zā iktasabta*, what hast thou gained?
 ▲ اكرام *ikrām*, respect, honour, observance.
 ▲ اكمل *akmal*, more or most perfect.
 ▲ اكُن *akun*, I am, I became, I may be (gezmate of اكُون *akūnu*, aor. of كان *kāna*, concave, and *wāw*, and governs the acc.).
 P اكنون *aknūn*, now, just now, at present.
 P آگاهي *āgāhi*, information, notice.
 P اگر *agar*, if; although.
 P اگرچه *agarohi*, although.
 P آگندن *āgandan*, to fill, cram, stuff.
 P آگنده *āganda*, filled, crammed, stuffed.
 P آگنده پر *āganda-par*, stuffed with feathers.
 P آگهي *āgāhi*, information, intelligence, notice.
 آل *āl*, family, race, house, dynasty. آل داود *ālā dā'ūd*, O house of David! (the accusative serves for the vocative). آل و *wa ālāhi*, and (on) his family.
 ▲ ال *al*, the (Arabic article, always prefixed to the noun).
 ▲ الا *alā*, holla! ho!
 ▲ الا *allā* (for ان *an* la), that not (a particle that nasbates the aorist); as ألا تعبدوا *allā ta'budū*, that ye worship not. *Ilā* (for لا *lā* in la), if not, save, except, unless, but what.
 P الا لا تا *alā lā tā*, ho! beware that.
 ▲ الباب *albāb* (pl. of لب *lubb*), hearts, souls, minds.
 ▲ آله *alat*, tool; organ (of generation).
 ▲ التّجاء *iltijā*, fleeing for refuge; entreaty, request, petition. P التجا بردن *iltijā burdan*, to seek refuge.
 ▲ التّفات *iltifāt*, attention, regard, courtesy, respect; heed, notice.
 ▲ P التّفاتي *iltifāte*, a regard, a look.
 ▲ التي *allatī* (fem. of الذي *allatī*), who, which.
 ▲ الحان *alhān* (pl. of لحن *lahn*), notes, sounds, modulations, tones, tunes.
 ▲ الحمد *al hamd*, praise. الحمد لله *al hamdu li'llāh*, praise be to God (commencement of the opening chapter of the Kur'ān). الحمد *al hamdi*, one such ejaculation, or chapter.
 ▲ الذي *allatī*, who, he who or he whom.
 ▲ الزام *ilzām*, forcing; obliging; confutation; keeping close (equivalent to لزام *lizām* or ملازمة *mulāzamat*).
 ▲ الطاف *altāf* (pl. of لطف *lutf*), benefits, favours, kindnesses.

أ الف *alif*, the letter ا. *alif bi ti* *alif* be
 te, a, b, c, the alphabet.

أ اللفة *alfat*, friendship, attachment, intimacy,
 familiarity.

أ القصه *al-kissa*, upon the whole, to sum up,
 to make short of the story.

أ الله *allah* (originally *al ilāh*) God. *Allāh*
 is used by all nations that profess Muham-
 madism, whatever language they speak. الله
allāh ta'āla', God most high.

أ اللهم *allahumma*, O God!

أ الماس *almas*, diamond.

أ ألوان *alwan* (pl. of لون *laun*), colours; sorts,
 various sorts, varieties.

أ الوداع *alwida'*, farewell! adieu!

ف ألودن *alūdan*, to stain, soil, defile, pollute.

ف ألود *alūda*, defiled, soiled, polluted; steeped.

ف ألوند *alwand*, name of a high mountain in
 Hamadān, eighty leagues from Isfahān.

أ ألويات *alwiyat* (pl. of لواء *liwā'*), flags, standards,
 ensigns, banners.

أ الله *ilāh*, God.

أ ف إلهي *ilāhi*, divine.

أ إني من *ila'*, to, towards, as far as; at. *ila'*
man, towards whom, towards him who.

أ إني إلهي *ilaiyi'*, to me, unto me.

أ إلك *ilaika*, towards thee.

أ إلكم *ilaikum*, to you, for you.

أ أليم *alim*, painful, excruciating.

أ إلهي *ilahi*, unto him.

أ أمّا *amma*, but.

ف أمّاج *amāj*, butt, mark for archers; bow-shot
 distance.

أ إمام *imām*, leader, high priest, Imaum.

أ أمان *amān*, safety, security.

أ أمانة *amānat*, rectitude, sincerity, faith, re-
 ligion.

أ أمة *ummat*, religion; sect, nation, people.

أ أمت *amut*, I die (gezmate of موت *amutu*,
 aor. of the rt. مات *māta*, concave و *wāw*).

أ امتناع *imtina'*, prohibition; refraining; ab-
 stinence.

أ أمثال *amthal* (pl. of مثل *mathal*), equals,
 fellows, likes, resemblances; fables, proverbs,
 aphorisms.

ف آمدست *amadast*, hath come (poetically for
 است *amada ast*).

ف آمدن *amadan*, to come.

ف آمده *amada*, come, arrived.

ف آمدي *amade*, would come, was in the habit
 of coming, used to come.

أ امر *amr*, command. *amr u nahy*,
 command and prohibition, ordering and for-
 bidding; absolute authority.

أ أمراء *umard* (pl. of أمير *amir*), commanders,
 princes, emirs.

أ امراد *amrad*, beardless and handsome.

ف امروز *imroz*, to-day, this day.

ف امشب *imshab*, to-night, this night.

أ امضا *imsa'*, transmitting, despatching, car-
 rying through, accomplishing.

أ امعان *im'ān*, advancing far into, penetrating.

أ امعان نظر *im'āni naur*, gazing, directing of
 vision, careful glance, mature consideration.

أ امكان *imkān*, possibility, power.

أ فاظّل إملاً *amla'u*, I fill (aor. of rt. ملأ *mā'a*).
fa aullu amla'u, then would I continue to fill.

أ إملاً *imla'*, filling up.

أ املاك *amlak* (pl. of ملك *mulk*), goods, pos-
 sessions, property.

أ امم *umam* (pl. of أمة *ummat*), peoples, nations,
 sects.

أ آمن *āmin*, protect thou, render secure (imp.
 of آمن *āmana*, 4th form of the rt. آمين *amina*).

أ أمواج *amwāj* (pl. of موج *mauj*), waves.

أ أموال *amwāl* (pl. of مال *māl*), monies, effects.

ف آموختن *amokhtan*, to learn; to teach.

أ أمور *umār* (pl. of امر *amr*), affairs, matters,
 things.

ف آمیختن *amokhtan*, to mix.

أ امید *umīd* or *umed*, *umīd* or *ummed*, hope,
 desire, expectation.

ف امیدوار *umīdwār*, hopeful; aspirant.

ف امیدواری *umēdwāri*, hopefulness, hope; thou
 art full of hope, thou hopest.

- ▲ امير *amir*, commander, leader, captain, governor, lord, prince. امير كبير *amiri kabir*, great lord, mighty prince.
- ▲ P امير زاد *amir-zāda*, prince's son, prince.
- ▲ P آميز *āmez* (in comp.), mixing; blended, mixed; replete.
- ▲ P آن *ān* (pl. آنان *ānān*), that, he.
- ▲ آن *an*, that (indeclinable particle).
- ▲ ان *in*, if. ان لم *in lam*, if not. ان لم اكن *in lam akun*, if I may not be.
- ▲ ان *anna*, that. Inna, truly, verily (a particle which nasbates the aorist, and requires the following noun to be in the accusative; as انكر الاصوات *inna ankara'l aswāt*, truly the most offensive of noises. It is also a convenient peg on which to hang the affixed pronouns, as انك *innaka*, truly thou.
- ▲ انا *ana*, I.
- ▲ انا *inā*, vase, vessel.
- ▲ انابة *inābat*, repentance.
- ▲ انار *anāra*, he illuminated (4th form of the rt. نار *nāra*, concave, and *wāw*, but used optatively, as انار الله *anāra 'llāhu*, may God illumine.)
- ▲ انام *anām*, men, mankind, mortals.
- ▲ آنان *ānān* (pl. of آن *ān*), they, those.
- ▲ آنانکه *ānānki*, they who.
- ▲ انبار *ambār*, magazine, stack, granary, garner.
- ▲ انباز *ambāz*, partner in trade.
- ▲ P انبازي *ambāzi*, partnership.
- ▲ انباك *ambāka*, he announced to thee, taught, told, informed thee (4th form of the rt. نبي).
- ▲ انبان *ambān*, soft sheep-skins (that of goats being called اديم *adīm*); leather; a wallet.
- ▲ انبت *ambata*, he caused to bring forth, grow, or vegetate (4th form of نبت).
- ▲ انبساط *imbisāt*, gladness, recreation, mirth, gaiety, pleasantry.
- ▲ انبوه *ambūh*, concourse, mob, crowd.
- ▲ P آن به *ān bih*, that (is) better.
- ▲ انبيا *ambiyā* (pl. of نبي *nabī*), prophets.
- ▲ انت *anta*, thou.
- ▲ انتساب *intasāba*, thou art related (8th form of the rt. نسب *nasaba*).
- ▲ انتظار *intizār*, expecting, watching, waiting, expectation.
- ▲ انتقام *intikām*, taking revenge, vengeance.
- ▲ آنجا *anjā*, that place, there.
- ▲ P انجام *anjām*, end, close; event, issue, conclusion.
- ▲ P انجامیدن *anjāmīdan*, to finish, terminate, end, result, issue.
- ▲ P انجمن *anjuman*, company, assembly; banquet.
- ▲ P انجيل *injil*, the Gospel.
- ▲ P آنچنان *anchunān*, such as that, in that manner, in such a way.
- ▲ P آنچنانکه *anchunānki*, exactly as, even as.
- ▲ P آنچه *ānohi*, that which, whatever.
- ▲ اند *and*, they are.
- ▲ P انداختن *andākhtan*, to throw, hurl, fling, cast, shoot, discharge, reject. بگردن انداختن *ba gardan andākhtan*, to cast headlong.
- ▲ P انداخته *andākhta*, cast, thrown; laid.
- ▲ P اندازه *andāza*, quantity, measure; symmetry, just measure, due proportion.
- ▲ P اندام *andām*, body; limb, member.
- ▲ P اندر *andar*, within, in, on, amidst. بشکر اندرش *ba shukr andarash*, in thanking Him.
- ▲ P اندران *andarān*, into it, therein.
- ▲ P اندرم *andaram*, I am in.
- ▲ P اندرون *andarān*, inner part, interior, inside, heart.
- ▲ P اندرین *andarīn* (for اندر این *andar īn*) in this.
- ▲ P اندک *andak*, little, few, small; trifling, trivial.
- ▲ P اندکی *andake*, a little, very little, mere trifle.
- ▲ P اندوختن *andoḵhtan*, to acquire, gain, pick up, collect, accumulate.
- ▲ P اندوخته *andoḵhta*, accumulated, collected, gained, amassed.
- ▲ P اندوه *andūh*, grief.
- ▲ P اندوه *andūh*, grief, sadness, trouble.
- ▲ P اندیشناک *andeshnāk*, anxious, in fear.
- ▲ P اندیشناک تر *andeshnāktar*, more afraid.
- ▲ P اندیشناک ترم *andeshnāktaram*, (I) am more apprehensive.

- P اندیشه *andesha*, thought, consideration, reflection; doubt, anxiety, fear, care, concern.
 P اندیشیدن *andeshidan*, to consider, reflect, think, care.
 P اندیشیده *andeshida*, thought, considered.
 P آنرا *anra*, to that one, to him.
 A انس *uns*, society, familiarity; habit.
 A انسان *insān*, man. انسان *al insān*, a man, the man.
 P آنست *anast*, is that.
 P آنستی *anaste*, that would be.
 A ان شاء الله *in shā'a 'llāh*, if it please God, God willing.
 A انصاف *insāf*, justice, equity.
 A انعام *in'ām*, benefaction, gratuity, largess, kindness, favour.
 A انفاس *anfās* (pl. of نفس *nafas*), spirits, breathings.
 A انفسکم *anfusukum*, your own souls.
 A اتک *annaka*, that thou. *Innaka*, certainly thou.
 A انکار *inkār*, denial, finding fault; disapprobation, dislike, aversion.
 A انکر *ankar*, more or most odious or offensive.
 P آنکس *ankas*, that person.
 P آنکه *an ki*, he who, him who, that which.
 P انگاریدن *angāridan* or انگاشتن *angāshtan*, to compute, reckon, suppose, deem.
 P آنگاه *an gāh*, that time, then; there. آنگاه *an gāh ki*, when.
 P انگشت *angusht*, finger.
 P انگشتی *angushtari*, a finger-ring.
 P آن گم کرده فرزند *an gum karda farzand*, that one who had lost (his) son, i.e., Jacob.
 P انگور *angūr*, grape.
 P آنکه *angah*, that time, then.
 P انگیزان *angekhtan*, to excite.
 P انگیزان *angekhta*, raised, excited.
 P انگیز *anges* (in comp.), exciting, stirring up.
 A ان لم *in lam*, if not (gezmatig particles).
 P آنم *ānam*, (I) am he, am that.
 A انوار *anwār* (pl. of نور *nūr*), lights, splendours.

- A انواع *anwāc* (pl. of نوع *nau'*), kinds, sorts, various kinds.
 P انوری *Anvart*, name of a celebrated Persian poet, who died A.H. 597, A.D. 1200.
 A آنه *innahu*, verily he (or it).
 P آنها *anhā* (pl. of آن *an*), those things.
 P آتی *anī*, such art thou, of it thou art.
 A آتی *innī*, of a truth I.
 A انیس *anis*, comrade, intimate friend, companion.
 A او *au*, or.
 P او *ū* (by some *o*), he, him, she, her, it.
 P آواز *āwās*, voice, sound, noise, shout, scream, cry; announcement, report.
 P آوازه *āwāza*, report, rumour, news.
 A آوان *āwān* (pl. of آن *an*), times, seasons.
 P اوباش *aubāsh*, profligate, dissolute, dissipated; riff-raff, canaille, rabble.
 A اوج *auj*, top, summit, zenith.
 P او خويشتن *ū khweshtan*, he himself.
 A اوڊا *awiddā* (pl. of وديد *wadīd*), friends, lovers. اوڊانه *awiddā-ihī*, of his friends.
 P اورا *ora*, him, her; to him, to her.
 A اوراد *aurād* (pl. of ورد *wird*), portions of the Kurān recited at different hours; daily rehearsals, devotions.
 A اوراق *aurāk* (pl. of ورق *warak*), leaves.
 P آورد *avarad*, he should bring (rt. آوردن).
 P آوردن *avardan*, to bring, fetch, adduce; to relate, report, allege; to bear, endure; to beget.
 P اوست *ust*, he is.
 P اوستاد *ustād*, master, teacher, pedagogue, instructor.
 A اوصاف *ausaf* (pl. of وصف *wasf*), qualities, praises.
 P افتادست *uftādest*, has befallen.
 P افتادن *uftādan*, to fall; stray; happen, occur.
 P افتاده *uftāda*, fallen; happened, occurred.
 A اوقات *aukāt* (pl. of وقت *wakt*), times, hours.
 A اول *auwal*, first, beginning; former; at first.
 A اولي *aulā*, nearer, worthier, fitter.
 A اولو الالباب *ālī 'l albab* (obl. of الالباب *ālā 'l albab*), the wise, intelligent, prudent.

ا P اولتر *aulatar*, nearer, better, more fit, suitable, proper or convenient; preferable.

ا اولئک *aulatika*, they, those.

ا اولين *auwain* (oblique pl. of اول *auwal*), first, former (or it may possibly be the Persian *bin* in affixed to the Arabic).

ا اوختن *awekhtan*, to hang, catch hold of, cling.

ا اوخته *awekhta*, hung, suspended.

ا اوئي *aw-i*, of it thou art.

ا آ *ah*, oh! ah! alas! a sigh.

ا آهستگي *ahistagi*, slowness, gentleness, lowness, softness of voice.

ا آهسته *ahista*, slowly, quietly, softly, gently.

ا آهک *ahak*, quick-lime, plaster, cement.
آهک تفته *ahaki tafta*, quick-lime.

ا اهل *ahl*, people, inhabitants, family; worthy.

ا اهل خرد *ahli khirad*, wise persons, men of understanding.

ا اهل دل *ahli dil*, pious, prudent, wise.

ا اهل زمین *ahli zamīn*, inhabitants of the earth.

ا اهل شناخت *ahli shinaht*, intelligent.

ا اهل صفا *ahli safa*, pure.

ا اهل طریقی *ahli tarik*, devotees.

ا اهل فضل *ahli faal*, men of excellence or of learning; virtuous.

ا اهلاً *ahlan*, heaven bless you! welcome!

ا اهله *ahluhu*, worthy of it. *bi ahlihi*, worthy of it, deserving thereof.

ا اهلیت *ahliyat*, worthiness, meetness; ability, capacity, skill.

ا اهمال *ihmal*, negligence, carelessness, inattention.

ا آهن *ahan*, iron.

ا آهنگ *ahang*, design, preparation, readiness; pitch, tune (of a musical instrument).

ا آهني *ahani*, made of iron, iron. *Ahane*, a piece of iron.

ا آهني *ahanin*, made of iron, iron.

ا آهني چنگال *ahanin-changal*, iron-clawed.

ا آهو *ahu*, stag, deer, buck.

ا آهوي *ahwa'*, I love. *ahwa'hu*, I love him (aor. of the rt. *haw'*, he loved, desired, or wished for).

ا آهي *aho*, one sigh.

ا اي *ai*, O! (*interj.*)

ا آیات *ayat* (pl. of آیه *ayat*), signs, miracles; verses of the Kurān.

ا ايادي *ayadi* (pl. of يد *yad*), hands; benefits, favours.

ا اياز *Iyaz*, name of a favourite of Sultān Mahmūd.

ا آیام *aiyam* (pl. of يوم *yaum*), days.

ا آیه *ayat* (pl. آیات *ayat*), verse of the Kurān; miracle.

ا ایتام *aitam* (pl. of یتیم *ya'im*), orphans.

ا ائثار *ithar*, presentation, offering; preferring, preference; bestowing of benefits.

ا ایجاز *ijaz*, abridging, epitomizing, compendium, abbreviation.

ا آید *aiyada*, may (God) aid or strengthen (2nd form of آد *ad*, concave *yi*).

ا آیدت *ayadat*, may come to thee, will be to thee. *ayadaash*, may come to him, will be to him (rt. آمدن *amadan*).

ا آیزد *izid*, God.

ا ایستادن *istadan*, to stand, stop, stay, continue, remain.

ا ایستاده *istada*, stood, standing.

ا ایشان *ishan*, they, them, these.

ا ایضاً *aisan*, also, likewise, moreover.

ا آیکه *ai ki*, alas! that.

ا ایم *em*, we have, we are.

ا ایمان *imān*, faith, belief.

ا ائمة *asimnat* (pl. of امام *imām*), high-priests, Imaums.

ا ایمن *aisan*, safe, secure, free, free from danger; void of care.

ا این *in*, this; these.

ا اینان *indan* (pl. of این *in*) these.

ا اینجا *inja*, this place, here.

ا اینرا *inra*, to this.

ا اینک *inak*, behold! lo!

ا آینه *ayina*, glass, mirror.

ا ایوان *aiwan* or *iwan* (pl. ایوانها *aiwandha*), hall, court, palace, vestibule, gallery, portico.

ا آئي *ai*, thou comest (rt. آمدن *amadan*).

- P آئين *a-in*, law, canon, rule.
 P آئينه *a-ina*, mirror, looking-glass.
 P آئينه دار *a-ina-dār*, mirror-holder (an attendant on the great in the East).
 P آئينه داري *a-ina-dāri*, office of mirror-holder.

ب

- P ب *ba*, to; at; with; by; in; for; according to. (It is sometimes pleonastic).
 A ب *bi*, by; with.
 P با *bā*, with, along with; to; possessed of; notwithstanding, in spite of.
 P با آن *bā ān ki*, notwithstanding that.
 A باب *bāb*, door; chapter. باب التوبة *bābu't taubat*, door of repentance.
 P باختن *bākhitan*, to play, sport; to lose at play.
 P با آخر *bā ākhir*, to an end.
 P با خشونت *bā khushanat*, with roughness.
 P باد *bād*, wind, breeze, gale; pride, haughtiness, conceit, arrogance. باد مخالف *bād mukhalif*, adverse wind, foul wind.
 P بادام *bādām*, almond.
 P بادپا *bād-pā*, fleet, swift (steed).
 P بادپای *bād-pā-s*, a fleet horse, a steed.
 P بادشاه *bādshāh*, king.
 P بادگرد *bād-gird*, whirlwind, tornado.
 P بادي *bāde*, a flatus in the bowels, a fart.
 A بادیه *bādiyat*, desert.
 P بار *bār*, load; fruit; time. بار خاطر *bār khātir*, distress or load of mind.
 P بار آوردن *bār āvardan*, to bear fruit.
 P بار دیگر *bārī digar*, another time, a second time.
 P باران *bārān*, rain, shower.
 P باربر *bār-bar*, burden-bearing; beast of burthen.
 P بار بردار *bār-bardār*, bearer of burthens; pregnant (female).
 P بار خدا *bārī khudā*, Great God!
 P بارگاه *bār-gah*, place of audience, royal court, palace.
 P باره *bāra*, twelve; battlements.
 P بارها *bār-hā* (pl. of بار), times, many times.

- A باری *bārī*, Creator. باری تعالیٰ *bārī ta'ālā'*, most high God.
 P باره *bāre*, a load, weight, burden; a turn, a time; once upon a time, one day; at least, at any rate. باره چند *bāre chand*, several times, sundry times.
 P باریدن *bārīdan*, to rain, to fall in showers.
 P باریده *bārīda*, rained.
 P باریک *bārīk*, fine, thin.
 P باریکتر *bārīktar*, thinner, finer.
 P باز *bās*, back again; on the other hand; afterwards; wide open, open, ajar.
 P باز *bās*, falcon.
 P بازار *bāzār* (pl. بازارها *bāzār-hā*), market, market-place, street with shops only.
 P سگت بازاری *bāzārī*, of the market. سگت بازاری *sagī bāzārī*, a street-cur.
 P باز آمدن *bās āmadan*, to come back, to return; to come up right in front.
 P باز آوردن *bās āvardan*, to bring back; to keep back.
 P باز پس دادن *bās pas*, restitution. باز پس دادن *bās pas dādan*, to give back, restore.
 P باز خریدن *bās kharīdan*, to buy back, to redeem, ransom.
 P باز دادن *bās dādan*, to give back, restore.
 P باز داشتن *bās dāshitan*, to keep back, detain, withhold, restrain.
 P بازرگان *bāzargān* (pl. بازرگانان *bāzargānān*), trader, merchant, trafficker.
 P بازرگانی *bāzargāne*, a certain merchant.
 P باز زدن *bās zadan*, to strike again; to hold back.
 P بازست *bāsast*, is open.
 P بازش *bāsash*, again him.
 P باز کردن *bās kardan*, to open, unfold, unravel; to draw back.
 P باز کشیدن *bās kashīdan*, to draw back.
 P باز گذاشتن *bās gusāshitan*, to leave, leave behind.
 P باز گردانیدن *bās gardānīdan*, to turn back, bring back.
 P باز گردیدن *bās gardīdan*, to turn back, return, revert.

- P باز گشتن *bāz gashtan*, to turn back, return, retreat, retire, withdraw.
- P باز گفتن *bāz guftan*, to reply.
- P باز ماندن *bāz ماندن*, to lag behind, to flag.
- P بازو *bāzū* (pl. بازوان *bāzuwān*), the arm from the shoulder to the elbow, upper arm.
- P بازی *bāzi*, play, romp, sport; pyrotechnics.
- P بازی کردن *bāzi kardan*, to make sport.
- P بازیچه *bāziḥa*, play, sport, pastime; trifle, frivolity.
- P بازیدن *bāzidan*, to play.
- A باس *ba-s*, power, strength; severity.
- A باسک *bāsik*, tall, lofty (palm-tree).
- P باش *bāsh*, be thou, stay, wait, have patience
- P باشد *bāshad*, it may be, must be, would be (rt. بودن *būdan*).
- A باطل *bāṭil*, vain, futile, idle, false, delusive.
- A باطن *bāṭin*, interior, inward, internal, inside; hidden. باطنی *bāṭini*, my interior.
- P باغ *bāgh*, garden.
- P باغبان *bāghbān*, gardener, vine-dresser.
- P بافندست *bāfandast* (for بافنده است *bāfanda ast*) is a weaver.
- P بافنده *bāfanda*, weaver.
- A باقی *bākī*, remaining, left; enduring, lasting, perpetual, permanent.
- P باک *bak*, fear; care, solicitude; harm.
- P با که *bā ki*, with whom.
- P بال *bāl*, arm; wing, pinion; stature.
- P بالا *bālā*, above, high; upper hand; summit, top; stature, height. بالا گرفتن *bālā giriftan*, to gain the ascendancy, get the upper hand.
- P بالاتر *bālatar*, higher.
- A بالبنان *bi'l banān*, with the tips of the fingers.
- P بالش *bālsh*, pillow, cushion.
- A بالغ *bāligh*, adult.
- A بالله *bi'llah*, by God, with God.
- P بالین *bālīn*, pillow, bolster, cushion. بالین تربت *bālīni turbat*, head of a tomb.
- P بام *bām*, terrace or flat roof of a house.
- P بامداد *bāmdād* (or بامدادان *bāmdādān*), at morn, in the morning.

- P بامنش *bā manash*, with me (and) him.
- A P بان *bān*, tamarisk-tree.
- P بانگ *bāng*, cry, noise, shout, clamour, peal, roll, thunder; call to prayer from the minaret.
- P برداشتن بانگ *bāng bardāshstan*, to call to prayer.
- P بانگ صبح *bāngi subh*, the morning summons to prayer, call to matins.
- P بانگ نماز *bāngi namāz*, summons to prayer.
- P A باوجود *bā wujūd*, with the existence of, through, notwithstanding.
- P باور کردن *bāwar kardan* (or باور داشتن *bāwar dāshstan*), to believe, credit.
- P با وی *bā wai*, with him, with her.
- A باهر *bāhir* (fem. باهرة *bāhīrat*), excellent, eminent, resplendent; open, plain, manifest, conspicuous.
- P باهم آمدن *bāham āmadan*, together, along with. باهم آمدان *bāham āmadan*, to fly in a passion.
- P باید *bāyad*, must be; he must, one ought; is proper, is requisite, is indispensable, beho- veth, is wanted. باید بود *bāyad būd*, one ought to be. بایدت *bāyadat*, dost thou need, wish, or want? must thou have? باید مرد *bāyad murd*, (he) must die, one must die.
- P بایستی *bāyisti*, would be proper or necessary, would suit.
- P ببر *bābar*, carry thou, carry off.
- P بت *but* (pl. بتان *butān*), idol.
- P بتر *battar* (for بدتر *badtar*), worse.
- P بت تراش *but-tarāsh*, carver of idols, sculptor.
- P بترس *batars*, be apprehensive (rt. ترسیدن).
- P بترند *battarand*, are worse.
- P بجا *bā jā*, in place, to place, towards. بجا آوردن *bā jā āvardan*, to bring into place, to perform, discharge.
- P بجان آمدن *bā jān āmadan*, heartily, sincerely. بجا آمدان *bā jān āmadan*, to be in imminent peril, to be at death's door, to be weary of life, to be tired to death. بجان پروردن *bā jān parwar-dan*, to cherish as one's life. بجان رنجیدن *bā jān ranjidan*, to be cut to the heart, vexed to the soul, deeply distressed. بجان برنجانند *bā jān baranjand*, are vexed to death, are sorely grieved.

P بجای آوردن *ba jāi āvardan*, to carry into effect, to accomplish, perform, fulfil.

P بجز *ba juz*, besides, save, except.

A بجمال *bi jamālīhi*, by his beauty.

P بچه *bacha*, infant, child; whelp, cub, the young of an animal. *Bi chi*, by what (means)? in what (way)? to what (use)?

P بچینم *ba chīnam*, I will pluck (rt. چیدن).

A بحث *bahth*, controversy, dispute, discussion.

P بحث کردن *bahth kardan*, to dispute.

A بحر *bahr*, sea.

PA حضور *ba husūr*, into the presence.

PA حقیقت *ba hakikat*, in truth, really.

PA حکم *ba hukmi*, by way of, in accordance with. P آنکه حکم *ba hukmi ānki*, in accordance with that which, because that, for the reason that, so that, to a degree that.

بحکم ضرورت *ba hukmi zarūrat*, by force of necessity. حکم عاریت *ba hukmi ʿāriyat*, by way of loan.

P بجل کردن *bihl kardan*, to absolve, pardon, forgive.

A بحور *buhūr* (pl. of بحر *bahr*), seas, oceans.

P بخت *bakht*, fortune.

P بخت برگشته *bakht-bar-gashta*, unfortunate.

P بختی *bukhtī*, a large, strong, hairy camel with two bunches, a Bactrian camel.

P بختیار *bakht-yār*, fortunate, fortune's favorite.

P بخش *baksh*, share, portion, lot.

P بخشای *bakshāi*, forgive thou.

P بخشایش *bakshāyish*, favour, forgiveness, grace.

P بخشاینده *bakshāyandagī*, liberality; forgiveness.

P بخشش *bakshish*, gift, gratuity.

P بخشندگی *bakshandagī*, liberality.

P بخشنده *bakshanda*, liberal.

P بخشودن *bakshūdan*, to take pity.

P بخشیدن *bakshīdan*, to bestow, grant, give, confer; make a present; to waive; to pardon, forgive.

A بخل *bukhl*, avarice, stinginess, parsimony, penuriousness.

P بخود بر *ba khoud bar*, upon thyself.

A بخیل *bakhil*, stingy, niggard, avaricious; miser.

A بخیلی *bakhili*, avarice, penuriousness, parsimony.

P بد *bad* (pl. بدان *badān*), bad, evil, wicked.

A بدا *bada'*, it appeared (a defective verb).

P بد اختر *bad-akhtar*, ill-starred, hapless.

P بد اخترتر *bad-akhtaratar*, more ill-starred, more unfortunate.

P بد اختری *bad-akhtare*, an unlucky wight.

P بدان *badān*, know thou (rt. دانستن *dānistan*).

P بدان *badān* (pl. of بد *bad*), bad persons.

P بدان *bidān* (for آن به *bi ān*), with that; for that purpose, or design; to that (person).

P بد اندیش *bad-andesh* (pl. بد اندیشان *bad-andeshān*), ill-wisher, malevolent, malignant.

P بد بخت *bad-bakht*, ill-fated, hapless, unlucky, unfortunate, wretched.

P بد بختی *bad-bakhti*, (thou) art unlucky.

P بدخشان *Badakhshān*, a country of central Asia, celebrated for its rubies.

P بد خوی *bad-khū*, bad-tempered.

A بدر *badr*, full moon.

P بدر *badar*, out, out of doors, without, forth.

P بدر آمدن *badar āmadan*, to come out.

P بدر رفتن *badar raftan*, to go out.

P بدرقه *badraka*, guide, escort (through a trackless desert).

P بدر کردن *badar kardan*, to expel, banish; to dispense, distribute.

P بد روزگار *bad-rozgār*, unfortunate; wicked.

P بد زندگانی *bad-zindagāni*, bad-lived.

P بد دست *bad ast*, is bad.

P بدست آوردن *ba dast āvardan*, to get possession, procure, secure, gain; to look out for.

P بدستم *ba dastam*, into my hand.

P بد سگال *bad-sigāl*, ill-surmiser, evil-thinker.

P بد فرجام *bad-farjām*, ending bad; malignant.

P بد کاری *bad-kārī*, evil-doing.

P بد گوهر *bad-gauhar*, of bad quality, coarse.

P بد گوی *bad-gū* or *go* (pl. بدگویان *bad-gūyān*) evil speaker.

- P *bad-guhar*, bad by nature, really bad.
 P *bad-mihr*, unkind.
 P *bad-mihri*, unkindness.
 A بدن *badan*, body.
 P بدو *badu*, to him, to her, to it.
 P *bi dih*, give thou pay (rt. دادن *dādan*).
 P *badī*, badness, vice, evil, harm, misery.
Bade, a bad man.
 A بدیع *badī*, wonderful, rare, marvellous, strange, foreign; prompt; original. AP بدیع جهان *badī-jahān*, wonder of the world.
 P بدین *badīn* (for این *ba īn*), to this, in this, with this (or these).
 P بدینها *badīnhā*, in these things.
 A بذر *bazr*, seed.
 A بذل *bawl*, gift, liberality, munificence, bestowment, distribution, profusion.
 P بذله *bawla* (pl. بذله *bawlahā*), joke, witticism.
 P بر *bar*, on, upon; up, above, over; by; according to; at, against.
 P بر *bar*, breast, bosom, chest; embrace; fruit.
 در بر کردن *dar bar kardan*, to clothe, invest.
 A بر *barr*, dry land, continent.
 P برابر *bar-ā-bar* (breast to breast), equal, parallel, on a level, on a par, opposite, over against. در برابر *dar barābar*, over against.
 P برادر *birādir* (pl. برادران *birādarān*), brother.
 P برادر خواندگی *birādir-khwāndagi*, profession of brotherly affection, calling one brother.
 P بر آمدن *bar āmadan*, to come up, ascend, arise; to emerge; to get on, succeed, prosper; to cope with successfully; to elapse.
 P بر آمیختن *bar āmekhtan*, to mix, mingle, commingle.
 P بر آمیخته *bar āmekhta*, mixed up.
 P بر آن *bar ān*, on that, upon that. بر آن شدن *bar ān shudan*, to agree to, will, wish, intend.
 P بر انداختن *bar andākhtan*, to throw down, throw away, fling about; to defeat.
 P بر انگختن *bar angekhtan*, to raise, stir up, excite.
 P بر آنم *bar ānam*, I obey.
 P بر آوردن *bar āvardan*, to bring up, raise; to

- tear up or out; to fetch (a breath), heave (a sigh); to complete, accomplish, perform, fulfil; to close up, fill, repair.
 P برای *birāyi*, for, because, for the sake.
 P بر آید *bar āyad*, may or can come out (rt. آمدن *bar āmadan*).
 P بر بر *bar bar*, on the breast.
 P بر بستن *bar bastan*, to pack up; to close, shut.
 P بر بسته *bar basta*, firm, fixed.
 P بر بط *barbut*, harp or lute.
 P بر بط سرای *barbut-sarāi*, harper, lutanist.
 P بر پا *bar pa*, raised, erect. بر پا داشتن *bar pa dāshtan*, to raise, establish, maintain.
 P برت *barat* (for بر تو *bar tū*), on thee.
 P بر تافتن *bar tāftan*, to twist, wring off; to turn away, avert.
 P بر تر *bartar*, higher.
 P بر تست *bar tust*, is on thee.
 A برج *burj*, bastion, tower, barbican.
 P بر جا *bar jā*, on the ground, prostrate; quiet, tranquil, steady.
 P بر جستن *bar jastan*, to start up, jump.
 P بر جهد *bar jahad*, leaps up.
 A برجی *burje*, a certain tower.
 P بر چیدن *bar chidan*, to gather up, to remove.
 P A بر حق *bar hakk*, true, just.
 P برخ *bar kh*, part, portion.
 P برخاست *bar khāst*, a rising up.
 P برخاستن *bar khāstan*, to rise, rise up, arise; to break up, cease, end.
 P بر خواندن *bar khwāndan*, to recite, repeat.
 P برخي *bar kha*, a little, bit, one part, portion.
 P بر خیز *bar khez*, rise, get up (rt. برخاستن *bar khāstan*).
 A برد *bard*, cold, chill.
 P برد *burd*, he carried away, he led.
 A برد *burd*, striped stuff. برد یمانی *burdī yamānī*, striped stuff of Yaman (Arabia Felix).
 P برداشتن *bar dāshtan*, to pick up, take up, to raise, hold up, lift, take off, remove, carry off; to sustain, bear.
 P بردیدن *bar dartan*, to split open, rip up, cleave asunder.

ف بردن *burdan*, to bear, carry; to conduct, lead; to bear away, remove, take away; to carry off, win; to support, suffer, endure; to prefer, lodge (a complaint); to throw away, lose, lower (one's character or dignity).

ف بردا *burda*, borne, borne away, carried off.

ف بر رفتن *bar raftan*, to go up, to climb.

ف بر سر *bar sar*, on or at the head, end, or point.

بر سرش *bar sarash*, at his or its head. بر سر نهاده *bar sar nihāda*, placed on the head, coiled, capped.

ف برسم *ba rasam*, I should arrive.

ف برف *barf*, snow.

ف برف آب *barf-āb*, snow-water, iced water.

ف برفت *baraft*, he (she or it) departed.

ف بر فروختن *bar furūkhtan* (or *furokhtan*), to kindle, light up.

ف بر فزودن *bar fusūdan*, to increase.

ف بر فشاندن *bar fshāndan*, to press, squeeze; to rap, tap; to snap (the fingers).

ا برق *bark*, lightning.

ف ا برقرار *bar karār*, in (one's) usual habit, or normal condition; firm, fixed.

ا برکات *barakāt* (pl. of برکه *barakat*), blessings.

ا برکه *birkat*, basin of a fountain. *Barakat*, blessing.

ف بر کشادن *bar kushādan*, to open; to remove, lighten.

ف بر کشودن *bar kushādan*, to open, unloose.

ف بر کشیدن *bar kashidan*, to extract, draw, unsheath.

ف بر کنندن *bar kandan*, to tear up, eradicate, uproot; to strip off.

ف بر کنده *bar kanda*, plucked out, picked off.

ف بر کندي *bar kande*, he would uproot.

ف برکی *baraki*, a species of high-crowned cap made of felt.

ف برگ *barg*, leaf; provisions for the way.

ف بر گذشتن *bar gusāshdan*, to walk over; to pass beyond; to extend.

ف برگردیدن *bar gardīdan*, to turn away from.

ف برگرفتن *bar giriftan*, to take up or off, pick up; to raise, to derive; to remove, take away, carry off, clear; to attain.

ف برگزیدن *bar gusīdan*, to choose, select.

ف برگسلانیدن *bar gusīlanīdan*, to snatch, wrench, break.

ف برگسلیدن *bar gusīdan*, to snap, tear up.

ف برگشتن *bar gashtan*, to turn, retreat, retire.

ف برگشته *bar gashta*, upset, overturned, inverted, turned upside down.

ف برگماشتن *bar gumāshdan*, to depute, appoint.

ف برم *baram*, I might (or would) bear (or bring) (rt. بردن *burdan*).

ف بر ما *bar mā*, on us.

ف بر می آید *bar mī āyad*, (it) comes out, it rises.

ف برنج *birinj*, rice.

ف برنجی *birinje*, one grain of rice.

ف بر نیارد *bar nayārad*, beareth not (rt. بر آوردن).

ف بر نیارم *bar nayāram*, I will not bring out.

ف بر نیامدن *bar nayāmadan*, not to happen, to fail (rt. بر آمدن *bar āmadan*).

ف بر او *barā* (for بر او *bar ū*), on him, her, or it. *Bi rav*, go (rt. رفتن *raftan*).

ف بر او بر *barā bar*, upon him.

ف بروت *burat*, whiskers, mustachios.

ف برومند *barāmānd*, fruit-bearing, fruitful, fructiferous.

ف برون *birān*, without, out, outside, forth.

ف بروی *bar vai*, on him, at him.

ف بره *bara* or *barra*, lamb.

ا برهان *burhān*, demonstration, conclusive proof, strong argument, conviction; clear judgment.

ف برهم زدن *barham zadan*, to strike together, slam, close hastily. دست برهم زدن *dast barham zadan*, to wring the hands.

ف برهنگی *barahnagi*, nakedness, nudity.

ف برهنه *barahna*, bare, naked, stripped; void.

ا بری *bari*, clear, quit, free, innocent; careless. ف بری داشتن *bari dāshdan*, to exempt.

ف بریان *biryān*, fried, broiled, parched. بریان ساختن *biryān sākhtan* (or کردن *kardan*), to fry, broil, grill, roast.

ف بریدن *burīdan*, to cut, cut off, amputate, separate the part; to prune.

- P بریدن *burridān*, to cut; to prune.
 P بریده *burīda*, cut; cut off, chopped off, amputated.
 P برین *barīn* (for براین *bar īn*), on this.
 A بزاز *baszās*, draper, mercer, clothier.
 P بزرجمهر *busurj-mīhr*, name of the prime minister of Nūshīravān, king of Persia.
 P بزرگ *busurg*, great, venerable, grand; grown up, arrived at years of discretion.
 P بزرگان *busurgān* (pl. of بزرگ *busurg*), ancestors; great men, superiors, grandees.
 P بزرگتر *busurgtar*, greater, grander.
 P بزرگ زاده *busurg-sāda*, high-born.
 P بزرگوار *busurgwār*, great.
 P بزرگوارى *busurgwārī*, greatness, excellence. *Busurgwāro*, a great man.
 P بزرگ همت *busurg-himmat*, high-minded.
 P بزرگ همت تر *busurg-himmattar*, higher-minded, more magnanimous or high-spirited.
 P بزرگى *busurgi*, greatness; adulthood, maturity, riper years, superiority in years. *Busurge*, a certain great man.
 P بزنى *ba zanī*, thou shouldst strike (rt. زدن).
 P بزه *baza*, sin, crime, guilt.
 P بس *bas*, many; enough; enough! sufficient! hold! no more! بس کردن *bas kardān*, to stop, leave off, give over.
 P بسا *basā*, many a, many a one.
 A بساط *basāt*, wide plain, extensive surface. *Bisāt*, bed, carpet, rug, anything spread.
 P بستان *bistān* or *bisīdān*, take thou (rt. ستاندن *sitāndan*). *Bustān*, garden.
 P بستر *bistar*, bed, cushion, pillow.
 P بستن *bastān*, to shut, close; to bind, tie, gird on, attach, fix; to form, frame. نعل بستن *naʿl bastān*, to fix a shoe.
 P بستند *ba sitand*, they take or accept.
 P بسته *bastā*, tied, bound, girt; shut, closed, fastened; stopped, hitched; locked; set, fixed, formed; fettered, shackled.
 P بسر آمدن *ba sar amādan*, to come to an end; to arrive at perfection, to excel. بسر شدن *ba sar shudan*, to come to an end.
 P بسر آوردن *ba sar āvardan*, to bring to an end.

- P بسر بردن *ba sar burdan*, to carry to an end, to finish; to agree, harmonize.
 P بسر شدن *ba sar shudan*, to be finished.
 A بسط *basata*, he spread, he diffused widely.
 A بسم *bism* (for باسم *bi ismī*), in the name of.
 P بسوي *ba sūyi*, in the direction of, towards.
 P بسي *base*, much, many; sufficient; many a one; many a day, often; a long while.
 P بسي نماند *base na mānad*, much remains not, it wants but little.
 P بسيار *bisayār*, much, many, numerous; great, often, oftentimes.
 P بسيار خسب *bisayār-khasp*, very sleepy, somnolent, drowsy.
 P بسيار خوار *bisayār-khwar*, great eater, glutton, gormandizer.
 P بسيارى *bisayārī*, abundance, large quantity, multitude.
 A بسط *basit*, wide spread, extended, level surface, superficial; simple.
 A بسيم *basīm*, affable, smiling.
 A بشارة *bashārat* or *bishārat*, good news, joyful tidings.
 A بشر *bashar*, man, mankind, mortals.
 A بشرة *basharat*, skin, surface-skin, outer cuticle, epidermis; outside.
 A بشرية *bashariyat*, human nature, humanity.
 P بشنودن *bishnav*, hear, hearken, listen (rt. شنودن).
 P بشوي *ba shuwi*, thou mayest wash.
 P بشويد *ba shuyad*, washes (rt. شستن *shustan*).
 A بصالح *bi ʿālīh*, as virtuous.
 A بصرة *Basrat*, city of Basrah in the Persian Gulf, usually written Bussorah.
 A بضاعة *bizāʿat*, capital or stock in trade, merchandize, goods; a share in a mercantile adventure or commercial enterprize.
 A بط *batt*, a duck.
 A بطاهر *bi tahirīn* (equivalent to طاهر *tāhiran*), clean, pure.
 A بطال *battāl*, idle, vain, false.
 A بطالة *batalat*, vanity, idleness, trifling talk, jesting.
 A بطش *batah*, power, authority, severity.
 A بطن *batn*, belly.

- A بطي *bati*, slow, tardy, sluggish.
 A طيبها *bi tibiha*, on account of their sweetness.
 A بعد *ba'd* (also P بعد از *ba'd az*), after.
 A بعد *bu'd*, distance. بعد المشرقين *bu'du 'l mashrikain*, distance of the tropics.
 P بعزت تر *ba 'izzattar*, in higher estimation, more precious.
 A P بعضي *ba'zo*, some, certain; a part, a portion.
 A بعلى *ba'li*, lord, master; husband.
 A بعلبك *ba'albakk*, Baalbec in Syria.
 A بعون *bi'aun*, by the aid of.
 A بعيد *ba'id*, distant, remote, far.
 A بغداد *Baghdād*, Baghdād, a city on the Tigris.
 P بخل *bagh*, arm-pit.
 A بغوا *baghaw*, they would be insolent, they had rebelled (rt. بغى *bagha'*).
 A بغى *baghy*, rebellion.
 A بغير *bi ghair*, without, except.
 A بقاء *bakā*, duration, permanence, continuance, perpetuity.
 A بقال *bakkāl*, green-grocer; grain-merchant; grocer.
 A P بقائي *bakā*, a duration, a permanence.
 A بقعة *buk'at*, region, dwelling-place, house, edifice; monastery.
 A بقية *bakīyat*, remainder, residue, rest.
 A P بقيتي *bakīyate*, some remains, a remnant.
 P بكار آمدن *bakār āmadan*, to be of use, serviceable or useful, to serve a purpose; to avail.
 A بكتاش *Buktāsh*, name of a certain athlete.
 A بكر *Bakr*, a man's name.
 P بكش *ba kash*, draw thou. *Bu kush*, kill, slay.
 P بكشاي *bukshai*, open thou (rt. كشودن).
 A بكم *bukm* (pl. of ابكم *abkam*), dumb.
 A بكماله *bikamālīhi*, by his perfection.
 P بگذار *bu guzār*, allow, give leave, suffer, permit.
 P بگفتا *bu guftā*, he (or she) said.
 P بگو *ba gū* (*ba go*, *bu gū* or *bu go*), say thou, speak.
 P بگوید *ba* or *bu gūyad*, says (rt. گفتن *guftan*).
 P بگیرد *ba girad*, seizes or will seize (rt. گرفتن).
 A بل *bal*, but, nay.

- A بلا *balā*, calamity, trouble, evil, misfortune, affliction; scourge.
 A بلاد *bilād* (pl. of بلدة *balḍat*), cities, countries, provinces; an inhabited country.
 A بلاغ *balāgh*, arrival; conveyance. ما علي *ma 'ala 'r rasūli 'llā 'l balāgh*, the prophet has only to deliver his message.
 A بلاغة *balāghat*, eloquence; puberty, adulthood.
 A بالائي *balā*, a calamity, trial or affliction.
 P بلبل *bulbul* (pl. بلبلان *bulbulān*) nightingale.
 P بلبلأ *bulbulā*, O nightingale!
 P بلخ *Balkh*, a city of Khurāsān (ancient Bactria).
 P بلخي *balkhi*, native of Balkh.
 A بلد *balad*, country. بلداه *baladahu*, his country.
 A بلدان *bulḍān* (pl. of بلدة *balḍat*), cities, towns.
 A بلدة *balḍat*, city, town.
 A بلذت تر *ba lizzattar*, with greater deliciousness, more delicate or luxurious.
 A بلغ *balagha*, he attained or reached.
 A بلغ *balligh*, cause to arrive; convey, communicate (imp. of بلغ *ballagha*, 2nd form of بلغ).
 P بلکه *balki*, but, moreover; nay.
 P بلند *baland* (or *buland*), high, lofty, tall, exalted.
 P بلند آواز *baland-awāz*, loud-voiced.
 P بلند بالا *baland-bālā*, tall of stature, high.
 P بلند بانگ *baland-bāng*, loud-sounding, noisy.
 P بلندي *bulandī*, height, elevation.
 A P بکوار *ballar* (or *billaur*), crystal.
 P بلورین *billaurīn* (or *ballūrīn*), made of crystal, crystalline.
 A بلوغ *bulūgh*, adulthood, puberty; maturity.
 P بلي *bale*, yes, true, certainly, indeed; well, right; but.
 A بلیة *bakīyat*, misfortune, sore trial; infliction.
 A بلیت *bukītu*, I am tried or afflicted (passive).
 A بلیغ *balligh*, great, vast; full, perfect; cogent, forcible; eloquent.
 A بما *bi mā*, with whatever; according to what.
 P بماند *ba mānad*, (he) will remain.
 P A بمثل *ba mathal*, for example.

- ▲ *bi misma'i*, in mine ear.
 ▲ *biman*, with whom? to whom? *بمنست* *ba manast*, is to me.
 P *ba mīr*, die (rt. *murdan*). *بمیرند* *ba mīrand*, they should die.
 ▲ *bin* (for *ibn*, when placed between two proper names), son.
 P *bun*, bottom, root, end. *سر و بن* *sar u bun*, head and tail, beginning and end.
 ▲ *binā*, with us.
 ▲ *binā*, building, edifice, fabric, structure.
 ▲ *binā bar* (built upon), because, on account of, by reason of.
 P *banāt* (pl. of *bin*), daughters. *بنات نبات* *banāti nabāt*, daughters of grass, i.e. tender herbage.
 P *bunā goṣh*, cavity of the ear, lower part of the ear.
 P *ba nām*, in the name.
 ▲ *banān*, finger, tips of fingers.
 P *band*, bond, confinement, captivity, imprisonment, durance; gyves, shackles, fetters; trap, snare; trick, artifice, sleight of hand, manœuvre in wrestling; imagination, idea, thought, scheme, hope, expectation; (imp. of *bastan*), fix thou, attach. *بند دست* *bandi dast*, handcuffs, manacles. *بند فرمودن* *band farmūdan*, to order into confinement, to send to jail, to imprison.
 P *bandagān* (pl. of *banda*), servants, slaves.
 P *bandagī*, service, servitude, slavery.
 P *bandan*, to bind.
 P *banda* (pl. *bandagān*), servant, slave; your humble servant, your slave.
 P *bandiyan* (pl. of *bandi*), prisoners.
 P *bi nih*, place thou, lay (rt. *niḥādan*).
 ▲ *bunaiya*, darling child (dim. of *banay* for *ibn*, son).
 P *bunyād*, foundation.
 ▲ *bani ādam* (sons of Adam), men.
 ▲ *bani amm*, nephews.
 P *bū*, smell, perfume, scent, odour, aroma.
 ▲ *bū* (for *abū*), father, parent, or author.

- bu 'l-ʿajab* (father of admiration), a wonderful thing.
 ▲ *baowāb* (P pl. *baowābān*) door-keeper, porter, warder.
 AP *ba wājibi*, suitable, merited.
 P *buwād*, may be, shall be, should be.
 P *būdan*, to be.
 P *būde*, he habitually was, he used to be; there would be.
 P *būriyā*, mat, coarse matting.
 P *būriyā-bāf*, weaver of mats, mat-maker.
 P *bostān* (place of perfume), flower-garden; garden in general.
 P *būsa*, kiss. *būsa dādan*, to give a kiss, to kiss.
 P *būsidan*, to kiss; to rot.
 P *bū kalamūn*, of various hues (as shot silk or the like); the chameleon; changeable, capricious, inconstant, variable.
 ▲ *būm*, owl.
 P *būm*, country, region, land, ground.
 P *ba vai*, to him.
 P *bū* (or *bo*), odour, scent. *بوی گل* *bū gul*, perfume of roses.
 P *būsidan*, to scent, diffuse perfume; to smell.
 P *ba* or *bi*, to, for; in; with; of (sometimes pleonastic).
 P *biḥ*, quince; good, excellent; better, best; preferable; well, cured, healed.
 ▲ *biḥi*, by, with, concerning, or about (him or it).
 P *bahā*, price, value.
 P *bahār* (pl. *bahārān*), spring.
 P *bahārī*, vernal.
 P *bi as*, better than.
 P *bahāna*, pretext, excuse, shift, subterfuge.
 P *bahāna-jū* (or *bahāna-jūy*), seeker of pretexts, shifty, shuffling.
 ▲ *bahāsim* (pl. of *bahīmat*), beasts, brutes.
 P *bihlar*, better.

- P بهتری *bihtare*, a better person.
 A بهجت *bahjat*, beauty; gladness.
 P بهرام *Bahrām*, name of several Persian kings.
 P بهرام گور *Bahrām Gor*, sixth of that name, a king of Persia, of the dynasty of the Sassanides, surnamed "Gor" from his fondness for chasing the wild ass.
 P بهرام گوری *bahrām gore*, a Bahrām gore.
 P بهست *bi hast*, is better.
 P بهشت *ba hasht*, in eight. *Bihišt*, paradise.
 بهشت اهل *ahli bihišt*, the blessed.
 P بهشتی *bihišti*, of paradise, paradisaical, celestial, heavenly.
 P بهشتی رو *bihišti-rā*, heavenly-faced.
 P بهم *baham*, together. بهم بر آمدن *baham bar amadan*, to be displeased, disgusted, enraged; to be distressed, discomposed; to rise in opposition or rebellion. بهم بر زدن *baham bar zadan*, to convulse. بهم برگردن *baham bar kardan*, to distress, displease, pain; to upset, overthrow.
 P بهم کشیده *baham kashida*, drawn together; knitted, frowning (brow).
 P بهمند *bahamand*, are together.
 P بهی *bihi*, quince-like. بهی گرد *bihi-gard*, quince-like dust, rough down on the face.
 P بهین *bihin*, best.
 P بی *bi*, without (prefixed to many words).
 A بی *bi*, with me, unto me.
 P بیا *biyā*, come thou (rt. آمدن *amadan*).
 P بیابان *biyābān*, desert, wilderness. بیابان قدس *biyābāni kuds*, the desert of Jerusalem.
 P بیابان نشین *biyābān-nishin*, sitter in the desert, scenite.
 P بیابد *bi yābad*, may obtain (rt. یافتن *yaftan*).
 P بی ابروی *bi abru-i*, dishonourable act.
 P بی اجل *bi ajal*, not reached the fatal hour.
 P بی اختیار *bi ikhtiyār*, without the will, without choice or self-control, unconscious.
 P بی ادب *bi adab* (pl. بی ادبان *bi adabān*), ill-mannered, unpolite, rude, uncourteous.
 P بیار *biyār*, bring thou (rt. آوردن *āvardan*).
 P بیارامید *biyārāmīd*, ceased (rt. آرامیدن).
 P بیاراید *biyārdyād*, should adorn (rt. آراستن).
 P بی آزار *bi āzār*, without pain or trouble, innoxious, harmless. بی آزارتر *bi āzārtar*, more harmless, more innoxious.
 P بیازارد *biyāzārad*, torments, vexes, harasses (rt. آزدن *āzardan*).
 P بیازاردن *biyāzārdan*, to afflict (rt. آزاردن).
 P بیازاریم *biyāzāriyam*, thou grieveest me.
 P بیازمائی *biyāzmāi*, prove, try (rt. آزمودن).
 P بیاسائی *biyāsāi*, thou wouldest rest (rt. آسودن).
 A بیاض *bayās*, note-book, blank book, commonplace book; fair copy, thing written out fair.
 P A بی اعتبار *bi i'tibār*, without estimation or consideration, disesteemed.
 P بیالاید *biyālayād*, taints (rt. آلودن *ālādan*).
 P بیاموز *biyāmoz*, learn thou (rt. آموختن).
 A بیان *bayān*, explanation, disclosure, exposition, illustration.
 P بی اندازه *bi andāza*, without measure.
 P بی انصاف *bi insāf*, without equity, unjust.
 P بی انصافی *bi insāfi*, injustice; partiality.
 P بی بر *bi bar*, without fruit, unfruitful.
 P بی برگ *bi barg*, leafless.
 P A بی بصر *bi basar*, without sight; senseless.
 P بی بهره *bi bahra*, without a portion, destitute, unfurnished; unprofitable, vain.
 A بیت *bait*, distich, couplet, verse; house. بیت المال *baitu 'l māl*, chamber of finance, treasury.
 P A بی تحاشا *bi tahāshā*, without ceremony, unceremoniously.
 P A بی تدبیر *bi tadbīr*, without deliberation; imprudent.
 A P بیتم *baitam* (for بیت من *baiti man*), my distich.
 P A بی تمیز *bi tamiz*, void of discernment, stupid, dullard (not so correct as the next).
 P A بی تمیز *bi tamyiz*, undiscerning, indiscriminating.
 P بی توشه *bi tosha*, without provisions, provisionless, unprovided.
 P A بی توفیق *bi tawfiq*, graceless.

- ▲ بیتها *baitha* (P pl. of ▲ بیت *baith*) verses.
 ▲ بیتي *baithi*, a verse.
 P یجان *biyan*, lifeless. یجان کردن *biyan kardan*, to deprive of life.
 P▲ بی جمالي *bi jamali*, want of beauty, uncomeliness, plainness.
 P▲ بی جواب *bi jawab*, unanswerable, irrefutable; without reply, having no answer.
 P بیچارگی *bičharagi*, helplessness.
 P بیچاره *bičhara* (pl. بیچارگان *bičhāragān*), without resource or remedy; helpless, remediless; in despair.
 P بی‌چون *bi chūn*, without equal, peerless; God.
 P▲ بی‌حاصل *bi hasil*, unprofitable.
 P▲ بی‌حد *bi hadd*, unlimited, beyond bounds or just limits.
 P▲ بی‌حرمت *bi hurmat*, disrespectful, uncivil, unceremonious, irreverent.
 P بی‌حرمتي *bi hurmati*, rudeness, incivility, discourtesy, disrespect, absence of ceremony.
 P▲ بی‌حساب *bi hisab*, incalculable, countless.
 P▲ بی‌حمیت *bi hamiyat*, spiritless.
 P بیخ *bikh*, root. بیخ کردن *bikh kardan*, to take root.
 P▲ بی‌خبر *bi khabar* (P pl. بی‌خبران *bi khabarān*), without information, unaware, unconscious; uninformed, ignorant, unmindful. بی‌خبری *bi khabari*, thou art ignorant. بی‌خبرانند *bi khabarānand*, they are ignorant.
 P بی‌خوابي *bi-khwābi*, sleeplessness, loss of sleep, want of sleep.
 P بی‌خود *bi khwud*, beside one's self.
 P بید *bed*, willow. بید مشک *bedi musk*, musk-willow.
 P بیدار *bidār*, awake; sober.
 P بیداري *bidāri*, state of being awake, waking, wakefulness, vigilance, want of sleep, absence of sleep, forbearance from sleep.
 P بی‌دانش *bi dānish*, ignorant; ignorance.
 P بی‌دانشي *bi dānishi*, foolish act, folly, indiscretion.
 P بی‌دریغ *bi diregh*, unsparing, ungrudging, unstinted, liberal.

- P بی‌دست *bi dast*, handless.
 P بیدق *bidak*, pawn at chess.
 P بی‌دل *bi dil*, without heart, out of heart; ignorant, silly.
 P بی‌دین *bi dīn*, irreligious, infidel.
 P بی‌دیني *bi dīni*, an infidel; a miscreant.
 P بی‌رسمي *bi rasmi*, irregularity, bad precedent.
 P▲ بی‌رضا *bi risa*, without satisfaction.
 P بی‌روزي *bi-rozi*, unaided by fortune, without luck, luckless, hapless, unlucky.
 P بیرون *birūn*, out, outside, without, abroad, beyond.
 P بی‌زر *bi zar*, without gold, moneyless.
 ▲ بی‌س *bisa*, flee! out upon!
 P بیست *bist*, twenty.
 P بی‌سرو پا *bi sar u pā*, without head or foot, poor, destitute of everything, wretched.
 P بی‌سرو پايي *bi sar u pā-i*, wretchedness, complete destitution.
 P بیش *besh*, greater, exceeding, more; any longer.
 P بیشتر *behtar*, more, more abundantly; for the most part; more intent.
 P بی‌شرمي *bi sharmi*, shamelessness, impudence.
 P بیش زور *besh-zor*, of great strength, very strong.
 P▲ بی‌شک *bi shakk*, without doubt, doubtless.
 P بی‌شمار *bi shumār*, innumerable, incalculable, untold.
 P بی‌شاه *bi sha*, desert, wild, uncultivated country; forest, wood. بی‌شاه *bishah*, a forest.
 ▲ بیضه *baizat*, egg.
 ▲ بیطار *bitār*, horse-doctor.
 P▲ بی‌طاقت *bi tākat*, without strength, weak.
 P بی‌طاقتي *bi tākati*, weakness, inability, want of power to support, incapacity of endurance, impatience.
 P بی‌طمع *bi tamc*, without longing or hankering, undesirous.
 ▲ بیع *baic*, selling, buying, commerce.
 P▲ بی‌عزي *bi izzati*, dishonour.

- P *bi gham*, unconcerned, without sorrow.
 بي غمي *bi ghāmī*, (thou) art unconcerned.
 P *bi fasīda*, useless, ineffectual, un-
 availing, fruitless, unprofitable.
 P *biyustād*, he fell (rt. افتادن).
 P *biyustād*, he falls (rt. افتادن *uftādan*).
 P *bi kadr*, without power or value,
 valueless.
 P *bi karār*, restless, fidgetty.
 P *bi kiyās*, without measure or number;
 incalculable; immense, incomprehensible,
 inconceivable; untold.
 P *ba yakbār*, all at once.
 P *bi kafāh*, shoeless, discalceated.
 P *bi kafshī*, lack of shoes, shoelessness.
 P *bigāna* (pl. بیگانگان *bigānagān*), foreign,
 strange, alien.
 P *bi gāh*, out of season.
 P *bi girān*, inestimable, great, large,
 immense, excessive.
 P *bi gumān*, without doubt, assuredly.
 P *bi gumāh*, guiltless, innocent.
 P *bi gumāho*, an innocent person.
 P *bił*, shovel, spade; pickaxe.
 P *Basilkān*, name of a city in Armenia
 Major, near the ports of the Caspian Sea.
 P *biīm*, dread, fear; danger.
 P *biīmār*, sick.
 P *bi muhābā*, without respect, un-
 ceremoniously.
 P *bi murūwat*, unfeeling, unkind,
 inhuman.
 P *bi maghs*, without kernel, marrowless.
 P *bain*, desert. *Baina*, between, betwixt.
 P *bin*, behold (imp. of دیدن *didan*).
 P *binā*, seeing, possessed of vision.
 P *binād*, sees, seeth (rt. دیدن *didan*).
 P *biyandākhī*, he overthrew, he
 upset (rt. انداختن *andākhtan*).
 P *biyandesh*, reflect, consider (rt.
 اندیشیدن).

- P *binash*, behold (of) him (her or it).
Binish, sight, vision.
 P *bi nishān*, without sign, mark, or
 trace; inscrutable.
 P *bi-nasir*, matchless, unequalled, peer-
 less, unmatched.
 P *bainaka*, betwixt thee, between thee.
 P *binam*, I see (rt. دیدن *didan*).
 P *bi namās*, prayerless.
 P *bi namāse*, a prayerless fellow.
 P *bi nawā*, without food or victuals, indigent.
 P *bi nawā-i*, indigence, indigency,
 want of food, fasting, destitution.
 P *bainī*, between me, betwixt me.
 P *binī*, the nose; thou shalt or mayest
 see; thou seest (rt. دیدن *didan*).
 نمی بینی *namī binī*, thou seest not; seest thou not?
 P *baina yadai ba-ghā*, in the
 presence of her lord.
 P *bain yadāshī*, in his presence.
 P *binīyam*, thou seest me.
 P *bi wafā-i*, want of payment, failure
 in performance; faithlessness, ingratitude.
 P *bi wakt*, unseasonable.
 P *biwa*, widow.
 P *biwa-xan*, widow woman.
 P *bi hunar* (pl. بی هنران *bi hunarān*),
 stupid, unintelligent, unskilful, inapt;
 devoid of merit, worthless; graceless, ungodly.
 P *bi hangām*, unseasonable.
 P *bi hūda* (or بیهوده *bihūda*), absurd, vain,
 nonsensical, senseless, useless.

پ

- P *pā*, foot, leg; base, foundation; power,
 ability, strength.
 P *pādāsh*, retribution, requital, retalia-
 tion, reprisal.
 P *pādshāh* (pl. پادشاهان *pādshāhān*),
 king, monarch, emperor.
 P *pādshāh-zāda*, king's son, prince.
 P *pādshāhi*, condition of a king,

- royalty, kingly rank, dignity or office.
 پادشاهی کردن *pādshāhi kardan*, to act the king; to reign, rule, govern.
- پادشاهی *pādshāhe*, a certain king.
- پار *pār*, over, across.
- پارس *Pārs*, Persia.
- پارسا *pārā* (pl. پارسایان *pārsāyān*), abstemious, pure, holy; devotee, ascetic.
- پارسا زاده *pārā-sāda*, saint's son.
- پارسائی *pārsāi*, purity; holiness; asceticism.
Pārsāe, a certain devotee, a pure, holy man.
- پارسی *Pārsi*, Persian.
- پاره *pāra*, torn to pieces, in rags.
- پاره پاره *pāra pāra*, patch upon patch.
- پاره دوز *pāra-doz*, patcher, botcher.
- پارینه *pārīna*, ancient; elapsed, past.
- پاس *pās*, watch, guard, defence; regard, consideration. پاس خاطر *pās khātir*, attention to wishes or wants.
- پاسبان *pāsbān*, watchman; shepherd.
- پاسخاطر *pās khātir*, attention to wishes; for the sake of, in deference to.
- پاسی *pāse*, one watch, a single watch.
- پاشیدن *pāshīdan*, to sprinkle, strew, scatter.
- پاشیده *pāshīda*, strewed, scattered.
- پاک *pāk*, pure, clean, cleansed, bright; free.
 پاک کردن *pāk kardan*, to make clean, to cleanse, to clear, to free, to winnow.
- پاکباز *pāk-bāz*, sporting harmlessly; honourable lover.
- پاک بردن *pāk burdan*, to carry clean off.
- پاک دامن *pāk-dāman*, pure-skirted, one who keeps his garments clean and pure.
- پاک رو *pāk-rav*, upright in conduct.
- پاک سوختن *pāk sokhtan*, to consume utterly, to burn clean up.
- پاک نفس *pāk-nafs*, pure-souled.
- پاکیزه *pākīza*, pure, chaste; cleanly, neat.
- پاکیزه روی *pākīza-rūi*, clear-faced.
- پالهنک *pālhang*, bridle, halter.
- پانزده *pānsdah*, fifteen. پانزده سالگی *pānsdah-sālagi*, the age of fifteen years.
- پای *pāi*, foot, leg; foundation; stand, pedestal; basement. پایت *pāyat*, thy foot. پایش *pāyash*, his (her or its) foot. پایم *pāyam*, my foot. از پای افتادن *az pāi uftādan*, to break down on the road. از پای در آمدن *az pāi dar āmadan*, to slip, trip, tumble, fall. در پای ما *dar pāyi mā*, in our wake. پای داشتن *pāi dāshtan*, to hold one's footing. پای گرفتن *pāi giriftan*, to obtain a footing, to take root.
- پایان *pāyān*, end, extremity, close.
- پای بند *pāi-band*, foot-bound, tied by the leg. پای بندیم *pāi-bandem*, we are tied by the leg.
- پایپوش *pāi-posh*, (foot-cover) shoe.
- پای پوشی *pāi-poshi*, covering for the feet.
- پایدار *pāi-dār*, firm, fixed, stable, permanent, lasting, enduring.
- پایگاه *pāi-gāh*, dignity, rank; office, post; step.
- پایمال *pāi-māl*, trodden under foot; ruined; vile.
- پاینده *pāyanda*, firm, perpetual, permanent, lasting, durable.
- پایه *pāya*, rank, grade, dignity; step, degree, point, promotion.
- پائی *pāe*, a leg.
- پائیدن *pā-īdan*, to stand still or firm; to halt, hesitate; to last, endure.
- پختن *pukhtan*, to cook, boil; to concoct, imagine, entertain an idea, conceit, or notion.
- پخته *pukhta*, cooked, boiled; matured, ripe; rich in experience.
- پدر *pidar*, father. پدرت *pidarat*, thy father.
- پدرود *padrud*, farewell, adieu.
- پدید *padīd*, clear, evident, plain, manifest, public. پدید آمدن *padīd āmadan*, to appear, become manifest.
- پذیر *pasir*, accept thou.
- پذیرفتن *pasiruftan*, to accept, receive, submit to, consent; to experience, undergo.
- پر *par* (or *par*), feather, wing. *Pur*, full, filled, crammed, glutted, satisfied; much.

- P پراگنده *parāganda*, scattered; disturbed, unquiet, restless, uneasy, distressed; ruined.
 P پراگنده دل *parāganda-dil*, heart-wounded, confused in mind, bewildered, distracted.
 P پراگنده روزي *parāganda-rozi*, disordered in one's circumstances; one whose worldly affairs are in confusion.
 P پرتو *partav*, ray, light, beam of sun or moon.
 P پرتوي *partave*, a ray, a single or solitary ray.
 P پر حذر *pur-hazar*, full of caution, heedful; ware, wary, cautious.
 P پرخاش *purkhāsh*, battle, war, conflict, strife, brawl, quarrel.
 P پر خطر *pur-khatar*, full of peril, dangerous.
 P پرداخت *pardākht*, engagement, business, affair, dealing; attention.
 P پرداختن *pardākhtan*, to quit, leave, abandon; to execute, finish; to arrange, prepare, set in order; to have dealings; to wait upon, to mind, attend to, be attentively employed, closely and busily engaged, or taken up with.
 P پرداخته *pardākhta*, engaged, employed, occupied; attentive.
 P پردرد *pur-dard*, full of pain, painful.
 P پرده *parda*, veil, curtain; musical key or mode; or style of music. پرده الحان *parda-i alhān*, musical scale, gamut. پرده بيني *parda-i binī*, the cartilage that separates the nostrils; the septum of the nose. پرده شقاق *parda-i shahshak*, (melody of lovers), name of a certain musical mode. پرده هفت رنگ *parda-i haft rang*, veil of seven colours; worldly vanities.
 P پرده دار *parda-dār*, chamberlain.
 P پرستار *parastār* (pl. پرستاران *parastārān*), worshipper; servant, waiter, waiting-maid.
 P پرستنده *parastanda*, adoring; worshipper.
 P پرسد *pursad*, he (or she) should ask or inquire.
 P پرسش *pursish*, question, enquiry; condolence.
 P پرسیدم *pursidamash*, I asked him (or her).
 P پرسیدن *pursidan*, to ask, inquire, interrogate, question.
 P پرنیان *parniyān*, a kind of fine painted Chinese silk; any garment made of the same.
 P پروا *parwā*, care, concern, anxiety, thought, attention, heed.
 P پرواري *parwāri*, fattened, stall-fed. گاو پرواري *gāvi parwāri*, fattened ox.
 P پروانه *parwāna*, moth.
 P پروردگار *parvardagār*, the Deity (as nourisher and supporter of all).
 P پروردن *parvardan*, to rear, foster, cherish, nourish, bring up, pamper.
 P پرورده *parvarda*, brought up, nourished, reared, fostered, educated; foster-son.
 P پرورش *parvarish*, bringing up, rearing, patronage, support, sustentation, sustenance, maintenance. پرورش *parvarishat*, thy nourishment.
 P پرورنده *parvarinda*, cherisher, bringer up, fosterer, nourisher, trainer.
 P پروریدن *parvaridan*, to bring up, to train up, foster, cherish, nourish.
 P پروین *Parwin*, the Pleiades.
 P پرّه *parra*, side, border. پرّه بيني *parra-i binī*, the nostrils; the sides or walls of the nostrils.
 P پرهيز *parhez*, abstinent, temperate, chaste, continent; abstinence, continence, controul over the passions, sobriety. پرهيز کردن *parhez kardan*, to abstain, refrain.
 P پرهيزگار *parhezgār* (pl. پرهيزگاران *parhezgārān*), sober, abstinent, chaste, temperate, abstemious, moderate, cautious, careful.
 P پرهيزگاري *parhezgārī*, chastity, temperance, continence, restraint, moderation.
 P پري *pari*, fairy, elf, fay.
 P پري *puri*, thou art full, filled, crammed.
 P پيکر *pari-paikar*, fairy-faced; beautiful, comely, handsome.
 P پریدن *paridan*, to fly, to flutter.
 P پري رخسار *pari-rukhshār*, fairy-cheeked.
 P پري رو *pari-rū* (pl. پري رويان *pari rūyān*), fairy-faced; handsome, comely.
 P پريشان *pareshān*, dispersed, scattered; discursive, roving; confounded, confused; incohe-

- rent, desultory, rambling, random, hair-brained, harum scarum; afflicted, sad.
- P پريشان حال *parashān-hāl*, distressed, ruined.
- P پريشان حالي *parashān-hālī*, a distressed, sad, and ruined state; distress, misery, perplexity, vexation, trouble.
- P پريشان روزگار *parashān-rozgār*, distressed in one's circumstances, ruined, broken, bankrupt.
- P پريشاني *parashāni*, distraction, dispersion, rout; distress, desolation; insaneness, vagary.
- P پرمردن *parhmurdan*, to fade, wither.
- P پرمرده *parhmurda*, withered, faded.
- P پس *pas*, behind, after; then; therefore, consequently; hence, afterwards; the rear.
- P پست *past*, low, short, dwarfish. *Pasat*, behind thee, after thee.
- P پسته *pista*, pistachio-nut.
- P پسر *pisar* (pl. پسران *pisarān*), son, lad, boy.
- P پسري *pisare*, a boy, a lad, a son.
- P پسند آمدن *pasand amadan*, to be pleasing, acceptable, approved, reasonable.
- P پسندن *pasandan* or پسندیدن *pasandīdan*, to approve, applaud, commend.
- P پسندید *pasandīd*, he approved; approved.
- P پسندیده *pasandīda*, approved, applauded, commended; acceptable, grateful; warranted.
- P پسندیده تر *pasandīdata*, more approved.
- P پسيج *pasioh*, march, marching; preparation, preparative.
- P پسنيان *pasniyān*, followers, those who come after; the moderns.
- P پشت *pusht*, the back; support, prop, stay.
- P پشت دادن *pusht dādan*, to turn the back, to fly, to flee. پشت پا *pushtī pā*, instep.
- P پشته *pushta*, bundle, pack, load; faggot.
- P پشتي *pushti*, aid, help, succour.
- P پشتيبان *pushtibān*, supporter; prop, buttress.
- P پشم *pashm*, wool.
- P پشه *pasha* or پشه *pashsha*, gnat.
- P پشيز *pashiz*, any little piece of money, small change.
- P پشيمان *pashimān*, penitent, repentant.
- P پشيماني *pashimāni*, penitence, repentance.
- P پشيماني خوردن *pashimāni khowrdan*, to repent, to grieve, to be sorry.
- P پلاس *palās*, coarse woollen cloth, such as is worn by dervishes, sackcloth.
- P پلاس پوش *palās-posh*, clad in dervish's attire, dressed in the garb of a dervish.
- P پلاس پوشي *palās-poshi*, a being dressed in the garb of a dervish.
- P پلنگ *palang* (pl. پلنگان *palangān*), leopard.
- P پلنگ افگن *palang-afgan*, leopard-killing, overthrower of leopards.
- P پلنگي *palangi*, peculiar to, pertaining to a leopard; the nature or ferocity of a leopard.
- P پليد *palid*, filthy, dirty, impure, defiled.
- P پليدتر *palittar*, dirtier, more nasty, filthier.
- P پناه *panāh*, protection, defence, shelter.
- P پناهي *panāhe*, a shelter, a refuge.
- P پنبه *pamba* (or *pumba*), cotton.
- P پنبه دوز *pumba-doz*, carder of cotton.
- P پنج *panj*, five.
- P پنجاه *panjah*, fifty.
- P پنجم *panjum*, fifth.
- P پنجه *panja*, claw, talon; hand with the fingers expanded. پنجه در افگندن *panja dar afgandan* (or پنجه کردن *panja kardan*), to grapple, contend, strive.
- P پند *panā*, advice, warning, admonition, counsel.
- P پندار *pindār*, conceit; esteem, good opinion; suppose, imagine (imp. of پنداشتن).
- P پنداشتن *pindāshstan*, to think, consider, suppose, imagine, fancy; to esteem; to conceit.
- P پندي *pandē*, a bit of advice, hint, suggestion.
- P پنهان *pinhān*, secret, hidden, concealed, suppressed. پنهان شدن *pinhān shudan*, to be concealed.
- P پنير *panir*, cheese (for which the panther is said to have a predilection, or at least to be satisfied with a small piece or morsel thereof).
- P پنيري *paniro*, a cheese.
- P پوست *post* (pl. پوستها *postha*), skin, hide, rind, coat, peel, shell, slough (of a snake).

- پوست بر پوست *post bar post*, coat upon coat (like an onion).
- پوستین *postin*, fur cloak or garment, dress made of skins. *postin daridan* دریدن (or *dar postin uftādan* در پوستین افتادن or *raftan*), to speak ill of, to tell the faults, to slander.
- پوستین دوزی *postin-dozī*, business of one who makes garments of skins; trade of a furrier.
- پوستینی *postini*, made of fur, fur-wrought.
- پوشیدن *poshīdan*, to cover, hide, conceal, mask; to wear, put on; to dress, clothe.
- پوشیده *poshīda*, hidden, concealed; covered, clothed, clad.
- پولاد *pulād*, steel.
- پولاد بازو *pulād-bāzā*, steel-armed, i.e. having an arm of steel; brawny, sinewy.
- پویان *pūyān*, running.
- پوئیدن *pūīdan*, to run.
- پهلوی *pahlā*, the side under the short ribs.
- پی *pai*, heel; footstep, track, trace; muscle, nerve; after, in pursuit of. *as pai: mā*, at our heels, after us.
- پیایی *pai-i-pai*, step by step, successively.
- پیاده *piyāda* (pl. *piyādagān*), foot-passenger, pedestrian; pawn at chess.
- پیاز *piyās*, onion.
- پیام *payām*, news, message, errand.
- پیچ *pech*, turn, twist.
- پیچانیدن *pechānīdan*, to twist; to turn away, withdraw.
- پیچ پیچ *pech pech*, twisting and coiling.
- پیچیدن *pechīdan*, to coil, wind, twist, writhe, bend; avert, turn away; to roll, to rumble (as the bowels).
- پیدا *paidā*, produced, created; plain, distinct, evident, manifest.
- پیر *pir* (pl. *pirān*), old, aged; holy man, saint; spiritual guide, prior, abbot. *پیر طریقت* *piri tarikāt*, spiritual guide, superior of a religious order or community.
- پیراستن *perāstan*, to adorn, patch up.
- پیرامن *pirāman*, and *پیرامون* *pirāmūn*, about, around, round about, environs, skirt.
- پیرانه *pirāna*, like or worthy of an old man.
- پیراهن *pirāhan*, loose vest, tunic, shirt.
- پیرایه *perāya*, ornament, decoration.
- پیرزن *pir-zan*, old woman.
- پیرزنی *pir-zane*, a certain old woman.
- پیر مرد *pir-mard*, old man.
- پیروز *piroz*, victorious; prosperous; favoured by fortune and opportunity.
- پیره زن *pira zan*, old woman.
- پیرهن *pirāhan*, shirt, shift, smock; tunic.
- پیری *piri*, old age, decrepitude.
- پیری *pire*, an old man.
- پیش *pesh*, before, in front of, in the van; in the presence of, to. *Payash*, at the heels of him or her, after it.
- پیش آوردن *pesh ārdan*, take (imp. of *pesh āvardan*).
- پیش ازین *pesh az in*, before this, heretofore.
- پیش آمدن *pesh āmadan*, to come before, meet; to occur, to happen.
- پیشانی *peshāni*, forehead, skull.
- پیشست *peshat*, before thee, in thy presence.
- پیشتر *peshatar*, before, foremost.
- پیش رفتن *pesh raftan*, to go a-head; to succeed.
- پیشرو *pesh-rav*, leader, captain.
- پیش گرفتن *pesh giriftan*, to propose to one's-self, to adopt, embrace.
- پیش گیر *pesh gir* (imp. of *pesh giriftan*), take, select, pick, choose.
- پیشه *pesha*, business, craft, trade, habit.
- پیشه ور *peshawar*, artificer, craftsman.
- پیشین *peshin*, primitive, preceding, former.
- پیشینیان *peshiniyān*, those gone before, they of primitive times, the ancients.
- پیغام *paighām* (or *paigham*), message.
- پیغمبر *paighām-bar* (pl. *paighām-barān*), messenger, prophet.
- پیک *paik*, courier, messenger.
- پیکار *paikār*, battle, conflict, contest.
- پیکان *paikān*, javelin, dart, spear.

- پیل *pil* (pl. پیلان *pīlān*), elephant. پیل مست *pīlī mast*, furious elephant, elephant in rut.
 پیلان *pīlān* (pl. پیلانان *pīlānān*), elephant-keeper.
 پیلتن *pīl-tan* (elephant-bodied), big, huge, bulky, burly, gigantic.
 پیلور *pīlawar*, pedlar, huckster.
 پیله *pīla*, cocoon of the silkworm.
 پیمان *paimān*, promise, treaty, covenant.
 پیمانہ *paimāna*, measure either for wet or dry goods; cup, goblet, bowl.
 پیامبر *payam-bar*, messenger, prophet.
 پیامبر زادگی *payambar-sādagi*, birth or descent from a prophet.
 پیوستن *paivastan*, to join, unite, associate intimately.
 پیوستہ *paivasta*, joined, united; constantly, habitually, uninterruptedly.
 پیوند *paivand*, kindred, relation, connexion; conjunction, joint, articulation.

ت

- ت *at*, of thee; to thee.
 تا *tā*, until; in order that, so that; as soon as, as much as; so long as, as long as; ere; lo! behold! beware! have a care!
 تاب *tāb*, heat, warmth, lustre; power.
 تابان *tābān*, lustrous, bright, shining, dazzling.
 تابستان *tābistān*, summer.
 تابدار *tāb-dār*, bright, shining, glossy.
 تاتار *Tūtār*, Tartars, Tartary.
 تأثیر *ta-thīr*, influencing, impressing, impressiveness, efficiency, efficacy.
 تاج *tāj*, crown, diadem, coronet.
 تاجدار *tāj-dār*, wearing a crown, crowned, diademed.
 تاجر *tājir*, merchant, trader.
 تاجری *tājire*, a merchant.
 تا چند *tā chand*, how far? how long?
 تاختن *tākhtan*, to attack, rush upon; to gallop, to walk fast; incursion, irruption.
 تأخیر *ta-khīr*, delay, postponement, reservation.

- تادیب *ta-dīb*, erudition, instruction; chastisement, correction, discipline.
 تاراج *tārāj*, plunder, devastation, destruction, waste, desolation; dissolution.
 تارک *tārak*, top, summit; crown of the head; point of a spear.
 تاریخ *ta-rīkh*, date, day of the month.
 تاریک *tārik*, dark, dull, cloudy.
 تاریک دل *tārik-dīl*, black-hearted; benighted, depraved.
 تاریکی *tāriki*, darkness.
 تازندہ *tāzanda*, galloping, cantering, prancing.
 تازه *tāza*, fresh, verdant, blooming, blushing.
 تازہ بہار *tāza-bahār*, fresh spring.
 تازہ رو *tāza-rū*, fresh-faced, smiling.
 تازی *tāzi*, Arab, Arabian, Arabic language.
 تازیانہ *tāziyāna*, scourge, lash; whipping, flogging, caning.
 تازیدن *tāzīdan*, to run.
 تأسف *ta-asuf*, grieving, regretting; grief, sadness, anguish, pain. تأسف خوردن *ta-asuf khourdan*, to grieve.
 تأسفاً *ta-asufan*, of grief, from vexation, sorrowfully (acc. case employed adverbially).
 تافتن *taftan*, to shine, sparkle; to spin, to twist, twirl; to turn away the face.
 تالک *tāk*, vine, tendril; clasp.
 تا کجا *tā kujā*, how far? to what extent?
 تا کی *tā kai*, how long? till when?
 تألیف *ta-līf*, composition, compilation.
 تأمل *ta-ammul*, reflection, meditation, consideration, thought.
 تاوان *tāwān*, mulot, fine, amercement.
 تا و یا *tā wai* or *vai* (for *تا او* *tā u*), until he.
 تاویل *ta-wīl*, explanation, interpretation, exposition, commentary.
 تأیید *ta-yīd*, aid, help, assistance.
 تبار *tabār*, family, tribe.
 تباہ *tabāh*, ruin, destruction; ruined; ruinous.
 تباہی *tabāhi*, ruin, wreck, perdition; wickedness, depravity, dissoluteness.
 تبدیل *tabdīl*, change, alteration, permutation.

- ▲ تبرک *tabarruk*, felicitation, benediction, congratulation; abundance, plenty.
- ▲ تبسم *tabassum*, smiling, smile.
- ▲ تب *tabah* (or تب for تباہ *tabah*), ruin. تب *tabah gashtan*, to become marred, to be spoiled.
- ▲ تتری *Tatari*, Tartary. کلاه تتری *kulahi tatari*, a Tartar cap such as is worn by men of distinction. *Tutare*, a Tartar.
- ▲ تاتیمات *tatimmat*, completion; appendix, supplement.
- ▲ تجارت *tijarat*, traffic, trade, commerce.
- ▲ تجاؤر *tajaur*, boldness, hardihood.
- ▲ تجربه *tajribat*, experiment, experience, proof, trial.
- ▲ تجرب *tajrib*, trial, testing, proof.
- ▲ تجسس *tajassus*, spying, watching, search, inquiry.
- ▲ تجلی *tajalli*, lustre, brightness, brilliancy. ▲P تجلی کردن *tajalli kardan*, to reveal, make clear or manifest.
- ▲ تجنب *tajannub*, avoidance. ▲P تجنب کردن *tajannub kardan*, to shun, eschew, avoid, refrain, desist.
- ▲ تحذیر *tahsir*, bidding beware, setting on one's guard; threatening, cautioning, warning.
- ▲ تحریر *tahrir*, manumission; writing correctly.
- ▲ تحریم *tahrimat*, rendering venerable or sacred; commencement of prayer.
- ▲ تحسبوا *tahsibū* (the gezimated form of تحسبون *tahsibūna*, aor. of حسب), ye will reckon. لا تحسبونی *la tahsibūni*, do not consider me.
- ▲ تحسین *tahsin*, commendation, applause, approbation, approval. ▲P تحسین کردن *tahsin kardan*, to applaud, approve, commend.
- ▲ تحصیل *tahsil*, collection, gain, acquisition.
- ▲ تحفة *tuhfat*, present, gift; rarity.
- ▲ تحقیق *tahkik*, investigation; truth, certainty. اهل تحقیق *ahli tahkik*, divines, doctors of divinity.
- ▲ حکم *tahakkum*, commanding, ruling; dominion, rule, authority.
- ▲ تحمل *tahammul*, bearing, carrying a load;

supporting, bearing with; patience, endurance, forbearance.

- ▲ تحية *tahiyat* (pl. تحیات *tahiyāt*), congratulation, felicitation.
- ▲ تحیر *tahaiyur*, astonishment, amazement, bewilderment, confusion.
- ▲ تخت *takht*, throne.
- ▲ تخلص *takhliṣ*, release, deliverance, rescue, salvation.
- ▲ تخم *tukhm*, seed; fruit-stone; egg.
- ▲ تدارک *tadarruk*, reparation, making amends; precaution, preparation.
- ▲ تدبیر *tadbir*, deliberation, counsel, advice; arrangement, management, skill, prudence, shift, contrivance; controul, government.
- ▲ تدري *tadri* (gezimated form of تدري *tadri*, aor. of the defective verb دري *darī*, he knew), thou hast known, or knowest.
- ▲ تدري *tadri* (aor. of the verb دري *darī*), thou knowest, or knewest.
- ▲ تدریج *tadrij*, gradation.
- ▲ تذهیب *tazhib*, gilding.
- ▲ تر *tar*, wet, moist, fresh, green (also a particle which, added to an adjective, forms the comparative degree).
- ▲ ترا *tura*, thee; to thee; for thee.
- ▲ ترازو *tarāza*, balance, scales.
- ▲ ترانی *tarāni*, thou seest me (aor. of رأي *ra'a*, irregular, with the affixed pronoun).
- ▲ تربة *turbat*, grave, sepulchre, tomb.
- ▲ تربیة *tarbiyat*, instruction, discipline, tuition, education, training, bringing up.
- ▲ ترتیب *tartib*, arrangement; preparation, getting ready; composition.
- ▲ ترتیل *tartil*, reciting with a clear voice, chanting, intoning, intonation.
- ▲ ترجم *tarahhum*, commiseration.
- ▲ تردد *taraddud*, coming and going, continual movement to and fro; irresolution, hesitation, doubt, wavering.
- ▲ ترسا *tarāa*, infidel; pagan; christian.
- ▲ ترسان *tarāan*, fearing, dreading; afraid.
- ▲ ترسد *tarāad*, (he or she) fears, or should fear.
- ▲ ترسمت *tarāamat*, I fear thee.

- P ترسیدن *tarisidan*, to fear, be afraid, alarmed or apprehensive; to stand in awe.
- P ترش *tursh* or *turush*, sour, acid; crabbed; austere, rough, morose.
- P ترشرو *tursh-rū*, sour-faced.
- P ترش شیرین *turush-shirīn*, sour-sweet.
- P ترش طعم *turush-taʿm*, sour-flavoured, acid.
- P ترشی *turshī*, acidity, sourness.
- A ترقی *tarakkī*, rise, ascendant, promotion, improvement.
- P ترک *tark*, abandonment, forsaking, quitting, leaving, relinquishment, giving over, renunciation, neglect, dereliction; abdication.
- ترکی ادب *tarki adab*, rudeness, abandonment of due respect, breach of good manners.
- AP ترک جان *tarki-jān*, leave of life, farewell to life.
- ترک کردن *tark kardan*, to leave, quit, forsake.
- PA ترک *Turk* (pl. ترکان *turkān*), Turk.
- A ترکه *tarikāt*, bequest, legacy, leaving.
- P ترکستان *Turkistān*, Transoxiana.
- A ترنج *turunj*, citron; orange. (See the chapter of the Kurʾān entitled "Joseph.")
- A ترنم *tarannum*, singing, modulation, humming to one's-self.
- P تره *tarra*, green, pot-herb.
- A تریاق *tiryāk*, treacle of Baghdād, esteemed an antidote against poison.
- A ترید *turīdu*, thou desirest (aor. of اراد *arāda*, 4th form of راد *rād*, concave و *wāw*).
- A تزداد *tasdād*, thou wilt increase (gezmate of ازداد *azdādu*, aor. of ازداد *isdāda*, 8th form of the rt. زاد *zāda*, concave ی *yo*).
- A تسبیح *tasbīh*, celebration of the praises of God; chaplet of beads, rosary.
- AP تسبیح خوان *tasbīh-khwan*, a singer of the praises of God; one who tells his beads.
- P تست *tast*, or *tust*, thee it is, is thine.
- برتست *bar tust*, on thee (devolves).
- A تسرفوا *tuwriʿa*, commit excess (gezmate of تسرفوا *tuwriʿana*, aor. of اسرف *asrafa*, 4th form of the rt. سرف).
- A تسلی *tasallī*, consolation, solacing.

- A تسلیم *taslim*, delivery, surrender, consignment, submission, resignation; health, security. AP تسلیم کردن *taslim kardan*, to give up, resign, surrender.
- A تشبیه *tashbīh*, comparison, simile.
- A تشرک *tushrika*, nasbated aor. of اشرك *he* gave a partner, 4th form of the rt. شرك.
- A تشریف *tashrif*, ennobling, honouring, conferring honour; compliment.
- P تشنگی *tishnagi*, thirst, thirstiness.
- P تشنه *tishna* (pl. تشنگان *tishnagān*), thirsty.
- P تشویر *tashwir*, anguish, distress.
- A تشویش *tashwīsh*, bother, harass, confusion, alarm, disquietude.
- A تصانیف *tasānif* (pl. of تصنیف *tasnif*), literary compositions, books, works, writings.
- A تصدیق *tasdiq*, verifying, attesting; receiving as true, credence.
- A تصرف *tasarruf*, controul, power, grasp, disposal, use.
- A تصنع *tasannuʿ*, artifice, speciousness, dissimulation, display.
- A تصنیف *tasnif*, compiling, composing.
- A تصور *tasawwur*, imagination, fancy, idea, image. AP تصور کردن *tasawwur kardan*, to imagine, image, picture, portray.
- A تصوف *tasawwuf*, contemplation; Sūfism.
- A تضرع *tanarruʿ*, humbling of one's self, profound submission, earnest supplication or deprecation.
- A تطاول *tatawul*, oppression, usurpation, conquest; rudeness.
- A تطیر *tatir*, gezmate of تطیر *tatiru*, aor. of the rt. طار *tāra*, he flew or fled, concave ی *yo*.
- A تطلع *tatlaʿu*, riseth (aor. fem. of طلع *talaʿa*).
- A تطوع *tatawouʿ*, doing a good action gratis, supererogation. بتطوع *bi tatawouʿ*, voluntarily.
- A تطیب *tatību*, thou art sweet (aor. of the rt. طاب *tāba*, concave ی *yo*).
- A تعالیٰ *taʿālā*, he was exalted (3 pers. pret., 6th form of علا, often joined to the name of God in an optative sense, May He be exalted! and usually rendered adjectively, Most High).

- ▲ *ta'abbud*, worship, adoration, devotion.
 ▲ *ta'abuda* (gezmate or nasbate of *عبدون ta'abuduna*, aor. of *عبد abada*), ye worship.
 ▲ *ta'biyat*, arranging, exercising, inserting, fixing. ▲ *ta'bia shudan*, to be fixed.
 ▲ *ta'bir*, interpretation of dreams.
 ▲ *ta'ajjub*, astonishment, surprise.
 ▲ *ta'ajil*, haste, hurry, precipitation.
 ▲ *ta'addu*, thou ennumeratest (aor. of the verb *عد adda*).
 ▲ *ta'addi*, assault, hostile encroachment, hostility, violence, oppression.
 ▲ *ta'sib*, infliction of punishment, torment, torture.
 ▲ *ta'arrus*, finding fault, objecting; disapprobation, opposition, resistance, aversion, annoyance, exposure; presentation.
 ▲ *ta'ziyat*, condolence.
 ▲ *ta'assub*, partiality, tenacity, bigotry, obstinacy.
 ▲ *ta'at*, suspension, interruption; vacation, holiday.
 ▲ *ta'alluk*, attachment, dependence.
 ▲ *ta'allim*, teaching, instruction.
 ▲ *ta'annut*, reproach, taunt.
 ▲ *ta'ahhud*, minding, looking after, attending to, tending, taking care of; agreement, promise.
 ▲ *taghabun*, defrauding one another; vexation, peevishness, fretfulness, disappointment.
 ▲ *taghayur*, alteration, change.
 ▲ *tafakhur*, boasting, glorying.
 ▲ *tafarik* (pl. of *تفریق tafrik*), intervals, divisions; instalments.
 ▲ *tafawut*, difference, odds.
 ▲ *taftish*, inquiry, search, rummage.
 ▲ *tafahhus*, investigation, search.
 ▲ *tafarrij*, recreation, walking for amusement.
 ▲ *tafarrij-gah*, place for recreation, ambulatory.
 ▲ *tafrikat*, division, distribution; discord, disunion, dissension. P *tafrika kardan*, to distribute, separate.
 ▲ *tafakkud*, strict search, diligent inquiry.
 ▲ *tafakkur*, thinking, contemplation, thoughtfulness.
 ▲ *tafwiz*, confiding, making over, consignment, transference.
 ▲ *takasa* (originally *takasi*), exaction, dunning.
 ▲ *taka'ud*, backwardness, hanging back.
 ▲ *tukabbihu* (aor. of *كَبَّه kabbaha*, 2nd form of the rt. *كَبَّ*), thou detestest.
 ▲ *takaddasa*, he was sanctified (3rd pers. pret. 5th form of *تَدَس*); used optatively, May He be sanctified! and usually translated adjectively, Most Holy.
 ▲ *takdir*, decree, appointment, fate.
 ▲ *takarrub*, association, intimacy; propinquity, nearness, closeness. ▲ *takarrub namudan*, to approach, draw near.
 ▲ *takrir*, averring, averment, avowal, recital, statement.
 ▲ *taksir*, deficiency, fault, failure, shortcoming.
 ▲ *takulu*, she says (aor. of the rt. *قال kala*, concave و *waw*).
 ▲ *takwa'*, piety.
 ▲ *takwiyyat*, strengthening, invigoration, support.
 ▲ *takwim*, straightening; an attempt to make straight.
 P *tak*, gallop, course, heat.
 ▲ *takadul*, indolence, sluggishness.
 ▲ *takabbur*, arrogance, pride.
 ▲ *taksibu* thou mayest acquire (aor. of the rt. *كَسَب kasaba*, he gained).
 ▲ *takalluf*, ceremony; dissimulation, insincerity; extravagance, profuseness.
 ▲ *takallamu*, speak ye (imp. of 5th form of the verb *كَلَم*).
 ▲ *takiyat*, pillow; reliance, support, dependence. P *takiya sadan*, to lean.
 P *takiya sada*, reclined, reclining.

- P تگ *tag*, canter, gallop; course, heat.
 A تالطم *talātama*, (the water or wave) dashed (6th form of the verb *لطم*).
 A تالطم *talatum*, buffeting, dashing.
 A تلبیس *talbis*, fraud, trick, deceit, disguise.
 P تلخ *talkh*, bitter.
 P تلخ گفتار *talkh-guftār*, bitter in speech, satirical, reproachful.
 P تلخی *talkhi*, bitterness; bitter disappointment; thou art bitter.
 P تلخی چشیده *talkhi-chaashida*, tasted bitterness.
 A تالطف *talattuf*, kindness, courtesy, blandness, affability.
 A تلف *talaf*, consumption, squandering, waste, ruin, destruction. AP تلف شدن *talaf shudan*, to be lost, to perish.
 P تلف کرده *talaf karda*, wasted.
 A تلفیق *talfik*, sewing together; dressing, adorning.
 A تلمیذ *talmiz*, scholar, student, pupil, disciple.
 A تلون *talaucun*, changeableness, versatility.
 A تلی *tuliya* (pret. pass. of *تلا* *tala*'), it is read.
 A تم *tamma*, was (or is) completed. تم الكتاب *tamma 'l kitābu*, the book is finished.
 A تماشا *tamāshā* (originally *tamāshi*), spectacle, sight.
 A تمام *tamām*, complete, perfect; sufficient; concluded, ended; finish, end, completion.
 P به تمامی *ba tamāmī*, altogether, in toto.
 AP تمامتر *tamāmtar*, more complete.
 A تمتع *tamattu*, enjoyment.
 A تمر *tamr*, a date. التمر يانع والناظر غير مانع *at tamr yāni wa 'n nātar ghair māni*, the date ripe, and the keeper not preventing.
 A تمر *tamurru*, thou passest by (aor. of the rt. *مر* *marra*).
 A تمکین *tamkīn*, power, authority, dignity.
 A تملق *tamalluk*, fawning, flattery, blandishment, cringing.
 A تمنا *tamannā* (originally *tamanni*), wish, desire, longing for.
 A تمنن *tamnun* (gezmate of تمنن *tamnunnu*, aor. of من *manna*, he upbraided (or reproached) on account of benefits conferred).
 A تموز *tamūz*, Syrian month (July).
 A تمیز *tamiz*, judgment, discernment.
 A تمیل *tamih*, bends (fem. aor. of مال *māla*, concave ي *ya*, governed by خصون *ghusūn*).
 P تن *tan*, body, person, individual; bulk. تن دادن *tan dādan*, to engage, mix one's self, meddle; to yield, give in, surrender.
 P تن آسانی *tan-asāni*, ease of body, personal comfort or indulgence.
 A تناول *tandawul*, taking food, eating and drinking.
 A تنبيه *tambih*, warning, caution, admonition.
 P تن پرور *tan-parvar*, luxurious, voluptuous, pamperer of the body.
 P تن پروری *tan-parvārī*, pampering of the body, luxury, voluptuousness.
 A تنته *tantahi*, gezmate of تنته *tantahi*, thou desistest, aor. of انتهي *antahi*, 8th form of نهی *nehi*.
 P تند *tund*, hasty, violent, impetuous; stern, severe, austere.
 P تند خوي *tund-kha*, violent-tempered.
 P تند خوئی *tund-khū-i*, violence of temper, vehemence of disposition.
 P تندرست *tan-durust*, healthy, hale, sound, well, in rude and robust health.
 P تندرستی *tan-durusti*, soundness of body, health, healthiness.
 P تندی *tundi*, greatness, bulkiness; height; hastiness, haste, impetuosity, vehemence, impetuosity.
 A تنزیل *tanzil*, revelation; the Kurān.
 A تنشأ *tansha'u* (3 per. sin. fem. aor. of نشأ), shoots, or may shoot upwards.
 A تنعم *tanā'um*, happiness, luxurious enjoyment.
 P تنک *tunuk*, shallow.
 P تنگ *tang*, strait, narrow, tight; pained, anguished, distressed; insatiate, avaricious; vexation, affliction, annoyance.
 P تنگ آب *tang-āb*, shallow.

- P تنگ چشم *tang-chashm*, (narrow-eyed), covetous, insatiable, greedy, insatiate.
- P تنگ دست *tang-dast* (pl. تنگستان *tang-dastān*), poor, indigent, necessitous, distressed.
- P تنگ دستی *tang-dasti*, penury, indigence, straits, poverty.
- P تنگ دل *tang-dil*, sad, melancholy, dumpish, vexed at heart, grieved.
- P تنگ روزی *tang-rozi*, pinched for food, straitened for daily bread.
- P تنگی *tangi*, distress, straits.
- ▲ تنور *tannūr*, oven.
- P تنها *tanha* (pl. of تن *tan*), bodies; alone, by one's self.
- P تنهایی *tanhāi*, solitude, retirement, loneliness.
- P تنی چند *tane chand*, several persons, some individuals.
- P تو *tū*, thou; of thee, thy.
- ▲ توابع *tawābiʿ* (pl. of تابع *tābiʿ*), followers, dependents; effects, results, consequences.
- ▲ تواضع *tawāʿuʿ*, humility, self-abasement, submission; politeness.
- ▲ توأم *tuwām* (P pl. توآمان *tuwāmān*), twin.
- P توان *tuwān*, it is possible; one may or can.
- توان رست *tuwān rast*, one may escape.
- توان گفت *tuwān guft*, one may say, it may be said or spoken, it can be said.
- P توانا *tuwānā*, powerful, strong, able, stalwart.
- P توانائی *tuwānāi*, power, ability, strength.
- P تواند *tuwānād*, it is possible, one may, one can.
- P توانستن *tuwānistān*, to be strong, powerful; to be able; to obtain the mastery.
- P توانگر *tuwāngar* (pl. توانگران *tuwāngarān*), rich, wealthy, opulent, affluent; great.
- P توانگرا *tuwāngarā*, O rich one!
- P توانگر همت *tuwāngar-himmat*, high-minded; rich in grace.
- P توانگری *tuwāngari*, opulence, wealth; powerfulness, greatness. *Tuwāngara*, a certain great, powerful, or rich man.
- P توانم *tuwānam*, I am able or capable. توانم آن *tuwānam ān*, I am capable of that.
- P توانی *tuwāni*, thou art able, thou canst or

mayest. تا توانی *tā tuwāni*, as much as thou canst, as far as thou art able.

- ▲ توبه *taubat*, repentance, penitence.
- ▲ توبیخ *taubīkh*, reproach, reproof, upbraiding, chiding, scolding.
- ▲ توجه *tawajjuh*, turning of the face (وجه *wajh*); conversion, attention; favour, countenance.
- ▲ توحید *tauhīd*, a profession of the unity of the Godhead, unitarianism, anti-trinitarianism.
- ▲ تودیع *tawdiʿ*, bidding adieu, taking farewell; dismissing; depositing.
- ▲ توریت *taurīt*, the Pentateuch.
- P توشه *tosha*, provisions.
- ▲ توفیق *taufīq*, divine guidance, favour of God; completion of one's wishes, success.
- ▲ توقع *tawakkūʿ*, hope, expectation, expectancy.
- ▲ توقف *tawakkuf*, delay, hesitation, pause, halt.
- ▲ توقف کردن *tawakkuf kardan*, to delay, to pause, wait, halt.
- ▲ توکل *tawakkul*, confiding, trusting in God.
- P تو که *tū ki*, thou who, thou that.
- ▲ توکیل *taukīl*, committal to custody; charge, custody.
- P توئی *tūi*, thou art.
- P ته *tih* or *tah*, empty.
- ▲ تهاون *tahāwun*, neglecting, negligence, slight, carelessness, remissness.
- ▲ تهذیب *tahāib*, adorning, correcting, amending, adjusting, polishing, finishing.
- ▲ تهمته *tuhmat*, suspicion; calumny.
- ▲ تهنئة *tahnīʿat*, congratulation, felicitation.
- ▲ تهاور *tahawwur*, fury, boldness, rush, onset, violent assault, attack.
- P تهی *tihī* or *tahī*, empty; thou art empty.
- P تهی دست *tihī-dast* (pl. تهیستان *tihī-dastān*), empty-handed, poor.
- P تهی مغز *tihī-maghs*, empty-brained, addled, shallow.
- P تیر *tīr*, arrow. ▲ علم تیر *ilmi tīr*, science of archery.
- P تیر انداز *tīr-andāz*, archer.
- P تیره *tīra*, muddy, turbid, obscure, dark.
- P تیره بخت *tīra-bakht*, unhappy, unfortunate.

- P تیره *tira-bakhti*, thou art unfortunate, thou art (or wilt be) miserable.
 PA تیره رای *tira-rāi*, dark-minded, of beclouded judgment.
 P تیره روان *tira-ravān*, dark-souled.
 P تیز *tez*, sharp, keen; fierce, hot.
 P تیز چنگی *tez-changi*, sharpness of claw, rapacity.
 P تیز دندان *tez-dandān*, sharp-toothed.
 P تیز رو *tez-rav*, sharp-going, fleet, swift.
 P تیشه *tisha*, axe, adze.
 P تیغ *tegh*, sword.
 P تیمار *timār*, care, attendance on the sick; grooming and currying a horse. تیمار خوردن *timār khurudan*, to receive a rub, to get a brushing.

ث

- A ثابت *thābit*, firm, fixed, stable, confirmed, established. A P ثابت شدن *thābit shudan*, to be fixed, ratified. ثابت کردن *thābit kardān*, to make firm, to confirm, to ratify.
 A ثروة *tharwat*, opulence, riches.
 A ثریا *thuraiyā*, the Pleiades.
 A ثغور *thughūr* (pl. of ثغر *thaghr*), passes. ثغور الاسلام *thughūru 'l islām*, the passes, straits, or frontiers of the lands of true faith.
 A ثم *thumma*, after that, then, afterwards.
 A ثمرة *thumrat*, fruit.
 A ثمين *thamīn*, precious, valuable, costly.
 A ثناء *thandā*, praise, encomium; compliment; flattery.
 A ثواب *thawāb*, reward, recompense.
 A ثوابی *thawābe*, a reward, a recompense.

ج

- P جا *jā*, place, room. جا همه *hama jā*, everywhere.
 A جاسوس *jāsūs*, spy, scout, emissary.
 A جاسوسی *jāsūsi*, espionage, spying.
 G جالینوس *Jalīnās*, Galen, the physician.
 A جامع *jāmiʿ*, a principal mosque or duomo

- where the prayer (oration or sermon) called خطبه *khutba* is recited on Fridays.
 P جامه *jāma* (pl. جامها *jāmāhā*), garment, clothes, dress, raiment, robe, vest, vesture, garb, stuff. جامه کعبه *jāma-e kaʿba*, a covering of black cloth embroidered with silver, in which the square temple at Mecca is arrayed, and which is renewed annually. جامهای کهن *jāmāhāyi kuhan*, old clothes.
 P جان *jān*, life, soul. جان بخت تسلیم کردن *jān ba hakk taslīm kardān*, to surrender the spirit to God. جان پدر *jāni pidār*, soul (of) thy father! جان کندن *jān kandan*, to dig out the soul.
 P جانان *jānān* (pl. of جان *jān*), souls; dear ones.
 A جانب *jāniḥ*, side, direction, quarter.
 P جانستان *jān-sitān*, soul-seizing, life-taking; mortal.
 P جانور *jānvar*, animal, living creature.
 P جانوری *jānvart*, (thou) art an animal.
 P جانی *jāna*, a single soul, a soul, a life; any living soul.
 P جاودانی *jāwidāni*, eternity; eternal.
 P جاوید *jāwid*, immortal, perpetual, lasting, everlasting, enduring, permanent, eternal.
 P جاه *jāh*, rank, dignity, position, post, place. جاهت *jāhat*, thy rank.
 A جاهدان *jāhadāni* (dual of the pret. 3rd form of the rt. جهد), they both contend, or wage war against. جاهدات *jāhadāka*, they both fight against thee.
 A جاهل *jāhil* (P pl. جاهلان *jāhilān*), ignorant.
 P جای نفس *jāi nafas* (pl. جایها *jāihā*), place. جای زنان *jāyi nafas*, room for breathing. *ba jāyi zanān*, to woman's estate, womanhood.
 P جایگاه *jāi-gah*, place, spot; point, degree.
 P جایی *jāi-e*, one place, particular place, point, degree; fresh place; respect, regard, reference.
 P جایگاه *jāi-e-gah*, place, locality.
 A جبال *jibāl* (pl. of جبل *jabal*), mountains.
 A جبر *jabr* or *jabar*, restoration, repairing damage, as setting a bone, or repairing the broken fortunes of a friend.

- ▲ جبرائيل *Jabrail* (or جبرائيل *jabra'il*, or جبرائيل *jabrā'il*), Gabriel, the archangel.
- ▲ جبل *jabal*, mountain.
- ▲ جبلة *jibillat*, nature, constitution.
- ▲ جبلي *jibilliy*, natural, original, innate.
- ▲ جبين *jabin*, temple, side of the forehead.
- ▲ جد *jud*, bestow thou, be bountiful (imp. of the rt. جاد *jāda*, concave و *wāw*).
- ▲ جد *jadd*, earnestness, seriousness, exertion.
- ▲ جدال *jidāl*, strife, disputation, squabble.
- ▲ جدائي *judā'i*, separation.
- ▲ جذب *jasb*, drawing, attraction.
- ▲ جر *jarr*, drawing, dragging, trailing; deriving; the mark *kasra* (ـ), placed beneath a letter, and equivalent to our vowel *i*. عامل الجبر *āmilu 'l jarr*, one who drags or draws down, depressor; (in grammar) a governing power or particle that must be followed by the genitive or oblique case.
- ▲ جراح *jarrāh*, surgeon, surgeon.
- ▲ جراحة *jirāhat*, wound, sore; a wound on any part of the body except the head.
- ▲ جرائم *jarā'im* (pl. of جريمة *jarimat*), crimes, offences, sins, trespasses.
- ▲ جرم *jurm*, fault, crime.
- ▲ جریان *jarayan*, flowing, running.
- ▲ جز *jus*, except, save, besides, all but.
- ▲ جزاء *jasā*, recompense, retribution.
- ▲ جزم *jasam*, amputation, cutting, breaking off; decision, determination; decided, positive.
- ▲ جزيرة *jasirat*, island; peninsula.
- ▲ جس *jasa*, he touched, felt, fingered.
- ▲ جسارَة *jasārat*, daring, presumption, boldness, hardihood, audacity.
- ▲ جستن *jastan*, to spring, leap, bound, jump.
- ▲ جستن *justan*, to search, seek, aim at, strive to win; to hunt after, pry into.
- ▲ جسد *jasad*, the body (of man, genie, or angel); the calf of the children of Israel (spoken of in the Kur'ān). جسادا *jasadan* (acc.)
- ▲ جسر *jisr*, bridge.
- ▲ جسم *jism*, the body.
- ▲ جسيم *jasim*, corpulent, portly; majestic.
- ▲ جعبة *ja'bat*, quiver, case for arrows.
- ▲ جعفري *ja'fari*, the finest kind of gold.
- ▲ جعل *ja'ala*, he placed, made, appointed, or constituted (used optatively).
- ▲ جفا *jafā*, tyranny, ill-usage, maltreatment, oppression, cruelty, severity, violence; incivility, insolence; coarseness.
- ▲ جفائي *jafā'e*, an insult, an outrage.
- ▲ جفت *just*, pair, couple, brace; partner, mate; fellow. جفت گرفتن *just giriftan*, to take a partner, to marry, to pair.
- ▲ جگر بند *jigar-band*, liver, lungs and heart; son.
- ▲ جل *jalla*, he shone in glory (epithet of God). جلا *jalla wa 'ala'*, may (He) be glorified and exalted; High and Glorious.
- ▲ جل *jull*, housing, horse-cloth.
- ▲ جلا *jallad*, executioner, headsman.
- ▲ جلال *jalāl*, majesty, glory. AP جلالش *jalālash*, his glory.
- ▲ جلالی *jalālī*, the new Persian era, so called from Jalāl'u'd dīn Malik Shāh, under whose reign, which commenced A.H. 465, the Persian calendar was reformed.
- ▲ جلساء *julasā* (pl. of جليس *jalis*), companions, comrades.
- ▲ جلنار *fulnār* (from گلنار *gulnār*), pomegranate-flowers.
- ▲ جليس *jalis*, companion, associate.
- ▲ جماد *jamād*, not growing, inanimate, inorganic (as a stone).
- ▲ جماعة *jamā'at*, meeting, society, congregation, crowd, multitude, troop, swarm.
- ▲ جماعتی *jamā'ate*, a troop.
- ▲ جمال *jamāl*, beauty, comeliness. بجمال *bi jamālīhi*, by his beauty.
- ▲ جمشید *Jamshēd*, an ancient king of Persia, being the fourth monarch of the first or Peshdādyān dynasty. He built Istakhar or Persepolis, and was dethroned by Zakhāk.
- ▲ جمع *jam*, company, class, sect; conjunction; the plural number; collected, composed, tranquil; united. ▲ P جمع شدن *jam shudan*, to become collected; to have carnal connexion. جمع اند *jam and* for جمع اند *jam and*, are collected.

- A جمعی *jam'ī*, a company.
 A جمعية *jam'īyat*, collection; reflection; tranquillity, quiet, calm.
 P جملي *jumlāgi*, completely. بجمالي *ba jumlagi*, in the mass, altogether.
 AP جملة *jumla*, sum, whole, all, total number; gang. A في الجملة *'l jumla*, on the whole, to sum up all, in short.
 A جميع *jamī*, all, the whole.
 A جميل *jamlī*, good, beautiful; fair, honourable.
 A جن *jinn*, fairy, genius.
 P جنبانیدن *jumbānidan*, to cause to be shaken, to make to move, to wag, wave or nod.
 P جنبیدن *jumbīdan*, to agitate, shake, stir, bestir.
 P جنبیده *jumbīda*, stirred.
 A جنبین *jambaini* (obl. of جنبان *jambāni*), both sides. جنبیک *jambāika*, thy two sides.
 A جنة *jannat* (pl. جنات *jannāt*), garden.
 A جنس *jins*, genus, kind, stock, sort.
 P جنگ *jang*, war, battle, fight, strife, conflict, contest. آواردن جنگ *jang āvardan*, to wage war, to fight. جنگ و فتنه *jang u fitna*, war and strife.
 P آزموده جنگ *jang-āsmūda*, tried in war, experienced in battle, veteran.
 P آوار جنگ *jang-āvar* (pl. آوران *jang-āvarān*), warrior.
 P آوری جنگ *jang-āvari*, aggression, strife.
 P جو جنگ *jang-ju* (pl. جویان *jang-jūyān*), war-seeing, pugnacious; warrior.
 P جنگی *jangī*, warlike, martial.
 A جنون *junnūn*, insanity, madness, frenzy.
 AP جني *jinnī*, demon, spirit.
 P جو *jav*, barley. جا, river, stream.
 A جواب *javāb*, answer, reply.
 A جوابي *javābi*, an answer, a reply.
 A جوار *juvār*, neighbourhood.
 P جوال *juwāl*, sack, bag, sacking.
 P دوز جوال *juwāl-doz*, large packing-needle.
 P جوان *javān* (pl. جوانان *javānān*), youth, young man.
 P جوانمرد *javān-mard*, brave; honest fellow, brave lad; liberal, generous.
 P جوانمردی *javān-mardī*, manliness, courage; liberality. *Javān-mardo*, a certain brave man.
 P جوانی *javānī*, season of youth, youth, juvenility, adolescence. *Javāno*, a youth, one young man, a certain youth; a lovely youth, a graceful page.
 P جو جو *jav jav*, grain by grain, barley-corn by barley-corn.
 A جود *jūd*, liberality, bounty.
 A جور *jaur*, violence, severity, oppression, insult, outrage, injustice, tyranny; brutality, churlishness, boorishness.
 AP جور پيشه *jaur-pēsha*, inured to tyranny, tyrannical, brutal; tyrant.
 A جوز *jauz*, nut.
 A جوزي *jauzī*, vendor of nuts. ابو الفرج بن جوزي *abū 'l faraj bin jauzī*, name of a celebrated preacher at Baghdad.
 A جوسق *jauzak*, lofty edifice, palace, kiosk.
 P جوش *josh*, ebullition, ferment; clamour.
 P جوشانیدن *joshānidan*, to cause to boil.
 P جوشن *jaushan*, coat of mail.
 P جوشن خاي *jaushan-khai*, piercing the coat of mail.
 P جوشیدن *joshīdan*, to boil, effervesce; to fume, fret, fly in a rage; to hum, buzz, to be all in a bustle, to spirt out; to beat, palpitate, pulsate, throb.
 A جوهر *jauhar*, jewel; essence, staple, nature, root, origin; element.
 P جوهر فروش *jauhar-farosh*, seller of jewels, jeweller.
 P جوهریان *jauhariyān* (pl. of جوهری *jauhari*), jewellers.
 P جوي *javo*, a single barley-corn, a grain of barley. جوي سيم *javo sim*, a grain of silver, silver dust. جوی, stream, river; seek thou.
 P جویان *jūyān*, seeking.
 P جوين *javin* or جوين *javvin*, of barley, barley-made. نان جوين *nāni javin*, barley bread.
 P جوئیدن *jūvidan*, to seek.
 A جهاز *jahāz*, ship; paraphernalia of a bride, her trousseau.

- ▲ جہال *jūhāl* (pl. of جاہل *jāhīl*), ignorant.
 P جہان *jāhān*, world; (part. of جہیدن *jāhīdan*) dancing, quivering, flickering, flashing.
 P جہان آفرین *jāhān-āfirin*, world-creator, God.
 P جہان پناہ *jāhān-pandāh*, asylum of the world.
 P جہان داری *jāhān-dārī*, possession of the world, empire.
 P جہاندان *jāhāndan*, to leap, dart.
 P جہان دیدہ *jāhān-dīda*, one who has seen the world, great traveller.
 P جہانی *jāhāni*, a world, a vast multitude.
 P جہانیدن *jāhānīdan*, to impel, urge, to cause to leap, force to gallop.
 ▲ جہت *jihāt*, mode, reason, cause; wages, salary.
 ▲ جہتی *jihāti*, a salary, wages.
 ▲ جہد *jahd*, labour, study, endeavour, care, pains, diligence.
 ▲ جہل *jahl*, ignorance, stupidity.
 P جہود *juhūd* (pl. جہودان *juhūdān*), Jew.
 ▲ جہول *jāhūl*, extremely ignorant.
 P جہیدن *jāhīdan*, to gallop off.
 ▲ جیب *jaīb*, bosom; breast of a garment; pocket.
 ▲ جآء *jā'a*, thou camest (pret. of the rt. جآء *jā'a*, concave ي *yo*). جآء جئتني *jā'tanī*, thou comest (or camest) to me.
 ▲ جیران *jīrān* (pl. of جائر *jā'ir*), neighbours.
 ▲ جیرانی *jīrānī*, my neighbours.
 ▲ جیش *jaish*, army, military resources.
 ▲ جیفہ *jīfat*, carcass, carrion.

چ

- P چابک *chābuk*, active, smart, expert, alert.
 P چادر *chādar*, sheet; veil reaching from head to foot.
 P چار *chār*, four.
 P چار پا *chār-pā*, four-footed, quadruped.
 P چار پایہ *chār-pāya*, (four-footed) bedstead, charpoy.
 P چار پائی *chār-pā'i*, a quadruped.
 P چارہ *chāra*, remedy, resource, help.
 P چالاک *chālāk*, vigilant, alert, smart, active.

- P چاہ *chāh*, well; pit; dungeon. چاہ زندان *chāhī zindān*, dungeon, prison-hole. چاہت *chāhat*, thou in the well; thy well.
 P چپ *chap*, left side, left hand.
 P چرا *chirā*, why? wherefore? for what? what?
 P چراغ *chirāgh*, lamp.
 P چراغی *chirāghi*, a lamp.
 P چراگاہ *chārā-gāh*, grazing-place; meadow, mead, pasture.
 P چرخ انداز *charkh-andāz*, cross-bowman.
 P چست *chust*, quick, brisk, smart, sharp, sprightly.
 P چشم *chashm* (pl. چشمان *chashmān*), eye, sight, view; hope, expectation.
 P چشمخانہ *chashm-khāna*, socket of the eye.
 P چشم درد *chashm-dard*, pain in the eye, ophthalmia.
 P چشمہ *chashma*, fountain, spring. چشمہ حیوان *chashma-i haiwān*, the fountain of life, or immortality. چشمہ نور *chashma-i hor*, fountain of light.
 P چشیدن *chashīdan*, to taste.
 P چشیدہ *chashīda*, tasted; proved, experienced.
 P چکیدن *chakīdan*, to drop, drip, trickle.
 P چکیدہ *chakīda*, dropped, trickled, dribbled, dripped.
 P چگونگی *chigūnagi*, state, particulars, the why and wherefore.
 P چگونہ *chigūna*, how? in what way?
 P چگونہ *chigūna-e*, how art thou?
 P چل *chīl* (for چہل *chihāl*), forty.
 P چل سالہ *chīl sāla*, forty years old.
 P چمچہ *chamcha*, spoon.
 P چنان *chunān*, like that, such as, such as that, in that manner, just the same, in such a manner, so, to such a degree or extent.
 P چنانکہ *chunānki*, as that which, such as, just as, exactly as, in the same manner as, according as, to such a degree as; so that.
 چنانکہ دانی *chunānki dānī*, as thou knowest.
 P چند *chānd*, so as, such, some; a few, sundry, several, much; how much? how many? how oft? چند تنی *tano chānd*, some persons.

- کلمه *روزه chand*, a few days. روزي چند
kalima-i chand, a few words.
- P چندان *chandān*, much, all that, so much, so little.
- P چندانکه *chandān ki*, as long as, as soon as, whilst, to the extent that, so much that, so much as that; ere, or ever; how much soever, however much, although, notwithstanding.
- P چندانى *chandāno*, a good deal, more than enough, much, very much.
- P چند روز *chand roz*, some days, a few days.
- P چندين *chandīn*, some, certain, much, such, such as this, or these, so much as this, so many, all this, all these.
- P چنگ *chang*, crook, claw, grasp, clutch; harp, lute, guitar.
- P چنگال *changāl*, claw, talon, gripe.
- P چنين *chunīn*, thus, like this, such as this or these, all this, so much, thus much, in this way.
- P چو *chū*, like; when, whilst, since, whereas, if so be (a contraction of چون *chūn*).
- P چوب *chūb* or *chob*, wood, stick, bludgeon.
- P چوپان *chūpān* (or چوبان *chūbān*), shepherd.
- P چوپاني *chūpānī*, pastoral office, duty or business of a shepherd.
- P چوگان *chaugān*, game of horse-shinty; the bat used in the said game curved at one end.
 چوگان آبنوس *chaugāni abnūs*, an ebony bat (to which flowing jetty curls are compared).
- P چون *chūn*, how? when, whenever, whilst, as, like, such as, so much as, whereas, since, because, how.
- P چونتو *chūn tū*, like thou.
- P چوني *chūnī*, how art thou? how farest thou? how do you do?
- P چه *chi*, what? why? how? what matters it? or, how! how many! what! چه بودي *chi būde*, how would it be? would to heaven! I wish it were.
- P چهار *chahār*, four.
- P چهار پا *chahār-pā* (pl. چهار پاين *chahār-pāyān*), four-footed, quadruped.
- P چهارم *chahārum*, fourth.
- P چه پايي *chi pā-i*, what! dost thou stand still? why dost thou hesitate? (rt. پائيدن *pā-īdan*.)
- P چه خوش گفت *chi khoush guft*, how well spake!
- P چه در روي و چه در قفا *chi dar rū wa chi dar kafā*, what before one's face, the same behind one's back.
- P چه شد *chi shud*, what has happened?
- P چه گونه *chi gūna*, how art thou?
- P چهل *chihāl*, forty.
- P چي *chi* (for چيز *chiz*), thing, anything.
- P چيدن *chidan*, to pluck, gather, pick, peck, glean, collect.
- P چيره *chira*, rude, uncivil, bold, impudent.
- P چيز *chiz*, thing.
- P چيزي *chizi*, something, a little, any thing, aught.
- P چيست *chist*, what it is; what is it? what is? حال چيست *hāl chist*, what's the matter?
- P چين *Chin*, China; (imp. of چيدن *chidan*), gather, pick, collect.
- P چينه *china*, grain; pickings for birds.
- P چيني *Chini*, of China, Chinese.
- ح
- ▲ حاتم طائي *Hatim Tā-i*, name of an illustrious Arab of the tribe of طي *taiy*, celebrated among Eastern nations for his liberality.
- ▲ حاج *hāj*, pilgrim to Mecca.
- ▲ حاجات *hajat* (pl. حاجة *hajat*), wants, necessities, necessary matters.
- ▲ حاجة *hajat*, want, need, necessity, occasion; urgent, pressing case. ▲ حاجت خواستن *hajat khwāstan*, to pray, state one's wants in prayer.
- ▲ حاجتمند *hajatmand*, necessitous, in want, in need of.
- ▲ حاجتي *hajati*, a private business.
- ▲ حاجي *haji*, a pilgrim to Mecca.
- ▲ حادث *hādith*, occurring; occurred, happened.
- ▲ حاذق *hāsik*, acute, sharp, intelligent, skilful, clever.
- ▲ حاسد *hāsīd* (P pl. حاسدان *hāsīdān*), envious.
- ▲ حاصل *hāsīl*, gain, acquisition, result; manifest. ▲ حاصل شدن *hāsīl shudan* (or حاصل

- گردیدن *hāsil gardīdan*), to be gained or procured; to happen, befall, arise, occur. حاصل کردن *hāsil kardan*, to get, acquire, earn.
- ▲ حاضر *hāsir* (P pl. حاضران *hāsirān*), present, ready, prompt, in attendance, waiting.
- ▲ حاکم *hākim* (P pl. حاکمان *hākimān*), governor, ruler, magistrate, judge.
- ▲ حال *hāl*, state, condition, circumstance; state of feeling; ecstasy, rapture; instant, moment. P حال چیست *hāl chist*, what is the matter?
- ▲ حالة *hālat*, state, quality, condition, circumstance; ecstasy, rapture; ▲ P thy state. P چه حالتست *chi hālat ast*, what has happened? what is the matter?
- ▲ حالتی *hālātī*, a state, a condition.
- ▲ حالی *hālī*, at the time, at the instant; one state, a state; whilst. P حالی که *hālī ki*, the instant that, forthwith that.
- ▲ حامل *hāmīl*, carrying; carrier, bearer. حامل الغواشي *hāmīl 'l ghawāshī*, (as) carrier of the saddle-coverings. حامله *hāmīluhu*, its carrier.
- ▲ حامله *hāmīlat*, pregnant, teeming (female).
- ▲ حامی *hāmī*, defender, protector, guardian.
- ▲ حبا *hibbān*, in point of affection (acc., used in an adverbial sense).
- ▲ حبة *habbat*, grain, seed, berry.
- ▲ حبس *habs*, confinement, imprisonment, hold, durance vile.
- ▲ حبل *habl*, rope, cord. حبل الوريد *hablu 'l warīd*, jugular vein (of which one is situated on either side of the neck).
- ▲ حبيب *habīb*, beloved, sweetheart, friend.
- ▲ حتی *hattā*, until, so that.
- ▲ حج *hajj*, pilgrimage to Mecca.
- ▲ حجاج *hujjāz* (pl. of حاج *hajj*), pilgrims to Mecca.
- ▲ حجاج بن يوسف *Hajjāj bin Yūsuf*, name of a Governor of Arabian Irāk under the Caliph Abdulmalik, A.H. 65.
- ▲ حجاز *hijās*, Mecca, and the adjacent territory, Arabia Petrea; one of the principal modes or styles in Persian music, viz.; 1. اصفهان *isfahan*; 2. عراق *irāk*; 3. حجاز *hijās*. Nine others are enumerated.
- ▲ حجازي *hijāsī*, native of, belonging to Hijāz.
- ▲ حجة *hujjat*, argument, argumentation, warm discussion; reason.
- ▲ حجر *hajar*, stone.
- ▲ حجرة *hujrat*, closet, chamber, cell, cabin; nuptial chamber.
- ▲ حد *hadd*, bound, boundary, extent, limit, degree; just limits. حد شرع *haddi shar'ī*, legal punishment, requirement of the law.
- ▲ بحدی *ba haddī*, to a limit, extent, degree, or point.
- ▲ حدّة *hiddat*, passion, sharpness, vehemence.
- ▲ حدث *hudth*, novelty, recent event. *Hadath*, young man, youth.
- ▲ حدثی *hadathī*, a certain youth.
- ▲ حدیث *hadith*, discourse, history, story, legend, tradition; especially the traditions regarding Muhammad. (Those related by Abu Huraira amount to more than five thousand three hundred.)
- ▲ حديقة *hadīkat*, enclosed garden; palm-grove.
- ▲ حذر *hamar*, caution, warning; guard, care. ▲ P حذر کردن *hamar kardan*, to beware, to be on one's guard, to exercise caution.
- ▲ حر *harr*, heat, warmth.
- ▲ حرّاث *hurraṭh* (pl. of حارث *harīth*), farmers, agriculturists, ploughers.
- ▲ حراسة *hirdasat*, custody, guardianship, care, defence.
- ▲ حرام *harām*, unlawful, forbidden, illicit, prohibited, disallowed.
- ▲ P حرامزاده *harām-zāda*, bastard, villain, rogue, rascal; villainous, rascally.
- ▲ حرامی *harāmī* (P pl. حرامیان *harāmīyān*), robber, outlaw, assassin, brigand, bandit.
- ▲ حرس *harrasa*, he protected (2nd form of the rt. حرس *harrasahā 'lāh*, may God defend her! (the pret. used optatively.)
- ▲ حرف *harf*, letter, word, vocable, particle.
- ▲ P حرف گیر *harf-gīr*, captious; censorer, critic, caviller.
- ▲ حرفی *harfe*, a single letter.

- ▲ حركة *harakat*, motion, act, action, movement; conduct, behaviour; improper act, unbecoming action.
 ▲ حرکتی *harakati* (usually *harkati*), an action.
 ▲ حرم *haram*, sacred; the sacred enclosure at Mecca; female apartments, harem.
 ▲ حرمان *harmān*, repulse, disappointment.
 ▲ حرمة *harmat*, honour, respect, reverence, veneration.
 ▲ حرور *hurūr*, heat, warmth.
 ▲ حروف *hurūf* (pl. of حرف *harf*), letters, characters.
 ▲ حریر *harīr*, silk.
 ▲ حریص *harīṣ*, greedy, eager, wistful.
 ▲ حریف *harīf* (P pl. حریفان *harīfān*), companion, fellow, associate; impudent, loose, or audacious fellow; rival.
 ▲ حزين *hasīn*, sad, mournful, plaintive.
 ▲ حس *hiss*, feeling, sensation.
 ▲ حساب *hisāb*, account, reckoning, calculation.
 ▲ حسب *hasb*, computing, reckoning. حسبه *hasbuhu*, his sufficiency; sufficient for him. حسب واقعہ *hasbi waki'a*, according to circumstances; suitably to the case. P بر حسب *bar hasbi*, according to; in conformity with.
 ▲ حسد *hasad*, envy. P حسد بردن *hasad burdan*, to envy, to bear malice.
 ▲ حسرة *hasrat*, grief, regret, vexation. P حسرت خوردن *hasrat khourdan*, to sigh for.
 ▲ حسرتی *hasrati*, a vexation.
 ▲ حسن *hasuna* (fem. حسنت *hasunat*), he (or it) was fair, beauteous, good.
 ▲ حسن *husn*, beauty; goodness, excellence. حسن تدبیر *husni tadbīr*, wholesome discipline. حسن خطاب *husni khitāb*, elegance of address, polite conversation. حسن رای *husni rāi*, just observation. حسن ظن *husni zan*, good opinion. *Hasan*, beautiful, excellent.
 ▲ حسنات *hasanāt* (pl. of حسنة), good works.
 ▲ حسن ميمندي *Hasan Maimandī*, Khwājah Ahmad bin Hasan, called Maimandī, from the town of Maimand, where he was born, was the Wazīr of Sultān Mahmūd, of Ghizneh.
- ▲ حسنی *hasanī*, beauty, comeliness.
 ▲ حسود *hasad* (P pl. حسودان *hasādān*), envious; envier, maligner.
 ▲ حشم *hasham*, pomp, retinue, suite, train; magnificence.
 ▲ حصار *hisār*, fortified town, castle, fort, fortress; siege.
 ▲ حصاری *hisāre*, a fort, a fortress.
 ▲ حصا *hasbā*, gravel, pebbles, shingle, beach.
 ▲ حصّة *hissat*, lot, share, portion.
 ▲ حصول *husul*, acquisition, gain.
 ▲ حصی *hasa'* (or حصا *hasa'*), gravel, pebbles.
 ▲ حضرة *hasrat*, presence, court, majesty; his (or your) Grace, Reverence, Lordship, Worship.
 ▲ حضور *husūr*, presence, court.
 ▲ حطام *hutām*, anything dry, brittle; anything small, paltry or minute; rubbish, trash.
 ▲ حظا *hazz*, delight, pleasure, enjoyment, gratification; flavour, taste; part, portion, stoek.
 ▲ حفصة *Hafsat*, name of Omar's daughter, one of the wives of Muhammad, and frequently styled أم المؤمنین *ammu 'l mu'minin*.
 ▲ حفظ *hifz*, custody; memory.
 ▲ حق *hakk*, just, true (an attribute of God); God; right, truth, justice; just right, due, or claim. حق عبادتک *hakka 'ibadatika*, the due of Thy worship, or as Thou deservest to be worshipped. حق معرفتک *hakka ma'rafatika*, the right of the knowledge of Thee, i.e. as Thou oughtest to be known.
 ▲ حقا *hakkan*, really, truly, verily, in sooth.
 ▲ حقارة *hakarat*, contempt.
 ▲ P حق شناس *hakk-shinās*, grateful.
 ▲ P حق شناسی *hakk-shināsi*, gratitude.
 ▲ P حق نا شناس *hakk nā shinās*, ungrateful.
 ▲ حقوق *hukūk* (pl. of حق *hakk*), rights, duties, dues, just claims.
 ▲ حقیر *hakīr*, base, contemptible, mean, despicable; a wretch.
 ▲ حقیقة *hakikat*, truly, reality, fact.
 ▲ حکایة *hikāyat* (pl. حکایات *hikāyāt*), story, tale, fable, narrative, narration, anecdote, relation.

- ▲ **حکم** *hukm*, order, command; rule, dominion; check, restraint; decision, judgment.
- ▲ **حکماء** *hukamā* (pl. of **حکیم** *hakīm*), sages, wise men, philosophers; physicians.
- ▲ **حکم انداز** *hukm-andāz*, obedient to orders; hitting the mark; skilful archer.
- ▲ **حکمة** *hikmat*, philosophy, wisdom, wise saw or saying, axiom; wit, cleverness. **درین چه حکمتست** *dar in chi hikmatast*, what's the wit of this? in this what wisdom is there?
- ▲ **حکومة** *hukumat*, sentence of a judge, decision, decree.
- ▲ **حکیم** *hakīm* (P pl. **حکیمان** *hakīmān*), sage, philosopher; physician.
- ▲ **حکیمی** *hakīmi*, a certain wise man.
- ▲ **حلال** *halāl*, lawful, legitimate, allowable.
- ▲ **حلوة** *halāwat*, sweetness.
- ▲ **حلب** *Halab*, Aleppo, a town of Syria.
- ▲ **حلبی** *halabī*, of Aleppo, Aleppine. (Some five or six centuries ago Aleppo was the chief depot for mirrors and glass wares from the manufactories of Venice destined for the East.)
- ▲ **حلقی** *halk*, throat.
- ▲ **حلقه** *halkat*, ring, ear-ring, circle; assembly.
- ▲ **حلقه بگوش** *halka ba گوش*, (ring in the ear, as badge of servitude), obedient.
- ▲ **حلقی** *halka*, a throat, a windpipe; hence, a musical and melodious voice.
- ▲ **حلم** *hilm*, mildness, meekness, clemency, gentleness.
- ▲ **حلوة** *halwā*, a sweet cake or pudding made of butter, flour, and milk; sweetmeats.
- ▲ **حلیة** *hilyat*, splendour, external appearance.
- ▲ **حلیم** *hālim*, mild, gentle, meek. **حلیما** *hāliman* (acc. used adverbially), meekly, mildly.
- ▲ **حمار** *himār*, male ass, jackass; stupid fellow.
- ▲ **حمال** *hammāl*, carrier of burdens, porter, bearer; laden, loaded, charged.
- ▲ **حمام** *hammām*, bath; warm bath.
- ▲ **حمایة** *himāyat*, protection, defence, safeguard.
- ▲ **حمائد** *hamā'id* (pl. of **حميدة** *hamīdat*), laudable acts, praiseworthy deeds.
- ▲ **حمد** *hamd*, praise. **الحمد لله** *al hamdu li'Allāh*, praise be to God!

- ▲ **حمل** *haml*, load, burden; pregnancy. **حمل کردن** *haml kardan*, to impute, ascribe, charge.
- ▲ **حملة** *hamlat*, assault, attack, charge.
- ▲ **حمی** *hama'* (for **حمام** *hamā'im*), doves.
- ▲ **ورق الحمی** *wurku'l hama'*, the brown (or the dusky) of the pigeons. **Hima'**, pasture-land which is reserved exclusively for the horses of the ruler; inaccessible, forbidden, interdicted; a place from which the public is debarred and excluded; any secluded spot.
- ▲ **حمية** *hamīyat*, warmth, zeal, nice sense of honour; impetuosity.
- ▲ **حمید** *hamīd* (fem. **حميدة** *hamīdat*), praised, lauded; laudable, praiseworthy.
- ▲ **حمیر** *hamīr* (pl. of **حمار** *himār*), asses.
- ▲ **حنجرة** *hanjarat*, windpipe, larynx.
- ▲ **حنظل** *hansal*, colocynth, bitter gourd.
- ▲ **حواشي** *hawāshī* (pl. of **حاشية** *hāshiyat*), followers, attendants, domestics.
- ▲ **حوالة** *hawālat*, a recommending, or entrusting to the care of another; transference.
- ▲ **حوت** *hūt*, large fish, whale.
- ▲ **حور** *hūr* (pl. of **حوراء** *hawrā*), fair, white-complexioned; celestial brides, houries; (used in the singular) celestial bride, hourie.
- ▲ **حوران** *hūrān* (P pl. of **حور** *hūr*), celestial brides, virgins of paradise, houries.
- ▲ **حوض** *haus*, reservoir, tank, cistern; pond.
- ▲ **حوله** *haulahu*, round about him.
- ▲ **حي** *hayy*, tribe (of Arabians).
- ▲ **حياة** *hayāt*, life. **حياتست** *hayātast*, is life.
- ▲ **حیران** *hairān*, perplexed, harassed, bewildered, confounded, at one's wit's end.
- ▲ **حيف** *haif*, oppression, violence, injustice; a pity, a sad thing.
- ▲ **حيل** *hiyal* (pl. of **حيلة** *hīlat*), tricks, devices, stratagems, (vulgarily) dodges.
- ▲ **حيلة** *hīlat*, artifice, stratagem, device, trick.
- ▲ **حیلها** *hiyalha* (P pl. of **حیل** *hiyat*), tricks, stratagems, arts, devices.
- ▲ **حين** *hin*, interval, period of time.
- ▲ **حيوان** *haiwān* (pl. **حيوانات** *haiwānāt*) animal, brute, beast.
- ▲ **حیوة** *hayāt*, life.

خ

- ▲ خاتم *khātim*, seal; ring, finger-ring.
 ▲ خاتمة *khātimat*, end, conclusion; seal.
 P خاتون *khātūn*, lady, matron, dame.
 P خار *khār*, thorn. خارت *khārat*, thy thorn.
 هر خاري *har khāre*, every thorn, each thorn.
 P خارا *khārā*, hard stone, rock.
 P خاربن *khār-bun* (pl. خاربنان *khār-bunān*), root of thorn or bramble.
 P خارکش *khār-kash*, carrier of thorn-fagots.
 P خارکن *khār-kan*, one who roots up thorns.
 P خاستن *khāstan*, to rise, to get up, arise; to occur, happen.
 P خاسته *khāsta*, grown up, sprung up, risen.
 ▲ خاص *khāss* (P pl. خاصان *khāssān*), special, particular, private, peculiar; intimate, select, choice; special favourite; confiscated, confiscated, forfeit.
 ▲ P خاصه *khāssa*, especially, particularly.
 ▲ خاصية *khāssiyat*, peculiarity, property, speciality.
 ▲ خاطر *khātir*, heart, mind, thought, idea; will, choice; spirits, feeling; account, sake.
 P خاك *khāk*, dirt, clay, earth, soil, ground, land, dust; hence, lowly, mean. خاک در *khāki dar*, earth of a door (or visitation), where one's wishes are obtained. خاک *khāki murda*, ashes of the dead.
 P خاک آلود *khāk-alūd*, begrimed with dirt.
 P خاک پا *khāk-pā*, dust of the feet.
 P خاک زاد *khāk-zād*, sprung from earth, earth-born, earthy.
 P خاکسار *khāksār*, mixed with earth, earth-like; humble; abject, base, grovelling; sordid wretch.
 P خاکستر *khākistar*, ashes.
 P خاکم *khākam*, I am earth.
 P خاکی *khāki*, earthy; humble, abased; thou art earth. از خاکی *as khāki*, from earth thou art.
 ▲ خالی *khālī*, empty, void, free from; destitute, deserted.

- P خام *khām* (pl. خامان *khāmān*), raw, crude; inexperienced.
 P خاموش *khāmosh*, silent, taciturn; silence! hush!
 P خاموشي *khāmoshi*, silence, taciturnity.
 P خاندان *khāndān*, family, race, line; house, household, home; court, king's household.
 P خانقاه *khānkāh*, monastery, convent, religious house for darweshes.
 P خان و مان *khān u mān*, house, family; riches, and especially hereditary possessions, moveable and real.
 P خانه *khāna*, house, abode, home; nest.
 P خانه پردازی *khāna-pardāzi*, domestic economy.
 P خانه خدا *khāna-khudā*, master of the house, major-domo.
 P خانمان *khānmān*, house, family.
 ▲ خاوي *khāwī*, empty, void. خاوي البطن *khāwī 'l batn*, empty-bellied.
 P خايه *khāya*, testicles.
 P خائیدن *khā'idan*, to bite, gnaw, chew.
 ▲ خباثت *khābāthāt*, wickedness, malignity, malice, malevolence.
 ▲ خبث *khubth*, malignity, malice, malevolence; impurity, obscenity.
 ▲ خبر *khābar*, information, intelligence, knowledge, acquaintance, report, rumour, news, account, description, sacred story, tradition; prophecy, prediction.
 ▲ خبره *khubrat*, experience, trial, proof.
 ▲ خبیث *khābith*, impure, malicious.
 ▲ خبیثه *khābithat* (pl. خبیثات *khābithāt*), impure thing (fem. of خبیث *khābith*).
 ▲ خبیثین *khābithīn* (obl. pl. of خبیث *khābith*), impure.
 ▲ ختم *khātm*, seal; completion, conclusion, end.
 ▲ P ختم شدن *khātm shudan*, to be stamped or sealed. ▲ ختم قرآن *khātmī kur'ān*, perusal of the Kur'ān from the beginning to the end.
 ▲ ختمی *khātmi*, a complete perusal of the Kur'ān from beginning to end.
 P ختني *khutani*, Chinese, of Chinese Tartary.
 ▲ خجالة *khijālat*, shame, blush, bashfulness, confusion.

- P *khujasta*, happy, auspicious.
 A *khajil*, blushing, ashamed. A P *khajil kardan*, to shame, to put to the blush.
 A *khajlat*, bashfulness, blush, shame, funk, confusion.
 P *khuda*, God.
 P *khudā-parast*, God-worshipper, devout.
 A *khuddam* (pl. of *khādim*), domestics, servants.
 P *khudāwand* (pl. *khudāwandān*), lord, master, seignior, owner, possessor. *khudāwandi hakiki*, the real master, i.e. God.
 P *khudāwand-xāda* (pl. *khudāwand-xādagān*), nobleman's son.
 P *khudāwandagār*, Creator of the world.
 P *khudāwandī*, lordship, sovereignty, divinity, providence; your Majesty, Highness, Lordship, etc.
 P *khudāi*, God.
 P *khudāya*, O God!
 P *khudāirā*, to God, for God.
 P *khudā-i*, divinity, deity, godship.
 A *khidmat*, service, ministry, tendance, attendance; homage.
 A P *khidmatgār*, servant, waiting or serving man, personal attendant.
 A *khidmate*, a particular or special service; the particular service.
 P *khār*, ass, donkey. *khār dajjal*, the ass of Antichrist.
 A *khārāb*, destroyed, ruined.
 A *khārābat* (pl. of *khārābat*), ruins, devastations; tavern.
 A *khārābat*, devastation, ruin.
 A *khārāba*, ruin, a ruin.
 A *khārābi*, ruin.
 A *khārāj*, tribute, tax, revenue, rent.
 P *khurāsān*, the province of Persia bordering on Herāt, Khorassan.
 P *khurāsāni*, of Khorassan.

- P *khārāshidan*, to scratch, scrape, graze, lacerate, wound, grate, irritate.
 P *khārāman*, strutting, swaggering, waving, jaunty.
 P *khārāmīdan*, to walk proudly, jauntily, gracefully, to strut, wave to and fro.
 P *khārbūza*, melon, cucumber.
 P *khārbūzasār*, cucumber-bed, melon-ground.
 A *khārj*, expenditure, expense, outgoing.
 P *khārch*, expense, outgoings. *khārch namudan*, to spend, expend.
 P *khurd*, little, small. *Khīrad*, wisdom, good sense, sound judgment.
 P *khīradmand* (pl. *khīradmandān*), wise, intelligent, judicious.
 P *khurda*, fragment, particle, scrap, crumb.
 P *khurdī*, infancy, childhood, first part of life. *khurdiyat*, thy childhood.
 P *khārast* (for *khār ast*), is an ass.
 P *kharsak*, leap-frog, or blind-man's-buff (a child's game).
 A *khartūm*, proboscis; bowsprit.
 A *khārif*, doting old man, dotard.
 P *khirka*, religious mendicant's garment made of shreds or patches, garb, habit.
 P *khirka-posh* (pl. *khirka-poshān*), clad in shreds and patches dervish, religious mendicant.
 P *khargāh*, royal tent; court, palace.
 P *khurram*, pleasant, delightful.
 P *khurmā*, date (a fruit).
 P *khirman*, harvest, corn reaped and stacked, but not yet threshed out.
 P *khār-muhra*, a small shell used in some countries as coin.
 P *khurramī*, delight, joy, glee, happiness.
 P *khārānd*, they purchase (rt. *khāridān*); are asses (for *khār and*).
 P *khār-wār*, ass-load.
 A *khurūj*, egress, going forth, exodus.
 A *al khurāj kabla 'l wulūj*, الخروج قبل الولوج

- (provide for) egress before entering, (look before you leap).
- P خروس *khurūs*, cock, chanticleer.
- P خروش *khurosh*, loud noise or cry, clamour, shouting. در خروش *dar khurosh*, loud, vocal, resonant.
- P خروشدن *khuroshidan*, to make a loud noise, or outcry, to shout, clamour, cry aloud.
- P خري *khare*, an ass.
- P خریدار *khariḍār*, purchaser.
- P خریدن *khariḍan*, to purchase, buy.
- P خریدي *khariḍe*, he used to purchase, he would buy.
- A خريف *khariḥ*, autumn.
- A خز *khass*, silk, raw silk.
- P خزان *khazān* or *khizān*, autumn.
- A خزانه *khizānat*, treasury, exchequer; store. خزانه غيب *khizāna-i ghāib*, hidden stores.
- A خزانن *khazān* (pl. of خزانه *khizānat*), treasures, treasures.
- A خزف *khazaf*, potsherd, bit of crockery.
- A خزينة *khazīnat*, treasure; treasury, exchequer, storehouse.
- P خس *khass*, thistle; weed.
- A خساره *khassarat*, loss, damage.
- P خسپیدن *khuspīdan*, to lie, sleep, slumber; to lodge.
- A خستة *khissat*, vileness, baseness; tenacity, avarice.
- P خسته *khasta*, wounded, hurt, infirm, sick; sad, dispirited. دلهاي خسته *dilhāyi khasta*, broken hearts. خسته *khastā-e*, thou art sad.
- P A خسته خاطر *khasta-khātir* (or P خسته دل *khasta-dil*), pained at heart, annoyed, vexed.
- A خسيس *khassī*, sordid, vile, low, base, worthless, grovelling.
- A خشب *khashab*, dry wood, timber.
- P خشت پيروزه *khishti pīroza*, turquoise-coloured bricks.
- P خشت زن *khisht-zan*, brickmaker.
- P خشتي دو *khishte*, a brick, a tile. خشتي دو *khishte dū*, a couple of bricks.
- P خشک *khushk*, dry, sere; arid, barren.
- P خشک رودي *khushk-rūde*, a dried-up stream.
- P خشک سال *khushk-sāl*, dry year, barren year, year of drought and dearth.
- P خشک سالي *khushk-sālī*, scarcity, dearth.
- P خشک مغز *khushk-maghs*, dry-brain, noodle.
- P خشكي *khushki*, dryness, dry land; drought.
- P خشم *khishm* or *khashm*, anger, wrath, rage, fume, fury, pet, passion. در خشم شدن *dar khishm shudan* (or خشم گرفتن *khishm giriftan*), to fly in a rage, to take fire.
- P خشم آلود *khishm-āluda*, overflowing with rage, sullied with anger.
- P خشمناک *khishmnāk*, angry, raging, furious.
- A خشن *khashuna*, he was rough; (in the assertion of a general proposition, the preterite is often employed for the aorist), he is rough.
- P خشنود *khushnad*, pleased, contented.
- A خشنوة *khushūnat*, roughness, ruggedness; asperity, severity.
- A خصال *khissāl* (pl. of خصلة *khassat*), qualities, properties. خصاله *khissālīhi*, (of) his endowments.
- A خصلة *khassat*, quality, disposition, habit.
- A خصم *khassm*, enemy, antagonist, opponent.
- A خصمي *khassmī*, enmity, contention.
- A علي الخصوص *khurūs*, particular. عالا 'l *khurūs*, in particular, particularly, especially.
- A خصومة *khurūmat*, enmity, strife, quarrel, disputation.
- A خصب *khassib*, palm-tree. *Khassib*, name of a man.
- A خط *khatt*, line, boundary; character, handwriting, letter; moustache, beard. خط سبز *khatti sabz*, down upon the face (like that upon a peach), incipient beard.
- A خطا *khata*, fault, error, sin, offence, mistake. خطا است *khatast*, is a mistake. خطا کردن *khata kardan*, to commit a fault, to sin, fail, miss. خطاي منکر *khatayi munkar*, atrocious sin.
- A خطاب *khatab*, address, harangue; sermon, homily; discussion; charge, accusation; reproof, chiding, displeasure.

- P خطاي *khatai*, Scythia beyond Mount Imaus; Cathay.
 A خطاي *khatai*, a sin, a fault; any particular offence; a single slip or failure.
 A خطبا *khutabā* (pl. of خطيب *khutīb*), preachers.
 A خطبة *khutbat*, an oration delivered every Friday, after the forenoon service, in the principal Muhammadan mosques, in which they praise God, bless Muhammad and his descendants, and pray for the sovereign. This was generally pronounced formerly by the reigning Caliph, or the heir-apparent.
 A خطة *khittat*, country, district, region, city.
 A خطر *khatar*, danger, peril, risk, jeopardy, hazard.
 A P خطرناك *khatar-nāk*, dangerous, hazardous, perilous.
 A خطيب *khutīb*, preacher, public speaker, orator.
 A خطير *khattir*, great, important, grave; hazardous, perilous, critical.
 P خفاجه *khafācha*, name of a certain banditti of plundering Arabs.
 A خفة *khiffat*, lightness; frivolity, weakness.
 خفت عقل *khiffati rai* (or خفت عقل *khiffati ʿaql*, weakness of intellect.
 P خفت *khuft*, sleeping, nap.
 P خفتن *khuftan*, to sleep, to lie down.
 P خفته *khufta*, slept, sleeping, asleep, lying down; sleeper.
 A خفية *khufyat*, concealment, secrecy. P A در خفيه *dar khufya*, in secret, privately.
 A خفية *khafiyat* (fem. of خفي *khafiy*), secret, hidden, latent.
 P خلاب *khilāb*, clay, dirt, mud, mire, filth.
 A خلاص *khalaṣ*, liberation, release, escape, deliverance.
 A خلاف *khilāf*, difference; opposition, contradiction, dispute, disputation; opposing, contrary. A P خلاف کردن *khilāf kardan*, to oppose, contradict, violate, break.
 A خلافة *khilāfat*, vicegerency, caliphate; imperial dignity, monarchy.
 A خلائ *khullān* (pl. of خليل *khail*), intimate friends.
- A خلائق *khālā-iq* (pl. of خليفة *khālikat*), peoples, creatures, nations.
 A خلد *khallada* (3 per. sin. pret. 2nd form of the rt. خلد used optatively), may (God) prolong or perpetuate.
 A خلة *khilʿat*, robe of honour.
 A خلق *khalk*, creatures, created things, people, folk, men, mankind. *Khulk* or *khulūk*, nature, habit, disposition.
 P آزار *khalk-āzar*, man-tormentor.
 A خلقان *khulkān* (pl. of خلق *khulk*), tattered threadbare garments.
 A خلقي *khalki*, a mote of people, a host of folk, a crowd; any created being; hence, a form, figure.
 A خلل *khalaḥ*, fault, flaw, defect, leak, injury, damage, detriment, harm; disturbance.
 A خلوة *khawwat*, retirement, privacy, seclusion.
 P خلوت نشین *khawwat-nishin*, sitting in retirement, recluse. *khawwat-nishini*, thou art a recluse.
 A خليفة *khālif*, vicegerent, the title of the successors of Muhammad, first assumed by, or given to, Abūbakr.
 P خم *kham*, curl; coil, noose.
 A خمار *khumar*, effects of intoxication, crop-sickness or head-ache after drinking.
 A خمر *khamr*, fermenting; wine or any fermented drink.
 P خم کند *kham-kamand*, noose.
 P خموش *khamosh*, silent.
 A خمیر کردن *khamir kardan*, to knead.
 P خندان *khandaṇ*, laughing, smiling, giggling.
 A خندق *khandaq* (or خندق *khansak*), ditch, trench, moat, fosse (a word derived from P کنده *kanda*, dug, digged, excavated).
 P خنده *khanda*, laughter, laughing.
 P خندیدن *khandidan*, to laugh, titter, smile, giggle.
 P خنک *khunuk*, happy, fortunate; cool, temperate.
 P خوی *khū*, nature, habit, disposition. خوی خردمندان *khūyi khiradmandān*, disposition of the wise.

- P خواب *khwāb*, sleep, slumber, dream.
- P خوابگاه *khwāb-gāh*, place of sleep, dormitory.
- P خواجه *khwāja* (pl. *khwājagān*), man of distinction, lord, master; gentleman; good-man; Mister; teacher; merchant; owner; eunuch. *خواجه عالم* *khwāja-i ālam*, lord of the world (Muhammad).
- P خواجه تاش *khwāja-tāsh* (pl. *khwāja-tāshān*), schoolfellow, playmate, comrade.
- P خوار *khwār*, contemptible, mean, despised, abject. *خوار داشتن* *khwār dashtan*, to hold in contempt, to despise. (in comp.) Eating, (from *خوردن* *khurdan*, to eat), as مردم *mardum-khwār*, man-eater, cannibal.
- A خوار *khwār*, lowing, bleating (of oxen, sheep, etc.).
- P خوارزم *khwārazm*, the ancient Chorasnia, lying along the banks of the river Oxus or Jaihūn, and extending to the Caspian sea.
- P خوارزم شاه *khwārazm-shāh*, title of the Sultan محمد علاء الدین *alā-u'd dīn Muhammad*, who reigned in Khārazm from 1200 to 1220 of our era.
- P خواست *khwāst*, solicitation, begging.
- P خواستن *khwāstan*, to want, desire, wish, will, ask, beg, crave, demand, require; to design, intend; to seek, covet; to be willing; to call down; to wed, espouse.
- A خواص *khawāss* (pl. of *خاصة* *khāssat*), nobles, grandees. *خواص و عوام* *khawāss u awāmm*, nobles and plebeians, gentle and simple.
- P خوان *khwān*, furnished table, tray, dish.
- P خواندن *khwāndan*, to read, recite, repeat, chaunt, intone; to call upon, invoke; to summon, challenge, proclaim; to lay claim; to crow.
- P خوانده *khwānda*, thou hast read.
- P خواه *khwāh*, wishing, desiring; wanting, requiring; whether, either, or.
- P خواهر *khwāhar*, sister.
- P خواهنده *khwāhanda*, he who asks or wishes; beggar, mendicant, suppliant.
- P خواهی *khwāhi*, thou wishest; dost thou wish?

- P خوب *khūb* (pl. *خوبان* *khūbān*), good, beautiful, fair, well.
- P خوبرو *khūb-rū* (or *خوب روی* but pronounced *khūb-rū*), fair-faced, handsome, comely.
- P خوبی *khūb-rū-i*, thou art fair-faced. *Khūb-rū-e*, a handsome-faced person.
- P خوب صورت *khūb-surat*, comely, handsome.
- P خوب منظر *khūb-mansar*, fair to behold, comely in appearance.
- P خوبی *khūbi*, beauty, comeliness.
- P خود *khud*, self, himself, herself, itself; one's own.
- A خود رای *khud-rāi*, self-opiniated, headstrong, opinionative, conceited.
- P خودی *khud-i*, one's own; pride, vanity, conceit; egotism, selfishness.
- P خوردن *khurdan*, to eat; to drink; to swallow, devour, consume, corrode; to gnaw; to experience, enjoy, suffer; to fret; eating.
- P خورده *khurda*, eaten. *خورده انبان* *khurda-i ambān*, crumbs in a wallet.
- P خورده *khurda*, infancy, childhood. *Khurda*, (he) was accustomed to eat.
- P خورده *khurdiyash*, his minority, his nonage.
- P خورش *khurish*, food. *خورشت* *khurishat*, thy food, thy nourishment.
- P خورشید *khurshad*, the sun.
- P خورم *khurram*, joyful, pleasant.
- P خورنده *khuranda*, eater; fed, maintained, victualled; household.
- P خوش *khush* (but made to rhyme with *کش* *kash*), pleasant, agreeable, delightful, nice, palatable, grateful, happy, good, well.
- P خوشانیدن *khoshānidan*, to cause to dry up.
- P خوش آواز *khush-āwās*, pleasant-voiced, sweet-voiced, having a melodious voice.
- P خوش آوازی *khush-āwāze*, one with a sweet voice.
- P خوشبوی *khush-bū*, sweetly-scented, fragrant, odoriferous.
- P خوشتر *khush-tar*, pleasanter, more agreeable.
- P خوشخو *khush-khā*, of pleasing manners, good-tempered.

- P خوش سخن *khvush-sukhan*, well-spoken.
 P خوش طبع *khvush-tab*, good natured.
 P خوش گریستن *khvush giristan*, to weep abundantly, or ad libitum.
 P خوش گفت *khvush guft*, he well spake.
 P خوشنود *khvushnūd*, content, satisfied, well-pleased.
 P خوشه *khūsha*, ear of corn.
 P خوشی *khvushī*, gladness, mirth, gaiety, cheerfulness, pleasantness, agreeableness, delight, enjoyment, diversion, fun.
 P خوشیدن *khoshidan*, to wither, dry, parch.
 P خوشیده *khoshida*, withered, faded.
 A خوض *khawz*, wading, fording; plunging into, entering precipitately; resolving, purposing, deliberating, consulting, taking counsel.
 P خورده *khū-karda*, habituated.
 P خون *khūn*, blood; killing, murder.
 P خونخوار *khūn-khwar*, blood-devouring, sanguinary, blood-thirsty.
 P خونخوارگی *khūn-khwaragi*, ferocity.
 P خوی *khūy* (the same as *خو khū*), habit, temper, disposition.
 P خويد *khawid*, green corn, wheat or barley not yet in ear.
 P خویش *khvosh*, self; one's own; (my, thy, his, hers, its, ours, your, their) own; kinsman, relative, relation.
 P خویشاوند *khvoshāwand*, kinsman.
 P خویشان *khvosh-tan*, own person, self; own.
 P خویشان دار *khvosh-tan-dār*, temperate, abstemious.
 P خوشتانید *khvosh-taned*, of your own ye are.
 A خیار *khīyār*, cucumber.
 A خیال *khayāl*, imagination, fancy, thought, notion, idea, conceit, whim, caprice; phantom, ghost, spectre, apparition. P خیال بستن *khayāl bastan*, to suppose, imagine, form a notion, entertain an idea, dream of.
 A خیالاً *khayālan* (acc.) as an apparition.
 P خیال اندیش *khayāl-andesh*, fantastic, chimerical, conceited, whimsical, vain.
 A خیانت *khīyānat*, perfidy, treachery, treason, disloyalty, insincerity.

- A خیانتی *khīyānate*, an act of disloyalty, a case of treason, an instance of treachery.
 A خیر *khair*, well; good, virtuous, fair, happy, honourable; goodness, kindness, kind attention; any desirable moral excellence; goods, riches, good things. AP خیر است *khair ast*, it is well; is it well?
 P خیره *khira*, malignant, malevolent; indolent, torpid; stupid, grovelling; angry, moody.
 P خیره رای *khira-rāi*, of dark or mean understanding, grovelling.
 P خیره رو *khira-rū*, shameless, impudent.
 P خیره سر *khira-sar*, headstrong; silly, stupid, blundering.
 P خیزان *khosān*, rising. افشان و خیزان *uftān u khosān*, now falling and now rising, i.e. with difficulty.
 P خیزیدن *khosidan*, to rise, spring.
 P خیل *khail*, troop, body of men; tribe.
 P خیلش *khailtāsh*, fellow-soldier, comrade; commander, general; name of an athlete.
 P خیل خانه *khail-khāna*, illustrious family.
 A خیمه *khaimat*, tent, tabernacle. AP خیمه زدن *khaima zadan*, to pitch a tent.

د

- P داد *dād*, he gave; gift; justice, measure, redress; cry for redress or justice. توان داد *tawān dād*, one can give.
 P دادن *dādan*, to give, surrender, resign, yield; to give leave, allow, suffer, permit.
 P دادی *dāde*, justice, judgment (emphatically): he used to give.
 P دار *dār*, keep (imp. of داشتن *dāshtan*).
 P دارو *dārū*, medicine, drug, physic, remedy.
 P تلخ داروی *dārūyi talkh*, bitter medicine.
 P دار و گیر *dār u gir*, pomp, bustle, consequence.
 P دارویی *dārū-e*, a certain medicine, a drug.
 P داری *dāri*, thou holdest, supportest, keepest, maintainest (rt. داشتن *dāshtan*).
 P دارین *dārāini* (obl. of داران *dārāni*, du. of دار *dār*), two worlds, both worlds.
 P داشتن *dāshtan*, to have, hold, possess, keep;

- to keep up, maintain; to place, deposit; to withhold, withdraw; to wear. دست داشتن *dast dāsh-tan*, to hand over, to restore.
- ▲ داعي *dā'i*, inviting, stimulating; the author or cause of anything.
- ▲ داعية *dā'iyat*, cause, source; claim, pretension, call.
- پ دام *dām*, snare, net, gin, springe.
- پ دام *dāma*, may he (or it) be perpetual, or continue (3 per. pret. concave و *wāw*, used optatively). دام ملکه *dāma mulku*, may his kingdom endure!
- پ داماد *dāmād*, son-in-law.
- پ دامن *dāman*, skirt of a garment; base of a hill.
- پ دامنم *dāmanam* (for دامن من *dāmani man*), my skirt, the skirt of my robe.
- پ دامني *dāmāni*, a skirt, a whole skirt.
- پ دامي *dāmī*, (thou) art the snare.
- پ دان *dān*, know, consider (imp. of دانستن).
- پ دانا *dāna* (pl. دانایان *dānāyān*), wise, knower, wise man.
- پ داناتر *dānātār*, wiser.
- پ دانائي *dānā'i*, knowledge, science. *Dānā*, a man of wisdom.
- پ دانستن *dānistan*, to know, consider, esteem, regard.
- پ دانستي *dānisto*, he might know; he used to know.
- پ دانش *dānish*, knowledge, science, learning.
- پ دانشمند *dānishmand*, wise, intelligent, knowing, learned.
- پ دانشمندی *dānishmande*, a certain learned man.
- پ دانگ *dāng*, a weight, the fourth part of a dram; the sixth part of a dīnār.
- پ دانه *dāna*, grain, corn, seed; bait; bead; bead of a rosary.
- پ داني *dāni*, thou knowest (2 per. pres. of دانستن *dānistan*).
- ▲ داود *Dā'ūd*, David, king of Israel.
- ▲ پ داودي *Dā'ūdī*, David-like, resembling David the sweet singer of Israel.
- پ داور *dāwar*, judge, ruler; God.
- ▲ دائرة *dā'irat*, circle, circumference, orbit; cycle.
- ▲ دائم *dā'im*, lasting, unintermitting, ceaseless; always, perpetually.
- پ دایه *dāya*, nurse, foster-mother.
- ▲ دبیق *dabik*, name of a small town in Egypt, where they manufactured stuffs of gold tissue, which were called دبیقي *dabiki*.
- ▲ دجال *dajjāl*, Antichrist.
- ▲ دجله *dijlat*, the river Tigris.
- ▲ دجی *daja'*, darkness. الدجی *ad daja'*, the darkness (the same for all three cases).
- پ دختر *dukhtar* (pl. دختران *dukhtarān*), daughter; damsel, girl, lass. دختر خواستن *dukhtar khwāstan*, to ask a girl in marriage, to court, betroth.
- پ دخترک *dukhtarak*, little girl, young virgin, maiden.
- ▲ دخل *dakhl*, entering; income, receipt, revenue.
- ▲ دخول *dukhl*, entrance, ingress, access, arrival.
- پ دد *dad* (pl. ددان *dadān*), wild beast, beast of prey.
- پ در *dar*, in, into, within, among; concerning, about, respecting, on, upon, at; under. بدريا *ba daryā dar*, in the sea; (pl. درها *darha*), door, gate, avenue; topic, subject. از در *az dar*, by the door.
- ▲ در *darr*, milk, especially such as flows spontaneously from the udder in a copious stream. *Durr*, pearl. در یتیم *durri yatim*, rare, incomparable pearl.
- پ دراز *darās*, long; outstretched, extended. دراز کردن *darās kardan*, to stretch forth.
- پ درازی *darāzi*, length.
- ▲ دراسته *dīrāsāt*, study, reading; lesson, lecture.
- پ در آشفتن *dar āshuftan*, to be disturbed, thunderstruck.
- ▲ درآعه *durrā'at*, upper garment of cotton.
- پ در آمدن *dar āmadan*, to come in, enter.
- پ در آموختن *dar āmokhtan*, to teach.
- پ در انداختن *dar andākhtan*, to hurl, cast.
- پ درانیدن *darānīdan*, to tear, to cause to burst.
- پ در آوردن *dar āvardan*, to bring in; to bring down.

- P در آویختن *dar āwekhtan*, to fasten on, to lay hold of, cling, hang to.
- P در آویخته *dar āwekhta*, suspended.
- P در آی *dar āi*, enter thou, come in.
- ▲ درایة *dirāyat*, knowledge, science; quality; manner.
- P در باختن *dar bākhtan*, to play, stake, gamble away; to lose at play.
- P دربان *darbān*, porter, doorkeeper, warder.
- P در بر *dar bar*, on, or in the breast; in the arms. در بر کردن *dar bar kardan*, to put on (clothes); to wear, assume. در بر گرفتن *dar bar giriftan*, to put on, assume, wear.
- P در بسته *dar-basta*, having the door shut, with closed doors, shut in.
- P در بند *dar band*, in the bond; enlaved.
- P در پس *dar pas*, in the rear.
- P در پی *dar pai*, at the heels or footsteps.
- P در پیش *dar-pesh*, before; a-head, in front.
- P در پیوستن *dar paivastan*, to join; to be engaged in.
- P در پیوسته *dar paivasta*, engaged in.
- P درت *darat*, thy door, thy gate.
- ▲ درج *darj*, infolding, collecting, preserving, comprising, holding. *Durj*, casket.
- ▲ درجات *darajāt* (pl. of درجۀ *darajat*), steps; ascending degrees (opposed to دراکات *darakāt*).
- ▲ درجۀ *darajat*, step, degree, rank, dignity.
- ▲ درجی *durje*, a casket.
- P ▲ در حال *dar hāl*, immediately, instantly, forthwith.
- P ▲ در حق *dar hakk*, in reference, respect, or regard, concerning, on behalf.
- P درخت *dirakht* (pl. درختان *dirakhtān*), tree, shrub, bush.
- P در خواب *dar khwāb*, in sleep, asleep. در خوابی *dar khwābi*, (thou) art asleep.
- P در خورد *dar khourd*, worthy, suited.
- P درد *dard*, pain, ache, anguish.
- P دردا *dardā* (interj.), alas!
- P در دادن *dar dādan*, to submit, yield, surrender.
- P دردمند *dardmand*, afflicted, aching, suffering pain, pained.

- P دردمندیم *dardmandim*, we are pained.
- P در ربودن *dar rubūdan*, to seize, snatch, carry off; to save, rescue; to steal upon.
- P در رسانیدن *dar rasānidan*, to bring in.
- P در رنجیدن *dar ranjidan*, to be annoyed, vexed.
- ▲ درس *dars*, study, reading.
- P در ساختن *dar sākhtan*, to do with, to agree with; to be satisfied and content.
- P درست *darast* (for درست *dar ast*), is in, is comprised. *Durust*, complete, entire, sound; just, right, true, valid; healed.
- P درست نا کرده *durust nā karda*, unfinished, not done correctly.
- P در ستیزیدن *dar sitesidan*, to strive obstinately and pertinaciously.
- P در سر *dar sar*, in the head.
- P درشت *durusht*, hard, harsh; rugged, rough; thick, firm; stern, surly.
- P درشت خو *durusht-khā*, rough-tempered.
- P درشت رو *durusht-rū*, crabbed-faced.
- P درشتی *durushti*, roughness; unkindness, harshness, severe treatment, severity.
- P در فتادن *dar futādan*, to fall, to fall in.
- P ▲ در قفا *dar kafā*, behind.
- ▲ درکات *darakāt* (pl. of درکۀ *darakat*), steps for descending, descents.
- P در کار اند *dar kār and*, are at work, are busy.
- P در کشاده *dar-kushāda*, open-doored, having the door open.
- P در کشیدن *dar kashidan*, to draw in, contract; to suppress, restrain, refrain; to drag.
- P درگاه *dar-gāh*, court, gate, threshold; shrine; palace, king's court.
- P در گذاشتن *dar guzāshtan*, to pass by; to pass over.
- P در گذراندن *dar guzārānidan*, to cause to pass.
- P در گذشتن *dar guzashtan*, to elapse, to pass on, to pass over, pass by, pass away, die.
- P در گرفتن *dar giriftan*, to take effect, to impress.
- P در گرو بودن *dar girav būdan*, to be in deposit, in pledge, in pawn.
- P در گسستن *dar gusistan*, to be broken or twisted, to break down, fail.

- P *dar gusilānīdan*, to snatch, twitch, wrest, wrench.
- P *darām* (for *darī man*), my gate.
- P *dirām* (pl. *dirāmā*), money; a silver coin worth about twopence; dram (weight).
- P *dar māndagī*, distress, sorrow, melancholy, depression, sadness; want; inability.
- P *dar māndan*, to be in want, at a loss, at a standstill, to stick, sink, flounder; to be distressed.
- P *dar mānda* (pl. *dar māndagān*), distressed, unfortunate.
- P *dirām-dār* (pl. *dirām-dārān*), possessed of wealth, monied, rich.
- P *dirame*, a single dirhem. *درمي چند* *dirame chand*, a few dirhems, a little money.
- P *dar miyāni shān* (for *dar miyāni shān*), among them.
- P *dar miyān nihādan*, to lay before; to entrust; to expose; to speak of.
- P *darrinda*, that which rends, rips, or tears; rapacious, ravenous.
- P *dirang*, delay, hesitation.
- P *dirangī*, tardiness, lingering, delay.
- P *dar navardan*, to travel.
- P *dar navardīdan*, to wrap up, to fold together; to obliterate.
- P *dar ā*, in him, in it, thereon. *Dirav*, harvest, reaping.
- P *darvāza*, door.
- P *durogh*, lie, falsehood, untruth.
- P *durogh-zan*, false, untrue, liar.
- P *duroghē*, a lie, a falsehood. *دروغي که* *duroghē ki*, a lie that.
- P *darūn*, within, in; heart, inside.
- P *dar vai*, upon him; in it.
- P *diravīdan*, to mow, reap.
- P *darvesh* (pl. *darveshān*), poor, needy, indigent; religious mendicant, dervish.
- P *darvesh-sirat*, poor in spirit,

of a humble disposition, having the manners or temper of a dervish.

- P *darvesh-sifat*, dervish-like, endowed with the qualities of a dervish.
- P *darveshi*, the condition of a dervish, poverty. *Darveshe*, a dervish, certain dervish.
- P *darhā* (pl. *dar*), doors; gates. *درهاي آسمان* *darhāyi āsmān*, windows of heaven.
- P *dar ham*, together; perplexed, confused, intertwined; pell-mell; vexed, annoyed. *Dirham*, a drachm, a dirhem.
- P *durham uftāda*, fallen into chaos and confusion, embroiled, entangled.
- P *darham kashīdan*, to draw together, to contract.
- P *dare*, a door.
- P *daryā*, sea, ocean; any large river, as the Indus or Nile. *دريايي مغرب* *daryāyi maghrīb*, Western Sea, Mediterranean. *دريايي هفتگانه* *daryāyi haftgāna*, the seven seas. *در دريا* *dar daryā*, in the sea, into the sea.
- P *dar yāb*, know thou, consider, be wise (imp. of *dar yāftan*).
- P *dar yāftan*, to discover, find out, apprehend, understand, comprehend.
- P *daricha*, window, small door.
- P *daridan*, to rend, tear, rip.
- P *darida*, rent, torn.
- P *diregh*, alas! what a pity! pity, harm; denial, refusal; repugnance, reluctance, unwillingness; sorrow, vexation, grief, remorse. *دريغ خوردن* *diregh khourdan*, to grieve, to be vexed. *دريغ داشتن* *diregh dāshtan*, to deny, grudge, refuse, withhold, keep back.
- P *direghā*, alas! ah! well-a-day!
- P *darīn*, in this; in these (another mode of writing *dar īn*).
- P *daryāza*, mendicancy, mendicity.
- P *dusd* (pl. *dusdān*), thief, robber.
- P *dusdi*, theft, robbery. *Dusdo*, a certain thief, a robber.
- P *dusdīdan*, to steal, rob, thieve.
- P *dast* (pl. *dasthā*), hand; paw;

- pre-eminence, superiority, victory. بدست *ba dast* آوردن *āvardan*, to gain, secure.
- P دستار *dastār*, turband; apron; apronful.
- P دست بدست *dast ba dast*, (from) hand to hand. دست بردن *dast bar dast* زدن *zadan*, to wring the hands.
- P دست برداشتن *dast bar dāshdan*, to withdraw the hand; to leave, let alone.
- P دست برافشاندن *dast bar fashāndan*, to rub the hands together (for joy).
- P دست تنگی *dast-tangi*, straits, penury.
- P دست دادن *dast dādan*, to give a hand; to help, aid, assist, favour, promote.
- P دست رس *dast-ras*, come to hand, obtained, within one's power; means of subsistence, livelihood; friendly.
- P دستگاه *dast-gāh*, help, relief; power, strength, means, ability; wealth.
- P دستگیری *dast-giri*, taking by the hand; aid, help, assistance, دستگیری کردن *dast-giri kardan*, to hand over.
- P دستم *dastam*, my hand.
- P دست و پا *dast u pā*, hand and foot.
- P دست و پا بریده *dast u pā burīda*, amputated in hands and feet.
- P دستور *dastūr*, custom, habit; prime minister.
- P دسته *dasta*, handful, bundle; handle.
- P دست یافتن *dast yāftan*, to get the hand, to triumph.
- P دشت *dasht*, desert, plain without water.
- P دشمن *dushman* (pl. دشمنان *dushmanān*), foe, enemy, foeman.
- P دشمن کام *dushman-kām*, (foe's wish) death.
- P دشمنی *dushmanī*, enmity, hostility.
- P دشنام *dushnām*, abuse.
- P دشنامی *dushnāme*, an abusive word; abuse, incivility, rudeness.
- P دشوار *dushwār*, not easy, difficult; harsh, painful, distressing.
- ▲ دعا *du-ā*, prayer, invocation, intreaty, supplication; benediction. دعاي خير *du-āyi khair*, prayer for welfare.
- ▲ دعائي *du-ā-e*, a prayer; an imprecation.
- ▲ دعا *da-aw*, they called upon (or, they call upon) (pret. of the rt. دعا, defective و *wāw*).
- ▲ دعا *da-wat*, prayer, suit, petition; invitation; convivial meeting, feast, banquet, entertainment. AP دعوتش *da-watash*, his prayer.
- ▲ دعوي *da-wa'*, claim, demand; plea, excuse; plaint; petition, suit at law, prosecution; assumption, pretension.
- P دغا *daghā*, imposture, cheat, fraud.
- P دغائي *daghā-i*, impostor, hypocrite.
- P دغل *daghal*, false, base, spurious; vice, fraud.
- P دف *daf*, a single drum, i.e., with only one skin; tambourine.
- P دفتر *daftar*, book, register, journal, record, folio, volume.
- ▲ دفع *daf*, repelling, parrying, averting, checking, keeping off. ▲ دفع انداختن *daf andākhtan*, to refuse, defer, postpone.
- ▲ دفن *dafn*, burial, sepulture, interment. ▲ دفن کردن *dafn kardan*, to inter, bury.
- ▲ دق *dakk*, defamation, calumny, slander.
- ▲ دقیقه *dakikat*, particle; nice point, subtlety.
- ▲ دکان *dukān*, shop.
- P دگر *digar* (pl. دیگران *digarān*), other, different; any more, again.
- P دگر بار *digar bār*, another time, again.
- P دگر باره *digar bāra*, again, once more.
- P دگر ره *digar rah*, another road; another time.
- P دگري *digare*, another.
- P دل *dil*, heart. دل نهادن *dil nihādan*, to set the heart.
- P دلرام *dil-ārām*, heart-pleasing, heart-refreshing, solacing, delightful; lover.
- P دل از دست رفته *dil az dast rafta*, one who has lost his heart; lorn, forlorn.
- P دل آزردہ *dil-āzarda*, displeased, irritated, nettled, provoked, pained, distressed.
- P دل آشفته *dil-āshufta*, distressed in mind.
- P دل افروز *dil-afroz*, heart inflaming.
- ▲ دلالة *dalālat*, indication; proof, evidence.
- P دلاور *dil-āvar*, stout-hearted, bold, brave, intrepid, valiant.

- P *dil-avarī*, intrepidity, boldness; contest.
P *dil-āwēkhta*, enamoured; loved.
P *dil-āwes*, heart-attracting, alluring, charming, ravishing.
P *dil-bar*, charming; charmer.
P *dil-bart*, captivation of the heart. *Dil-bare*, a captivator of the heart, a charmer.
P *dil-bastagi*, attachment, heart-union.
P *dil-basta*, united in heart, attached.
P *dil-band*, heart-binding; agreeable, lovely, charming, fascinating.
P *dilat*, thy heart, thine heart.
P *dil-tang*, heart-sick, disheartened, sad, vexed, distressed, out of spirits.
P *dil-tangī*, distress, depression of spirits, sadness; heart-burning; oppression.
P *dil-khoush*, pleased, satisfied, contented, cheerful, glad; appeased.
P *dil-dār*, possessing or holding the heart; charming.
P *dil zi jān bar dāshtan*, to give up the hope of life.
P *dil-sitān*, heart-taking, fascinating.
P *dil-firoz*, enlivening, glad, joyous.
P *dil-farib*, heart-stealing, cheating, bewitching, deceitful.
P *dalk*, dervish's habit, rags.
P *dil-kash*, heart-attracting, alluring.
P *dil-kushā*, heart-expanding, exhilarating.
P *dil-murda*, dead at heart, cold-hearted.
P *dilo*, a heart, a single heart.
P *dilir*, bold, brave, audacious, courageous.
P *diliri*, courage, boldness, audacity.
A *dalil*, guide, conductor; proof; argument, demonstration.
P *dam*, respiration, breath; moment; gulp, draught. *dam bar āvardan*, to draw a breath. *dam zadan*, to breathe; to proceed. *Dum*, tail.
A *damār*, ruin, destruction.
P *dimāgh*, brain; conceit, fancy, notion, pride, consequential airs.

- P *damān*, swift; powerful; terrible, furious, unruly.
P *dam ba dam*, moment to moment, each moment.
P *dam dar kashidan*, to cease to breathe, to be silent, hold one's breath.
A *dammir*, hurl thou ruin and destruction (imp. of 2nd form of the root *damir*).
P *Damishk*, Damascus, the capital of Syria.
P *damī*, inflated, puffy, tumid, windy, gouty. *Damo*, an instant, one moment. *damī chand*, a few moments.
A *dimyāt*, Damietta in Egypt.
A *dimyāli*, a species of fine cotton cloth or stuff made at Damietta, dimity.
P *damidan*, to blow, bloom, expand; to sprout (as an incipient beard); to appear, to burst forth as the dawn.
P *damīda*, blown, blooming, budded, shot forth.
P *dumbāl*, tail, stern; rudder.
P *dandān*, tooth.
P *dandāno*, one tooth, a single tooth.
A *dunya'*, world, earthly possession. *الدنيا* *ad dunya' wa 'd dīn*, the world and religion, (church and state). *dun-yāyi dūn*, base world. *hayāti dunya'*, the present life.
P *dunya'-dār*, (holding the world), man of the world, wealthy person; worldling.
A *dunyawī*, worldly, secular.
P *dū*, two; both.
A *dawā*, medicine, remedy. A P *dawā kardan*, to medicate, to treat medically.
A *dawāb* (pl. of *dāb* *dābbat*), cattle, beasts, brutes. (*Dawāb* is often employed in the sense of the singular.)
A *dawām*, perpetuity, duration. *علي الدوام* *ala 'd dawām*, perpetually, uninterruptedly.
P *dawān*, running; runner.
P *dawānīdan*, to cause, suffer, or allow to run.
A *dawā*, a remedy, a medicine.
P *dū bar*, twice.

- P دو باره *dā bāra*, a second time, twice.
 P دو برادر *dū birādar* (not دو برادران *dū birā-darān*), two brothers.
 P دو تا *dū tā*, double, twofold; convex or concave, bent.
 A دوچه *dauhat*, grove, orchard, thicket.
 P دوختن *dokhtan*, to sew; to close up; to broider; to transfix, pierce.
 P دوخته *dokhta*, sewed, sewed up, closed.
 P دود *dūd*, smoke. دل دود *dūdi dīl*, smoke from the heart, sigh, groan.
 P دودمان *dūdman*, great tribe, family.
 A دور *daur*, revolution; cycle, time; the world; fortune; cup handed round by guests. دور آخر *dauri ākhir*, last going round of the cup.
 P دور *dūr* (pl. دوران *dūrān*), far, distant, remote; avaunt! P دورم *dūram*, I am far.
 P دور افتاده *dūr uftāda*, strayed away, wandered afar off, gone to a distance.
 A دوران *daurān*, revolution, circle, cycle.
 P دوزخ *donakh*, hell.
 P دوزخی *donakhi* (pl. دوزخیان *donakhiyān*), infernal; prisoner in hell; damned.
 P دوست *dost* (pl. دوستان *dostān*), friend, lover. دوست داشتن *dost dāshtan*, to love, like, fancy, hold or esteem as a friend.
 P دوستدار *dost-dār*, friendly, friend.
 P دوست رو *dost-rū*, having the countenance of a friend, amiable.
 P دوستی *dosti*, friendship, alliance, love. *Dosto*, a friend, a certain friend.
 P دوش *dosh*, shoulder; last night.
 P دوشیزه *doshiza*, virgin.
 P دوغ *dogh*, sour milk, buttermilk, whig, whey.
 P دوکان *dūkān*, shop.
 P دوگانه *dūgāna*, twofold; a prayer in which two inclinations of the body are made. دوگانه *dūgāna.e*, a single one of such prayers.
 A دولت *daulat*, wealth, fortune, prosperity, happiness; power; reign, empire, dynasty.
 A دولتی *daulate*, a fortune.
 P دوم *duvum* (or دومین *duvumīn*), second.

- P دُون *dūn* (pl. دُونَان *dūnān*), mean, sorry, shabby, base, low, vile.
 A دُون *dūna*, beside, short of, exclusive of. دُون العذاب الاکبر *dūna 'l' azābi 'l' akbar*, besides the greater (or sorer) punishment.
 P دو نیم *dū nim*, two halves; in two, in twain.
 P دو هفته *dū hafta*, two se'nnights, a fortnight.
 P دویدن *davidan*, to run.
 P ده *dah*, ten.
 P ده *dih*, village, hamlet, town; (imp. of دادن *dādan*), give thou; (in comp.), giver.
 P دهان *dahān*, mouth; orifice; jaws.
 P دهانی *dahāne*, the mouth.
 P ده خدا *dih-khudā* (or خدای ده *dih-khudā.e*), head man of a village.
 P دهد *dihad*, he (she or it) gives or may give (rt. دادن *dādan*).
 A دهر *dahr*, time, age, eternity; world; fortune.
 A دهشت *dahshat*, fear, awe, dismay.
 P دهقان *dihkān*, villager, rustic, peasant.
 P دهقان پسر *dihkān-pisar*, peasant's boy.
 P دهل *dūhul*, drum, tabour.
 P دهلیز *dihliz*, vestibule, portico.
 P دهمت *dihamat*, I should bestow on thee.
 P دهن *dahan*, mouth.
 P دهنی *dahane*, a mouth.
 A دیار *diyār* (pl. of دار *dār*), houses; (pl. of دایرة *dairat*), countries, regions, provinces, districts.
 A دیار بکر *Diyār-bakr*, name of the country anciently called Mesopotamia.
 A دیانة *diyānat*, religion, adherence to religion, conscience, conscientiousness, honesty, probity.
 P دیا *dibā*, brocade, cloth of gold.
 P دیباجه *dibāja*, preface; frontispiece of a book (often decorated with gold and colours).
 A دیتی *dibak*, brocade.
 P دیدار *dīdār*, sight, look, view, interview.
 P دیدمش *dīdamash*, I saw, beheld, viewed, or regarded him.
 P دیدن *dīdan*, to see, perceive, behold, look at, notice, observe, witness; to meet with, suffer, experience.

P دید *dida*, seen; having seen; eye-sight.

P دید *dida*, thou hast seen.

P دیر *dir*, late, long, slow; old, antique.

P دیر دیر *dir dir*, very seldom, at rare intervals, after a long time; very late.

P دیرینه *dirina*, old; long-lived; of long standing; a long while.

P دیرینه روز *dirina-roz*, old, aged, ancient.

P دیگ *deg*, pot, cauldron.

P دیگر *digar* (pl. دیگران *digarān*), other, another; on the other hand; besides, moreover, further, again; any more, any longer.

P دیگران *digarān*, others, other persons.

P دیگر بار *digar-bār*, another time, again.

P دیگر دم *digar dam*, another moment.

P دیگر روز *digar roz*, next day.

PA دیگر وقت *digar wakt*, another time.

P دیگری *digare*, one other; the other.

A دین و دولت *din*, religion, faith, creed. *din u daulat*, church and state.

A P دینار *dinār*, a silver coin weighing seven or ten drachms.

P دنیا فروش *din ba dunya'-farosh*, a seller, or one who barter religion for the world.

P دیو *div*, devil, daemon, spirit.

P دیوار *diwār*, wall.

P دیوان *diwān*, finance department; tribunal of justice or revenue; a complete series of odes running through the whole alphabet, the verses of the first class terminating in ا, of the second in ب, and so on. In Persian the diwāns of Hāfiz and Jāmi are the most celebrated. صاحب دیوان *sāhibi diwān*, comptroller of the finances, chancellor of the exchequer.

P دیوانه *diwāna*, mad, crazy, deranged.

P دیوانی *diwāni*, belonging to a court of law or exchequer; a financier; financial.

P دیو صفت *div-sifat*, devil-like, like devils.

P دیه *dih*, village.

ذ

A ذَا *za*, he; this.

A ذَا الَّذِي *za 'llazi*, he who.

A ذَات *zat*, person, body; nature, essence, soul, self; genus, species, race, breed.

A ذخِر *zukhr*, treasure; provision, store, hoard.

A ذخيرة *sakhrat*, store, hoarded supply.

A ذَرَّة *sarrat*, atom, particle, little.

A ذِکْر *sikr*, memory, mention, memorial, remembrance, recital; repeating of the names, attributes, or praises of God. بَذِکْرش *basikrash*, in His praise, in the mention of Him.

A ذُل *sull*, baseness, abjectness, meanness, disgrace, humiliation.

A ذِلَّة *sillat*, error, blunder; disgrace; baseness, vileness.

A ذِلَّتِي *sillate*, a base passion, a vile propensity, anything shameful, scandalous, disgraceful, and dishonourable.

A ذَلِکَ *sālaka*, that.

A ذَلِيل *sālil*, abject, mean, sorry, despicable.

A ذَم *samm*, blame, detraction.

A ذَمَائِم *samā'im* (pl. of ذَمِيمَة *samīmat*), crimes, misdeeds, base and reprehensible qualities, culpabilities.

A ذَنْب *zanab*, tail.

A ذُو *zu*, endued with, possessed of (always found in composition). ذُو الْقُرْبَى *zu'l kurba'*, possessed of relationship, kinsman.

A ذُو الْفَقَار *zu'l fakār*, name of the celebrated sword which formerly belonged to العاصِ بْنِ مُنَبِّه *al-as bin munabbih*, an unbeliever who was slain at the battle of Badr. It became the property of Muhammad, and afterwards fell into the possession of his son-in-law and successor, the caliph Ali.

A ذُو النُّون *zu'l nūn*, a name of Abū Fazl Suban bin Ibrāhīm, a celebrated Muhammadan saint, chief of the Sūfīs, who died in Egypt, A.H. 245.

A ذَوْق *sauk*, taste, relish, gust, delight.

A ذَوِي *sawī* (obl. of ذُو *sawū*, pl. of ذُو *zu*), possessed of, endued with. ذَوِي الْقُرْبَى *sawī 'l kurba'*, possessed of affinity, relatives, relations, kinsmen.

A ذَنْب *si:b*, wolf.

A ذَلِيل *sail*, lappet, or train to a robe, lower extremity, skirt of a garment.

- P را *rā*, sign of the oblique case in Persian.
 ▲ رأت *raʿat*, she saw (rt. رأي *raʿaʿ*, he saw).
 ▲ راحة *rāhat*, quiet, repose, rest, ease.
 P راز *rās*, secret, mystery.
 ▲ رأس *raʿs*, head; رأسه *raʿsuhu*, his head.
 P راست *rāst*, straight, direct, exact, correct, right, true; the right hand; immediately, directly. راست خواهی *rāst khwāhi*, thou wantest the truth; askest thou the truth?
 P راست‌تر *rāsttar*, truer, more correct.
 P راست سخن *rāst-sukhan*, true in speech, truthful.
 P راستی *rāsti*, truth, veracity; rectitude; straightforwardness; rank of dexter.
 ▲ راستی *rāstī*, firm, solid, steady; profoundly learned, standard, classical (author).
 ▲ راضی *rāsin* (for راضی *rāsiyun*), pleased, satisfied, contented.
 ▲ راضی *rāzi*, content, satisfied, pleased, acquiescing. ▲ P راضیم *rāsiyam*, I am content.
 ▲ راعی *rāʿi*, shepherd, pastor.
 ▲ راكب الماشي *rākib mawāshi*, riding; rider. راكب الماشي *rākib 'l mawāshi*, (as) riding (or a rider of) the beasts.
 ▲ راكبات *rākibat* (pl. of راكبة *rākibat*, fem. of راكب *rākib*), female riders.
 P راندن *rāndan*, to drive, goad, spur, impel, propel, push forward, urge onward, chase away, expel; to attack, fall foul upon; to carry on.
 P رأوا *raʿū*, they (masc.) saw (rt. رأي *raʿaʿ*).
 P راه *rāh*, way, road, path; voyage, journey.
 P راه نبرده *rāh-na-burda*, untravelled.
 ▲ رأي *raʿy*, view, opinion, judgment, sentiment. ▲ P رأي بلند *raʿyi buland*, exalted understanding. رأي زدن *rāi sadan*, to give an opinion.
 ▲ راية *raʿyat*, standard, flag, banner, ensign.
 ▲ رأيت *raʿaita*, thou sawest, or seest (rt. رأي *raʿaʿ*).
 ▲ رأي *rāʿe*, an opinion; a new opinion.

- ▲ رب *rabb*, lord; Creator, God; O lord! رب الأرض *rabbu 'l arsi*, Lord of the earth.
 ▲ رب *rubba*, many. رب صدیق *rubba sadikin*, many a sincere friend.
 ▲ رباط *ribāt*, any public building, as an inn, caravansary or monastery.
 ▲ رباعي *rubāʿiy*, a verse of four hemistichs, tetrastich, quatrain.
 P ربائیدن *rubāʿidan*, to seize, rob.
 ▲ ربنا *rabbana*, O our Lord! (accusative used for the vocative).
 P ربودن *rubūdan*, to snatch, steal, ravish; to withdraw one's-self.
 ▲ ربیع *rabīʿ*, the spring, vernal season.
 ▲ ربیعی *rabīʿi*, vernal.
 ▲ رجم *rajm*, pelting with stones.
 ▲ رحله *rihlat*, march; departure; death.
 ▲ رحم *rahm*, compassion, mercy, *Rahim*, womb.
 ▲ الرحمن (or رحمن) *rahmān*, merciful. الرحیم *ar rahmānu 'r rahim*, the merciful, the pitiful; the most merciful.
 ▲ رحمة *rahmat* (or *rahamat*), pity, mercy, clemency; blessing; a mercy, a gift of the Divine mercy. رحمة الله علیه *rahmatu 'llāh ʿalaihi*, the mercy of God (be) upon him. ▲ P رحمت آوردن *rahmat āvardan*, to shew pity, to exercise mercy.
 ▲ رحیل *rahil*, journey, departure.
 ▲ رحیم *rahim*, merciful, full of pity.
 ▲ رخام *rukham*, marble, alabaster.
 P رخت *rakht*, furniture, stuff, apparatus, apparel, baggage, luggage.
 P رخسار *rukhsār*, cheek.
 P رخشدن *rakhshanda*, shining, bright, dazzling, effulgent.
 P رخشیدن *rakhshidan*, to shine, flash, glitter.
 ▲ رد *radd*, return; restitution, restoration; refutation. رد جواب *raddi jawāb*, rejoinder.
 P رز *ras*, vine, grape.
 ▲ رز *rus*, rice.
 ▲ رزق *riq*, support, sustenance, subsistence, rations, daily bread, provision, allowance

- appointed by Providence. رزق معلوم *rizkun ma'lamun*, an assured subsistence.
- ▲ رسالة *risalat*, letter, epistle, missive; treatise, pamphlet, tract.
- ▲ رسانیدن *rasānidan*, to cause to arrive, send, bring, transport, carry; to inflict.
- ▲ رستم *Rustam*, son of Zāl, the most renowned of the heroes of ancient Persia, their Hercules.
- ▲ رستن *rastan*, to be liberated, escape, get free.
- ▲ رستن *rustan*, to grow, sprout.
- ▲ رسته *rasta*, escaped; saved.
- ▲ رسم *rasm*, law, canon, rule, custom, habit, usage.
- ▲ رسمی *rasmī*, a custom; customary.
- ▲ رسوا *ruswā*, disgrace.
- ▲ رسول *rasul* (P pl. رسولان *rasulān*), messenger, apostle; prophet.
- ▲ رسیدن *rasīdan* (equivalent to رسیده است *rasīda ast*), has arrived.
- ▲ رسیدن *rasīdan*, to arrive, reach, touch, attain.
- ▲ رسیده *rasīda*, arrived.
- ▲ رش *rashsh*, sprinkling, aspersion.
- ▲ رشف *rashf*, drop, sip, suck.
- ▲ رشک *rashk*, emulation, zeal, envy.
- ▲ رشوة *rishwat*, bribe. ▲ رشوت خوردن *rishwat khourdan*, to take bribes.
- ▲ رضا *rizā*, content, satisfaction, acquiescence, resignation, good will, consent, good pleasure, favour; content, satisfied.
- ▲ رضینا *rasīna*, we are satisfied.
- ▲ رطب *rutab*, ripe dates.
- ▲ رعایا *ra'āya* (pl. of رعیه *ra'īyat*), subjects.
- ▲ رعایه *ri'āyat*, care, attention; respect, regard.
- ▲ رعایت خاطر کردن *ri'āyati khātir kardan*, to respect, to attend to the wishes.
- ▲ رعد *ra'ad*, thunder.
- ▲ رعنا *ra'na*, delicate, tender, beautiful.
- ▲ رعیه *ra'īyat*, subject, peasant, cultivator, ryot.
- ▲ رغبه *raghbah*, strong desire, wish, inclination, avidity, greediness.
- ▲ رفتار *raftār*, going, travelling; travel.
- ▲ رفتن *raftan*, to go, depart; to escape; to attain; to descend.

- ▲ رفتن *raftan*, to sweep.
- ▲ رفته *rafta* (pl. رفتگان *raftagān*), gone, set off, passed, departed, travelled; dead, deceased.
- ▲ رفع *raf'ah*, lifting, raising, elevation; promotion; removal (from an office); (in grammar) Zamma, i.e. the short vowel *u* at the end of a word in nouns, denoting the nominative.
- ▲ رفی *rifk*, benignity, courtesy.
- ▲ رفقه *rafkat*, *rifkat*, or *ruskat*, a company of fellow-travellers; society, friendship.
- ▲ رفیع *rafī'ah*, raised, high, exalted.
- ▲ رفیق *rafīk* (P pl. رفیقان *rafīkān*), companion, associate, friend.
- ▲ رقاب *rikāb* (pl. of رقبه *rakabat*), necks.
- ▲ رقص *raks*, dancing; capering; ambling, prancing.
- ▲ رقعہ *ruk'at*, patch; letter, short note, scrap of paper; petition. ▲ بر رقعہ *ruk'at bar ruk'at*, patch upon patch.
- ▲ رقم *rakm*, writing, inscription.
- ▲ رقیب *rakīb*, rival, competitor; watcher.
- ▲ رقیه *rukyat*, incantation, magic, spell.
- ▲ رکاب *rikāb*, stirrup.
- ▲ ركبہ *rukbat*, the knee. ركبتي *rukbatī*, my knee.
- ▲ ركبوا *rakībū*, they embark (pret. of ركب).
- ▲ ركه *rak'at*, a devout inclination of the body during prayer, so that the hands touch or rest upon the knees.
- ▲ ركيك *rakīk*, thin, slender, mean, paltry, petty, weak, small.
- ▲ رگ *rag*, vein. رگ جان *ragi jān*, heart-strings.
- ▲ رگ زن *rag-zan*, phlebotomist, bleeder.
- ▲ رمایه *rimāyat*, shooting; archery.
- ▲ رمضان *ramasān*, the ninth month of the Muhammadan year. A strict fast was enjoined by Muhammad upon all his followers from sunrise to sunset daily throughout this month.
- ▲ رمتی *ramak*, last breath, departing spirit.
- ▲ رمی *rama'*, he shot (a defective verb). رماني *rama'ni*, he shot me, he hit me.
- ▲ رمیدن *ramīdan*, to flee in terror, to be scared.
- ▲ رنج *ranj*, trouble, labour; toil, moil; anguish, grief, pain, annoyance; moodiness.

- P رنجانیدن *ranjānidan*, to displease, annoy, vex, put to grief, affect with disgust.
 P رنجش *ranjish*, pettishness, indignation.
 P رنجش آمیز *ranjish-āmez*, mixed with displeasure; angry, testy.
 P رنجور *ranjūr*, sick, afflicted, ill, ailing, valedudinary.
 P رنجوری *ranjūri*, sickness, disorder, distemper.
 P رنجه *ranja*, pain, grief.
 P رنجی *ranje*, a grief, a vexation, annoyance.
 P رنجیدن *ranjidan*, to be displeased, offended, vexed, put out of humour, annoyed, made sad.
 P رنجیده *ranjida*, vexed, displeased, annoyed.
 P رند *rind* (pl. رندان *rindān*), debauchee, rake.
 P رنگ *rang*, colour, hue; dye, tint.
 P رنگارنگ *rang-a-rang*, many-coloured, of various hues, colours or kinds.
 P رنگین *rangin*, coloured; eloquent, flowery (language), florid (style).
 P رو *rov*, go thou (imp. of رفتن *raftan*).
 P رو *rū*, face, surface; consideration, sake, cause, reason. بار روی خاکی *bar rūyi khāk*, on the face of the earth, on the bare ground.
 P روا *rawā*, lawful, allowable, passable, right, fit, proper. روا داشتن *rawā dāshitan*, to allow, permit, sanction.
 P روان *rawān*, life, soul, spirit; also (partic. of رفتن *raftan*), going, moving, shifting, running. روان شدن *rawān shudan*, to depart, set out. روان کردن *rawān kardan*, to send away, to despatch, dismiss.
 P روا آسا *rawān-āsā*, soul-refreshing, spirit-soothing.
 P روب *rob* (imp. of روبیدن *robidan*), wipe.
 P روباه *rūbāh*, fox.
 P روبیدن *robidan*, to wipe, sweep, dust; to clean.
 A روح *rūh*, spirit, soul. کاف قوت روح *kāfi ruh*, food of the soul.
 P رود *rūd*, river. *Ravād*, he goes, he may or might go (rt. رفتن *raftan*).
 P روده *rūda*, intestines, entrails, guts, viscera. روده تنگ *rūda-i tang*, narrow guts.
- P روز *roz* (pl. of روزها *rozhā*), day. روز داد *rozi dad*, day of retribution. روز شمار *rozi shumār*, day of reckoning. روز میدان *rozi maidān*, day of battle.
 P روزگ *rozak*, a short day. روزگی چند *rozake chand*, a few short days.
 P روزگار *rozgār* (pl. روزگاران *rozgārān*), fortune; state, condition; living, livelihood, means of subsistence; time, life. روزگار بردن *rozgār burdan*, to live, to associate. روزگار نا مساعد *rozgārī nā musā'id*, unpropitious fortune, hard times.
 P روزگاری *rozgāre*, a time, some time, a length of time, a while, a long period.
 P روزن *rausan*, window; chimney, aperture for the escape of smoke.
 P روزه *roza*, fasting, fast.
 P روزی *rozi*, fortune, luck, daily bread or food.
 P روزی *roze*, one day, a single day; some day. روزی چند *roze chand*, several days, many days. روزی دو *roze dū*, a couple of days. روزی دو سه *roze dū seh*, two or three days.
 P روزی خوار *rozi-khwar* (pl. روزیان *rozi-khwarān*), eater of daily bread; a living creature.
 P روزی ده *rozi-dih*, giver of daily bread, bestowing (or bestower of) subsistence.
 A رؤسا *ru-asā* (pl. of رئیس *ra'is*), chiefs.
 P روسپی *rūspi*, harlot, whore, courtesan.
 P روستا *rūstā*, village, market-town.
 P روستازاده *rūstā-zāda* (pl. روستازادگان *rūstā-zādagān*), village-born; rustic, villager.
 P روستای *rūstāi* (pl. روستایان *rūstāyān*), peasant, villager, rustic.
 P روستایی *rūstāye* (or روستائی *rūstā'ī*), a villager.
 P روش *ravish*, gait, walk, carriage; procedure, custom; conduct, behaviour.
 P روشن *roshan*, bright, shining, clear, light, enlightened; limpid.
 P روشنائی *roshnā'ī*, light, brightness.
 P روشن رای *roshan-rāi*, of enlightened judgment.
 P روشن گهر *roshan-guhar*, bright-souled, luminous, sparkling as a gem.

- A روضة *rausat*, garden.
 P روغان *raughan*, grease, oil, butter.
 A روم *Rūm*, the Turkish empire.
 A P رومي *rūmī*, Turkish, produced in Turkey.
 P رونده *rawinda* (pl. روندگان *rawindagān*), one that goes; traveller, passenger.
 P رونق *raunak*, ornament, beauty, bloom, lustre, shine, glory.
 P روی *rūy* (pronounced *rū*), face, countenance, aspect. روی درهم کشیدن *rū darham kashidan*, to frown. روی زمین *rūyi zamīn*, the face of the earth. روی کردن *rū kardan*, to turn the face. *Ravī*, thou goest, mayest go (rt. رفتن *raftan*).
 P رویت *rūyat*, thy face, thy countenance.
 P رویدن *rūsidan*, to grow, vegetate; to make grow, cause to vegetate.
 P روئین *rū'in*, brazen, consisting of brass.
 P روئین چنگ *rū'in-chang*, brazen-clawed.
 P راه *rah*, road; time, turn.
 P رها *rahā*, leave. رها کردن *rahā kardan*, to leave, quit, abandon, put off, lay aside; to give leave.
 P رها نیدن *rahānidan*, to cause or allow to escape; to save, free, deliver, rescue, release.
 P رهایی *rahā'i*, escape, deliverance, release, emancipation.
 A رهبانیه *rahbāniyat*, monasticism; monkery. لا رهبانیه فی الاسلام *lā rahbāniyata fi 'l islām*, there are no monkish practices in Islām.
 P رهبر *rah-bar*, guide, road-guide.
 P راه بردن *rah burdan*, to obtain the road, to get access to.
 P رهبری *rah-bari*, guidance, direction.
 P راه زن *rah-zan*, robber, highwayman.
 P رهگذر *rah-guzar*, passage, way.
 P رها کردن *rahidan*, to rid one's self, escape, get free or clear of.
 A ریا *riyā*, hypocrisy.
 A ریاست *ri-asat*, dominion, authority, headship; clerkship.
 A رایحان *raihan*, an odoriferous herb (as sweet basil).

- P ریختن *rokhān*, to pour out, spill, scatter, shed, crumble.
 P ریخته *rokhā*, crumbled; shed, spilt, poured, strewed.
 P ریزه *roza*, crumb, scrap, shred.
 P ریسمان *rismān*, rope, string; cable, hawser.
 P ریش *rosh*, wound, sore, blain, ulcer; bleeding, wounded, sore. *Rish*, beard; dress, suit of clothes for festive occasions.
 P ریشان *roshān*, wounded, bleeding.
 A رایگان *rai-gān*, best of anything, flower or vigour of youth.
 P ریگ *reg*, sand. ریگ روان *regi ravān*, shifting sand, quicksands.
 P ریز *rie*, fraud, deceit.

ز

- P ز *zi* (for از *az*), than; of; from, out of.
 P زاد *zād*, provisions for a journey; he was born (rt. زادن *zādan*). زاد راه *zādī rāh*, provisions for a journey.
 A زاد *zāda*, (he or it) increased, was over and above, exceeded (concave ی *ye*).
 P زاد بوم *zād-būm*, father-land, place of one's birth, native country.
 P زادگان *zādagān* (pl. of زاد *zāda*), born; children, young ones.
 P زادگی *zādagī*, birth, parentage.
 P زادن *zādan*, to be born, arise, spring; to give birth to, to bring forth.
 P زاد *zāda*, born; son. زاد *zāda-e*, a son.
 P زار *zār*, groan, lamentation; groaning, afflicted; weak, contemptible; wretch.
 P زاری *zārī*, lamentation, cry.
 P زاغ *zāgh*, a crow.
 P زال *Zāl*, the father of Rustam and son of Sām Narimān. He was called زر *zar*, or golden, because when born he was covered with yellow down. He was put to death by Bahman; an old man or woman; a graybeard.
 P زالی *zālī*, a certain old woman.
 P زان *z'an* (for از آن *az ān*), from that; than that.

P زانگه *z'ānki* (for از آنکه *az ān ki*), because that.

P زانگه *z'ān gah* (for از آنکه *az ān gah*), from that time.

P زانم *z'ānam*, than that I am.

P زانو *zānu*, knee.

A زاهد *zāhid* (P pl. زاهدان *zāhidān*), devout, abstinent; recluse, hermit, anchorite.

A زاهدتر *zāhittar*, more of a recluse, more hermit-like.

A زاهدي *zāhidī*, piety, religion, devotion. *Zāhide*, a recluse.

A زائد *zā'id*, increasing, exceeding. زائد الوصف *zā'idu'l wasf*, indescribable, beyond description.

A زائر *zā'ir* (P pl. زائران *zā'irān*), visitor, pilgrim.

A زائل *zā'il*, waning, declining, decaying; impaired.

P زاینده *zāyinda* or *zāyanda*, bringing forth; productive; a mother; springing, flowing, running (fountain or well); unfailing, perennial.

P زائیدن *zā'idan*, to bring forth; to procreate.

P زبان *zabān* (pl. زبانها *zabānhā*), tongue; language, speech, dialect.

P زبان آور *zabān-āvar* (pl. زبان آوران *zabān-āvarān*), eloquent, fluent.

P زبان آوری *zabān-āvarī*, eloquence, flow of language, fluency of tongue, readiness.

P زبان بریده *zabān-burīda*, tongue-tied, silent.

P زبان دراز *zabān-darāz*, long-tongued; scold.

P زبان درازی *zabān-darāzi*, length of tongue.

P زبانه *zabāna*, flame.

P زبانی *zabāne*, a tongue, a language. زبانی که *zabāne ki dāsh*, the language that he possessed, i.e. his own language, or dialect.

P زبردست *zabar-dast* (pl. زبردستان *zabar-dastān*), having the upper hand; oppressive, violent; oppressor.

P زبرین *zabarīn*, upper, superior.

P زبونی *zabūnī*, meanness, baseness, vice, villainess, faultiness, wickedness, depravity.

P زبهر *zi bahri*, for the sake of.

A زبیب *zabīb*, currants, sun-raisins.

P زبای در آوردن *zi pāi dar āvardan*, to trip up, to throw down, to prostrate.

P زپس *zi pas*, after, behind.

A زجر *zajr*, chiding, scolding, reproof, rebuke; impediment, opposition, violence.

A زحمة *zahmat*, trouble, inconvenience, annoyance, affliction, disquietude.

P زخم *zakhm*, wound.

P زخم خوردن *zakhm-khwarda*, received a wound, wounded.

P زخمه *zakhma*, bow or plectrum of a violin or other musical instrument, fiddlestick.

P زخود *zi khwud*, of himself (herself, itself).

P زدن *zadan*, to strike, beat, hit, smite, shoot, whip, flog, flagellate; to dash, fling, cast; to rap; to attack; to sting; to strike up.

P زر *zar*, gold; money in general.

P زر زر *zarr*, gold. زر جعفري *zarri ja'fari*, the purest kind of gold (such as was formerly the Venetian ducat in Europe).

P زر اندود *zar-andūd*, overlaid with gold, gilded, gilt.

P زرت *zarat*, thy gold.

P زرد *zard*, yellow.

A زرع *zar*, sowing; sown field. زرع و تجارت *zar u tijarat*, farm and merchandise.

P زرق *zark*, hypocrisy, fraud, imposture.

P زرنی *zurnī*, visit me (from زر *sur*, imp. of زار *zāra*, concave و *dāw*, with the affix نی *nī*, me).

P زرین *zarīn* or *zarīn*, golden.

P زشت *sisht*, ugly, plain, ill-favoured, deformed; odious, offensive, disgusting.

P زشت خو *sisht-khū*, of an odious temper.

P زشت خوئی *sisht-khūi*, a certain ill-tempered fellow.

P زشت رو *sisht-rū*, ugly-faced.

P زشت روی *sisht-rūi*, ugliness of face.

P زشت نامی *sisht-nāmī*, infamy.

P زشتی *sishtī*, ugliness, foulness; opprobrium, reproach.

P زکوة *zakāt*, alms, almsgiving.

A P زلال *zulāl*, pure, limpid, wholesome water.

A زلّة *zallat*, slip, fall, error, mistake.

- P زلف *sulf*, curling lock of hair, ringlet.
 A زم *summa*, (the camel) was bridled, or haltered (pass.).
 P زما *si mā* (for از ما *az mā*), from us, our.
 A زمام *simām*, rein, bridle, halter.
 A زمان *samān*, time, season, age. زمان الوصل *samāna 'l wasl*, time of visiting (accus.).
 P زمانه *samāna*, time; world.
 A زمانی *samāne*, a while, a little while.
 P زمشهر *zamaḥshar*, name of a town in Khwārazm, the birthplace of Abū 'l Kāsim Mahmūd, son of Omar, author of several works, particularly of a commentary on the Kur'ān.
 A زمرة *sumrat*, circle, assembly, crowd.
 P زمردین *sumurrudīn*, of emerald hue.
 A زمزمة *samsamat*, speaking low, whispering, murmuring; a musical manner of reading, chant, concert.
 P زمستان *samistān*, winter.
 A زمن *saman*, time, season.
 P زمن *si man* (for از من *az man*), from me.
 P زمین *samīn*, earth, ground; landed property, estate, land.
 P زن *zan* (pl. زنان *zandān*), woman; wife. زن خواستن *zan khwāstan*, to seek a woman in marriage, to court. زن کردن *zan kardan*, to take a wife, marry, wed. زن و فرزند *zan u farzand*, wife and child; wife and children.
 زن باردار *zani bār-dār*, pregnant woman.
 A P زنبور *sambūr*, wasp, hornet, drone. زنبورم *sambūram*, (I) am a wasp.
 P زنجیر *sanyīr* or *sinjīr*, chain, fetter. زنجیر پای *sinjīri pāi*, fetters.
 P زرخدان *zanakhdān*, chin, lower jaw; beard.
 P زن خواسته *zan-khwāsta*, married a wife.
 P زندان *sindān*, prison, jail, lock-up.
 P زندست *sindast*, is living, survives (equivalent to زنده است *sinda ast*).
 P زندگانی *sindagāni* (or زندگی *sindagi*), life, living.
 P زنده *sinda*, living, alive. زنده کردن *sinda kardan*, to animate, to make alive.

- P زندیتی *sindīk* (pl. زندیقان *sindīkān*), impious; fire-worshipper.
 P زنگ *sang*, rust.
 P زنگار *sangār*, verdigris; rust.
 P زنگت خورده *sang-khūrda*, eaten up with rust, corroded, rusty.
 P زنگی *Zangi*, Æthiopian, Ethiop. The surname of the family of Sangar or Salgar, who established a dynasty under the title of Atābak, (q.v.) There were two branches of this family, the first of which ruled at Shirās in Persia, the second in Syria and Mesopotamia.
 P زنند *zanand*, they strike (rt. زدن *zadan*).
 P زنهار *sinhār*, beware! have a care!
 P زنی *sani*, womanhood. زنه، a wife; a woman.
 A زوال *sawāl*, decline, wane, setting, departure, fall.
 P زود *sūd*, swift, quick; swiftly, soon, readily, quickly, speedily.
 P زودتر *sūttar*, quicker, sooner, more speedy.
 P زودی *sūdi*, speed, swiftness, quickness, suddenness.
 P زور *sor*, strength, power, force, violence. زور آوردن *sor āvardan*, to bring violence, to press heavily.
 P زور آزما *sor-āzma*, strong, powerful, athletic; athlete.
 P زور آزمایی *sor-āzma-ye*, an athlete; a certain wrestler.
 P زور آور *sor-āvar* (pl. زور آوران *sor-āvardān*) possessing or bringing strength; vigorous, powerful; athlete.
 P زور آورتر *sor-āvartar*, stronger.
 P زور آوری *sor-āvari*, vigour; combat, fight.
 P زورق *saurak*, pinnace, yawl, skiff.
 P زورمند *sormand*, robust, powerful, strong.
 P زورمندی *sormandi*, strength, force, violence. *Zormande*, a strong powerful fellow.
 P زوزن *Zausan*, name of a city lying between Herat and Nishapur; also of an extensive district, dependant of Nishapur, and comprising 124 townships.
 P زه *sih*, bowstring. زه کردن *sih kardan*, to fix a bowstring, string (a bow).

▲ زاهد *zuḥād* (pl. of زاهد *zāhid*), religious men, recluses, ascetics, devotees.

▲ زهار *zahār*, the lower part of the belly, the pubic region.

▲ زهد *zuhd*, abstinence, devotion; religious mortification, rigorous and severe.

▲ زهر *zahr*, poison, venom, bane. زهر قاتل *zahr-i kätīl*, deadly poison.

▲ زهره *zahra*, gall-bladder; boldness, spirit.

▲ زیاده *ziyādat* (in P written both زیادت *ziyādat* and زیاده *ziyāda*), augmentation, increase; (used adjectively), additional, excessive, much, more. ▲ P زیادت کردن *ziyādat kardan* (or زیاده کردن *ziyāda kardan*), to increase, augment, raise, enhance. زیاده گردیدن *ziyāda gardīdan* (شدن *shudan* or گشتن *gash-tan*), to become greater, to increase, grow, wax stronger.

▲ زیاده حسنی *ziyāda-ḥasanī*, extreme comeliness, exceeding beauty.

▲ زیارة *ziyārat*, visit; visitation; pilgrimage.

▲ زیارتگاه *ziyārat-gāh*, place to which pilgrimage is made; shrine.

▲ زیان *ziyān*, loss; detriment, injury, harm, hurt, mischief; decline, decay.

▲ زیب *zib* or *zob*, ornament, beauty.

▲ زیبا *zibā*, beautiful, fair, elegant, graceful.

▲ زیبق *zibak*, quicksilver, mercury.

▲ زیبیدن *zibīdan*, to adorn; to become, besee, suit; to please, to be agreeable.

▲ زید *Zaid*, a proper name. P زیدی *zaidī*, thou art (of) Zaid. تا عمرو بکرو زیدی *tā amr u bakr u zaidī*, as long as thou art (a follower) of Amr, Bakr, and Zaid (names expressive of worldliness and secularity).

▲ زیر *zir*, under, beneath, below, down. زیر بار شدن *zir-i bār shudan*, to be under a load, to be burdened.

▲ زیرا که *zirā ki*, because that.

▲ زیر دست *zir-dast* (pl. زیرستان *zir-dastān*), powerless; under authority; inferior; oppressed.

▲ زیر دست آزار *zir-dast-āzār*, oppressor of the weak.

▲ زیرک *zirak*, quick, sagacious, shrewd, intelligent, witty.

▲ زیرکی *zirakī*, quickness, intelligence, sprightliness, wit, spirit, genius.

▲ زیرین *zirīn*, lower, inferior, nether.

▲ زیستن *zistan*, to live; to survive; living.

▲ زیک *zi yak* (for ایک *az yak*), of one.

▲ زین *z'in*, than this.

▲ زینب *Zainab*, name of one of the numerous wives of Muhammad.

▲ زینة *zinat*, ornament, decoration, gear; attractiveness.

▲ زینهار *zinhār*, defence, protection; care, caution; beware! have a care! زینهار کردن *zinhār kardan*, to be upon one's guard, to protect one's self.

▲ زیور *ziwar*, ornament.

ز

▲ زاله *zhāla*, hail.

▲ زنده *zhinda*, old and patched (garment).

▲ زیان *zhiyān*, formidable, terrible, fierce, rampant.

س

▲ سابق *sābīk*, past, preceding, prior, former, antecedent, bygone. سابق الانعام *sābīku 'l in'ām*, of former favours.

▲ سابقه *sābikat*, (fem.) former, past.

▲ ساتر *sātīr*, veiling, concealing, hiding; concealer.

▲ ساترا کن *sātīran* (acc.) کن ساترا *kun sātīran*, be (or become thou) a concealer.

▲ ساختن *sākhtan*, to do, form, make, build, construct, contrive, perform, arrange; to prepare, make ready; to do with, manage, make shift; to be content; to agree, harmonize; to counterfeit.

▲ ساخته *sākhta*, made; built; arranged, prepared, got ready.

▲ ساز *sāz*, musical instrument.

▲ ساعه *sā'at*, hour, moment.

▲ ساعتی *sā'ate*, an hour, a while.

▲ ساعد *sā'id*, the arm from the wrist to the elbow, fore-arm. ساعد *sā'iduhu*, his arm.

- ▲ ساق *sāk*, the leg.
 ▲ ساق *sākin* (with *tanwin* for ساقی *sākiyun*), a cup-bearer.
 ▲ ساقی *sāki*, cup-bearer.
 P سال *sāl* (pl. سالها *sālha*), year.
 P سالار *sālār*, general, chief, leader, commander.
 ▲ سالک *sālik* (P pl. سالکان *sālikān*), travellers.
 P سالگی *sālagi*, (in comp.) age.
 P ساله *sāla* (pl. سالها *sālaha*), age; years, as
 ساله پنج *panj sāla*, five years old.
 P سالی *sāle*, one year; a whole year; a certain year.
 سالی چند *sāle chand*, several years. سالی دو *sāle dū*, a couple of years.
 P سالیان *sāliyan*, years.
 ▲ سائر *sā'ir*, every; remainder, rest, all, except, the other; the whole.
 ▲ سائل *sā'il*, asking; beggar, petitioner, suitor, supplicant.
 P سایه *sāya*, shade, shadow.
 P سایه پرورده *sāya-parvarda*, nursed in the shade, delicately brought up.
 P سائیدن *sā'idan*, to grind, rub, triturate.
 ▲ سبب *sabab*, cause, reason, motive.
 ▲ سبحان الله *subhān allāh*, O God! O holy God! Most Holy God! God be praised! حق سبحانه *ḥakk subhāmihu wa ta'ālā'*, God the most Holy and the most High.
 P سبز *sabs*, green, verdant, fresh.
 P سبزه *sabsa*, verdure, herbage; green herb, potherb; sprouting or incipient beard.
 ▲ سبع *sab'*, (fem.) seven. The seven long chapters of the Kur'ān from بقره *bakrat* to توبه *taubat*. P هفت سبع *haft sab'*, seven of (or seventimes) these seven chapters.
 P سبک *sabuk*, light, not heavy.
 P سبکبار *sabuk-bār*, light in weight; lightly loaded; ready to rise and travel.
 P سبکپا *sabuk-pā*, light-footed, light of foot.
 P سبکتگین *Sabuktigin*, name of a brave general, and father of Sultan Mahmūd, founder of the dynasty of the Ghaznavids, who flourished in the beginning of the eleventh century.

- P سبکسار *sabuk-sār*, light-headed, addle-pated, of weak intellect.
 P سبکساری *sabuk-sārī*, lightness.
 ▲ سبیل *sabīl*, road, path, way. P بر سبیل *bar sabīlī*, by way of.
 P سپاس *sipās*, thanks, thanksgiving.
 P سپاه *sipāh*, soldiery, army.
 P سپاهی *sipāhi*, military, of the military order.
 P سپر *sipar*, shield. سپر انداختن *sipar an-dākhtan*, to throw away the shield, to give up the contest, to yield.
 P سپر باز *sipar-bās*, (player with the shield), skilful warrior.
 P سپردن *sipurdan*, to entrust, consign, give up, surrender, resign.
 P سپری شدن *sipari shudan*, to be completed, finished, spent, terminated, ended.
 P سپند *sipand*, wild rue, the seed of which is used by fumigation to counteract the evil eye.
 P است *ast*, is, (he, she, it) is.
 P ستاره *sitāra*, star.
 P ستاندن *sitāndan*, to take, receive, accept; to seize, catch, snatch; to exact, levy.
 P ستایش *sitāyish*, praise, laud; encomium; compliment, flattery.
 P ستادن *sitādan*, to take, accept; to take away.
 P ستردن *siturdan*, to shave.
 P سترده *siturda*, shaved, shaven.
 P ستم *sitam*, tyranny, oppression, outrage, injustice; deliberately, designedly, purposely.
 P ستم دیده *sitam-dīda* (pl. ستم دیدگان *sitam-dīdagān*), one who has seen or experienced oppression.
 P ستمگار *sitamgār* (or ستمگری *sitamgar*), tyrannical; tyrant, oppressor.
 P ستمگاری *sitamgārī* (or ستمگری *sitamgart*), tyranny, oppression, cruelty.
 P ستمی *sitame*, an act of oppression.
 P ستودن *sitūdan*, to praise, laud.
 P ستور *sutūr*, animal, beast of burden (as a horse, mule, or the like).
 P ستون *sutūn*, pillar, column.
 P ستوه *sutah*, tired, jaded, knocked up; afflicted; fear, dread.

P *sites*, emulation, contention, strife; obstinate, contentious, quarrelsome; contend thou, persist.

P *sites-rū*, of a quarrelsome countenance; brawling, contentious.

P *sitesa*, strife, contention.

P *sitesidan*, to contend, strive.

A *saj*, cooing of doves; rhyme, metre, cadence.

A P *saj-gū*, speaker in rhythmical sentences, or rounded periods.

A *sujud*, worship, adoration, prostration.

A *Sahbān bin Wā'il*, name of an individual reputed to have been the most eloquent man that ever lived in Arabia.

A *sahar*, twilight, dawn of day, morning.

P A *murghi sahar*, bird of the morn.

A P *sahar-gah* (or *sahar-gāhān*), dawn, morn-tide.

A *saharī*, morning, matutinal. *Sahare*, one morning, on a certain morning.

A *sakhā* (or *sakhāwat*), liberality, generosity.

P *sakht*, hard, strong; painful, sore.

P *sakht-pai*, of strong muscle, muscular.

P *sakhttar*, harder; more painful or distressing.

P *sakhti*, hardness, adversity, hardship, ills, distress, agony; vehemence, severity; stinginess.

P *sakhti-kashida*, endured hardship.

A *sukhrat*, one who is compelled to labour.

A P *ba sukhra giriftan*, to take by force, employ enforced labour, press, impress.

P *sukhun* or *sukhan* (pl. *sukhuna* or *sukhanān*), word, speech, discourse; business, affair, matter, circumstance.

sukhan paivastan, to connect or draw out a discourse.

P *sukhan-chin*, tale-bearer.

P *sukhan-dān* or *sukhan-gū*, speaker, orator.

P *sukhane* or *sukhuno*, a word.

sukhuno chand, a few words.

A *sadd*, obstruction; mound, dike, bank, rampart. *saddi ramak*, sufficient to preserve life.

P *sar*, head, top, summit; tip, point, end; cover, lid; intention, design; desire, wish, inclination, propensity; thought, idea, fancy;

source, spring; chiefest, choicest.

sar angusht (pl. *sar angushtā*), tip of the finger.

sari khvosh, one's own way or will.

sar khvosh giriftan, to depart, to be off.

sari dast, tips of the fingers.

sar kardan, to break out; to burst (as a boil or wound); to come to a head.

sar kashidan, to draw back the head; to disobey, to become refractory; to end.

as sar, from the beginning, de novo.

ba sar burdan, to carry to an end, to complete, finish.

A *sirr* (pl. of *asrār*), secret, mystery.

A *sarrā*, an easy, happy condition (opposed to *sarrā*).

A *sirāj*, lamp.

P *sarācha*, inner apartment, or closet.

sarāchasi dāl, purse of the heart.

P *sar-anjam*, conclusion, termination, end; accomplishment; issue; materials, requisites, stores, provisions, furniture; whatever is essential to any undertaking.

P *Sarāndīb*, Ceylon.

P *sarāi*, palace, house, inn, abode, mansion; (in comp.) playing; player on a musical instrument.

sarāyi digar, the next mansion, i.e. the other world.

dar sarāi, in the house, at home.

P *sarāe*, a mansion, a house, a home.

P *sarāidan*, to sing, to warble; to play on an instrument.

P *sar-panjagi*, strength of fist, grip.

P *sar-panja*, nails, claws, open hand, expanded fingers; the wrist.

- P سر تیز *sar-tez*, hot-headed, headstrong.
 P سرخ *sarkh*, red, crimson; blooming, blushing.
 P سرد *sard*, cold, cool; extinct.
 P سردست *sar-dast*, tips of the fingers.
 P سرزنش *sarzanish*, rebuke, chiding, reproach, taunt; chastisement.
 P سرشت *sirishht*, nature, temperament, physical part; physics.
 P سرعت *sur-at*, speed, swiftness.
 P سرکش *sar-kash*, headstrong, heady, refractory, rebellious.
 P سرکشاده *sar-kushāda*, having the table-cloth spread.
 P سرکشی *sar kashī*, refractoriness.
 P سرکوفته *sar-kofta*, bruised in the head. سرکوفته مارم *sār-kofta mām*, I am a crushed-headed serpent.
 P سرکه *sirka*, vinegar.
 P سرگردان *sar-gardān*, bewildered, giddy, dizzy, vertiginous.
 P سرگشته *sar-gashta*, whirling round; astonished; dizzy; afflicted.
 P سرگین *sargīn*, dung.
 P سرم *saram*, my head.
 P سرما *sarmā*, winter, cold.
 P سرمایہ *sar-māya*, capital, stock-in-trade.
 P سرمست *sar-mast*, intoxicated to the last degree, dead-drunk.
 P سرنديپ *sarandīb* (or سرنديپ *sarandīp*), Ceylon.
 P سرو *sarv*, cypress. سرو خرامان *sarvi kharā-mān*, waving cypress.
 P سرو پا *sar u pā*, head and foot, from head to foot.
 P سُرود *surod*, song.
 P سُرودن *surodan*, to sing, to warble.
 P سرور *sarvar*, head, chief, principal.
 P سروري *sarvarī*, chiefship, command, captaincy; empire, sovereignty, rule, sway.
 P سروکار *sar u kār*, business, service.
 P سرة *sara*, current (as coin); good, worthy, faultless.
 P سرهنگ *sarhang*, officer, captain, headman, master; boatswain.
- P سرهنگي *sarhangī*, official.
 A ساري *sara'*, he travelled, visited, or came by night (a defective verb).
 P ساري *sarī*, desire, longing, wish. Sare, a head, one head; an affection.
 A سرير *sarir*, throne.
 P سزا *sazā*, punishment.
 P سزاوار *sazāwār*, worthy, deserving, meriting; suitable.
 P سست *sust*, weak, feeble, languid, dead beat.
 P سست بازو *sust-bāza*, languid, weak in the arm.
 P A سست رغبت *sust-ragbat*, of blunted passions, palled.
 P سستی *susti*, negligence, sloth, laxness, remissness; gentleness.
 P سصد *sisad*, three hundred.
 A سطوة *satwat*, dominion, majesty; force, domination; bluster.
 A سعادة *sa-ādat*, happiness, felicity.
 A سعة *sa-at* or *si-at*, liberality, facility, wide-ness, amplitude.
 A سعد *sad*, happiness; name of the father of ابو بكر *abū bakr*. سعد *sa-āduhu*, his happiness.
 A سعد الدنيا *sa-āda 'd dunya'*, the world prospers, and is happy.
 P سعدي *Sa-ādī*, Shaikh Muslihu 'd dīn Shīrāzī, the most celebrated of Persian writers, was born at Shīrāz, A.H. 571, A.D. 1175.
 P سعديا *sa-ādiyā* (voc. case of سعدي *sa-ādī*, name of the poet), O Sadi.
 A سعي *sa-ay*, purpose, study, endeavour, effort, pains, labour, trouble, exertion. A P سعي کردن *sa-ay kardan*, to strive, to attempt, to endeavour.
 A سفاهة *safāhat*, stupidity, folly.
 P سفت *suft*, he bored; boring, piercing, perforating.
 P سفتن *suftan*, to bore, pierce, perforate.
 P سفته *sufṭa*, bored, pierced, perforated.
 A سفر *saḥar*, journey, travel, voyage. A P سفر دريا *saḥari daryā*, sea-voyage.
 A سفره *sufra*, table; furnished table; table-cloth, especially one of leather which travellers spread on the ground. A P سفره نهادن *sufra nihādan*, to spread a table.

- A P سفر کرده *safar karda*, having made a journey ; travelled.
 P سفله *sifla*, mean, base, low, sorry.
 A سفلی *sufli* (fem. of أسفل *asfal*), lower, inferior. يد سفلی *yadi sufli*, the lower (i.e. receiving) hand.
 P سفید *safed*, white, fair.
 A سفیه *safih*, stupid, ignorant, insane, silly, foolish.
 A سقط *sakat*, anything of a base nature ; coarse abuse, rude reproach.
 A سقیم *sakim*, sick, infirm, ill ; invalid.
 A سگان *sukkān*, helm or rudder of a ship.
 A سکت *sakatta*, thou art (or wert) silent (pret. of the verb سکت *sakata*).
 P سکنج *sukunj*, one who has fetid breath ; ulcerated ; fetid breath.
 G سکندر *sikandar*, Alexander.
 A سکون *sukun*, tranquillity, rest, repose.
 P سگ *sag* (pl. سگان *sagān*), dog. سگ بازاری *sagi bāzārī*, dog of the bāzār, a street-cur.
 سگ شکاری *sagi shikārī*, hunting-dog.
 P سگال *sigāl*, thought, conjecture, suspicion, surmise.
 P سگی *sage*, a dog, one dog.
 A سل *sal*, ask thou (irregular imp. for اسأل *is'al*, from rt. سأل *sa'ala*, he asked).
 A سلاح *silāh*, arms, accoutrements.
 A سلاطین *salātīn* (pl. of سلطان *sultān*), sultans, emperors.
 A سلام *salām*, salutation, peace.
 A سلامة *salāmat*, safety, rest, peace, welfare, well-being ; sincerity, integrity. السلامة في الوحدة *as salāmat fi'l wahdat*, safety (is) in solitude.
 A سلامی *salāme*, a salutation, a salaam.
 P سلهشور *silahshor*, a horseman that displays the throwing of the javelin, vaulting, and other dexterity on horseback ; champion, swordsman.
 A سلسال *salsāl*, limpid water wavering like a chain.
 A سلسله *silsilat*, chain, series.
- A سلطان *sultān*, king, emperor, monarch.
 A سلطانی *sultānī*, royalty, office or authority of a king. *Sultāne*, an emperor, a monarch.
 A سلطنة *saltanat*, power, dominion, royalty.
 A P سلطنتی *saltanatī*, of the kingdom thou art.
 A سلك *silk*, thread, string, series, order, train, connexion.
 A سلم *salima*, he was (or is) safe.
 A سليم *salīm*, sound, perfect, healthy ; mild, gentle, tame, pacific ; simple.
 A سليمان *Sulaimān*, Solomon.
 A سما *samā*, heaven, sky.
 A سماعة *samāhat*, beneficence, liberality.
 A سماء *sumāt*, table covered with food.
 A سماع *samā*ع (or سماعة *samā'at*), hearing ; song or dance, especially the circular dance of dervishes.
 A سمع *sam*ع, the ear. سمعی *sam'ī*, my ear.
 A سمعت *sami'at*, she (or they irrational fem.) heard (3rd sing. fem. pret.).
 P سمند *samand*, a horse of a noble breed, a bay horse with black legs and tail.
 A سموم *samūm*, sultry suffocating blast, destructive to travellers, simoom of the desert.
 A سمین *samin*, fat, sleek, plump.
 A سنان *sinān*, point of a javolin, spear-head.
 P سنبل *sumbul*, hyacinth, spikenard ; any odoriferous flower.
 A سنة *sunnat*, rule, law, canon ; the traditions of Muhammad, considered by the orthodox Muslims as a supplement to the Kur'an, and of equal authority. They are rejected, however, by the Shiya or sect of Ali.
 A سنجار *Sinjār*, name of a city in Mesopotamia.
 P سنجیدن *sanyidan*, to weigh ; to ponder.
 P سنگ *sang*, stone, rock ; weight. سنگ زدن *sang zadan*, to pelt, to throw a stone.
 P سنگ خرده *sang-khurda*, a bit or small piece of stone.
 P سنگدل *sang-dil*, (heart of stone), hard-hearted, cruel, unfeeling.
 P سنگساری *sangsārī*, stoning, lapidation.
 P سنگی *sangi*, heaviness, weight. *Sange*, a rock, an individual stone.
 P سنگین *sangin*, of stone, heavy.

- ▲ سَنُور *sinnaur*, cat. کَسَنُور *ka sinnaurin*, as a cat.
 P سَو *sū*, side, quarter, direction; towards. بَسَوِي *ba sūyi āsmān*, in the direction of the heavens, towards heaven. سَوِي كَشْتِي *sūyi kashṭi*, towards the ship.
 ▲ سَوُء *sūʿ*, evil, badness.
 ▲ سَوَابِق *sawābik* (pl. of سَابِقَة *sābikat*), past events, things gone before. سَوَابِق نَعْمَت *sawābiki niʿmat*, former favours.
 ▲ سَوَاد *sawād*, blackness. سَوَادُ الْوَجْهِ *sawādu'l wajhi*, blackness of face.
 P سَوَار *sawār* (pl. سَوَارَان *sawārān*), horseman, rider; mounted.
 P سَوَارَم *sawāram*, (I) am mounted.
 P سَوَارِي *sawāri*, (thou) art mounted. *Sawāre*, a mounted horseman, a sowar.
 ▲ سَوَال *sawāl*, question, inquiry; begging, mendacity.
 P سَوَخْتَن *sokhtan*, to burn, consume.
 P سَوَخْتَه *sokhta*, burned, consumed.
 P سَوَد *sūd*, gain, profit, use. سَوَد دَاشْتَن *sūd dāshṭan*, to afford profit, to avail.
 P سَوْدَا *sawdā*, melancholy, insanity, vain or insane proceeding; trade, traffic.
 P سَوْدَمَنْد *sūdmand*, profitable, salutary, useful.
 P سَوْدَن *sūdan*, to wear, rub, bray, deface.
 P سَوْدَه *sūda*, rubbed, worn, effaced, obliterated.
 P سَوْدِي *sūdo*, a profit, any profit.
 P سَوْرَاخ *sūrākh*, hole, crevice.
 ▲ سَوْرَة *saurat*, power (of kings or tyrants) despotism, despotic power. *Sūrat*, chapter of Kur'ān (of which there are one hundred and fourteen).
 P سَوَز *soz*, burning, heat, flame.
 P سَوَزَان *sozān*, burning, flaming, blazing.
 P سَوَزَن *sozan*, needle.
 P سَوَزِيدَن *sozīdan*, to burn.
 P سَوْگَنْد خَوْرْدَن *saugand*, oath, swearing. سَوْگَنْد خَوْرْدَن *saugand khwurdan*, to take oath, to swear.
 ▲ سَوَوَالَت *sawwalat*, she (or it) suggested evil or fictions (3 per. sing. fem. pret. of سَوَّل 2nd form of the root سَال, concave و *wāw*).
 P سَوُم *siwum*, third.

- P سَوَهَان *sūhān* (or سَوَهَن *sūhan*), file, rasp (for iron or for wood).
 ▲ سَوِيء *siwa'*, save, besides, except.
 P سَوِي *sū*, side, quarter; towards. سَوِي آسْمَان *sūyi āsmān*, towards heaven.
 P سِه *sih*, three.
 P سِه بَار *sih bār* (not بَارِهَة *bārḥā*), three times, thrice.
 P سِه شَش *sih shash*, three sixes (a throw at dice).
 P سِه سِصْد *siṣad* or *sasad*, three hundred.
 ▲ سِهْل *sahl*, easy, not difficult, simple, trifling.
 ▲ سِهْلَان *sahlan*, easily; softly; may God grant (you) every facility or convenience.
 AP سِهْل تَر *sahlṭar*, more easy, easier.
 AP سِهْل جَو *sahl-jū*, seeking to be smooth or easy, peacefully disposed, pacific, gentle.
 AP سِهْل گَوِي *sahl-gū*, soft or fluent speaking.
 P سِهْمِگِن *sahmgīn*, formidable, awful.
 P سِهِي *sahi*, straight, erect, upright.
 P سِه يَكْت *sih yak*, three aces (at dice).
 ▲ سِهِيل *suhail*, the star Canopus.
 P سِي *si*, thirty.
 ▲ سِيَاح *saiyāh*, traveller, pilgrim; great peregrinator.
 ▲ سِيَاحَة *siyāhat*, journey, travel; pilgrimage.
 ▲ سِيَاحِي *saiyāhe*, a traveller. (شَيَاذِي *shai-yāzi*, an impostor, would have been a better reading, as being more emphatic).
 ▲ سِيَاسَة *siyāsāt*, chastisement; discretionary punishment such as the law has not provided, but as may be inflicted by the judge; administration of justice, government.
 ▲ سِيَاكَة *siyākat*, mode, manner, style, fashion; subject, topic.
 P سِيَاه *siyāh*, black, sable, dark, opaque; negro, Ethiop.
 P سِيَاه فَاَم *siyāh-fām*, black-coloured, swarthy.
 P سِيَاه گُوش *siyah-gosh*, (black-ear), lynx; the animal called the lion's provider.
 P سِيَاهِي *siyāhi*, black-servant, negro; blackness, darkness, swarthinness. *Siyāhe*, a black, a negro.
 P سِيَب *siḥ* (by some *seḥ*), apple.
 P سِيَبِي *sebe*, one apple, an apple.

- P سبخ *sikh*, roasting-spit.
 A سید *saiyid*, lord. سید الانبیاء *saiyidu 'l ambiyā*, lord of the prophets, Muhammad. سید عالم *saiyidi ālam*, lord of the world.
 A سیر *sair*, walking (for amusement), promenading; journeying; perusal of a book. *Siyar* (pl. of سیرة *strat*), morals, virtues, habits, qualities.
 P سر *ser*, full, satiate, satisfied, sated, glutted; tired, wearied. *Sir*, garlic.
 A سیرة *strat*, virtue, moral quality, disposition; way of life, mode, habit; history, memoir.
 P سیری *seri*, fulness, satiety, repletion.
 A سيف *saiḥ*, sword, sabre.
 A سيل *sail*, torrent, flood.
 P سيلاب *sailāb*, flood, torrent, inundation.
 A سيلی *saili*, a torrent, a flood, an inundation.
 P سیلی *sili*, blow with the open hand edge-ways, cuff, slap.
 P سیم *sim*, silver.
 P سيما *simā*, face, aspect, countenance, similitude, resemblance.
 P سیمین *simin*, of silver, silvery.
 P سینه *sina*, breast, bosom, chest.
 P سیوم *siwum*, third.
 P سیاه *siyah*, black, sable, jetty; gloomy, sad.
 P سیاه دل *siyah-dāl*, black-hearted.

ش

- P ش *ash*, to or of, him, her, it, them.
 A شبه *shābaha*, he resembled (3rd form of the rt. شبه).
 A شاة *shāt*, sheep, ewe. الشاة *ash shāt*, the sheep.
 P شاخ *shākh*, branch, bough.
 P شادمان *shādmān*, joyful, glad, joyous.
 P شادمانی *shādmāni*, joyfulness, joy, rejoicing, exultation.
 P شادی *shādi*, joy, gladness, rejoicing, glee. شادی کنان *shādi kunān*, rejoicing.
 P شاشیدن *shāshidan*, to stale, squirt urine.
 A شاطر *shātir*, bold, courageous, brisk, lively.

- A شافي *shāfi*, healing, salutary, sanatory.
 A شاکر *shākir*, thanking, praising; grateful.
 P شاگرد *shāgird* (pl. شاگردان *shāgirdān*), student, scholar, pupil; apprentice; servant, groom.
 A شام *Shām*, Syria, and its capital, Damascus.
 A P شامیان *shāmiyān*, the inhabitants of Shām, the Syrians or Damascenes.
 A شأن *shaan*, thing, affair, business; state, condition.
 P شان *shān*, nature, state, condition; regard, respect; pomp, splendour. (for ایشان *ashān*) they, them.
 P شاه *shāh*, king.
 A شاهد *shāhid*, mistress; lover; a beautiful or beloved object; a witness.
 P شاهد پسر *shāhid-pisar*, lovely boy.
 A شاهی *shāhi*, airs; insolence, indignation.
 P شاهنامه *Shah-nāma*, (book of the kings), the celebrated poem of Firdausi.
 P شاهنشاه *shāhanshāh*, king of kings.
 P شاهي *shāhi*, royalty.
 P شاید *shāyad*, is fit, suited, or allowable; suits, is becoming, proper or worthy, behoveth; it is possible, may be, perhaps, perchance.
 P شایستن *shāyistan*, to suit, to be proper.
 P شایسته *shāyista*, worthy, suitable, proper; promising.
 P شاییدن *shāyidan*, to be worthy.
 P شب *shab* (pl. شبها *shabha*), night. شب قدر *shabi kadr*, night of power, the 27th of Ramazān, when the Kur'an is said to have been sent down from heaven.
 A شباب *shabāb*, youth, prime of life.
 P شبان *shabān* or *shubān*, shepherd.
 P شبانروز *shabānrooz*, night and day.
 P شبانگاه *shabāngāh* (or شبانگه *shabāngah*), night-time, evening, even-tide, nightfall.
 P شبپره *shap-para*, (night-flyer), bat, reremouse.
 P شبخیز *shab-khez*, rising at night, keeping vigils.
 A شبع *shab*ع or *shiba*ع, satiety, pall.
 A شبع *shabi*ع, he was satiated, sated, glutted, he was (or is) satisfied.
 P شبگاه *shab-gāh*, even-tide, evening, night-time.

- P شبنم *shab-nam*, night-moisture, dew.
 A شبه *shabah*, glass-bead.
 P شبی *shabe*, one night, a single night, a whole night.
 P شپره *shapara* or شپره *shappara*, bat, rereynouse.
 P چشم شپره *shappara-chashm*, bat-eyed, purblind.
 A شتاء *shitā*, winter.
 P شتاب *shitāb*, haste, hurry.
 P شتابان *shitābān*, one who makes haste.
 P شتافتن *shitāftan*, to make haste.
 P شتر *shutur*, camel. P A شتر صالح *shuturi sālih*, the camel which the prophet Sālih is said to have brought out of a block of stone as a sign to the tribe of Thamūd. (Kur'ān, ch. vii.)
 P شتر بار *shutur-bār*, a camel's load.
 P شتربان *shuturbān*, camel-man, camel-driver, one who attends to a camel.
 P شتر بچه *shutur-bacha*, camel-colt.
 A شجاعة *shajā'at*, valour, courage.
 A شجر *shajar*, tree.
 A P شحنة *shahna*, superintendent of police.
 A شخص *shakhṣ*, person, individual; form, figure.
 A P شخصم *shakhṣam*, my person.
 A شخصي *shakhṣe*, a person, a single person, one person, an individual, a certain person.
 A شداد *shidād* (pl. of شديد *shadīd*), vehement, violent, hard, severe, inexorable.
 A شدة *shiddat*, hardship, sufferings.
 P شدن *shudan*, to be, become, happen, befall; to go, depart, pass away; to enter.
 P شده *shuda*, become; hath or had become; gone, departed. شدة *shuda*, one that hath become; turned into.
 P شدي *shude*, he would have become. چه شدي *chi shude*, what would have happened? what harm would there have been?
 A شر *sharr*, evil, malignity, depravity, wickedness.
 A شراب *sharāb*, wine.
 A شربة *sharbat*, one drink, one sip, a single draught; beverage, syrup, sherbet.
 A شربت *sharabtu*, I drank.
 A شربتي *sharbati*, a draught.
 A شرح *sharaha*, (God) opened the heart or disposed the mind (towards religion;—used optatively).
 P شرزة *sharza*, fierce, enraged.
 A شرط *shart*, condition, requirement; rule, regulation.
 P شرطه *shurta*, propitious, favourable. باد شرطه *bādi shurta*, favourable wind.
 A شرع *shar'c*, law, equity.
 A شرعي *shar'cī*, legal, lawful.
 A شرف *sharaf*, excellence, nobility, eminence, dignity, honour.
 P شرم *sharm*, shame.
 P شرمزده *sharm-zada*, struck with shame, shame-stricken, abashed.
 P شرمسار *sharmsār*, ashamed, downcast.
 P شرمساري *sharmsārī*, shame, confusion of face, being downcast or abashed.
 A شرة *sharah*, avidity, appetite, greediness, cupidity.
 A شريف *sharīf*, noble, illustrious.
 A شريك *sharīk*, partner, sharer.
 P شستن *shustan*, to wash.
 P شش *shash*, six. سه شش *sih shash*, three sixes (sizes).
 P ششم *shashum*, sixth.
 P شصت *shast*, sixty.
 A P شطرنج *shatranj*, chess.
 A شعب *shīb*, path through mountains, defile.
 A شعر *shī'r*, poetry, poesy.
 A شعرا *shu'arā* (pl. of شاعر *shā'ir*), poets.
 A شفا *shifā*, convalescence, recovery. A P شفا یافتن *shifā yāftan*, to obtain a cure.
 A شفاعة *shifā'at*, intercession.
 A شفة *shafat* or شيفات *shifat*, lip. شفة الصائم *shifatu 's āsim*, the lip of one keeping a fast (apt to be flabby and withered).
 A شفقة *shafakat*, pity, clemency, compassion, sympathy.
 A شفيع *shafī'c*, advocate, intercessor. A P شفيع آوردن *shafī'c āvardan*, to bring (or invoke as) an intercessor.

▲ شقوق *shukūk* (pl. of شق *shakt*), chinks, cracks.

▲ شک *shakk*, doubt, scepticism.

P شکارگاه *shikār-gāh*, hunting-ground, game-preserve, chase or ground stored with such beasts as are hunted.

P شکاری *shikāri*, suited to the chase; game, prey. سگ شکاری *sagi shikāri*, hunting-dog, hound.

P شکافتن *shikāftan*, to split.

▲ شکایت *shikāyat*, complaint, grievance. P شکایت کردن *shikāyat kardan* (or آوردن *āvardan*), to complain, to lodge a complaint.

▲ شکر *shukr*, returning thanks, thanksgiving.

▲ P شکر گذاردن *shukr guzārdan*, to return thanks. شکر گذاشتن *shukr guzāshtan*, to return thanks. ▲ شکر نعمت *shukri niʿmat*, thanks for favours and benefits received. شکرًا *shukran*, (acc.) thanks, thanksgiving; thankfully.

▲ شکر *shakar*, sugar.

P شکر خنده *shakar-khanda*, sweetly-smiling.

▲ شکر *shukro*, one act of praise, a giving of thanks.

P شکست *shikast*, he broke; breaking, fracture, breakage.

P شکستن *shikastan*, to break.

P شکسته *shikasta* (pl. شکستگان *shikastagan*), broken, shattered; sprained, dislocated; impaired, enfeebled, weakened.

▲ شکل *shakl*, figure, form.

P شکم *shikam*, stomach, belly, paunch, bowels; womb.

P شکم بنده *shikam-banda*, slave to appetite.

P شکم درد *shikam-dard*, belly-ache, gripes.

P شکانجه *shikanja*, stocks, rack.

▲ شکور *shakūr*, thankful, grateful. الشکور *ash shakūr*, the thankful.

P شکیبی *shikibi*, a particle or atom of patience.

P شکیبیدن *shikibidan*, to be patient; to do without, to dispense with.

P شگفت *shiguft*, astonishment, amazement, surprise. شگفت آمدن *shiguft āmadan*, to be astonished. شگفتست *shiguftast* (for شگفته است *shigufta ast*), hath blossomed.

P شگفتن *shiguftan*, to admire; to bloom, blossom.

P شگوفه *shigūfa*, blossom, bud.

P شلغم *shalgham*, turnip.

P شما *shumā*, (pron. 2 per. pl.), ye, you.

▲ شماتة *shamātat*, delight at another's woe, joy at the misfortunes of an enemy.

P شمار *shumār*, (imper.) count, reckon, esteem.

روز شمار *rozi shumār*, day of reckoning.

P شماریدن *shumārīdan*, to count, esteem, reckon.

▲ شمائل *shamā'il* (pl. of شمال *shimāl*), virtues, talents, qualities.

▲ شمائلی *shamā'ilī*, physical.

▲ شمة *shammat*, atom, particle, whiff.

P شمردن *shumurdan*, to count, reckon, enumerate.

▲ شمس *shams*, (fem.) sun. شمس الدین *shamsu 'd dīn*, (sun of religion), a proper name.

P شمشیر *shamshir*, sword, cimeter.

▲ شمع *shamʿ*, waxlight, candle, taper.

P شمیدن *shamīdan*, to scent, to smell.

▲ شناة *shunāt*, (pl. of شانی *shānī*), haters.

P شناخت *shinākht*, knowledge.

P شناختن *shinākhtan*, to know; to recognise, acknowledge, consider, regard.

▲ شنعہ *shunʿat*, turpitude, brutality.

P شنکرف *shangarf*, cinnabar, vermilion.

P شنو *shinav* (imp. of شنودن *shinūdan*), hear.

P شنودن *shinūdan*, to hear; to understand; to obey.

P شنوم *shinavam*, I may hear.

P شنید *shanīd*, he heard; hearing.

P شنیدستی *shanīdastī*, thou heardest.

P شنیدن *shanīdan*, to hear; to hearken, listen; to hear of, about, concerning; to perceive, smell, scent.

P شنیده *shanīda*, thou hast heard.

▲ شنیع *shanīʿ*, base, odious, disgusting.

P شو *shav*, be, or become thou (rt. شدن *shudan*).

Shū, husband; wash thou (rt. شستن *shustan*).

It is also written شوی.

P شوخ *shokh*, saucy, insolent, playful, arch.

- P شوخ *shokh-chashm*, saucy-eyed, impudent, wanton.
- P شوخ چشمي *shokh-chashmi*, sauciness, petulance, insolence.
- P شوخ دیده *shokh-dīda*, wanton-eyed, saucy; hussey.
- P شوخي *shokhi*, petulance, presumption, pertness, sauciness.
- P شود *shavad*, would be or become (rt. شدن).
- P شور *shor*, noise; perturbation, disquiet, commotion, disturbance, emotion; salt, saline, brackish; bad luck.
- P شورخت *shor-bakht*, ill-fated, unfortunate.
- P شورش *shorish*, distraction, confusion of mind; tumult.
- P شوره *shora*, nitre, saltpetre; salsuginous.
- P شوره بوم *shora-būm*, salt, brackish ground.
- P شوري *shore*, a crazy passion, insane delusion.
- P شوریدن *shoridan*, to be confounded, distracted.
- P شوریده *shorida*, distracted, disturbed, perturbed, disquieted; mad, crazy, enthusiast.
- ▲ شوکه *shaukat*, pomp, splendour, grandeur, magnificence.
- P شوهر *shauhar*, husband.
- P شوي *shavi*, thou becomest. *Shu*, husband.
- P شويم *shūyam*, I would wash. شويد *shūyad*, he washes (rt. شستن *shustan*).
- P شه *shah*, king.
- ▲ شهد *shahd*, honey.
- P شهر *shahr*, city, town.
- P شهرآ *Shah-ravā*, name of a certain despotic monarch, who forced leathern money to be received as coin of the realm in his kingdom.
- P شهري *shahre*, a certain city.
- P شهریار *shahr-yār*, (friend of the city) king.
- P شهوار *shahwār*, (fit for a king), royal.
- ▲ شهوة *shahwat*, lust.
- ▲ شيا *shai-an* (acc. of شيء *shai*), thing.
- ▲ شياذ *shaiyād*, impostor.
- ▲ شياطين *shayātīn* (pl. of شیطان *shaitān*), devils, demons.
- ▲ شيب *shaiḍ*, hoariness.

- ▲ شيخ *shaiikh*, venerable or learned man, doctor.
- شيخ ابو الفرج شمس الدين بن جوزي *shaiikh abu 'l faraj shamsu 'd dīn bin jauzi*, name of a celebrated preacher of the sect of Hanbal, and Sadi's master. He was born A.H. 510, and died A.H. 597.
- P شيد *shaid*, deceit, fraud, trick, hypocrisy.
- شيدى *shaidi*, (thou) art (a mass of) hypocrisy.
- P شيدا *shaidā*, distractedly in love, insane.
- P شیر *shir*, milk. *Sher*, lion.
- P شیراز *Shirās*, name of the capital of Fars, or Persia Proper.
- P شیرازی *shirāsi*, native or inhabitant of Shirās.
- P شیر مرد *shor-mard* (pl. شیر مردان *shor-mardān*), (lion-man), bold, brave.
- P شیر مردی *shor-mardī*, (thou) art a brave lad.
- P شیري *shiri*, leonine, lion-like.
- P شیرین *shirin*, sweet.
- P شیرین زبان *shirin-zabān*, sweet-tongued.
- P شیرین زبانی *shirin-zabāni*, sweetness of speech.
- P شیرین لب *shirin-lab*, sweet-lipped.
- P شیرینی *shirini*, sweetness; a sweetmeat.
- P شیشه *shisha*, glass.
- P شیشه گر *shishagar*, glass-blower.
- ▲ شیطان *shaitān*, Satan. الشیطان *ash shaitān*, the devil.
- P شیوة *shīva*, elegance, grace, blandishment, coquetry; habit, custom, manner of living.
- ▲ شیا *shai-an*, a thing (acc.).

ص

- ▲ صابر *sābir*, patient.
- ▲ صاحب *sāhib*, master, owner, proprietor, possessor, possessed of. صاحب دیوان *sāhibi dīwān*, superintendent of finance.
- ▲ صاحب تمیز *sāhib-tamiz*, man of discernment; discerning, discernor.
- ▲ P صاحب تمیزی *sāhib-tamizi*, (thou) art a man of discernment.
- ▲ صاحب جمال *sāhib-jamāl* (P pl. صاحب جمالان *sāhib-jamālān*), beautiful, comely.
- ▲ P صاحب دل *sāhib-dil* (pl. صاحب دلان *sāhib-dilān*), spiritual, pious; man of piety.

- ▲ صاحب دنیا *sāhib-dunya'*, wealthy.
 ▲ صاحب دولت *sāhib-dawlat*, wealthy.
 ▲ صاحب فراست *sāhib-firāsāt*, shrewd, intelligent.
 ▲ P صاحب هنر *sāhib-hunar*, skilful.
 ▲ صاحبت *sāhat*, she (or it) cried out, or would have cried aloud (pret. fem. concave ي *ye*).
 ▲ صادر *sādir*, issuing, proceeding, going forth; issued, passed, emanated. ▲ P صادر شدن *sādir shudan*, to originate; to go out; to escape.
 ▲ صادق *sādik*, true, just, sincere.
 ▲ صافي *sāfi*, pure, sincere; candid.
 ▲ صالح *sālih* (P pl. صالحان *sālihan*), good, just, pious, virtuous; name of a prophet who was sent on a mission to the people of the tribe of ثمود *thamūd*, but they hamstrung the camel, which he, in proof of his mission, had miraculously brought out of the rock. Persisting in their unbelief they were slain by the angel Gabriel.
 ▲ صالحا *sālihan*, a good action; virtuously.
 ▲ صالحى *sāliha*, a certain pious man.
 ▲ صائم *sā'im*, fasting; one who fasts, faster.
 ▲ صبا *saba'*, zephyr, gentle breeze. *Saba'* or *sība'*, boyishness.
 ▲ صباح علي الصباح *sabāh 'ala 'ali*, morning. صباح *sabāh*, in the morning.
 ▲ صباحة *sabāhat*, beauty, elegance.
 ▲ صبح *sūbh*, morning.
 ▲ صبر *sabr*, patience. ▲ P صبر کردن *sabr kardan*, to have patience, to wait; to abstain.
 ▲ صبر fa *sabrūn*, patience then.
 ▲ صبر *sabir* or *sabr*, aloes.
 ▲ صبح *sabūh*, dawn; a morning-draught.
 ▲ صبور *sabūr*, patient.
 ▲ صبري *sabūrī*, patience.
 ▲ صبة *sūbhat*, society, company, companionship, fellowship, friendship.
 ▲ صحة *sihāt*, good health, soundness.
 ▲ صحراء *sahrā'*, desert, wilderness.
 ▲ صحن *sahn*, courtyard, area.
 P صخرة *sakhra*, name of an evil genius which attempted to steal the ring of Solomon. (He was a prodigy of ugliness.)

- P صد *sad*, a hundred.
 ▲ صدق *sadāq*, marriage-settlement made by a husband on the wife.
 P صد باب *sad bāb*, a hundred chapters.
 P صد چندان *sad chandān*, a hundred times as much.
 ▲ صدر *sadr*, breast, chest; chief seat.
 P صد سال *sad sāl*, a hundred years, a century.
 ▲ صدف *sadaḡ*, shell; oyster-shell.
 ▲ صدق *sīdīk*, truth, veracity; sincerity.
 ▲ صدق الله العظيم *sadaka 'illāhu 'l 'azīm*, the great God spoke true.
 ▲ صدقة *sadkat*, alms; propitiatory offering, sacrifice.
 ▲ صدمة *sadmat*, percussion, collision, shock.
 ▲ صدیق *sadīk*, sincere, true, just; a true friend.
 ▲ صدیق *siddīk* (P pl. صدیقان *siddikān*), faithful witness to the truth (epithet of Joseph, Abū-bakr and Abraham).
 ▲ صرة *surrat*, a purse filled with gold or silver.
 ▲ صرف *sarf*, changed; expenditure. ▲ P صرف کردن *sarf shudan*, to be spent. صرف کردن *sarf kardan*, to spend, expend.
 ▲ صعب *sa'ib*, hard, rough, difficult, troublesome.
 ▲ صف *saff*, rank, file, row, line, series. P در صف *dar avval saf*, in the first form, class, rank, or row.
 ▲ اخوان الصفا *ikhwānu 's safa*, brethren of purity, name of a society of learned men, founded at Bassora towards the close of the fourth century of the Hijra.
 P صفاهان *Sifāhān* (for اصفاهان *Isfāhān*), the capital of Persian Irāk (the ancient Parthia).
 ▲ صفائی *safā'i*, purity; exhilaration, recreation.
 ▲ صفة *sifat* (P pl. صفتها *sifathā*), quality, property, attribute; form, mode, manner; (in comp.) like. ▲ P هر صفت *har sifāt*, any how.
 ▲ صفوة *safwat*, purity.
 P صلا *salā*, invitation; a proclamation either for giving food to the poor, or for selling anything.
 ▲ صلابة *salabat*, hardness; firmness, severity, violence; majesty, awe, dignity.
 ▲ صلاح *salāh*, rectitude, probity, honesty, virtue; well-being, welfare, prosperity; peace; advice.

أ صلاحية *salāhiyat*, integrity, honesty, probity; devotion, piety.

أ صلح *sulh*, peace, reconciliation, pacification, harmony, compact, truce.

أ صلحا *sulahā* (pl. of صالح *sālih*), just, pious.

أ صلد *salā* or *sild*, hard, solid, strong, smooth and bare. (The text reads *salad*).

أ صلعم *sal'am* (a contraction of the phrase *salla' llāh alaihi wa sallama*, q.v.).

أ صلوا *sallū* (2 per. pl. imp. of *salla'*), pray ye, invoke ye blessings.

أ صلوات *salawāt* (pl. of *salāt*) benedictions.

أ *salāt* (pl. *salawāt*) compassion, mercy from God, the divine benediction and blessing.

أ *salla' llāh alaihi wa sallama*, may God be propitious unto him, and preserve (him). (Obs. *salla'* and *sallama* are the 3rd persons sing. pret. of the 2nd form of conjug. of the roots *صلا* and *سلم* employed in an optative or benedictive sense).

أ صم *sum* (pl. of *asamm*), deaf persons. *summun bukmun*, deaf (and) dumb (a Kuranic phrase).

أ صميم *samim*, sincere, pure, genuine.

أ صندل *sandal*, sandal-wood or ointment; sandal-powder mixed with rose-water (used as a liniment for the head and feet in cases of violent head-ache and fever).

أ صندوق *sandūk*, chest, coffer, ark. أ صندوق *sandūki gor*, sarcophagus.

أ صنع *san' or sun'*, make, creation, work.

أ صناعة *san'at*, profession, craft, trade, art.

أ صنم *sanam*, image, idol; mistress, beloved one.

أ صواب *sawāb*, rectitude, reason, propriety, good sense, soundness; meritorious action, whatever is right. *sawāb ya khata'*, right or wrong.

أ صوت *saut*, clamour, sound, voice, noise.

أ صورة *sūrat*, shape, form, figure, appearance, aspect, likeness, effigy. أ صورت *sūrat bastan*, to assume a form; to be supposed, imagined, conceived, conceivable or practi-

cable. أ صورت حال *sūratī hāl*, state of the case, statement of circumstances.

و صورت *sūrat uma-na'*, body and spirit; matter and mind; semblance and reality.

عالم *ālamī sūrat*, the visible or external world. أ صورت *ba sūrat*, to outward appearance, ostensibly.

أ صوفي *sūfi* (pl. *sūfiyān*), wise, pious; a religious order among the Persians, who led a more regular and contemplative life than the common dervishes.

أ صوفي *sūfiye*, a certain Soofy.

أ صولة *saulat*, fury, ferocity, fierceness, severity, rigour, violence.

أ صياد *saiyād* (P pl. *saiyādān*), huntsman, hunter; fowler; fisherman.

أ صيت *ētt*, fame, renown.

أ صيد *said*, game, prey, chase. أ *said kardan*, to hunt.

أ صيدي *saiḍe*, some game, a piece of game, a head of game.

أ صيف *saif*, summer, May and June, the hotter months being called *kais*.

أ صيقل *saikal*, polishing, furbishing; furbishing instrument.

ض

أ ضاعف *zā'afa* (pret. of the 3rd form of the rt. *ضاعف*, used optatively), may He double or multiply twofold. *Zā'if*, (imp.).

أ ضائع *zā'i'*, wasting, wasted; wandering, lost; erred, strayed.

أ ضبط *zabt*, holding fast, securing, containing, retaining; confiscation.

أ ضجور *zajūr*, peevish, pettish, fretful, repining.

أ ضحاک *Zahhāk*, name of a prince of Arabian origin, and usurper of the throne of Persia from Jamshed the fourth king of the first or Peshdadian dynasty. He was noted for his cruelty; but was overthrown by Faridūn, a descendant of Tahmūrath, predecessor of Jamshed.

أ ضد *zidd*, contrary, opposite; enemy, rival.

أ ضرا *zarra'*, adversity, misfortune, affliction (opposed to *sarra'*).

- ▲ ضرب *zarb*, blow. ضرب الحبيب *zarbu 'l habīb*, a lover's blow, stroke from a friend.
 ▲ ضرب *zaraba*, he struck. ضرب زيد عمراً *zaraba zaidun ʿamran*, Zaid struck Amr.
 ▲ ضربة *zarbat*, a blow, one blow.
 ▲ ضرورة *zarūrat*, need, force, necessity. بضرورة *ba zarūrat*, perforce.
 ▲ ضرورة *zarūrat*, an urgent need, a pressing necessity.
 ▲ ضير *zarir*, blind.
 ▲ ضعف *zuʿf*, feebleness, weakness.
 ▲ ضعيف *zaʿif* (P pl. ضعيفان *zaʿifān*), weak, feeble; infirm, weakly; thin, spare, slender.
 ▲ اندام ضعيف *zaʿif-andām*, slender-bodied.
 ▲ ضعيف حال *zaʿif hal*, in a weakly state; in slender circumstances.
 ▲ ضعيفى *zaʿife*, a weak man.
 ▲ ضلالة *zalālat*, error, erroneousness, ruin.
 ▲ ضمة *zammāt* (◌), the vowel-mark for "u"; whiskers.
 ▲ ضمير *zamīr*, mind, conscience, thought, sense, comprehension.
 ▲ ضمين *zamin*, surety, sponsor, security, bail.
 ▲ ضيغم *zaigham*, lion.
 ▲ زيمران *zaimurān*, a species of fragrant herb.

ط

- ▲ طارم *tāram*, vault of heaven.
 ▲ طاعة *tāʿat*, obedience. ▲ طاعتش *tāʿataṣh*, his obedience; obedience to Him.
 ▲ طاعن *tāʿin* (P pl. طاعنان *tāʿinān*) reviling; reviler, gainsayer.
 ▲ طاغي *tāghī*, leader of rebels, violent refractory man; tyrant (applied by the Muhammadans to the Greek emperors of Byzantium or Constantinople).
 ▲ طاق *tak*, portico, cupola, dome.
 ▲ طاقاة *takat*, strength, power, ability; strength to bear, power of endurance.
 ▲ طال *tala*, he (or it) was (or is) long (3 per. pret. concave و *wāw*).
 ▲ طالب *talīb*, asking, seeking, desirous, urgent, pressing, anxious to obtain, craving; candidate; lover.

- ▲ طالع *ṭalīʿ*, arising; fortune; the star of one's nativity.
 ▲ طاوس *tāʾus*, peacock.
 ▲ P طاوس زيبى *tāʾus-zibī*, peacock-decorator.
 ▲ P طاوسي *tāʾusi*, belonging to a peacock; made of peacock's feathers (as a fan).
 ▲ طاهر *ṭahīr*, pure.
 ▲ طائر *ṭāʾir*, flying; flier. ▲ طائري *ṭāʾire*, any thing that flies.
 ▲ طائفة *ṭāʾifat*, company, party; band, train, troop, battalion; gang; sect, denomination; class, clique, coterie.
 ▲ طباع *ṭibāʿ*, nature, temperament, disposition.
 P طبانحة *ṭabāncha* (or طبانجة *ṭabānja*), slap, blow, buffet, cuff.
 ▲ طبع *ṭabʿ*, nature, temperament. P▲ چار طبع *chār ṭabʿ*, four humours, elementary qualities, or complexions (which are found in man).
 ▲ طبق *ṭabak*, dish, tray; storey of a house, flat; platform.
 ▲ طبقى *ṭabake*, an entire tray, a whole salver.
 ▲ طبل *ṭabl*, drum.
 ▲ طبله *ṭablat*, large wooden dish in which fruits or perfumes are exposed, tray.
 ▲ طبيب *ṭabīb*, physician, doctor, medical man.
 ▲ طبيعة *ṭabīʿat*, natural habit, disposition, state of body or mind.
 ▲ P طبيعت شناس *ṭabīʿat-shinās*, knowing the temperament; skilful physician.
 ▲ طرابلس *ṭarābulūs* (or طرابلس *ṭarābulūs*), the city of Tripoli. طرابلس شام *ṭarābulūsī shām*, Tripoli in Syria, to distinguish it from طرابلس غرب *ṭarābulūsī gharb*, Tripoli in Barbary.
 ▲ طرار *tarrār* (P pl. طراران *tarrārān*), outpurse.
 ▲ طرب *tarab*, mirth, hilarity; excitement.
 ▲ P طرب انگيز *tarab-angaz*, mirth-exciting; moving, affecting.
 ▲ طرح *tarḥ*, manner, mode; position, establishment; fixing or laying the foundation of an edifice. ▲ P بطرح دادن *ba tarḥ dādan*, to give (that is, to compel to purchase) at a fixed price. طرح فگندن *tarḥ figandan*, to lay a foundation; to practise.

- ▲ طرف *taraf*, direction, part, side, quarter.
 ▲ طرفي *tarafe*, a portion, a part.
 ▲ طريق *tarik*, way, road; rite, profession, sect.
 P ▲ بطريق *ba tariki* (or بر طريق *bar tariki*), by way of.
 ▲ طريقاً *tarikan*, as to the road (adverbially).
 ▲ طريقة *tarikāt*, mode of living, way of life; religious order. P ▲ پير طريق *piri tarikāt*, superior of an order or sect, prior, abbot.
 ▲ طريقی *tarikē*, a way, one way, some way.
 ▲ طعام *ta'am* (P pl. طعامها *ta'amhā*), meat, food, meal, viands, victuals.
 ▲ طعمة *ta'mat*, meat, food; dinner, meal; bait.
 ▲ طعن *ta'en* (or طعنة *ta'nat*), blame, reproach, jeer, gibe, banter, taunt, sarcasm, censure.
 P ▲ طعن زدن *ta'na zadan*, to cast reflections.
 P ▲ طعن زان *ta'na-zanān*, jeering, sneering.
 ▲ طفلي *tifl*, child, infant.
 ▲ طفلي *tifti*, childhood. *Tiflo*, a mere child.
 ▲ طفولية *tufūlyat*, childhood, infancy.
 P ▲ طلا *tilā*, gold, gilding; pure gold; gold fringe or wire.
 ▲ طلاق *talak*, divorce.
 ▲ طلب *talab*, inquiry, requisition; claim, demand; pursuit, search, quest; invitation.
 P ▲ طلب کردن *talab kardan*, to demand, require; to seek, summon, call for; to expect, look for.
 P ▲ طلبگار *talabgār*, one who requires; suitor.
 P ▲ طلبیدن *talbīdan*, to seek (a Persian verb coined from the Arabic).
 ▲ طلعة *tal'at*, aspect, countenance.
 ▲ طمع *tama'*, covetousness, desire, greediness, cupidity. P ▲ طمع داشتن *tama' dashtan*, to covet; to expect.
 ▲ طنز *tana*, sneer, sarcasm, mockery.
 ▲ طور *tār*, mountain, especially mount Sinai.
 ▲ طوطي *tutī*, parrot.
 ▲ طوع *tau'*, obedience, voluntary submission.
 ▲ طوعاً و کرهاً *tau'an wa karhan*, nolen volens, willingly and unwillingly.
 ▲ طوفان *tāfān*, flood, deluge.

- ▲ طول *tal*, length.
 ▲ طويله *taucela*, tether, stable, stall.
 ▲ طهارة *taharat*, purification, ablution, purity, cleanness, sanctity.
 ▲ طيب *tib*, good, excellence, deliciousness.
 ▲ بطيب نفس *bi tibi nafs*, with a willing mind.
 ▲ طيب الادا *tibu'l* (properly طيب *taiyibu 'l*) *ada*, melodious, musical.
 P ▲ طيب آميز *tib-amaz*, blended with sweetness.
 ▲ طيبة *tibat*, being good or sweet; sweetness.
 P ▲ طيبت آميز *tibat-amaz*, imbued with goodness, mingled with sweetness.
 ▲ طيب لهجتي *tib lahjate*, a sweetness of intonation, melodiousness of voice.
 ▲ طير *tair*, bird.
 ▲ طيران *tayarān*, flying, flight.
 ▲ طيرة *tairat*, levity of mind, frivolity, fit.
 ▲ طيش *taish*, inconstancy, levity, folly.
 ▲ طيف *taif*, form, spectre, apparition.

ظ

- ▲ ظالم *zālim* (P pl. ظالمان *zālimān*), cruel, unjust, iniquitous, oppressive; oppressor, tyrant.
 ▲ ظالمي *zālimi*, a tyrant, a certain tyrant.
 ▲ ظاهر *zāhir*, outward, exterior; clear, evident, plain, obvious, apparent, manifest. P ▲ از روی ظاهر *az rūyi zāhir*, from outward appearance.
 ▲ ظرافة *zarāfat*, ingenuity, dexterity; address; wit, facetiousness, jocoseness, jocularly.
 ▲ ظريف *zarīf* (P pl. ظريفيان *zarīfān*), ingenious, clever, witty; man of wit and genius, wit.
 ▲ ظفر *zafar*, conquest, victory, triumph.
 ▲ ظل *zill*, shadow. P ▲ ظل الله *zillu' llāh*, shadow of God.
 ▲ ظلم *zulm*, tyranny, oppression; injustice, wrong, iniquity.
 ▲ ظلمات *zulmāt*, *sulamāt*, or *sulumāt* (pl. of ظلمة *zulmat* or *sulumat*), darknesses.
 ▲ ظلمة *sulmat*, darkness, obscurity; a dark region at the world's end, where the fountain of life is imagined to exist.
 ▲ ظلوم *zālūm*, most cruel, tyrannical, unjust, oppressive, iniquitous or nefarious.

- ▲ ظم *sim*, thirst.
 ▲ ظمًا *zama* (or ظمًا *zama*), thirstiness.
 ▲ ظن *zann*, opinion, thought, idea; suspicion.
 ▲ حسن ظن *husni zann*, favorable opinion.
 ▲ حسن ظني *husni zanno*, the good opinion.
 ▲ ظهر *zahr*, back, outside.
 ▲ ظهر *zahr*, backer, supporter; protector.

ع

- ▲ عابد *ābid* (P pl. عابدان *ābidān*), worshipper (of God or idola); religious recluse, devotee.
 ▲ عابد فریبی *ābid-farībī*, a hermit-seducer.
 ▲ عاج *āj*, ivory, elephant's tusk.
 ▲ عاجز *ājiz*, weak, impotent, feeble, unable, incapable, hard pressed, at bay.
 ▲ عاجل *ājil*, transitory, fragile, fleeting (hence, the present life).
 ▲ عادة *ādāt*, custom, habit, wont, usage, use.
 ▲ عادل *ādil*, just, equitable.
 ▲ عار *ār*, shame, reproach, disgrace.
 ▲ عارض *āris*, cheek; accident, misfortune.
 ▲ عارف *ārif* (P pl. عارفان *ārifān*), wise, skilful, knowing, intelligent; knower (of God), holy; holy man.
 ▲ عارية *āriyat*, anything borrowed or lent; loan.
 ▲ عاشق *āshik* (P pl. عاشقان *āshikān*), lover.
 ▲ عاشقی *āshikī*, relation of lover.
 ▲ عاصي *āsī* (P pl. عاصیان *āsīyān*), disobedient, mutinous; sinner, rebel, transgressor.
 ▲ عافية *āfiyat*, health, safety.
 ▲ عافين *āfin* (obl. pl. of عافی *āfi*), forgiving; forgivers.
 ▲ عاقبة *ākibat*, end; in the end, at length, at last, after all, in the long run. عاقبة الامر *ākibatul amr*, at the end of the affair, finally.
 ▲ عاقل *ākil* (P pl. عاقلان *ākilān*), intelligent.
 ▲ عاكف *ākif* (P pl. عاكفان *ākifān*), assiduous, attentive. عاكفان كعبه *ākifāni ka'ba*, those who constantly remain in religious attendance at the Kaabah, or cubical temple at Mecca.
 ▲ عالم *alam*, the world. عالم صورت *ālamī*, visible or external world. عالم معنی *ālamī ma'na*, invisible or spiritual world.
 ▲ عالم *ālim* (P pl. عالمان *ālimān*), learned, wise. عالم الغیب *ālimu 'l ghayb*, knower of secret things; omniscient.
 ▲ P رأي عالم *ālam-arāi*, world-adorning.
 ▲ P عالمي *ālamī* (pl. عالمیان *ālamīyān*), a man, an inhabitant of the world, a mortal; worldly-minded, worldling.
 ▲ عالمي *ālamī*, a world, a whole world. *ālime*, a learned man.
 ▲ عالي *ālī*, high, exalted.
 ▲ عام *ām* (more correctly عام *āmm*), common, vulgar, public, general, common people.
 ▲ عامل *āmīl*, maker, doer, performer; practical, active; collector of revenue; (in grammar) governing (particle). عامل الجذر *āmīlu 'l jarr*, one who draws, drags, pulls or trails; (a particle) governing, i.e. requiring the noun following to be marked with *kasra*, or sign of the oblique case.
 ▲ P عامي *āmmī*, untaught, unlettered; common, plebeian, laical.
 ▲ عائدة *ā'idat*, (is or will be) returning (pres. part. fem. of the rt. عاد *āda*, concave و).
 ▲ عباء *āba*, cloak open in front, without sleeves, and worn by dervishes.
 ▲ عباد *ābād* (pl. of عبد *ābād*), servants. عبادي *ābādī*, my servants. لِعِبَادِي *li ābādīhi*, to his servants.
 ▲ عبادة *ābādāt* (P pl. عباداتها *ābādathā*), worship, devotion; act of devotion, adoration. عبادتک *ābādātika*, of thy worship.
 ▲ عبارة *ābarāt*, phrase, expression, phraseology, mode of speech, or style in writing.
 ▲ عبد *ābd*, servant, slave. عبدی *ābdī*, my servant.
 ▲ P عبد القادر گیلانی *ābdu 'l kādir Gīlānī*, so called as being born in the Persian province of Gīlān, was a doctor of eminent sanctity. He died at Bagdad A.H. 561, A.D. 1166.
 ▲ عبادنا *ābadnā*, we have worshipped (pret. of the rt. عبد *ābada*). عبادناک *ābadnaka*, we have worshipped (or served) Thee.

- ▲ **عبرة** *ibrat*, warning; subject for serious reflection, matter for grave consideration.
- ▲ **عبور** *ubūr*, crossing (a river); transit, passage. ▲ **عبور کردن** *ubūr kardan*, to cross.
- ▲ **عبر** *abir*, ambergris, a perfume composed of musk, sandal-wood, and rose-water.
- ▲ **عبري** *abiri*, art (thou) ambergris?
- ▲ **عتاب** *itāb*, reproach, chiding, reproof, reprimand.
- ▲ **عجائب** *ajā'ib* (pl. of **عجبة** *ajibat*), wonders, marvels, miracles.
- ▲ **عجب** *ajb*, conceit, self-complacency. **عجاب**, wonder, astonishment, surprise; strange, marvellous. ▲ **بو العجب كاري** *bu' ajab kare*, a strange piece of business. **چه عجب** *chi ajab*, what wonder?
- ▲ **عجبتار** *ajabtār*, stranger, more marvellous.
- ▲ **عجز** *ajz*, weakness, impotence, incapacity.
- ▲ **عجل** *izl*, calf. **عجلاً** *izlan* (acc.) **عجلان** *izlan jasadān*, a calf yellow as gold, the calf of the children of Israel (*jasad*, besides the usual meaning "body," signifying also "saffron-coloured").
- ▲ **عجم** *ajam*, Persian.
- ▲ **عجمي** *ajami*, foreign; Persian.
- ▲ **عجوز** *ajūz*, five (or according to some) seven days at the winter-solstice.
- ▲ **عجين** *ajin*, plaster, cement; dough.
- ▲ **عداوة** *adāwat*, hostility, enmity, dislike.
- ▲ **عدة** *iddat*, the time of probation, which must expire before a divorced woman can be re-married.
- ▲ **عدل** *adl*, justice, equity.
- ▲ **عدم** *udm*, *adam*, or *udum*, deficiency, defect; privation, want, loss; non-existence, absence of a quality; annihilation.
- ▲ **عدو** *adūw*, enemy, foe. **عدوتك** *adūwika*, of thine enemy.
- ▲ **عدول** *udal* (pl. of **عادل** *ādil*), just men.
- ▲ **عديل** *adil*, equal in weight or in quantity, equiponderant; a travelling companion seated in a litter on the opposite side of a camel.
- ▲ **عذاب** *azāb*, punishment, torment, torture.
- عذاب النار** *azāba 'n nār*, (from) the torments of the fire (accusative).
- ▲ **عذار** *izār*, face, cheek.
- ▲ **عذر** *uzr*, excuse, plea, apology, acknowledgement. ▲ **عذرخواستن** *khwāstan*, to beg pardon or excuse, to apologize. **عذر نهادن** *uzr nihādan*, to excuse, pardon.
- ▲ **عذري** *uzri*, my apology, my excuse.
- ▲ **عراق** *irāk*, the ancient Chaldæa, Irāk.
- ▲ **عرب** *arab*, Arabia; Arab; Arabs.
- ▲ **عردة** *arbadat*, conflict, scuffle, dispute, broil, quarrel, drunken riot.
- ▲ **عربي** *arabi*, Arabian; the Arabic language.
- ▲ **عرصة** *arsat*, area, court; board (for chess or draughts).
- ▲ **عرض** *ars*, representation, petition, statement. **عيرة**, reputation, fame, character.
- ▲ **عرفنا** *arafnā*, we have known (pret. of the vb. **عرف** *arafa*). **عارفناك** *arafnāka*, we have known thee.
- ▲ **عرق** *irk*, root, stock. **عراک**, perspiration, sweat; juice, spirit, rack, toddy.
- ▲ **عروس** *arus*, bride, spouse.
- ▲ **عروسي** *arūsi*, nuptials, wedding.
- ▲ **عريان** *uryān*, naked, nude; stripped, robbed, despoiled.
- ▲ **عز** *azza*, he was great or glorious; hence, incomparable, glorious (epithet of the Deity). **عز نصره** *azza nasruhu*, may his victory be glorious! **عزة**, glory, dignity, grandeur, excellence.
- ▲ **عزب** *azab*, unmarried individual, bachelor. ▲ **عزيم** *azābam* (I) am a bachelor.
- ▲ **عزة** *izzat*, honour, dignity, glory. **بعت تر** *ba' izzat*, with honour. **باعت تر** *ba' izzat*, more honourable.
- ▲ **عزلة** *azlat*, retirement, secession, solitude, seclusion, sequestration, voluntary resignation.
- ▲ **عزم** *azm*, undertaking, design, purpose, resolve, resolution, determination, preparation.
- ▲ **عز وجل** *azza wa jalla*, may He be honoured and glorified! and may be rendered, Great and Glorious.
- ▲ **عزيز** *aziz* (P pl. **عزيزان** *azizān*), precious, dear, valued; excellent, honourable, glorious,

- venerable; a title given to Potiphar, prince of Egypt, in the chapter of the Kur'ān entitled "Joseph."
- ▲ عزيز *azīz*, the precious, excellent one; an excellent object.
- ▲ عزيمة *azīmat*, incantation; resolution, undertaking; departure.
- ▲ عسر *asur*, difficulty.
- ▲ عسل *asāl*, honey.
- ▲ عشاء *ashā*, supper. *ishā*, the first watch of the night, or from sunset till morning twilight; prayers repeated when going to bed.
- ▲ عشاق *ushshāq* (pl. of عاشق *āshik*), lovers.
- ▲ عشرة *ishrat*, agreeable conversation, enjoyment, delight, conviviality, jollity.
- ▲ عشق *ishk*, love.
- ▲ عشق بازي *ishk-bāzi*, gallantry, amorous talk. *ishk-bāze*, a lover.
- ▲ عصا *asa*, stick, staff, wand; virga virilis.
- ▲ عصارة *asārat*, juice, expressed juice.
- ▲ عصر *asr*, age, time.
- ▲ عصمة *isimat*, chastity, continence.
- ▲ عصيان *isyan*, rebellion, opposition.
- ▲ عضد *asud*, the arm from the shoulder to the elbow, upper arm. *asudu 'd daulat*, arm of the state (proper name).
- ▲ عضو *asu* (P pl. *usuhā*), limb, joint.
- ▲ عضوي *uswos*, one member, a member.
- ▲ عطا *atā*, present, gift, donation; payment.
- ▲ عطار *attār*, dealer in perfumes or drugs, perfumer, druggist.
- ▲ عطشا *atashan* (acc. of عطش *atash*, thirst), with thirst (used adverbially).
- ▲ عظيم *asim*, great, large; high in dignity.
- ▲ عفاف *afāf*, abstaining, continence, chastity; innocence.
- ▲ عفو *afw*, pardon, forgiveness.
- ▲ عقب *akab*, heel; after, behind.
- ▲ عقبى *ukba*, end; reward; life to come.
- ▲ عقد *akd*, knot; cluster; bond, contract. *akdi nikāh*, marriage-knot. P عقد *akd bastan*, to tie a knot.
- ▲ عقدة *ukdat*, knot; marriage-knot; frown.
- ▲ عقل *akl*, intellect, reason, judgment, sense.
- ▲ عقوبة *ukabat*, punishment, torture, torment.
- ▲ عقول *ukul* (pl. of عقل *akl*), intellects, understandings, reasoning powers. *ukuli him*, of their understandings.
- ▲ عكس *aks*, reverse, contrary, opposite, inversion.
- ▲ علا *ala*, he was high; hence Most High (epithet of the Deity).
- ▲ علاج *ilāj*, medical treatment, doctoring, remedy, cure.
- ▲ علامة *alāmat*, sign, mark, characteristic.
- ▲ علامة *allāmat*, the most learned man.
- ▲ علانية *alāniyat*, external deportment. علانيتي *alāniyatī*, my outward and visible conduct, my public life.
- ▲ علة *illat*, cause, reason; pretence, excuse, pretext, plea; accident, misfortune, casualty; disease; grounds of a charge or accusation.
- ▲ علتى *illat*, a ground for any charge or accusation, a plea of arraignment.
- ▲ علف زار *alafzār*, pasture, meadow.
- ▲ علقت *ulikat*, was, or had been suspended (3rd sing. fem. pass. of the rt. علق).
- ▲ علم *ilm*, learning, knowledge, science. *alam*, flag, banner; badge, distinctive mark worn on the dress; epaulet. P علم شدن *alam shudan*, to be characterized.
- ▲ علماء *ulamā* (pl. of عالم *ālim*), learned men, ulemas.
- ▲ علو *ulaw*, height, exaltation.
- ▲ علوم *ulam* (pl. of علم *ilm*), sciences.
- ▲ علوي *ulwiy*, high, sublime. *alawiy*, a descendant of Ali, the son-in-law of Muhammad; they are called sherifs. P علويم *alawiyam*, (I) am a descendant of Ali.
- ▲ علي *ala*, upon, on, over, above; against, after, according to. *ala 'dīn mulūkihī*, according to the religion of their princes. *ala 'd dawām*, perpetually, always. *ala 'l ibād*, against servants. *ala 'l fitratī 'l islām*, with a disposition to the religion of Islām. *ala 'kadr*, in pro-

- portion, to the extent. ▲ *ʿala* علي المصنف *ʿala* 'l *musannif*, on the author, it rests with the author (to prove). *ʿala*, height, sublimity, glory, dignity.
- ▲ *ʿaliy* علي, Ali, the cousin and son in-law of Muhammad. According to the Sunnites, he was the fourth caliph; according to the Shiyahs, he was the immediate successor of Muhammad.
- ▲ *ʿalaiya* علي, on me, upon me, against me.
- ▲ *ʿulya* عليا (fem. of *ʿala* اعلى), upper, higher. *yadi* يد علي *yadya* 'l *ʿulya*, the upper (i.e., the bestowing) hand.
- ▲ *ʿalalika* عليك, upon thee, i.e., thou oughtest to do; against thee. *ma* ما عليك *ma* *ʿalalika*, what is laid upon thee.
- ▲ *ʿalaihi* عليه, upon or against him. عليه السلام *ʿalaihi* 's *salām*, on him be peace.
- ▲ *ʿalaiha* عليها, on, upon, against her (or it).
- ▲ *ʿamm* عم, father's brother, paternal uncle.
- ▲ *banī ʿamm* بني عم, sons of a paternal uncle, first cousins.
- ▲ *ʿimārat* عمارة, edifice, building, structure; reparation, refitting.
- ▲ *ʿammān* عمّان (P pl. of *ʿamm*), paternal uncles.
- ▲ *ʿumdat* عمدة, support, prop, buttress (generally occurring in composition, as *ʿumdatu* 'l *khawās*, pillar of the nobles, prime minister).
- ▲ *ʿumr* عمر, age, life; long life. عمر عزيز *ʿumri* *ʿaziz*, precious life. *ʿumar*, Omar (a man's name).
- ▲ *ʿamran* عمراً, acc. of عمرو *ʿamr*, a proper name; Amr.
- ▲ *ʿamrū* عمرو (pronounced *ʿamr* the *wāw* being added to distinguish this word from *ʿumar*), a proper name: a fictitious name, like John Nokes used in scholastic and juridical treatises.
- ▲ *ʿamr laith* عمرو ليث, name of the second Sultān of the dynasty of the Saffarides who reigned in Persia.
- ▲ *ʿumro* عمري, a life, a life-time.
- ▲ *ʿamila* عمل, he did, he wrought.
- ▲ *ʿamal* عمل (P pl. *ʿamālha*), work, labour, act, action, practice, business, service, employ; good works. ▲ *ʿamal* عمل فرمادن *ʿamal* *farmādan*, to put in office, to employ.
- ▲ *ʿumām* عمومي, community, universality. علي *ʿumām*, commonly, generally.
- ▲ *ʿamim* عميم, universal, general, expansive, diffusive, comprehensive.
- ▲ *ʿan* عن, off, from, from off; of.
- ▲ *ʿanda* عناية, adversity, distress, teen.
- ▲ *ʿunnāb* عنباب, jujube-tree and fruit.
- ▲ *ʿunnāb-rang* عنباب رنگ, jujube-coloured.
- ▲ *ʿinād* عناد, obstinacy, perverseness, stubbornness.
- ▲ *ʿanakid* عناقيد (pl. of *ʿunkad* عنقود), clusters, bunches.
- ▲ *ʿinān* عنان, rein, bridle.
- ▲ *ʿināyat* عناية, aid, assistance, favour, protection, providential care, auspices.
- ▲ *ʿambar* عنبر, ambergris (a perfume to which jetty hair is frequently compared).
- ▲ *ʿinda* عند الله, with, at, near. *ʿinda* عند العيان *ʿinda* 'l *ʿayān*, in the presence of the nobles.
- ▲ *ʿandaṭib* عندليب, nightingale.
- ▲ *ʿunfuwān* عنفوان, the vigour, beauty, freshness, flower of youth.
- ▲ *ʿankabat* عنكبوت, spider.
- ▲ *ʿanhu* عنه راضي, of him, with him. *ʿanhu* راض, satisfied with him.
- ▲ *ʿawākib* عواقب (pl. of *ʿakibat* عاقبة), ends, issues, consequences. *ʿawākibahu* عواقبه, his future destinies, his last end.
- ▲ *ʿawāmm* عوام (pl. of *ʿammāt* عامة), common people, commonalty, laics.
- ▲ *ʿawāṣib* عوائب (pl. of *ʿaṣib* عيب), defects, faults, blemishes.
- ▲ *ʿawā'id* عوائد (pl. of *ʿā'idat* عائدة), returns; profits, gains, advantages.
- ▲ *ʿūd* عود, aloë-wood.
- ▲ *ʿiwaz* عوض, equivalent, substitute, anything given or received in exchange; lieu, stead.
- ▲ *ʿawn* عون, aid, help, assistance.

- ▲ عهد *ahd*, time, reign ; agreement, compact, covenant, engagement ; vow, promise, rule.
- ▲ عهدة *ahdat*, office, appointment, trust ; obligation. ▲ *ahda ba dar* از عهده بدر آمدن *amadan*, to clear one's self of an obligation, to pay off, become quits.
- ▲ عياري *aiyari*, deceit, cunning, trick.
- ▲ عيال *iyal*, family, children, domestics.
- ▲ عيب *ayb* (P pl. عييبا *aybha*), fault, defect, failing, vice, blemish, disgrace. ▲ *ayb kardan* (or گرفتن *giriſtan*), to accuse, reproach, censure, criticize, blame, find fault with, slander, vilify, take notice of, or carp at faults, failings and blemishes.
- ▲ عيب جو *ayb-jü* (P pl. عيوبان *ayb-jüyan*), fault-finder, censorious, carper, caviller.
- ▲ عيبا *ayba*, a blemish, a fault, a defect.
- ▲ عيد اضحى *id*, festival, fête, holiday. عيد اضحى *id* 'auha', the festival of sacrifices celebrated at Mecca, on the 10th of ذوالحجّة *sa 'l hijjat*, the last month of the Arabian year, in honor of Abraham's offering up (as the Muhammadans say) Ishmael.
- ▲ عيس *ayas* (pl. of اعييس *ayas*), (camels) of a whitish yellow colour.
- ▲ عيسى *isa*, Jesus.
- ▲ عيش *ayish*, life ; pleasure, enjoyment.
- ▲ عين *ain*, eye ; fountain, source ; the very essence, individual, thing itself ; certainty, accuracy.
- ▲ عيوب *ayab* (pl. of عيب *ayb*), vices, faults, defects, blemishes.

غ

- ▲ غار *ghar*, cave, cavern, den.
- ▲ غارة *gharat*, hostile incursion, foray, raid for predatory purposes ; robbery ; plunder, booty.
- ▲ غازي *ghazi*, warrior, conqueror (especially of infidels).
- ▲ غاص *ghasa*, he sank or plunged (3 per. sing. pret. concave و *waw*).
- ▲ غافل *ghafil*, forgetful, neglectful, negligent, remiss, inattentive, off one's guard.

- ▲ غالب *ghalib*, overcoming, superior, prevailing, paramount, predominant, overpowering, strong, triumphant, victorious ; chief, most. غالب اوقات *ghalib aukat*, at most times.
- ▲ غائب *ghaib*, absent, invisible, out of sight, departed, disappeared.
- ▲ غاية *ghayat*, end, point, extremity, extreme, excess, intensity. ▲ *ba ghayat* بغایت, in the extreme.
- ▲ غنّيا *ghannan*, every second day.
- ▲ غبار *ghubar*, dust.
- ▲ غدار *ghaddar*, perfidious ; traitor.
- ▲ غدر *ghadr*, perfidy, treachery, treason.
- ▲ غذيت *ghusita*, thou hast been fed (pass. of the rt. عذي *ghaza*, he nourished).
- ▲ غراب *ghurab*, crow. غراب البين *ghurabu 'l bain*, (crow of separation) a crow that never approaches any spot until it has become deserted by its inhabitants ; hence, it is regarded as a bird of ill omen.
- ▲ غرامة *gharamat*, mulct, fine ; tribute ; a debt which must be paid.
- ▲ غرائب *gharab* (pl. of غريبة *gharib*), extraordinary and strange things, rarities.
- ▲ غرابا *ghuraba* (pl. of غريب *gharib*), strangers, friendless, poor.
- ▲ غربال *ghirbal*, large sieve.
- ▲ غربة *ghurbat*, foreign travel, exile, expatriation, emigration.
- ▲ غرض *gharan*, intention, design ; selfish purpose, aim or interest ; spite, rancour, grudge ; (adv.) in short.
- ▲ غرضي *gharazo*, a spite, a grudge, an ill turn.
- ▲ غرفة *ghurfat*, upper chamber.
- ▲ غرق *ghark*, immersion, sinking, drowning. ▲ *ghark shudan* غرق شدن, to be swamped, to founder ; to be plunged or drowned.
- ▲ غرور *ghurur*, pride, haughtiness ; vain-glory, vanity ; insolence ; flattery, adulation.
- ▲ غرّبا *gharra*, deceived, deluded, imposed upon ; haughty, proud.
- ▲ غريب *gharib* (P pl. غريبان *ghariban*), uncommon, strange, foreign ; wondrous ; poor ; stranger.

- 4 غريبي *gharibi*, perigrination, foreign travel ; foreignness. *Gharibo*, a stranger.
 1 غريق *gharik*, immersed, submerged, sunk, sinking, drowned. غريقاً *gharikan* (acc.)
 2 غريو *ghirio*, clamour, outcry, shout; roll (of a drum).
 1 غزالي *ghassāli*, name of a celebrated philosopher and controversialist, who died A.H. 506.
 1 غزل *ghazal*, amatory poem, ode.
 1 غصة *ghussat*, choking sensation, suffocation; anguish, straits; displeasure, wrath.
 1 غصون *ghusun* (pl. of غصن *ghusn*), young branches, boughs.
 1 غضبان *ghasbān*, angry, chiding.
 1 غفران *ghufrān*, remission of sins, pardon, forgiveness, absolution. غفراناً *ghufrānan*, (acc.)
 1 غفرت *ghafartu*, I have pardoned.
 1 غفلة *ghaflat*, neglect, negligence, thoughtlessness, carelessness, forgetfulness, remissness.
 1 غفور *ghafur*, forgiving, pardoning (God).
 1 غلام *ghulam* (p pl. غلامان *ghulamān*), slave, servant, lad, page.
 1 غلباً *ghalbā*, thickly planted (orchard).
 1 غلبة *ghalabat*, victory, predominance, overpowering. 1 ف غلبه کردن *ghalaba kardan*, to prevail against, to overcome.
 1 غلة *ghallat*, corn, grain.
 1 غلط *ghalat*, fault, error, blunder, mistake.
 2 غلطیدن *ghaltidan*, to roll, wallow, welter.
 1 غليظ *ghalīz* (p pl. غليظان *ghalīzān*), gross, filthy, coarse, rough, brutal, brutish.
 1 غم *ghamm*, grief, sorrow, sadness; care, concern, solicitude, anxiety; harm, loss. 1 ف غم خوردن *ghamm khourdan*, to grieve, sorrow; to devour sorrow, to sympathize with. غم داشتن *ghamm dāshtan*, to care, have a care. غم فردا *ghammi fardā*, cares of the morrow.
 1 غماز *ghammās*, informer, accuser, detractor.
 1 ف غمت *ghammat*, care to thee, care of thee.
 2 غمزة *ghamza*, glance; amorous glance, ogling; wink, nod.
 1 ف غمي *ghamme*, a grief, a sorrow.
- 1 غنائم *ghandaim* (pl. of غنيمۃ *ghanimat*), spoils.
 1 غني *ghaniy*, rich, independent.
 1 ف غني تر *ghanitar*, richer, wealthier.
 1 غنيمۃ *ghanimat*, fortunate hit; prize, gain, booty; blessing, precious privilege. 1 ف غنيمت شمردن *ghanimat shumurdan*, to count as a precious opportunity, to esteem as a privilege.
 1 غواشي *ghawāshi* (pl. of غاشية *ghāshiyat*), coverings for saddles, such as grooms in Persia to this day carry on their shoulders, with which they cover the saddle every time their master alights from his horse. حامل الغواشي *hāmila 'l ghawāshi*, (as) carrier of the saddle-coverings.
 1 غواص *ghawwās*, diver for pearls, pearl-fisher.
 2 غوج *ghūch*, ram.
 1 غور *ghaur*, deep reflection, profound meditation, mature consideration.
 1 غوطه *ghūta*, dive, dip, sousing, ducking. 2 غوطه خوردن *ghūta khwurdan*, to get a ducking.
 2 غوک *ghuk* (pl. غوکان *ghukān*), frog.
 1 غياث *ghiyāth*, succour, redress, aid, help. 1 غياث الاسلام *ghiyāthu 'l islām*, succourer of the faith (a style or title).
 1 غيب *ghayb*, concealment, invisibility; concealed, secret, hidden, invisible; supernatural riches.
 1 ف غيب دان *ghayb-dān*, seer, one who knows future events or secrets; omniscient.
 1 غيبة *ghaybat*, absence; secrecy; removal to a distance; slander.
 1 غير *ghair*, other, other than, different. غيري *ghairi*, beside me.
 1 غير *ghaiyara*, he altered, made a change (either for the better or the worse, 2nd form of the rt. غار *ghara*, concave ي *yo*).
 1 غيرۃ *ghairat*, zeal, jealousy.
 1 غياظ *ghaiz*, rage, ire, fury, wrath, anger.
- ف
- 1 ف *fa* (prefix), then, therefore, consequently, in that case.
 1 فاجرة *fājirat*, an unchaste woman.
 1 فاحش *fāhish* (fem. فاحشة *fāhishat*), shame-

- ful, impudent, indecent, outrageous. P ▲ زن فاحشه *zani fāhisha*, whorish woman.
- ▲ فاحر *fākhir*, splendid, glorious, brave, showy; distinguished, honorable, precious.
- ▲ فاذا *fa izā*, then, in that case, therefore.
- P فارس *Fārs*, Persia proper, bounded on the East by Kermān, on the West by Khuzistān, on the South by the Persian Gulf, and on the North by a desert which divides it from Khurāsān and Irāki ajamī.
- ▲ فارس *fāris*, rider of any solid-hoofed animal except a horse (as a mule or ass), cavalier.
- P فارسي *fārsī*, Persian, Persic.
- ▲ فارغ *fāriḡh*, free, at leisure; void, empty.
- ▲ فاسد *fāsīd*, bad, vicious, vitiated, perverse, perverted, immoral.
- ▲ فاسق *fāsik*, worthless, impudent; sinner, adulterer.
- ▲ فاضل *fāsil*, eminent, excellent, highly gifted or otherwise distinguished; learned, pious.
- ▲ P فاضلتر *fāsiltar*, better, more excellent.
- ▲ فاضل *fa aṣallu*, then would I continue (aor. of the rt. ظل *zalla*, he ceased not, with ف).
- ▲ فاقة *fākat*, fast, starvation, extreme hunger; want, poverty, destitution.
- P فام *fām*, colour, hue (in comp.) as سیاه فام *siyāh-fām*, dark-coloured, black, swarthy.
- ▲ فان *fa in*, and if.
- ▲ فانث *fa anta*, then thou. فانث محارب *anta muhārib*, then thou (art) a bringer of war.
- ▲ فائدة *fā'idat*, advantage, benefit, use. فان الفائدة *fa inna 'l fā'idata*, for of a truth the advantage.
- ▲ فائق *fā'ik*, superior, surpassing, transcendent.
- P فتادن *futādan*, to fall.
- P فتاده *futāda*, fallen, dropped; gotten.
- ▲ فتح *fath*, victory.
- ▲ فثحة *fathat*, the vowel mark (َ a); the beard.
- ▲ فثحي *fatho*, a victory, a conquest.
- P فتد *futad*, he falls or should fall.
- ▲ فتنة *fitnat*, insurrection, stir, disturbance, strife, tumult, sedition, political revolution, riot, uproar, row; scourge, evil, pest; trial.
- ▲ P فتنه انگیز *fitna-angez*, strife-stirring.
- ▲ فتوة *futūwat*, generosity, liberality.
- ▲ فتوي *fatwa'*, judicial decree given by the mufti.
- ▲ فجور *fujūr*, wickedness, debauchery.
- ▲ فخر *fakhr*, glory, ornament. فخر الدين *fakhru 'd dīn*, (glory of religion), a proper name.
- فخري *fakhrī*, my glory, my boast.
- ▲ فدا *fida*, sacrifice, ransom, redemption, offering, devotion for another.
- P فر *farr*, splendour, pomp.
- P فرا *farā*, towards.
- ▲ فرات *furāt*, the river Euphrates.
- P فرا چنگ آوردن *farā chang āvardan*, to get into one's grasp, to clutch; to acquire.
- P فراخ *farākh*, large, broad, wide; plentiful.
- P فراخ روی *farākh-rū*, of an open, pleasant countenance. *Farākh-ravī*, width of step, going fast; extravagance, profusion.
- P فراخی *farākhī*, amplitude, abundance.
- ▲ فرار *firār*, fleeing away, flight.
- P فرارسیدن *farā rasīdan*, to arrive; to encounter, meet; to surround, comprehend, overtake.
- P فرارفتن *farā raftan*, to go out.
- P فراز *farās*, above, upon, on; before, in presence; entrance, ingress, interior; shut, closed. از در فراز آمدن *az dar farās āmadan*, to come in by the door.
- ▲ فراسة *firāsāt*, intelligence, sagacity, ingenuity, shrewdness, physiognomy.
- ▲ فراسستی *firāsate*, a shrewdness.
- ▲ فرارش *farrāsh*, one who spreads the carpets or cushions in the palaces of kings or great men, a chamberlain: these persons often officiate as executioners.
- ▲ فراغ *firāḡh*, cessation, rest from toil; leisure.
- ▲ فراغه *farāḡhat*, leisure, freedom from business, care and trouble; retirement, disengagement, independence; forgetfulness.
- ▲ فراق *firāk*, separation, absence; loss, departure, death.
- P فرا گرفتن *farā giriftan*, to envelop.
- P فراموش *farāmush*, forgotten; forgetfulness.
- فراموشی *farāmushat*, forgetfulness of thee; thee forgotten.

- P فراموش *farāmūsh*, forgotten. فراموش کردن *farāmūsh kardan*, to forget.
- P فراوان *farāwān*, abundant, ample, copious, plenteous, full, complete, overflowing.
- P فراهم *farāham*, together. فراهم آوردن *farāham āvardan*, to collect, gather, scrape together (as a faggot or bundle); to shut, close.
- P فربه *farbiḥ*, fat.
- P فربهی *farbiḥi*, fatness. *Farbiḥe*, a fat person, a fat man.
- A فرتوت *fartūt*, decrepit old dotard.
- A فرج *farj*, privities (of male or female).
- P فرجام *farjām*, end, conclusion, issue.
- A فرح *farah*, joy, gladness, glee.
- P فرخ *farrukh*, happy, fortunate.
- P فرخنده *farikhunda*, prosperous, happy. فرخنده طالع *farikhunda-tāliq*, of happy destiny.
- P فردا *fardā*, to-morrow; the next life.
- P فرزند *farzand* (pl. فرزندان *farzandān*), son, child. فرزند آدم *farzandi ādam*, son of man.
- P فرزند بر خاسته *farzand-bar-khāsta*, with children grown, having grown-up children.
- P فرزین *farzin*, the queen at chess.
- P فرستادن *fristādan*, to send, despatch, commit.
- P فرسنگ *farsang*, parasang, league.
- P فرسوده *farsūda*, fatigued, wearied; damped, discouraged, dispirited.
- A فرش *farsh*, carpet, rug, or anything similar spread on the ground; pavement.
- P فرشته *farishta*, angel. فرشته *farishta*, an angel.
- P فرشته خوي *farishta-khū*, angel-tempered, of an angelic disposition.
- A فرصه *fursat*, opportunity, occasion; convenience; advantage.
- A فرض *farz*, divine or positive command, obligation, indispensable precept.
- A فرط *fart*, excess.
- A فرعون *Fir'āun*, Pharaoh, (a title common to the ancient kings of Egypt, as that of Ptolemy to the later sovereigns.)
- P فرعوني *fir'auni*, Pharaoh-like, proud, arrogant, haughty.

- A فرق *fark*, separation, distinction, difference.
- P فرمان *farmān*, command, order, mandate.
- P فرمان بردن *farmān burdan*, to obey orders.
- P فرمان دادن *farmān dādan*, to issue an order.
- P فرمان بردار *farmān-bardār*, submissive, obedient to command. فرمان بردارم *farmān-bardāram*, (I) am obedient, (I) obey orders.
- P فرمانده *farmān-dih*, ruling, issuing mandates; king, potentate, paramount sovereign.
- P فرمودن *farmūdan*, to order, command, prescribe (when used in reference to anyone in an exalted station, it simply means "to say").
- P فرموده *farmūda*, commanded; having commanded; hath commanded.
- P فرنگ *farang* or *firing*, Frank or European.
- P فرو *farū*, *firū*, *faro*, *firo* or *furo*, down, downward, below, under, beneath.
- P فرو بردن *farū burdan*, to carry down, to lower; to swallow; to dip, plunge.
- P فرو بستن *faro bastan*, to bind, tie down; to stop, shut, close; to obstruct, let; to fail.
- P فرو پوشیدن *farū پوشیدن*, to put on, to clothe.
- P فروتر *farūtar*, lower.
- P فروختن *firokhtan*, to sell, to barter away; to inflame, kindle, light.
- P فروخته *firokhta*, sold.
- P فرو خواندن *faro khwāndan*, to hold forth, to utter.
- P فرود *firod* or *farod*, down. فرود آمدن *firod amadan*, to come down, descend. فرود آوردن *firod āvardan* to bring down, to lower.
- P فرو رفتن *faro raftan*, to go down (as breath into the lungs by inspiration); to sink.
- P فروش *firosh*, selling; seller, vendor.
- P فرو کوفتن *farū koftan*, to knock down.
- P فرو گذاشتن *farū guzāshtan*, to pass over, pass by, leave out, omit, spare.
- P فرو ماندن *farū māndan*, to lag, remain behind, be exhausted, to break down, sink, flag.
- P فرو مایه *farū-māya*, low, mean, baseborn, ignoble, scoundrel.
- P فرو نشاندن *faro nishāndan*, to allay, quell, quench, extinguish.

- P فرو نشستن *faro nishastan*, to subside; go out.
 P فرو هشتن *farū hishtan*, to hang down.
 P فرو هشته *firo hishta*, hanging down, pendulous.
 P فرهنگ *farhang*, wisdom, understanding, science; dictionary, lexicon.
 P فریاد *firyād*, cry for help or redress, complaint.
 P فریاد رس *firyād-ras*, redresser of grievances, helper, succourer.
 P فریاد رسی *firyād-rasī*, assistance, redress.
 P فریب *frib* or *fireb*, deception, fraud, duplicity, trick; (in compos.) deceiving.
 P فریبیدن *faribidan* or *firibidan*, to deceive.
 P فریدون *Farīdān*, seventh king of Persia of the first or Peshdadian dynasty. He delivered Persia from the tyranny of the usurper Zakhāk.
 P فریفتن *firiftan*, or *fireftan*, to steal, ravish.
 A فریق *farik*, troop, squadron; division, class; section.
 P فزودن *fuzūdan*, to increase, multiply.
 P فزون *fuzūn*, increased, augmented.
 P فزونی *fuzūni*, increase.
 A فساد *fasād*, depravity, vice, vicious conduct, corruption, perverseness, villainy, iniquity; violence, war.
 A فضا *fushat*, space, room.
 A فسق *fash*, adultery, fornication, iniquity, sin.
 P فسوس *fisos*, vexation, sorrow, grief, regret.
 A فسوق *fusūk*, impudence, villainy, immorality.
 P فسون *fusūn* (for افسون *afsun*), incantation, fascination, deceit.
 P فشاندن *fishāndan*, to strew, scatter, shed.
 A فصاحة *fasāhat*, eloquence, rhetoric; gabble.
 A فصل *fasl*, time, season; section, chapter.
 A فصلي *fasle*, a chapter.
 A فصیح *fasīh*, eloquent, glib, fluent, rhetorical.
 A فضائل *fazā'il* (pl. of فضيلة *fasīlat*), virtues, attainments, excellent qualities, excellences.
 A فضل *fasl*, excellence, virtue, merit, worth, bounty; science, learning.
 A فضلاء *fazalā* (pl. of فاضل *fāsil*), learned men, literati.
 A فضلة *fazlat*, remainder, redundancy, leavings, remains, dregs, excrescence, superfluity.

- A فضول *fasāl*, redundant, excessive. *Fusāl*, impertinence, intrusion; meddling spirit; knavery.
 A فضيحة *fazīhat*, disgrace, ignominy.
 A فضيلة *fasīlat*, excellence, superiority, eminence, virtue, accomplishments.
 A فطرة *fitrat*, complexion, nature, creation, form (which an embryo takes in the womb); alms given at the festival held on breaking the fast of Ramazān.
 A فطنة *fitnat*, understanding, intelligence, prudence, shrewdness.
 A فعل *fi'el*, act, action, operation; a verb.
 A فعلیها *fa'alaiha*, then upon her (or it).
 P فغان *fighān*, complaint, lamentation, moan.
 A فغان *ba fighān*, in despair.
 A نقد *fa kad*, therefore, verily.
 A فقدت *fakattu*, I missed (rt. فقد *fakada*).
 A فقر *fakr*, poverty. *الفقر فخري* *al fakr fakhrī*, poverty (is) my glory. *في الفقر سواد الوجه* *fi 'l fakr sawādu 'l wajhi fi 'd dāraini*, poverty (is) blackness of the face (an ignominious condition) in both worlds. A فقرش *fakraš*, his poverty.
 A فقراء *fukarā* (pl. of فقير *fakīr*), poor.
 A فقلت *fa kultu*, and I said, then said I.
 A فقير *fakīr*, poor, pauper; religious order of mendicants.
 A فقيرة *fakīrat*, poor woman.
 A فقيه *fakīh*, a Muhammadan lawyer, jurist, or theologian.
 A فکر *fikr*, thought, care, reflection, imagination.
 A فکرة *fikrat*, thought; that which is the subject of reflection.
 A فكيف *fa kais*, why then? how then? how much more?
 A فلا تطعها *fa lā tuti'humā*, in that case obey them not (gezmate of تطيع *tuti'ū*, 4th form of the rt. طاع *tā'a*, concave و *wāw*).
 A فلاح *falah*, prosperity, safety, happiness.
 A فلاح *fallāh*, husbandman.
 A فلان *fulān*, such and such, so and so, such an one. A فلانم *fulānam*, (I) am such an one.

- ▲ فلك *fulk*, ship. *Falak*, heaven, sky, firmament.
- ▲ فلفلرحمن *fa lī'r rahmān*, for unto the Merciful One.
- ▲ فلما *fa lammā*, and when.
- ▲ فلنفسه *fa linafsihi*, then (it will be) for his own self (or for his personal advantage).
- ▲ فليت *fa laita*, Oh! would that!
- ▲ فلما عليك *fa ma ʿalaika*, then there is nought against thee, no fault rests with thee.
- ▲ فمن *fa man*, who then? *Fa min*, then from.
- ▲ فنون *funūn* (pl. of فن *fann*), sciences; modes, ways, sorts.
- ▲ فوارس *fawāris* (pl. of فارس *fāris*), cavaliers. أبو الفوارس *abū 'l fawāris*, father of horsemen, or rather, of those mounted on asses (a nickname given either by Sādī or someone else to a certain noisy and stentorian orator).
- ▲ فواكه *fawākih* (pl. of فاكهة *fākihāt*), fruits.
- ▲ فوائد *fawā'id* (pl. of فائدة *fā'idat*), benefits, advantages, privileges.
- ▲ فوت *faut*, passing away, departure; loss, death. ▲ فوت شدن *faut shudan*, to be lost.
- ▲ فولاد *fulād*, steel.
- ▲ فهم *fahm*, understanding, comprehension.
- ▲ فهمیدن *fahmīdan*, to understand (a Persian verb coined from the Arabic).
- ▲ فهو *fahwa*, and he.
- ▲ في *fi*, in, among; concerning, for. في الجملة *fi 'l jumla*, upon the whole, in short. في الحال *fi 'l hal*, immediately, forthwith.
- ▲ فيروزه *firoza*, fortunate; a turquoise which is thought to bring good luck to the wearer.
- ▲ فيل *fil*, elephant. الفيل *al fil*, the elephant.
- ▲ فيلسوف *failasūf* (pl. فيلسوفان *failasūfān*), philosopher.
- ▲ فينا *finā*, in us, among us.
- ▲ فيه *fihi*, in him; in that, in it, therein.
- ▲ فيهم *fihim*, in them, among them.

ق

- ▲ قابل *kabīl*, capable, able; susceptible, susceptible, receptive, recipient; skillful.
- ▲ قابلة *kabīlat*, midwife, nurse.

- ▲ قاتل *katīl*, deadly, mortal, fatal.
- ▲ قادر *kādīr*, predestinating; powerful, able.
- ▲ قارون *Kārūn*, Korah, the cousin of Moses, and son of Izhar, the son of Kohath, the son of Levi, is said by the Muhammadans to have been very rich and avaricious. "The keys of Korah's treasure-chambers were a burden for 300 white mules."—Note to Sura xxviii. by the Rev. J. M. Rodwell, author of a new translation of the Kur'an.
- ▲ قاصد *kāsīd*, messenger, courier, postman, express, cossid.
- ▲ قاصر *kāsīr*, short, defective, deficient, insufficient.
- ▲ قاضي *kāsi*, judge (civil, criminal, and ecclesiastical).
- ▲ قاع *kāʿ*, plain, level ground, flat country.
- ▲ قاع بسيط *kāʿi basīt*, widely extended plain or desert.
- ▲ قاعدة *kāʿidat*, rule, canon; style, mode, manner; footing.
- ▲ قافلة *kāfilat*, body of travellers, caravan, coffle.
- ▲ قال *kāla*, he said (concave و *wāw*). قال الله *kāla 'llah taʿālā*, God the Most High said (meaning, that it is said in the Kur'an).
- ▲ قالب *kālīb*, form, model, mould; body, bust, shape, figure.
- ▲ قالوا *kālū*, they said or have said (3 pl. pret.).
- ▲ قامة *kāmat*, stature, figure, height of the human figure; six feet, fathom.
- ▲ قانع *kānīʿ*, content, contented.
- ▲ قاهر *kāhīr* (fem. قاهرة *kāhīrat*), victorious. القاهرة *al kāhīrat*, Al Cairo (victrix).
- ▲ قائم مقام *kā'im-makām*, locum tenens, deputy, viceroy, vicegerent; successor.
- ▲ قبا *kabā*, a kind of light cloak with long sleeves, somewhat like a college-gown, but generally made of wool; tunic quite open in front.
- ▲ قباي پوستين *kabāyi postīn*, a fur cloak.
- ▲ قبالة *kabālat*, bond, deed, written agreement; title-deeds, conveyance.
- ▲ قبح *kubh*, deformity, ugliness; shamefulness.
- ▲ قبضة *kabzat*, grasp, gripe, grip, clutch.
- ▲ قبل *kabl*, fore part, face, front; before. *Kibal*,

- part, side. P *az kibali mashrik*, from the quarter of the East.
- ▲ قبله *kiblat*, the place to which men turn in prayer, Kiblah. This among Jews and Christians is the temple of Jerusalem, our churches being so built that the priest at the altar faces towards it. Muhammad directed his disciples to pray towards the temple at Mecca; an injunction which caused so much discontent at first, that he was fain to add a sentence to the effect that God hears prayer to whatever quarter the suppliant turns.
- ▲ قبول *kabul*, acceptance, favourable reception; good opinion, esteem; accepted; acceptable.
- ▲ قبولي *kabuli*, acceptable.
- ▲ قبيلة *kabilat*, tribe, family; wife.
- ▲ قتال *katal*, soul; remains of life; strength; body. *Kital*, carnage, slaughter, battle.
- ▲ قتل *kati*, slaying, slaughter.
- ▲ قحبة *kahbat*, whore, prostitute; female pander.
- ▲ قد *kad*, a particle used before verbs, signifying already; certainly, assuredly, in truth.
- ▲ قد *kadd*, stature.
- ▲ قح *kadah*, cup, bowl, goblet.
- ▲ قدر *kadr*, power; rank, dignity, consequence, reputation; value, worth; quantity, measure, capacity; fate, destiny. ليلة القدر *laylatu 'l kadr* (P *shabi kadr*), the night of power, one of the last ten nights of Ramazān, and, as is commonly believed, the seventh of those nights reckoning backwards. On this night Gabriel is said to have begun to reveal the Kur'ān to Muhammad. P *ba kadrat*, by thy power. ▲ *Kidr*, cauldron, pot, boiler, kettle. *Kadar*, quantity; price, worth, value.
- ▲ قدرًا *kadran*, as to value, rank, dignity or importance (the acc. being used adverbially).
- ▲ قدرة *kudrat*, power, ability.
- ▲ قدر *kadro*, a little, a small quantity, modicum.
- ▲ قدس *kuds*, Jerusalem (the holy city).
- ▲ قدم *kadam*, foot; step, pace, walk. P *بر* قدم *kadam bar dāshtan*, to lift the foot, to stir a step. قدم رنجه شدن *kadam ranja shudan*, to take the trouble of just stepping. قدمت *kadamat*, thy foot.
- ▲ قدم *kaddim*, send before (imp. of the 2nd form

- of the rt. قدم الخروج قبل الولوج. (قدم *kaddimi 'l khuruj kabla 'l wulaj*, prepare the exit before entering; look before you leap.
- ▲ قدمي *kadame*, a single step. P *چند* قدمي *kadame chand*, a few steps or paces.
- ▲ قدوم *kudam*, approach, arrival, advent.
- ▲ قديم *kadim*, ancient, antique, old, former.
- ▲ قرار *karār*, stability, firmness, quiet, rest, calm, stillness. P *بر قرار* *bar karār*, firm, fixed, on a steady footing or foundation.
- ▲ قراصة *kurāsāt*, fragment of gold, a small particle of any metal.
- ▲ قرآن *kur'an*, the sacred book of the Muhammadans, written by their prophet, and feigned to have been revealed from heaven.
- ▲ قربان *kurbān*, sacrifice, corban.
- ▲ قرباني *kurbāni*, destined for sacrifice.
- ▲ قربة *kirbat*, leathern bottle. قربتی *kirbatī*, my bottle. *Kurbat*, vicinity, nearness, proximity; affinity, kindred.
- ▲ قربي *kurba*, relationship, kin, consanguinity.
- ▲ قرص *kurs*, disk. P *خورشید* *kursi khourshad*, the orb (or disk) of the sun.
- ▲ قرض *karn*, debt, loan.
- ▲ قرین *kartin*, connected, linked; contiguous; friend, yokefellow, mate.
- ▲ قز *kass*, raw silk.
- ▲ قسیم *kasim*, beautiful, handsome, well-made.
- ▲ قصاب *kassāb* (P *قصابان* *kassābān*), butcher.
- ▲ قصاص *kisās*, retaliation.
- ▲ قصب *kasab*, reed, pen, quill; muslin. قصب الحبيب *kasabu 'l habib*, the friendly pen. قصب مصري *kasabi misri*, fine linen made in Egypt.
- ▲ قصة *kissat*, history, story, case.
- ▲ قصد *kasd*, intention, preparation, design, aim.
- ▲ قصر *kasr*, citadel, castle, palace.
- ▲ قصيدة *kasīdat*, poem, kasīda or elegy, being a kind of longer غزل *ghazal* or ode.
- ▲ قضا *kazā*, fate, destiny, predestination; death; sentence, judgment, decree; payment, settling, concluding, finishing. P *کذا* *kazā kar-dan*, to make up for a former omission (as to

- fast after Ramazān on account of having broken the fast then. **ا ف قضاي نبيشته kasāyi nabishta**, destiny-written, written by destiny.
- ا ف قضا را kasārā**, providentially, by chance.
- ا قصبان kusbān** (pl. of قضيب kasīb), long and slender branches, twigs.
- ا قطب kutb**, Polar Star, North Pole.
- ا قطر katr**, drop. **قطر علي katrun ʿala** katrin, drop upon drop. **Kitr** (used in the sense of قطران katrān), liquid pitch, tar.
- ا قطرة katrat**, drop. **ا ف چند قطره katra-o chand**, a few drops.
- ا قطع katʿ**, amputation, cutting, maiming; abandonment. **قطع رحم katʿi rahim**, renunciation of kin, cutting of one's connexions.
- ا ف قطع کردن katʿ kardan**, to cross, traverse; to cut off; to conclude.
- ا قطعه kitʿat**, strophe, section, part, portion.
- ا ف قطع کرده katʿ karda**, cut off.
- ا قعر kaʿr**, abyss, gulf.
- ا قفا kafā**, back or nape of the neck; behind one's back, secretly. **ا ف در قفاي او dar kafāyi ū**, at his heels; in track of him.
- ا قفس kafas**, bird-cage.
- ا قفس kafas**, bird-cage.
- ا قلاع kilāʿ** (pl. of قلعة kalʿat), forts.
- ا قلب kalb**, heart.
- ا قله kullat**, mountain-top.
- ا قلعة kalʿat** (in India pronounced kila), fort, castle, fortalice.
- ا قلم kalam**, reed, pen, calamus.
- ا قلمون kalamūn**, chameleon. **بو قلمون bū kalamūn**, a changing-coloured silk or stuff.
- ا قلنا kulnā**, we said (rt. قال kāla, concave و).
- ا قلندر kalandar** (pl. قلندران kalandarān), a wandering Muhammadan monk, with shaven head and beard, who abandons family and goods, so called from the name of the founder of this sect, which appears to be somewhat lax.
- ا قليل kaṭīl**, small, little; few. **قليل kaṭīlun**, a few, a small number.
- ا قنا kinā**, preserve us (imp. of the rt. وقى wakaʿ), he preserved, doubly imperfect, and نا
- na, us**). **قنا عذاب النار kinā ʿadāba 'n nār**, save us (from) the torment of the fire.
- ا قناعة kanāʿat**, contentment.
- ا قوة kūwat**, strength, power, force, ability, faculty.
- ا قوت kūt**, food, aliment, sustenance.
- ا قوتي kūwāt**, a power.
- ا قول kaul**, word, saying; agreement. **قول و kaul u fiʿl**, saying and doing, word and deed. **قوله تعالى kauluhu taʿāla**, the saying of Him Most High.
- ا قولوا kūla**, say ye (imp. of the rt. قال kāla, he said, concave و wāw). **قولوا للمعافي kūla li 'l muʿāfa**, say to him who is free from pain.
- ا قوم kaum**, race, folk, tribe, people.
- ا قوميت kauwamta**, thou hast straightened (pret. of قوم kauwama, 2nd form of the rt. قام kāma concave و wāw). **قوميتهم kauwamtahā**, thou straightenedst (her, it or) them.
- ا قومي kaums**, a class, a people, a tribe, a community, a sect or denomination; a crowd.
- ا قوي kawīy**, strong, hale, robust, powerful.
- ا ف قوي بال kawī bāl**, strong in the arm.
- ا قهر kahr**, anger, wrath; force, violence; severity, sharpness. **خطاب قهر khitābi kahr**, wrathful address, violent harangue.
- ا قياس kiyās**, conjecture, guess, imagination, supposition, judgment.
- ا قيامة kiyāmat**, the resurrection.
- ا قيد kaid**, bondage, imprisonment, bond, fetters, chain, shackles.
- ا قيمة kimat**, price, value.

ن

- ا ك ka** (prefix governing the oblique case), as, like. **كاستور ka sinnaurīn**, as a cat. **كالبدر ka 'l baḍrī**, like the full moon; (also an affixed pron. of the 2nd pers. sing. masc.) thee; of thee, thy, thine. **انك innaka**, verily thou.
- ا كابين kabīn**, the portion a husband must pay to a wife if he divorces her on insufficient grounds; dowry, settlement.
- ا كاتب kātīb**, writer, scribe, amanuensis.

- P کاخ *kākh*, apartment at the top of a house open to the front; gallery, balcony; palace.
- A کاد *kāda*, it wants but little, he was little short of; as کاد یموت *kād yamūtu*, he all but died. کاد الفقران یكون کفراً *kāda 'l fakru an yakūna kufran*, poverty is little short of becoming blasphemy. Sometimes this verb is pleonastic; as لا یکاد یسیغه *la yakādu yusiḡhu*, doth not allay it.
- P کار *kār* (pl. کارها *kārha*), thing, business, matter, affair; act, action, service, toil, work; use, good purpose; office, post. کار بستن *kār bastan*, to adopt, use, employ, put in practice. کار فرمودن *kār farmūdan*, to put in practice. کار کردن *kār kun* (imp. of کار کردن *kār kardan*), act thou, do. با کار آمدن *ba kār āmadan*, to serve, be of service, be useful.
- P کارد *kārd*, knife.
- P کاردانی *kār-dāni*, experience, practical knowledge.
- P کار دیده *kār-dīda*, experienced; veteran.
- P کارزار *kārsār*, battle, battle-field, action.
- P کارگاه *kār-gāh*, workshop, manufactory.
- P کاروان *kārwan*, caravan, body of travellers or pilgrims.
- P کاروانی *kārwanī* (pl. کاروانیان *kārwanīyān*), connected with a caravan, member of, or traveller with, a caravan. *Kārwan*, a caravan.
- P کارها *kārha* (pl. of کار *kār*), affairs; difficulties, disagreeable things.
- P کاری *kārī*, champion, warrior. *Kāre*, a business, an affair, work, employ; an act, a deed.
- P کاستن *kāstan*, to lessen, damage; to diminish, grow less.
- A کاسد *kāsīd*, worthless, deficient in quantity or quality; dead, dull, flat (market or fair), in which goods or animals are unsaleable.
- P کاسه *kāsa*, porcelain; cup, vase, plate, saucer. کاسه چینی *kāsa-i chīni*, china vase.
- P کاش *kāsh*, would to heaven!
- P کاشتن *kāshtan*, to sow, cultivate.
- P کاشته *kāshṭa*, sown, set, planted.
- P کاشغر *Kāshghar*, name of a city of Chinese Tartary.

- A کاظمین *kāzimīna* (obl. of کاظمون *kāzimūna* pl. of کاظم *kāzim*), restrainers; they who check, curb, or repress.
- P کاغذ *kāghaz* or کاغیس *kāghis*, paper. کاغذ زر *kāghazi zar*, paper powdered with gold dust, or gold leaf.
- A کافه *kāffat*, all. کافه انام *kāffa-i anām*, all mankind.
- A کافر *kāfir*, denying God; ungrateful, unthankful; infidel, caffre.
- A کافور *kāfur*, camphor.
- P کافوری *kāfurī*, camphorated, made of camphor. شمع کافوری *sham-i kāfurī*, a wax candle, camphorated wax.
- A کافی *kāfi*, sufficient, competent, enough.
- A کالبدر *ka 'l badr*, like the full moon.
- P کام *kām*, palate, jaw, mouth; desire, wish; satisfaction, delight.
- P کامران *kām-rān*, fortunate, successful, prosperous.
- P کامرانی *kām-rāni*, voluptuousness.
- A کامل *kāmil*, perfect, complete, excellent.
- P کامی *kāme*, a particular desire or wish.
- P کان *kān*, mine, quarry. زر کان *sari kān*, gold from the mine. *K'ān* (for آن که *ki ān*), for that; that it; he who.
- A کانا *kāna*, he was, is, became (concave, *wāw*, and governs the accusative case).
- P کانچه *k'ānohi* (for آن چه که *ki ān ohi*), for that which.
- P کاندرا *k'āndar*, for within, lest within.
- P کانرا که *k'ānra ki*, that to him who.
- P کانکه *k'ān ki* (for آن که *ki ān ki*), who that.
- A کاهلی *kāhīlī*, indolence, laziness, sloth, languor.
- P کاهیدن *kāhīdan*, to diminish, to waste.
- P کای *k'ai* (for ای که *ki ai*), saying oh!
- A کائنات *kā'ināt* (pl. of کائنه *kā'inat*), beings, existences, creatures.
- A کباب *kabāb*, meat cut into small pieces, and roasted on skewers with onions and eggs.
- A کبر *kibr*, pride.
- P کبک *kabk* (pl. کبکان *kabkān*), partridge.

- P کبگ *kabg*, partridge.
 P کبوتر *kabutar*, pigeon, dove.
 A کبیر *kabir*, great, large.
 P کت *kat* or *kit* (for *که hi turā*), that thee.
 A کتاب *kitāb*, book. کتاب مجید *kitābi majīd*, the glorious book, i.e. the Kur'ān.
 A کتّاب *kuttāb*, writing-school.
 A کتّابة *kitābat*, inscription, title-page of a book.
 A کتّابی *kuttābe*, a certain writing-school.
 A P کتّابی چند *kitābe chand*, sundry books, several volumes.
 A کتب *kutub* (pl. of کتاب *kitāb*), books.
 P کتخدا *kat-khudā*, master of a family, householder.
 P کتخدائی *kat-khudā-ī*, a single householder.
 A کتف *kitf*, *katif*, or *kataf*, shoulder, shoulder-blade, omoplate. P A دست برکتف *bast bar katif*, pinioned.
 A کتھ *kuthub* (pl. of کتیب *kathīb*), sand-hillocks.
 P کج *kaj*, crooked, wry; a kind of common silk.
 P کجا *kujā*, where? whence? whither? how?
 P کج آگند *kaj-agand*, a garment of coarse silk worn under a cuirass.
 P کجاوہ *kajāva*, a cradle slung on each side of a camel, in which travellers and pilgrims (male or female) are carried.
 P کجاوہ نشین *kajāva-nishīn*, seated in a camel-litter.
 P کجائی *kujā-ī*, whence art thou? where art thou?
 P از کجائی *as kujā-ī*, from whence art thou?
 P کج طبع *kaj-tab*, perverse, dogged.
 P کدام *kudām*, which? of what kind?
 P کد خدا *kad-khudā* (pl. کد خدایان *kad-khudāyān*), householder, housekeeper, master of the house.
 A کدورہ *kudarat*, turbidness, gloom.
 A کذاب *kassāb*, arrant liar, great liar.
 A کذلک *kazālīka*, thus, so, in like manner.
 P کرا *kirā*, whom? whom; to whom? to whom.
 A کرام *kirām* (pl. of کریم *karīm*), generous, liberal, beneficent, benign. کرامتا *kirāman*, kindly, considerately, generously (accusative being used adverbially).
 A کرامتہ *karāmat* (pl. کرامات *karāmāt*), generosity, excellence, magnificence, splendour; miracle; power of working miracles.
 P کران *karān*, shore, coast, margin, bank.
 P کرانہ *karāna*, margin, edge, side, quarter, corner.
 A کراہتہ *karāhat*, aversion, detestation, disgust, dislike.
 A کراہیہ *karāhiyat*, abhorrence, aversion, disgust.
 A کربہ *kurbat*, affliction, mental anguish, grief, distress.
 P کردار *kirdār*, action, deed, employment, practice, conduct.
 P کرداری *kirdāre*, a conduct, a practice.
 P کردست *kardast* (for کرده است *karda ast*), (he) hath done or committed.
 P کردگار *kirdigār*, God the Omnipotent.
 P کردن *kardan*, to do, make, form, act, commit, perform, practise, discharge, execute.
 P کردہ *karda*, made, done, accomplished.
 P کردی *kardo*, was wont to make, would make.
 P کرشمہ *kirishma*, wink, nod, languishing look, glance.
 P کرم *kirm*, worm. کرم پیلہ *kirmi pīla*, yellow worm, silk-worm.
 A کرم *karam*, generosity, bounty, liberality, kindness, goodness, excellence.
 A کرمی *karamo*, an act of liberality.
 A کرّوبی *karrābī*, cherub.
 A کریم *karīm* (P pl. کریمان *karīmān*), liberal, munificent, bountiful, generous; benign, merciful; a name of God. کریم النفس *karīmu 'n nafs*, of benevolent disposition, of a generous soul.
 A کریمان *karīman*, kindly, generously (accusative used adverbially).
 A کریمی *karīmo*, most exceeding generous.
 A کرہ *karīh*, detestable, filthy, odious, hideous, hateful, disgusting. کرہ الصوت *karīhu 's saut*, harsh-voiced, having an execrable voice.
 P کر *k'as* (for کہ *ki as*), that from, that of.
 P A کر عقبش *k'asi akabash*, because after him.
 P کرو *ki sa*, that of him.
 A کرید *ka saidin*, like Zaid.

- P کژدم *kazh-dum*, (crook-tail), scorpion.
- P کس *kas*, any one, somebody, a person.
- P کسان *kasān* (pl. of کس *kas*), persons, people.
- A کسر *kasr*, fracture; affliction.
- P A کسري *Kasra'*, Chosroes, a name of several kings of Persia.
- A کستور *ka sinnaur*, like a cat.
- A کسوة *kiswat* (P pl. کسوته *kiswathā*), robe, raiment, dress, garb, clothing; mode of dress; the covering in which the Kaaba is draped, made of black cloth embroidered with silver.
- P کسی *kaso*, any one, any person; a certain person; a person of consequence. کسی که *kaso ki*, a person that.
- P کش *kash* (imp. of کشیدن *kashīdan*), draw thou. (for که اش *ki ash*), that to him.
- P کشادن *kushādan*, to open, loose, let loose, unloose, unbar, unbolt, untie; to take, capture, subdue, conquer.
- کشاده *kushāda*, opened; open.
- کشاده روی *kushāda-rū*, of an open countenance.
- P کشان *kashān* (part. of کشیدن *kashīdan*) drawing.
- P کشاي *kushāi* (imp. of کشودن *kushūdan*), open.
- P کشتگان *kushtagān* (pl. of کشته *kushta*), slain.
- P کشتن *kishtan*, to sow, till. *Kushtan*, to slay, kill, murder, put to death; to put out, extinguish.
- P کشته *kushta*, slain, killed; extinguished; hath slain, having slain. کشته باشي *kushta bāshi*, thou shalt have slain.
- P کشتي *kashī* (but often erroneously pronounced *kishti*), vessel, ship, bark, boat. *Kushti*, wrestling. کشتي گرفتن *kushti giriftan*, to grapple, seize in wrestling.
- P کشتيبان *kashībān*, pilot, steersman, helmsman.
- P کشته شكي *kashī-shikasta*, shipwrecked.
- A کشف *kashafa*, he uncovered, he unvailed. *Kashaf*, opening, manifesting, revealing, discovery; investigation.
- P کشودن *kushūdan*, to open.
- P کشور *kishwar*, climate, clime, quarter, region of the world.
- P کشور کشا *kishwar-kushā*, conqueror of kingdoms.

- P کشور کشائي *kishwar-kushā-e*, a conqueror of kingdoms.
- P کشي *kushī*, thou slayest, thou shouldest kill.
- P کشیدن *kashīdan*, to draw, draw out, stretch, drag, pull, trail, twitch, strip; to draw upon one's self, bear, submit to, undergo, endure; to extend, prolong; to spread.
- P کشیده *kashīda*, drawn; spread; experienced; suffered, endured.
- A کعب *ka'ab* (P pl. کعبها *ka'abhā*), the heel.
- A کعبه *ka'bat*, the Kaaba, or cube-shaped temple at Mecca, built, as the Muhammadans pretend, by Abraham and his son Ishmael on the site of a still more ancient temple, built by Seth, and destroyed by the deluge. It is described by a modern traveller as an oblong massive structure 55 feet in length, 45 feet in breadth, and the height somewhat greater than the length. It stands in an open parallelogram of about 500 feet by 530, and is surrounded by colonnades, the pillars of which are made of various marbles. It is termed بیت الله *baitu 'llāh*, the house of God, and الحرم *al haram*, the sacred. It is covered with black cloth embroidered with silver, which is renewed every year.
- P كف *kaf*, palm of the hand; sole of the foot; hand; foam. كف دست *kafi dast*, palm of the hand. بكف آوردن *ba kaf āvardan*, to procure; to secure in the hand.
- A كفارة *kaffārat*, atonement, expiation.
- A كفاف *kafāf*, sufficiency, competency, pittance.
- A كفافي اندك *kafāfi andak*, slender means, small competency.
- A كفافي *kafāfi*, a pittance; a sufficiency, competency.
- A كفاية *kifāyat*, sufficiency; ability; shrewdness, prudence, good sense. كفایت کردن *kifāyat kardan*, to suffice.
- A كفر *kufi*, infidelity, impiety, blasphemy.
- P كفش *kafsh*, shoe, sandal, slipper.
- P كفش دوز *kafsh-doz*, shoemaker, cobbler, crispin.
- A کفن *kafan*, shroud, winding-sheet.
- A كفور *kafur*, impious, infidel, ungrateful.
- A كفيت *kafaita* (pret. of rt. کفي *kafa'*), thou hast done enough. كفيت اذني *kafaita asan*, thou hast done harm enough.

- A کل *kull*, all, every, universal, whole. کل انا *kullu ināsin*, every vessel.
 P کلاسه *kalāsa*, wells where travellers (especially pilgrims to Mecca) drink.
 A کلام *kalām*, word, discourse, speech, saying.
 P کلاه *kulāh*, cap, hat, Tartar cap, bonnet.
 P کلاه گوشه *kulāh-gosha*, peak of a high cap.
 A کلب *kalb*, dog. اعلیٰ الکلب *ala 'l kalbi*, against the dog.
 P کلبه *kulba*, shop, warehouse.
 A کلس *kils*, quick lime for making mortar.
 A کلم *kallim*, speak to, address (imp. of 2nd form of the verb کلم).
 A کلمه *kalimat*, word, saying. A چند کلمه *kalima-i chand*, a few words, a brief discourse. A کلمه حق *kalima-i hakk*, the word of truth.
 A کلو *kulū*, eat ye (2 per. pl. irregular imp. of the verb اکل).
 P کلوخ *kulūkh*, clod, brickbat.
 P کلوخ انداز *kulūkh-andās*, slinger.
 P کلوخ کوب *kulūkh-kob*, mallet for breaking clods, clod-crusher.
 A کُلّی *kulī*, wholly, entirely, whole, entire, absolute.
 P کلید *kilīd*, key.
 P کم *kam*, few, little; less, small; abated, diminished, decreased.
 A کم *kumm*, sleeve.
 A کما *kamā*, as, according as.
 P کم آزار *kam-āzār*, a rare whipper, seldom using the cane for punishing idle boys.
 A کمال *kamāl*, perfection, excellence. بکماله *bi kamālihi*, by his perfection.
 A کمال بهجت *kamāl-bahjat*, perfect in beauty.
 A کمال بهجتي *kamāl-bahjato*, a perfection of beauty.
 P کمان *kamān*, bow. کامانی *kamāni kayāni*, the Kayānian bow; a strong bow is so called because archery was brought to perfection among the Persians under the Kayānian, or second dynasty of kings.
 P کاماندار *kamān-dār*, archer, Bowman.
 P کمتر *kantar*, less, very little. کمتریم *kamtarem*, (we) are less.
 P کمترین *kamtarin*, least, smallest, lowest.
 P کمر *kamar*, waist; girdle, belt.
 P کمربند *kamar-band*, waistband, girdle, in which the Orientals carry their money.
 P کم عیار *kam-eyār*, below standard, base (coin).
 P کمند *kamand*, noose, lasso.
 A کامی *kamīy*, armed, mailed; bold, brave, strong.
 P کمین *kamīn*, defective, mean.
 A کمین *kamīn*, ambush, ambuscade.
 A P کامین گاه *kamīn-gāh*, place of ambush, ambuscade.
 P کامینم *kamīnam*, (I) am mean.
 P کامینه *kamīna*, base, low, humble, mean; least, lowest.
 A کن *kun*, be or become thou (imp. of rt. کان *kāna*, concave و *wāw* governing the acc.).
 P کنار *kanār*, shore, margin, bank, brink, edge, side. کنار در *kinār dar kardan*, to fill the lap.
 P کنار کردن *kinār dar kardan*, to fill the lap.
 P کینار و بوس *kinār u bos*, embracing and kissing.
 P کنار کناره *kanāra*, side, edge. کنار گرفتن *kanāra giriftan*, to retire, withdraw, to go aside.
 P کنان *kunān*, making, doing (part. pres. of the verb کردن *kardan*).
 P کنج *kunj*, corner, nook.
 P کنجشک *kunjishk*, sparrow.
 P کنجی *kunje*, a corner, a nook.
 P کند *kund*, dull, blunt. کند *Kunad*, he makes.
 P کندر *k'andar* (for که اندر *ki andar*), that in.
 P کندن *kandan*, to dig, excavate, raze, extirpate, overthrow.
 P کنشت *kunisht*, fire-temple; Christian church; Jews' synagogue; profession, occupation.
 A کنعان *kan-ān*, Canaan, grandson of Noah. کنعان شاهد من ولی نه در کنعان *shāhidam man wale na dar kan-ān*, I am a beauty but not in Canaan,—where Joseph (from his beauty, called ماه کنعان *māhi kan-ān*, the moon of Canaan) was born, i.e. I make no pretension to excellence.
 P کنمت *kunamat*, I should make thee.

- کنوت *'knūn* (for اکنوت *aknūn*) now. کنوت *'knūnat*, now to thee.
- کنی *kunī*, thou makest, canst or wilt make (rt. کردن *kardan*).
- کنیز *kaniz*, maid, virgin, girl; female servant.
- کنیزک *kanizak* (pl. کنیزکان *kanizakān*), hand-maid, damsel, female servant or slave.
- کو *kū*, street, lane; where. (for که او *ki ā*), for he, that he. (for کجاست *kujā 'st*), where is; where is he? where is he gone?
- کوب *kob*, strike, thump, knock (rt. کوفتن).
- کوتاه *kūtah*, short, small, little, dwarfish, contracted.
- کوتاه قد *kūtah-kadd*, short of stature, dwarfish.
- کوتاه *kūtah*, short; contracted; withdrawn.
- کوتاه دست *kūtah-dast*, short-handed.
- کوتاه نظر *kūtah-nazar* (pl. کوتاه نظران *kūtah-nazarān*), short-sighted.
- کوچک *kūchak*, little, small.
- کودک *kūdak* (pl. کودکان *kūdakān*), boy, youth, child, lad, brat, urchin.
- کودکی *kūdakt*, childishness, boyishness. *Kūdake*, a child, a boy.
- کودن *kāudan*, dull, lazy, slow, stupid; obese.
- کور *kūr* (pl. کوران *kūrān*), blind, sightless.
- کور بخت *kūr-bakht*, (blind-fortune), unfortunate.
- کور دل *kūr-dil*, blind-hearted; stupid.
- کوز *kūs*, curved, bent down. پشت کوز *pushti kūz*, curved back, humpback.
- کوزه *kūza*, gugglet, jug, jar, decanter.
- کوس *kos*, drum. کوس زدن *kos zadan*, to beat a drum.
- کوشش *koshish*, effort, endeavour.
- کوشیدن *koshidan*, to strive, struggle, labour, endeavour, take pains, make effort, strenuously engage.
- کوفه *Kūfat*, a city on the Euphrates, four days' journey from Baghdād, and so near Basrah, that the two towns are called the two Basrahs or the two Kufahs. In Basrah and Kufah were rival schools of learning. The oldest Arabic characters extant are called Kufic, and so named from this city.
- کوفتن *kofstan*, to pound, beat, knock, thump, strike, crush, smash.
- کوفته *kofsta*, beaten, pounded; wearied, knocked up, tired, dead beat; hashed or pounded meat.
- کون *kūn*, fundament. کون خر *kūni khar*, (fundament of an ass), a great fool, an arrant blockhead; mischievous, depraved.
- کوه *koh*, mountain.
- کوهسار *kohsār*, mountainous.
- کوهستان *kohistān*, mountainous tract, hill-country.
- کوهی *kohi*, a mountain, a certain mountain.
- کوی *kū*, street, lane, alley.
- کوی *kū-e*, a certain street or lane.
- که *ki*, that; for, because; than; but; lest; as; when; while; where; saying; who, what, which (interrogative and relative).
- که از دست و زبان *az dast u zabāni ki*, from the hand and tongue of whom? from whose hand and tongue?
- که *kih*, little, small, mean, inferior.
- کهر *kihtar*, smaller, lesser, meaner, inferior.
- کهف *kahf*, cave, cavern; asylum, refuge.
- اصحاب کهف *ashābi kahf*, cave-companions, i.e. the seven sleepers in the cave of Ephesus.
- کهن *kuhan*, old.
- کهن پیری *kuhan-pīr*, an old or aged man.
- کهنه *kuhna*, old.
- کای *kai*, when? how? (pl. کیان *kayān*), a great king.
- کیاست *kiyāsāt*, sagacity, acuteness, shrewdness.
- کیاستی *kiyāsati*, a sagacity.
- کیان *kayān* (pl. of کی *kai*), kings; the surname of the second dynasty of Persian kings.
- کیانی *kayāni*, Kayānian, used in the time of the Kayāns (as the Plantagenets or Tudors).
- کیخسرو *Kai Khusrāu*, Cyrus, the third king of the Kayānian or second dynasty of Persia. Rustam was one of his generals, and his war with Afrāsyāb, king of Turkistān, is celebrated in the Shāh-Nāma.
- کیر *kīr*, penis.
- کیست *kīst*, who is he? who is? who he is.

P کیستی *kishti* (for کی هستی *ki hasti*), who art thou? who thou art.

P کیسه *kisa*, purse, scrip, money-bag.

P کیش *kish*, name of an island at the entrance to the Persian Gulf. *Kayash*, how of him?

A کیفیت *kaifiyat*, character, account, state, circumstances.

P کیمیاگر *kimiyaagar*, alchemist.

P کین *kin*, (for کین *ki in*), that this, for this; whether this; thinking or fancying this; saying this. (for کینه *kina*), hatred, rancour.

گ

P گازر *gāzur*, washerman; bleacher, fuller.

P گام *gām*, palate.

P گاو *gāv* (pl. گاوان *gāvān*), bull, ox. گاو راندن *gāv rāndan*, to drive oxen, to plough.

گاوِ غنبر *gāvi ʿambar*, the sea-cow from which the Persians suppose the ambergris to come.

P گاوی *gāve*, an ox, one ox.

P گاه *gāh*, time, place; at times, at one time. گاه و بیگاه *gāh u bigāh*, in season and out of season.

P گاهی *gāhe*, at times; one while.

P گبر *gabr*, fire-worshipper, infidel, guebree.

P گدا *gadā* (or گدای *gadāi*, pl. گدایان *gadāyān*), beggar, mendicant.

P گدا طبع *gadā-tabʿ*, of a beggarly nature.

P گدائی *gadāʾi*, beggary, mendicity, begging; condition of a beggar. *Gadāʾe*, a beggar.

P گذار *guzār*, leave, let alone, give up, relinquish, resign (rt. گذاشتن *guzāshthan*).

P گذاردن *guzārdan*, to perform, discharge, pay, satisfy; to pass one's time; to allow.

P گذاشتن *guzāshthan*, to quit, leave, let go, pass by, omit; to allow, suffer; to discharge, pay, perform.

P گذر *guzar*, passage, pass, place of transit. گذر کردن *guzar kardan*, to cross over, to pass, pass on, pass by, away or off; to die.

P گذرانیدن *guzānidan*, to cause to pass; to send, to carry, to waft.

P گذشتست *guzashtast*, hath passed (a contraction of گذشته است *guzashta ast*).

P گذشتن *guzashtan*, to pass, elapse; to pass away; to die; to cross over.

P گذشته *guzashta*, passed, bygone, slipped away.

P گر *gar*, if; although, what though; whether.

P گرامی *gardāmi* or *girāmi*, precious, excellent; revered, great. گرامی شدن *girāmi shudan*, to be dear.

P گران *girān*, dear, precious; heavy, ponderous, weighty, grave; dull; sore.

P گرانبایه *girān-māyā*, of great worth, precious, valuable.

P گرانی *girāne*, a heavy, dull, lumpish fellow; a foolish and disagreeable person; a bore.

P گرانیدن *girānidan*, to have an affection towards, to be inclined to; to explore, examine, note, pry into, mind, look to.

P گربه *gurba*, cat. گربه مسکین *gurba-e miskin*, poor puss.

P گریز *gurpus* (or گریز *gurbus*), artful, flattering, seductive.

P کرت *garat*, if to thee.

P گرچه *garchi* (for اگرچه *agarchi*), although, what though.

P گرد *gard*, dust; fine dust that flies in the air. *Gird*, round, around; the circular motion of the dancing dervishes. گرد آمدن *gird āmadan*, to convene, to meet together, to flock, to gather round, to assemble; to accumulate, mount up. گرد آوردن *gird āvardan*, to collect, lay up, gather, accumulate. گرد کردن *gird kardan*, to collect, amass, accumulate. با گردش *ba girdash*, around him, about him.

P گرد *gurd* (pl. گردان *gurdān*), strong, valiant; hero.

P گرداب *gird-āb*, whirlpool.

P گرد آمده *gird āmada*, gathered around, collected about.

P گردان *gardān*, revolving.

P گردانیدن *gardānidan*, to cause to become, to render, to constitute; to make to roll or revolve, to turn round; to allow; to avert; to alter; to turn away.

P گردش *gardish*, revolution, vicissitude, change, turn, motion.

P گردگان *girdgān*, walnut.

P گردن *gardan*, the neck. گردن کشیدن *gardan kashidan*, to withdraw the neck; to mutiny, rebel, disobey; to stretch the neck.

P گردن کشی *gardan-kashī*, outstretching of the neck; pride, arrogance; refractoriness.

P گردون *gardūn*, windlass, wheel; heaven, the celestial sphere.

P گرده *girda*, round cake, but not thin.

P گردی *garde*, a dust; a down.

P گردیدن *gardidan*, to become; to change; to revolve, roll; to walk around, wander about; to hover or hang about.

P گردیده *gardida*, become; changed.

P گردیدی *gardido*, he (or it) would have become.

P گریستن *girstan*, to weep, shed tears; to cry.

P گرسنگی *gursinagi*, hunger.

P گرسنه *gursina* (pl. گرسنگان *gursinagān*), hungry, starving, famishing.

P گرفتار *giriftār*, taken, seized, captivated; prisoner, captive. گرفتار آمدن *giriftār āmadan*, to be taken prisoner.

P گرفته است *giriftast*, has taken (for گرفته است).

P گرفتن *giriftan*, to take, get; to capture, catch, seize, hold, apprehend; to subjugate; to receive, adopt; to derive; to carp at; to begin; to stop, close up.

P گرفته *girifta*, taken, caught, captured.

P گرفتگی *girifti*, he would have taken.

P گرگ *gurg* (pl. گرگان *gurgān*), wolf.

P زاده *gurg-zāda*, born a wolf; wolf's cub.

P گرم *garm*, hot, warm; thronged, busy, brisk, active (market).

P گرمی *garmi*, heat, warmth, fever.

P گرمیدار *garmi-dār*, feverish, fevered, febrile.

P گرو *girav*, wager, pledge, deposit, pawn; contract, engagement.

P گروه *guroh*, troop, band, gang, bevy, crowd.

P گروهی *gurohe*, a certain sect or class.

P گرویدن *girawidan*, to follow, admire, believe, imitate; to be attached, to stick close.

P گریان *giryān*, weeping, shedding tears, crying.

P گریبان *giriḅān*, collar-opening, or breast of a garment.

P گریختن *gurekhtan*, to fly, flee, run away; to abscond, escape.

P گریخته *gurekhta*, fled; absconded, run away.

P گریز *gurez*, flight.

P گریزان *gurezān*, taking flight.

P گریستن *girstan*, to weep, shed tears, bemoan, bewail.

P گریوه *gariwa* or *giriwa*, high ground, steep bank, acclivity, ravine.

P گریه *giryā*, crying, weeping; tears.

P بگراف *guzāf*, vain or rash act or word. بگراف *ba guzāf*, with impunity.

P گزند *gazand*, damage, hurt, harm, detriment.

P گزندی *gazande*, an injury, a harm.

P گزیدن *gazidan*, to bite. *Guzidan*, to choose.

P گزیر *guzir*, aid, help, remedy.

P گسترانیدن *gustarānidan* (or گستردن *gustardan*), to spread.

P گسترد *gustarad*, he should spread.

P گسستن *gusistan*, to break; to break down.

P گسلانیدن *gusilānidan*, to break, snap asunder.

P گسلیدن *gusildan*, to break, snap asunder.

P گشادن *gushādan*, to open.

P گشاده پیشانی *gushāda-peshāni*, having an expanded front and a joyful countenance.

P گشتست *gashtast*, hath passed.

P گشتن *gashtan*, to become; to be changed; to pass, depart.

P گشته *gashta*, become; turned into.

P گفت *guft*, he spoke; speech, speaking; preaching, preachment.

P گفتا *gufta* (for گفت *guft*), he said.

P گفتار *guftār*, discourse, speech, saying, argument, conversation; profession (as opposed to کردار *kirdār*, practice).

P گفتست *guftast*, hath spoken.

P گفتمش *guftamash*, I said to him.

P گفتمی *guftame*, I would say.

P گفتن *guftan*, to speak, say, tell, talk; to call;

- to recite, repeat, rehearse; to compose (poetry).
 امتناع سخن گفتنم افتاده است *imtinā' ast*
sukhūn guṣṭanum uftāda ast, abstaining from speaking has fallen to me, i.e. has been chosen by me.
- شنید و گفت *guft u shanīd*, conversation, discourse, dialogue; debate, altercation, controversy.
- گفته *gufta*, said, spoken; hath said or spoken; having spoken.
- گفته‌ها *guftahā* (pl. of گفته *gufta*), things spoken, sayings.
- گل *gil*, clay, mire, earth; a kind of argil with which women in the East cleanse their hair. *Gul*, rose; flower.
- گل‌آب *gul-āb*, rose-water.
- گل‌ت *gulat*, thy rose.
- گلستان *gulistān*, rose-garden, flower-garden.
- گل‌شکر *gul-shakar*, conserve of roses.
- گلم *gilam*, (I) am clay.
- گله *gala*, flock, herd, drove; troop. *Gila*, complaint, lamentation; blame; accusation, remonstrance.
- گله‌ی *gila*, a lump of clay. *Gula*, a rose; a flower.
- گلیم *gilīm*, blanket, mantle, garment of goat's hair.
- گلیمه *gilīme*, a blanket, a single blanket, one blanket.
- گم *gum*, lost, dwindled, reduced. *گم کردن gum kardan*, to lose.
- گماشتن *gumāshtan*, to appoint, depute, commission, entrust, set over.
- گمان *gumān*, doubt, suspicion, fancy, supposition. *گمان بردن gumān burdan*, to think, suppose, suspect.
- گم کرده فرزند *gum-karda-farzand*, that had lost a son, bereaved parent, i.e. the patriarch Jacob, father of Joseph.
- گناه *gunāh* (pl. گناهان *gunāhān*), sin, fault, error, crime.
- گناهی *gunāhe*, a crime.
- گنبد *gumbad* (also گنبد *gumbāz*), dome, cupola, vaulted building. *گنبد عباد gum-bāzi 'ād*, name of a celebrated mosque, probably built or repaired by عضد الدولة *asadu 'd daulat*.
- گنج *ganj*, treasure, hoard, store.
- گنجی *ganjo*, a treasure.
- گنجیدن *gunjīdan*, to be held, contained, stowed.
- گندم *gandum*, wheat, corn. *گندم بریان gandum biryān*, parched wheat, toasted corn.
- گندنا *gandanā*, leek.
- گندنازار *gandanāzār*, bed of leeks.
- گنده *ganda*, fetid, foul, offensive, stinking.
- گندیدن *gandīdan*, to have a foul smell, emit a stench, stink, putrefy.
- گندیده *gandīda*, fetid, stinking, offensive.
- گنگ *gung*, dumb, mute.
- گناه *gunah*, crime, sin, harm.
- گناه‌گار *gunahgār*, criminal, sinful.
- گو *gū* (or گوی *gūy*, imp. of گفتن *guftan*), speak, say; a ball. *گوی عاج gūyi 'āj*, ball of ivory. *گوی نیکی بردن gūyi neki burdan*, to carry off the ball of merit.
- گواهی *gawāhi*, evidence, testimony, witness.
- گور *gor*, grave, tomb; wild ass.
- گوری *gore*, an onager entire.
- گوسفند *gosfand* (pl. گوسفندان *gosfandān*), sheep, goat.
- گوش *gosh*, ear.
- گوشت *gosht*, meat, flesh. *Goshat*, thine ear.
- گوشمال *gosh-māl*, (rubbing the ears), chastisement, punishment. *گوشمال خوردن gosh-māl khurdan*, to receive chastisement.
- گوشمالی *gosh-mālī*, (box on the ear) chastisement; reproof, reprimand.
- گوشوار *gosh-wār* or گوشواره *gosh-wāra*, ear-ring.
- گوشه *gosha*, corner, nook; privacy, retirement; peak.
- گوشه نشین *gosha-nishīn* (pl. گوشه‌نشینان *gosha-nishīnān*), squatting or lurking in a corner; recluse, solitary, retired; hermit.
- گوگرد *gaugird*, brimstone, sulphur.
- گوناگون *gūn-a-gūn*, of various hues or kinds.
- گونه *gūna*, manner, mode, way, sort, fashion.
- چه گونه *chi gūna*, how farthest thou?
- گوهر *gauhar*, jewel, gem; essence, substance.

- P گوی *gū*, ball, cricket-ball ; speech, saying.
 P گویان *gūyān*, speaking, saying, talking.
 P گوید *gūyād*, says, speaks (rt. گفتن *guftan*).
 P گوینده *gūyānda*, talker, speaker ; warbler.
 P گویی *gūi*, thou speakest, thou wouldst say.
 P گاه *gah*, time ; at one time, sometimes ; now ; then.
 P گهر *guhār*, gem ; race, family.
 P گاه گاه *gah gah*, time to time, occasionally.
 P گهی *guhe*, at one time, one while.
 P گیاه *giyāh* (pl. گیاهان *giyāhān*), grass.
 P گیتی *giti*, world ; fate, destiny.
 P آرا گیتی *giti-ārā*, world-adorning.
 P گیتی فروز *giti-furoz*, world-illuminating.
 P گیر *gir*, granted ; take, hold, keep (imp. of the verb گرفتن *giriftan*).
 P گیرد *girād*, takes or will take ; seizes or will seize (rt. گرفتن *giriftan*).
 P گیرم *giram*, I admit, grant, allow, accept (rt. گرفتن *giriftan*).
 P گیر و دار *gir u dār*, seize and hold ; dominion.
 P گیسو *gisu* (pl. گیسوان *gisuwan*), ringlet.

ل

- A لا جور *la jaward*, lapis lazuli.
 A لا حول ولا قوّة *la haula*, or in full *la haula wa la kūwata illā bi 'llāh*, (there is) no power nor strength but in God (a phrase employed by the Muhammadans in times of difficulty and calamity to recommend and enjoin submission, patience and acquiescence).
 A لا خیر *la khair*, (is) not good.
 A لا رجمتک *la arjumannaka*, verily I will stone thee (emphat. aor. of the rt. رجم).
 A لا رهبانیتہ فی الاسلام *la rahbāniyata fi 'l islām*, (there is) no monachism (or monkery) in Islām.
 A لا زب *lāzib*, firm, solid. ضربت لا زب *zarbati lāzib*, a thundering blow, a stunning thwack.
 A لازم *lāzim*, necessary, obligatory, suitable.
 P لاشہ *lāsha*, corpse, carcase.
 A لا اعظم *la a'zam*, surely the greatest.
 P لاغر *lāghar*, thin, lean, lank, slim, meagre.
 P لاغر میان *lāghar-miyan*, slender-waisted.
 P لاغری *lāghare*, a lean man or person.
 P لاف *lāf*, boast, vain-glory, brag. لاف زدن *lāf zadān*, to boast, to brag, to bluster.
 P لاله *lālā*, tulip.
 A لآلئ *la-ālā* (pl. of لؤلؤ *lu-lu*), pearls.
 A لامنی *lāma*, he blamed (concave and *wāw*) لامنی *lāmāni*, hath censured me.
 A لا والله *la wa 'llāhi*, no, by God !
 P لا ید *lāyad*, talks idly ; complains, is snappish (rt. لا یددن *lāyidan*).
 A لا یسعنی *lā yasa'uni*, holds me not, hath not room to contain me (aor. of the rt. وسیع).
 A لا یعقل *lā ya'qil*, he understands not ; hence, stupid, stolid, dull (aor. of the rt. عقل).
 A لا یعلم *lā ya'lam*, knows not ; ignorant, stupid.
 A لا یغلق *lā yughlaku*, is not shut, shall not be shut (aor. pass. of the rt. غلق *ghalaka*).
 A لا یتن *lā-ik*, fit, suitable, becoming, befitting.
 A لا یم *lā-im*, blamer, slanderer, accuser ; critic, censorer.
 P لب *lab*, lip ; brink, margin, rim.
 A لباس *libās*, garment, apparel, garb, attire, habit, dress, clothing.
 A لباسی *libāse*, a dress.
- A لا ل *la*, (a prefix) verily. *Li*, to, for (a particle nasbating the aorist), as لا لتزورنی *li tasūranī*, that thou mayest visit me.
 A لا لا *la*, no, not (a simple negation), as لا یسقی *lā yaski*, he giveth not to drink, لا تمر *lā tamurru*, thou passest not by ; (also a prohibitive particle gezimating the aorist), as لا تمنن *lā tamnun*, do not upbraid.
 A لا تحزنن *lā tahsananna*, grieve thou not (emphatic aorist of the rt. حزن).
 A لا تحسبوننی *lā tahsibūnī*, account ye me not.
 A لا تفعل *lā taf'al*, do not (gezimate of تفعل *taf'alu*, aor. of the rt. فعل *fa'ala*, he did).
 A لا تمنن *lā tamnun*, upbraid not with favours conferred (gezimate of تمنن *tamunnu*, a surd vb.)
 A لا جرم *lā jaram*, certainly, of necessity.

- ▲ *la baghau*, verily they would have rebelled (pl. pret. of the rt. بغي).
- ▲ *Lubnān*, mount Lebanon, so called from the milky whiteness of its perpetual snow.
- ▲ *li tazurani*, that thou mayest visit me (aor. of the rt. زار *sāra*, concave و *wāw*).
- ▲ *lahsat*, look, glance; moment.
- ▲ *lakht*, somewhat, some, a little, a piece or part.
- ▲ *lakhte*, an instant, a little while.
- ▲ *ladghat*, stinging (as of a scorpion).
- ▲ *lassat*, delight, flavour, delicious taste.
- ▲ *ba lassat*, with flavour. بلذت تر *ba lassattar*, more savoury, or delicious.
- ▲ *li salika*, on that account, therefore.
- ▲ *lasiz*, delicious, delightful, luxurious.
- ▲ *larza*, shiver, tremor, trepidation, quaking.
- ▲ *larzidan*, to tremble, shake, quake, shiver.
- ▲ *lisān*, tongue; language. لسانه *lisānuhu*, his tongue, his language.
- ▲ *lashkar*, army, host.
- ▲ *lashkari* (pl. لشكربان *lashkariyān*), military; soldier, guard, attendant, military man, officer; soldiery. *Lashkare*, an army, a whole host of soldiers.
- ▲ *lisahibihi*, for its owner.
- ▲ *latāfat*, grace, elegance; gentleness, softness, graciousness, gentle means.
- ▲ *lutf*, gentleness, graciousness, amiable-ness, kindness, lenity, grace, favour; elegance.
- ▲ *latif* (pl. لطيفان *latifān*), elegant, graceful; witty; fine, light, delicate.
- ▲ *latifan*, delicate (acc. of لطيف *latif*).
- ▲ *latifat* (pl. لطيفها *latifahā*), pleasantry, bon-mot, witty or facetious saying.
- ▲ *latif-khū*, of a mild, gentle, affable disposition.
- ▲ *la'ab*, play, sport.
- ▲ *li 'ibādihī*, for (or to) his servants.
- ▲ *la'āl*, ruby.
- ▲ *la'alla*, perhaps. لعالمهم *la'allahum*, haply they.

- ▲ *la'el-pāra*, piece of ruby.
- ▲ *la'nat*, curse, imprecation, malediction.
- ▲ *laghsidan*, to slip, slide, stumble.
- ▲ *laghw*, inconsiderate act or speech, blunder, mistake, slip, fall. لغوي *laghwī*, my indiscretion.
- ▲ *laghwe*, a lapsus linguae.
- ▲ *lafz*, word, expression, vocable.
- ▲ *likā*, meeting, encounter; aspect, face, visage, countenance.
- ▲ *lakad*, of a truth, verily; already.
- ▲ *Lukmān*, name of a certain wise man, by some said to have been a son of Job's sister or aunt; by others to have been a disciple of David; by others, a judge in Israel; whilst others declare him to have been an emancipated Ethiopian slave. He is the author of some Arabian fables, and is supposed by many to be the same as Æsop. One chapter of the Kur'ān is named after him.
- ▲ *lukmat*, morsel, mouthful; a pittance.
- ▲ *lukma-i chand*, several mouthfuls.
- ▲ *laka*, for thee, to thee.
- ▲ *li kātibihi*, for the writer of it.
- ▲ *la kum*, for you, to you.
- ▲ *li 'l khabithin*, for the filthy.
- ▲ *li 'r rahmān*, to the merciful (God).
- ▲ *li 'l gharibi*, to the stranger.
- ▲ *lam*, not, (a gezmating particle prefixed to the aorist, and usually—not always—giving a past signification.) لم يرها *lam yarahā*, he hath not seen her. ان لم اكن *in lam akun*, if I may not be. Lima, why? wherefore?
- ▲ *lammā*, when.
- ▲ *lam tatir*, had not flown, had not the power of flight (gezmate of تطير *tatiru*, fem. aor. of the rt. طار *tāra*, concave ي *yo*).
- ▲ *lumtunna*, ye (females) blamed (rt. لام *lāma*, concave و *wāw*). لمتني *lumtunnani*, ye blamed me.
- ▲ *lama'an*, sparkle, shine, glitter.
- ▲ *lam yakbilū*, they accepted not (gez-mated aor. of the rt. قبل).

- ▲ لئن لم يلتفتن *lam yaltafitna*, they will not regard (aor. pl. fem. 8th form of rt. لفت).
- ▲ لنديقنهم *la nusikannahum*, assuredly we will make them taste (emphatic aor. of اذاق *azaka*, 4th form of the rt. ذاق *zaka*, concave and *wāw*).
- ▲ لنفسك *li nafsika*, for thyself.
- ▲ لنگت *lang*, lame, limping, halting.
- ▲ لنگر *langar*, anchor. لنگر نهان *langar nihādan*, to cast anchor.
- ▲ لو *lau*, if, unless, had but.
- ▲ لوازم *lawāsim*, necessary things, requisites.
- ▲ لوچ *lūch*, squint-eyed.
- ▲ لوح *lauh*, tablet, board used as a slate to write on; copy-book.
- ▲ لوريان *lūriyān* (pl. of لوري *lūrī*), the people of a mountainous province of Persia lying to the N.E. of Khuzistān, and having Kurdistan to the North.
- ▲ لوط *Lūt*, Lot, nephew of Abraham.
- ▲ لوم *laum*, blame, reproach, censure.
- ▲ له *lahu*, to him, for him; to it, for it.
- ▲ لهجة *lahjat*, voice, sound, tone; accent; accentuation; speech, talk.
- ▲ له صوت *lahu saut*, to him (i.e. he had) a voice.
- ▲ لهم *lahum*, to them, for them.
- ▲ لهو *lahw*, play. لهو و لعب *lahw u la'ab*, playing and toying, sport, game, fun.
- ▲ لي مع الله *li mā' a' llāh waktun*, I have with God an hour (or a season).
- ▲ لايت *la'ita*, (particle of exclamation), would to God! would that! O that!
- ▲ لايت *la'ith*, lion. عمرو بن لايت *amr bin la'ith*, name of the second sovereign of the dynasty of the Saffārides (coppersmiths), who reigned in Persia from 878 to 901.
- ▲ لايس *laisa*, there is not; is not; not. لايس *laisa yaslamu*, he will not be safe, he will not escape.
- ▲ ليك *lek*, or ليكن *lekin*, but.
- ▲ ليل *la'il*, night. الليل *al la'il*, the night.
- ▲ ليلي *Laila'*, name of the mistress of Majnūn. (The loves of this celebrated pair are the subject of one of Nazāmī's poems.

- ▲ لئن لم تنته لئرجمك *la in, verily if. la in lam tantahi la narjumunnaka*, verily if thou desistest not, we will surely stone thee (gezimated aor. of انتهي *intahā'*, 8th form of the rt. نهى, and emphatic aor. of the rt. رجم).
- ▲ لينة *linat*, excellence, mildness, softness; humanity; a kind of palm-tree; a tall palm.
- ▲ لئيم *la'im*, mean, base, vile, sordid, grovelling.
- ▲ لئيم الطبع *la'imu't tab'c*, of a sordid nature.

م

- ▲ م *am*, me; of me, my.
- ▲ ما *mā*, we; us; of us; our.
- ▲ ما *mā*, not; what, whatever, whatsoever, that which: what?
- ▲ ماء *mā*, water. ماء نهرها *mā'u nahrihā*, the water of its river.
- ▲ ما بقلب *mā bikalbi*, what (is) in the heart.
- ▲ ما تقول *mā takūlu*, that which thou sayest; what sayest thou? (aor. of the rt. قال *kāla*, concave and *wāw*).
- ▲ ماتم *mātam*, grief, mourning.
- ▲ ما جري *mā jara'*, what occurred; accident, incident, event, occurrence.
- ▲ ما حضر *mā hazara*, that which is ready.
- ▲ ما حضري *mā hazarī*, the fruit, milk, and cheese which constitute a Persian breakfast.
- ▲ ما دام *mā dāma*, whilst continues; as long as remains; during, as long as.
- ▲ مادر *mādar*, mother. مادر مادر *mādari mādar*, grandmother, grannam.
- ▲ ماذا *māzā*, what? what is this?
- ▲ مار *mār*, snake, serpent. (According to Oriental legends, every subterranean treasure is placed under the guardianship of a serpent).
- ▲ مارا *mārā*, to us; for us; us.
- ▲ مار گزیده *mār-guzida*, bitten by a serpent.
- ▲ ماري *mārī*, (thou) art a serpent.
- ▲ ماست *māst*, sour milk, buttermilk, whey.
- ▲ ماضي *māzī* (fem. ماضية *māziyat*), past, bygone.
- ▲ ما عرفناك *mā arafnāka*, we have not known Thee (rt. عرف *arafa*).

- ▲ مال *ma-sāl*, end, goal, termination, issue.
 ▲ مال *māl*, money, wealth, property, substance; prosperity.
 F مالدار *māl-dār*, wealthy, opulent, monied man.
 ▲ مالک *mālik*, master, owner, possessor; controller.
 ▲ مالکی *mālikī*, relation of master; ownership.
 ▲ مال للغریب *mā li 'l gharīb*, (there is) not for the stranger.
 ▲ مأثوف *ma-sūf*, familiar, ordinary, accustomed, customary.
 ▲ مآلهما *ma-ālahumā*, final portion of both.
 G مآلخویا *māliḫaliyā*, melancholy, idle fancy.
 F مالیدن *mālidan*, to rub, anoint; to press, crush.
 ▲ ما مر *mā marra*, what (or that which) passed.
 ▲ ما مضی *mā mazā'*, that which is passed, what has passed.
 F مامک *māmak*, little mother, goody.
 ▲ مأمن *ma-man*, place of security.
 ▲ مأمول *ma-mūl*, hoped for, expected.
 F مانا *mānā*, alike, equal, similar; certainly; you would say or think; forthwith, quickly, immediately.
 F ماند *mānd*, hath remained. *Mānād*, remains, remaineth, will remain (rt. ماندن *māndan*); resembles (rt. مانستن *mānistān*).
 F ماندن *māndan*, to remain, continue, last, endure; to be fatigued, spent, tired, exhausted; to break down. در گل ماندن *dar gīl māndan*, to sink in a quagmire; to hesitate, to boggle.
 F مانده *mānda*, remained, left, remaining; tired, weary, broken down. مانده شدن *mānda shudan*, to be weary, tired, knocked up.
 F مانستن *mānistān*, to resemble.
 ▲ مانع *māni*, refuser, forbidding, hinderer, preventer.
 F مانند *mānand*, like.
 F مانی *māni*, name of a celebrated painter, the founder of the sect of the Manichæans.
 ▲ مأوا *ma-wā*, dwelling, abode; hostelry.
 F ماه *māh*, the moon; month.
 F ماه روی *māh-rū* (pl. ماه رویان *māh-rūyān*), moon-faced, fair and lovely as the moon.
 F ماه روی *māh-rū*, one fair as the moon.
 F ماهی *māhi*, fish.
 F ماهی *māhiyā*, a fish, one fish, a certain fish.
 F مایه *māya*, amount, sum, quantity; wealth, capital, stock-in-trade, store.
 ▲ مباح *mubāh*, lawful, allowable; allowed to be taken or suffered to be shed with impunity.
 F مباد *ma bād*, may there not be!
 F مبادا *mabāda*, let it not be! by no means! away! lest.
 ▲ مبارز *mubārī* (F pl. مبارزان *mubārīzān*), warrior, champion.
 ▲ مبارک *mubārak*, blessed, blest; happy, fortunate; auspicious.
 F مباحش *ma bāsh*, be it not! stay not! lest, perhaps.
 ▲ مبالغه *mubālaghat*, exaggeration, hyperbole, stress, emphasis.
 ▲ مبتلا *mubtalā*, afflicted, plagued, tried, tempted; unfortunate.
 ▲ مبدل *mubaddal*, changed, converted, altered.
 ▲ مبذر *mubazzir*, prodigal, lavish, spendthrift.
 ▲ مبذری *mubazzirī*, prodigality, extravagance, profusion, profuseness.
 F مبر *ma bar*, do not lower (rt. بردن *burdan*).
 ▲ مبرز *mabraz*, privy, water-closet.
 ▲ مبلغ *mablagh*, sum, amount (of money).
 ▲ مبلغی *mablaghe*, a sum, a certain amount.
 F مبد *ma band*, indulge not (rt. بستن *bastan*).
 ▲ مبیث *mabit*, passing the night.
 ▲ مبین *mubin*, manifest, evident, clear, distinct.
 F مپندار *ma pindār*, think not, do not suppose or imagine (rt. پنداشتن *pindāshtan*).
 F متاب *matāb*, turn not away (rt. تافتن *tāftan*).
 ▲ متابعه *mutaba'at*, following; obedience, compliance.
 ▲ متآلف *muta-allif*, cultivating an acquaintance, conciliating.
 ▲ متبحر *mutabāhhir*, very learned, deep, profound.
 ▲ متبدل *mutabaddal*, changed, altered; metamorphosed.
 ▲ متجلی *mutajalli*, resplendent, brilliant.

- ▲ متحرك *mutaharrik*, moveable; motive.
 ▲ متحلي *mutahallī*, adorned with jewels.
 ▲ متحمل *mutahammil*, suffering patiently, enduring; bearer.
 ▲ متحير *mutahaiyir*, astonished, astonished, bewildered, amazed.
 ▲ متردد *mutaraddid*, hesitating, wavering, irresolute, unsettled, uncertain, doubtful, perplexed.
 ▲ مترسل *mutarassil* (P pl. مترسلان *mutarissilān*), letter-writer, correspondent; corresponding secretary of a prince.
 ▲ مترصد *mutarassid*, contemplating, watching, waiting for, vigilant, watchful, observant, constantly on the look out.
 ▲ متروك *mutarakkiḥ*, one who expects, waits, or hopes.
 ▲ متسع *muttasiḥ*, large, spacious, extensive.
 ▲ متصور *mutasawwar*, pictured, imagined, supposed, considered.
 ▲ متضعف *mutamaḥẓif*, weak, weakened, enfeebled.
 ▲ متع *muttiḥ*, cause thou to enjoy, render happy (imp. of 2nd form of the verb متع).
 ▲ متعبد *mutaḥabbid* (P pl. متعبدان *mutaḥabbidān*), extremely devout, rigorous and strict in the exercises of devotion, religionist.
 ▲ متعدي *mutaḥaddi*, aggressor; transgressor; (in grammar) active, transitive, causal (verb).
 ▲ متعديا *mutaḥaddiyan*, (acc.)
 ▲ متعلق *mutaḥallik* (P pl. متعلقان *mutaḥallikān*), related to, connected, dependent, hanger-on, adherent; domestic, kinsman.
 ▲ متعلم *mutaḥallim* (P pl. متعلمان *mutaḥallimān*) learner, student.
 ▲ متعبد *mutaḥannid* (P pl. متعبدان *mutaḥannidān*), seeker of another's ruin; inimical.
 ▲ متغير *mutaghayir*, changed, altered; disturbed, perplexed.
 ▲ متفق *muttafiq*, consenting, agreeing, agreed.
 ▲ متقدم *mutakaddim* (P pl. متقدمان *mutakaddimān*), predecessor, one gone before, ancient.
 ▲ متكبر *mutakabbir*, proud, haughty, arrogant.
 ▲ متكلم *mutakallim* (P pl. متكلمان *mutakallimān*) speaker, orator.

- ▲ متمتع *mutamattiḥ*, enjoying, enjoyer; one who takes his fill.
 ▲ متمكن *mutamakkin*, placed, established, firmly fixed or rooted; inhabiting.
 ▲ متنعيم *mutanaḥim*, soft, delicate; affluent, in the enjoyment of the conveniences, comforts and luxuries of life.
 ▲ متوقع *mutawakkīḥ* (P pl. متوقعان *mutawakkīḥān*), waiting, expecting; expectant.
 ▲ متهاون *mutahāwin*, negligent, careless, heedless, inattentive.
 ▲ متهم *muttahiḥ*, suspected, accused.
 ▲ مشابهة *mathābat*, step, degree, point.
 ▲ مشابهة *mathābate*, a degree.
 ▲ مثال *mithāl*, like, resembling; history, fable; example, model; similitude, likeness. P بر مثال *bar mithālī*, after the similitude. ما مثال *bā mithālī ma*, with the like of us, with such as we.
 ▲ مثاني *mathānī* (pl. of مثني *mathna*), second strings of lutes.
 ▲ مثل *mathal*, fable, tale, parable, simile, apologue, proverb. في المثال *fi mathal*, for example. P مثل زدن *mathal zadan*, to give an example, quote a proverb, propound a parable.
 ▲ مثلي *mathale*, a simile.
 ▲ مثنوي *mathnawī*, poetry composed of distichs in each of which are two lines, which rhyme and agree in measure.
 ▲ مجادلة *mujādalat*, disputation, strife.
 ▲ مجال *majāl*, room to move round or turn about; suitable place; power, strength, ability.
 ▲ مجالس *majālis* (pl. of مجلس *majlis*), assemblies, places of sitting, sessions.
 ▲ مجالسة *mujālasat*, sitting with another, converse, society.
 ▲ مجانبة *mujānabat*, receding, retiring, going off.
 ▲ مجاورة *mujāwarat*, keeping up a good correspondence with neighbours, intimacy; vicinity, neighbourhood. P مجاورت کردن *mujāwarat kardan*, to keep close, to remain near.
 ▲ مجاهدة *mujāhadat*, fighting (specially against infidels), conflict, struggle; a sore infliction.
 ▲ مجتبي *mujtaba'*, chosen, selected, elect.

- أ مجرد *mujarrad*, stripped; solitary, single; unmarried; bare, mere. P مجرد *ba mujarrad*, barely, merely.
 أ مجروح *majrūh*, wounded.
 أ مجري *mujra'*, allowed to flow; (hence), payed, granted, allowed.
 أ مجلس *majlis*, place of sitting, assembly, session; congregation.
 أ مجلسي *majlise*, a whole company.
 أ مجلي *mujalla'*, bedecked, ornamented.
 أ مجمع *majma'*, place of confluence or of assembling, meeting, congregation.
 أ مجموع *majmū'*, collected; tranquil, quiet.
 أ مجموعة *majmū'at*, collection, assemblage, aggregate.
 أ مجنون *majnūn*, crazed, insane; name of the Arab lover whose attachment to Laila is celebrated by Nazāmī and other poets.
 P مجوي *ma jū*, seek not (rt. جستن *justan*).
 أ مجيد *majīd*, glorious.
 أ محابا *muhābā*, connivance; respect, regard; ceremony.
 أ محارب *muhārib*, waging war; bent on making war, warlike.
 أ محاسبة *muhāsabat*, adjustment or audit of accounts, computation; arithmetic.
 أ محاسن *mahāsin* (pl. of حسن *husn*), good works, laudable actions, virtues, merits; personal charms. محاسني *mahāsini*, my good works or excellences.
 أ محافل *mahafil* (pl. of محفل *mahfil*), assemblies.
 أ محال *muhāl*, impossible; absurd.
 أ محامد *mahāmid* (pl. of حمدة *mahmidat*), laudable actions or qualities, virtues.
 أ محاوراة *muhāwarat*, conversation, dialogue, chat, talk, common parlance, gossip.
 أ محب *muhibb*, friend, lover.
 أ محبة *mahabbat*, love, affection; kindness, friendship.
 أ محبوب *mahbūb* (P pl. محبوبان *mahbūbān*), beloved, liked; mistress.
 أ محبوبتر *mahbūbtar*, more beloved.
 أ محبوبي *mahbūbe*, an object greatly beloved.
- أ محتاج *muhtāj* (P pl. محتاجان *muhtājān*), necessitous, needy, in want, indigent, in need.
 أ محتاج تر *muhtājtar*, more in need, in greater need, more needy, more necessitous.
 أ محتسب *muhtasib*, the superintendent of police, who examines weights and measures, and prevents drinking and other disorders; police-magistrate.
 أ محتمل *muhtamal*, possible, probable; suspected. *Muhtamil*, bearing a burthen; patient.
 أ محجوب *mahjūb*, veiled, concealed; bashful, modest.
 أ محرقا *muhrakan* (acc. of محرق *muhraq*), burning, consumed.
 أ محروم *mahrūm*, excluded, shut out, debarred; balked, frustrated, disappointed.
 أ محسنين *muhseinina* (obl. of محسنون *muh-sinūna*, pl. of محسن *muhsein*), beneficent.
 أ محشر *mahshar*, place of assembly; last judgment.
 أ محض *mahs*, pure, unmixed, unalloyed, sheer; only, entirely, purely.
 أ محضر *mahsar*, disposition, temper.
 أ محفل *mahfil*, assembly.
 أ محفوظ *mahfūz*, kept, guarded, preserved.
 أ محقق *muhakkik* (P pl. محققان *muhakkikān*), verifying, confirming; teacher of truth, philosopher.
 أ P محققانه *muhakkikāna*, spiritual; truly, accurately.
 أ محك *mihakk*, touchstone, test.
 أ محكم *muhkam*, strong, firm, strengthened, confirmed; incontrovertible, indisputable, conclusive; clear, conspicuous, perspicuous.
 أ محل *mahall*, place, situation; quarter, district; occasion, opportunity.
 أ محلة *mahallat*, quarter of a town, district, parish.
 أ محمد *muhammad*, greatly praised; name of a man; name of the Arabian pseudo-prophet.
 أ محمد بن غزالي *Muhammad bin Muhammad Ghazzālī*, a renowned doctor of Islām, born at Thaus, in Khurāsān, A.H. 450, and died A.H. 505.
 أ P محمود سبكتگین *Mahmūd Sabuktigin*, the second Sultan of the dynasty of Ghazni, suc-

- ceeded his father Sabuktigin, A.H. 387, A.D. 997, and died A.H. 419, after conquering great part of Hindūstān, and taking the royal cities of Delhi and Kanōj.
- ▲ **محنة** *mihnat*, affliction, trouble, toil, distress, anguish, suffering, inconvenience, discomfort.
- ▲ **محو** *maho*, obliteration. ▲ **محو شدن** *maho shudan*, to be erased or obliterated.
- ▲ **مخاطب** *mukhātab*, addressed; the second person. **مukhātīb**, addressing; speaker.
- ▲ **مخافة** *makhāfat*, dread, fear, alarm; danger.
- ▲ **مخاطبة** *mukhālatat*, conversation, intercourse, intimacy.
- ▲ **مخالف** *mukhālīf*, contrary, repugnant, adverse, antagonistic, unfavourable; obstinate, irreducible.
- ▲ **مخالفة** *mukhālafat*, contradiction, contrariety, opposition, enmity.
- ▲ **مخبط** *mukhabbat*, disordered, disturbed, upset.
- ▲ **مختصر** *mukhtasar*, abridged, curtailed; brief, compendious, laconic; compendium; mean, trifling, small, insignificant.
- ▲ **مختلف** *mukhtalīf*, different, various, contrary.
- ▲ **مخدوم** *makhdūm*, served, waited upon; lord, master.
- ▲ **مخّر** *makhhar*, do not buy (rt. **خریدن** *kharīdan*).
- ▲ **مخراش** *ma kharāsh*, lacerate not, do not tear (rt. **خراشیدن** *kharāshīdan*).
- ▲ **مخفوض** *makhfūz*, lowered, depressed; marked with *kaṣr*, or *khaṣṣ* (as when **قدر** *kadr* has been changed to *kidr*).
- ▲ **مخلص** *mukhlis* (P pl. **مخلصان** *mukhlisān*), sincere, real, genuine.
- ▲ **مخلصین** *mukhlisīna* (obl. of **مخلصون** *mukhlisūna*, pl. of **مخلص** *mukhlis*), sincere, unfeigned in professions of faith, in demonstration of friendship, or in yielding obedience.
- ▲ **مخلوق** *makhluq*, created, formed; creature.
- ▲ **مخنث** *mukhannath*, effeminate, infamous; a rank old catamite; hermaphrodite.
- ▲ **مخور** *ma khūr*, do not eat (rt. **خوردن**).
- ▲ **مخوف** *makhūf*, dreadful, dangerous, tremendous, fearful.
- ▲ **مداح** *maddah*, laudatory; encomiast, panegyrist.
- ▲ **مدار** *ma dār*, hold not (rt. **داشتن** *dāshtan*).
- ▲ **مدارا** *mudārā*, politeness, courtesy, affability, conciliation, gentleness, humility; dissimulation.
- ▲ **مدامه** *mudāwamat*, assiduity, perpetuity, continuance.
- ▲ **مدبّر** *mudabbir*, administrator, prefect, governor, manager, director.
- ▲ **مدّة** *muddat*, time, term, period, space, long time or interval, while.
- ▲ **مدتها** *muddathā* (P pl. of **مدّة** *muddat*), many days, long intervals; for a long season.
- ▲ **مدتی** *muddate*, a certain space of time, a long interval; for a long period.
- ▲ **مدح** *madh*, praise, eulogium, encomium, applause, commendation.
- ▲ **مدرسه** *madrasat*, seminary, academy, public school, college, university.
- ▲ **مدعی** *muḍḍaʿī* (P pl. **مدعیان** *muḍḍaʿiyyān*), plaintiff; adversary; false pretender.
- ▲ **مدفون** *maḍfun*, buried, interred.
- ▲ **مده** *ma diḥ*, give not, yield not (rt. **دادن**).
- ▲ **مدهوش** *madhūsh*, astonished, astonished, confused, amazed, confounded.
- ▲ **مذکور** *mazkūr*, remembered, mentioned, recorded, repeated, expressed; discourse.
- ▲ **مذلة** *maẓallat*, baseness, vileness; contempt, degradation.
- ▲ **مذمة** *maẓammāt*, blame, disparagement, scorn, contempt.
- ▲ **مذموم** *maẓmūm*, blamed, censured; culpable, blameable.
- ▲ **مر** *mar*, a pleonastic particle, sometimes placed before the dat. and acc. of Persian nouns.
- ▲ **مر** *marra*, he (or it) passed, passed by.
- ▲ **مر** *mar*, *mir*, or *murs*, man; human species, the human race.
- ▲ **مرا** *marā* (dat. or acc. of **من** *man*, I), to me, me.
- ▲ **مراتب** *marātib* (pl. of **مرتبة** *martabat*), steps, degrees, grades; dignities, honours.
- ▲ **مراد** *murād*, meant, intended; desire, wish, will, intention, design, pleasure.
- ▲ **مراسله** *murāsalaṭ*, epistolary correspondence.
- ▲ **مراغه** *murāghabat*, expression of a wish, desire, propensity.
- ▲ **مرافعه** *murāfaʿat*, reference, appealing.

- A مرافقة *murāḥakat*, travelling in company, association, companionship, society.
 A مراقبة *murākabat*, observation, regard, contemplation.
 P مرا هست *marā hast*, to me is, I have.
 A مربی *murabbi*, tutor, instructor, guardian, patron, protector.
 A مرتب *murattab*, set in order, arranged.
 AP مرتب کردن *murattab kardan*, to arrange, to regulate.
 A مرتبة *martabat*, rank, degree, step, office.
 A مرتبتی *martabato*, a rank.
 A مرتین *murtahan*, pledged.
 A مرحب *marhab*, amplitude, convenience, room.
 مرحبا *marhaban*, hail! welcome! may God grant you amplitude!
 A مرحمة *marhamat*, pity, compassion.
 P مرد *marḍ* (pl. مردان *marḍān*), man; hero.
 P مرداد *murādā*, the July of the Persian calendar.
 P مردار *murḍār*, impure, unclean; carrion.
 P مردان *marḍān* (pl. of مرد *marḍ*), men.
 P مردانه *marḍāna*, manly.
 P مردک *marḍak* (dim. of مرد *marḍ*), little man, manikin; low, little, or insignificant fellow.
 P مردم *marḍum* (pl. مردمان *marḍumān*), man, human being.
 P مردم آزار *marḍum-āzār*, man-tormentor, vexing, afflicting mankind.
 P مردم آزاری *marḍum-āzārī*, the tormenting of mankind. *Marḍum-āzāre*, a tormentor of mankind.
 P مردم خوار *marḍum-khwār*, man-devouring, cannibal; cruel, fell, remorseless.
 P مردم در *marḍum-dar*, man-rending, ferocious, ravenous.
 P مردم گزا *marḍum-gazā*, man-biting, injurious.
 P مردمی *marḍumi*, manliness; humanity, courtesy. *Marḍume*, a man, a certain man.
 P مردن *murdan*, to die, expire; to go out, be extinguished. مردنت *murḍanat*, thy dying, for thee to die. مردانش *murḍanash*, his dying.
 P مرده *murda*, dead, deceased, defunct. مرده به *murda bih*, better dead.
 P مردی *marḍi*, manliness, virility, vigour, valour, bravery; thou art a man. *Marḍo*, a man, a certain man.
 P مردیت *marḍiyat*, thy virility.
 P مرسان *marasān*, cause not to arrive, inflict not.
 P مرسل *marsal*, sent; apostle, prophet.
 A مرسوم *marsūm*, marked, prescribed, accustomed; pay, stipend, salary.
 A مرشد *murshid*, guide, spiritual director.
 A مرصع *murassa*, covered with gold, set with jewels, inlaid.
 A مرض *maraz*, disease, sickness, malady, complaint.
 A مرضی *maraso*, a disease.
 A مرضی *marṣiy*, agreeable, acceptable; assented to; will, assent.
 A مرعوب *marʿab*, terrified, affrighted.
 P مرغ *murgh* (pl. مرغان *murghān*), bird, fowl.
 مرغ ایوان *murgh-i aiwān* (bird of the porch), sparrow. مرغ بریان *murgh-i biryān*, broiled fowl, roast chicken.
 P مرغ آبی *murgh-ābi*, water-fowl.
 P مرغک *murghak* (dim. of مرغ *murgh*), little bird, chick.
 P مرغی *murgho*, a bird.
 A مرقع *murakka*, patched, mended, botched.
 A مرکب *markab*, horse, steed, camel; any beast or vessel whereon one is carried.
 A مرکب *murakkab*, compounded; mounted, placed, set, inserted.
 A مرکز *markaz*, centre; halting place.
 P مرگت *marg*, death, decease.
 P مرنج *ma ranj*, grieve not, be not displeased (rt. رنجیدن *ranjidan*).
 P مرو *ma rav*, go not (rt. رفتن *raftan*).
 A مروا *marrā*, they passed by (rt. مر *marra*).
 A مروارید *marwārīd*, pearl.
 A مروءة *murūwat*, manliness, humanity, kindness, politeness; human nature.
 A مروحة *mirwahat*, fan.
 A مرهم *marham*, salve, plaster, liniment.

- ▲ P مرهم *marham-nih*, one who lays on salve, or applies a plaster.
 ▲ مرید *murīd*, desirous; partial; scholar, disciple, pupil.
 P مرین *marīn* (for مر این *mar īn*), this.
 ▲ مزاج *miẓāj*, temperament, constitution, disposition, quality.
 ▲ مزاحه *muzāḥat*, joke, jesting.
 ▲ مزاجه *muzjāt*, small matter, trifle, bagatelle.
 P مزد *muzd*, reward, gratuity, fee, recompense.
 ▲ مزد سرهنگی *muzdi sarhangī*, bailiff's fee.
 ▲ مزروع *masrūʿ*, sown (seed or field).
 ▲ مژگنی *muzakka'*, made clean, purified; capital from which 2½ per cent. yearly is given in alms (and thus rendered pure).
 P مزن *ma zan*, strike not (rt. زن *zadan*).
 ▲ مزیه *masiyat*, excellence.
 ▲ مزید *masīd*, increase, addition.
 P مژده *muzhda*, good news, glad tidings.
 P مژه *mizha* or *muḥa* (pl. مژگان *mizhagān* or *muḥagān*), eye-lid; hair of eye-lid, eye-lash.
 ▲ مساء *masā*, evening.
 ▲ مساعد *muṣāʿid*, happy, favourable, auspicious.
 ▲ مسافر *muṣāfir* (P pl. مسافران *muṣāfirān*) traveller, wayfarer, stranger.
 ▲ مساکین *masākīn* (pl. of مسکین *miskīn*), poor.
 ▲ مسامحه *muṣāmāḥat*, negligence; connivance, waiving, conniving, giving up.
 P مست *mast*, drunk, intoxicated, inebriated; drunkard. پیل مست *pili mast*, elephant in rut, furious elephant.
 ▲ مستتر *mustatar*, concealed, hidden. *Mustatir*, one who hides himself.
 ▲ مستجاب *mustajāb*, answered, accepted.
 ▲ مستجاب الدعوة *mustajābu 'd da'wat*, whose prayer is accepted, or heard in heaven.
 ▲ مستحکم *mustahkam*, firm, established, confirmed.
 ▲ مستخلص *mustakhlas*, taken clean away; appropriated, made special, secured.
 ▲ مستسقی *mustaskī*, dropsical.
 ▲ مستعار *mustaʿār*, borrowed.
 ▲ مستعان *mustaʿān*, whose aid is implored; (hence) God.
 ▲ مستعرب *mustaʿrib* (P pl. مستعربان *mustaʿribān*), one who becomes as an Arab.
 ▲ مستعجل *mustaʿjil*, quick, hasty, speedy.
 ▲ مستعد *mustaʿidd*, arranged; prompt; able, fit.
 ▲ مستغرق *mustaḡraq*, plunged, immersed.
 ▲ مستفید *mustafīd*, benefited, profited, deriving advantage; profitable, advantageous.
 ▲ مستقبیح *mustakbiḥ*, hateful, odious, disgusting.
 ▲ مستقیم *mustakīm*, right, true, correct, accurate; straight; resolute; faithful.
 P مستم *mastam*, (I) am intoxicated.
 ▲ مستمع *mustamiʿ*, hearer, auditor, listener.
 P مستمند *mustmand*, afflicted, wretched.
 ▲ مستوجب *mustawjib*, deserving, meriting; proper, fit, proper, worthy, becoming.
 ▲ مستور *masṭūr* (P pl. مستوران *masṭūrān*), veiled, concealed; good, honest, chaste.
 ▲ مستولی *mustawli*, overcoming, predominant, prevalent.
 P مستی *masī*, intoxication, drunkenness.
 ▲ مسجد *masjid*, place of worship, mosque.
 ▲ مسطور *masṭūr*, written, described, delineated.
 ▲ مسکر *maskir*, inebriating, intoxicating.
 ▲ مسکنه *maskanat*, poverty.
 ▲ مسکین *miskīn* (P pl. مسکینان *miskīnān*), poor.
 ▲ مسلم *muslim*, true believer, Moslem.
 ▲ مسلم *musallam*, committed, consigned, entrusted; preserved, safe, secured; sole, exclusive.
 ▲ مسلمان *muslimān* (P pl. of مسلم *muslim*), true believers, Moslems.
 P مسلمان *musulmān* (pl. مسلمانان *musulmānān*), Musalmān, believer (a corrupted word).
 P مسلمانی *musulmānī*, the Muhammadan religion; orthodoxy, Islām.
 ▲ مسلمین *muslimīna* (obl. of مسلمون *muslimūna*, pl. of مسلم *muslim*), true believers, faithful.
 ▲ مسمعی *mismaʿ*, organ of hearing, ear. مسمعی *mismaʿī*, mine ear.
 ▲ مسند *masnad*, large cushion for reclining on; throne, bench.

- ▲ **مسؤل** *mas'ul*, asked, questioned, interrogated.
 ▲ **مسئلة** *mas'alat*, question, query, problem, proposition, point of law.
 ▲ **مشابهة** *mushābahat*, resemblance.
 ▲ **مشار** *mushār*, indicated. **مشار إليه** *mushār ilaihi*, the pointed at; the aforesaid.
 ▲ **مشاطة** *mashshātāt*, tire-woman.
 ▲ **مشام** *mashāmm*, smell, olfactory sense.
 ▲ **مشاورة** *mushāwarat*, application for advice, consultation.
 ▲ **مشاهدة** *mushāhadat*, contemplation, vision, view, sight.
 ▲ **مشاهرة** *mushāharat*, monthly wages or allowance, pay, salary.
 ▲ **مشايخ** *mashāshikh* (pl. of **شيخ** *shaiikh*), elders, revered, venerable, holy men.
 P **مشت** *musht*, fist; blow with the fist; handful.
 P **مشتاب** *ma shītāb*, haste not, be not in a hurry (rt. **شتافتن** *shitāftan*).
 ▲ **مشتاق** *mushtāk*, desirous, longing, anxious.
 ▲ **مشتاقي** *mushtāqi*, desirousness. ▲ P **مشتاقي** *mushtāqi* به که ملولي *mushtāki bih ki malūli*, longing is better than loathing.
 ▲ **مشتري** *mushtari*, purchaser, buyer.
 P **مشت زن** *musht-zan*, boxer, pugilist, bruiser.
 P **مشت زني** *musht-zanī*, fisticuffs, bruising, boxing. *Musht-zane*, a boxer.
 ▲ **مشتغل** *mushta ghal*, employed, busy, engaged, busied, occupied.
 ▲ **مشتهر** *mushtahar* or *mushtahir*, proclaimed, made public; called, named; famous.
 P **مشتي** *mushti*, handful; blow with the fist.
 P **مشتي دو** *mushti dū*, a couple of handfuls.
 ▲ **مشرق** *mashrik*, the point or quarter in which the sun rises, the East. ▲ P **مشرق تابستاني** *mashriki tābistāni*, the summer solstice, the longest day, when the sun enters Cancer.
 ▲ **مشرق زمستاني** *mashriki zamistāni*, the winter solstice, the shortest day, when the sun enters Capricorn.
 ▲ **مشرقین** *mashrikaini* (oblique of **مشرقان** *mashrikān*), both Easts. **بعد المشرقین** *bu'adu 'l mashrikain*, the distance of the tropics.
 ▲ **مشعل** *mash'al*, torch, flambeau.
 ▲ P **مشعله دار** *mash'ala-dār*, torch-bearer.
 ▲ **مشغلة** *mashghalat*, business, employment, occupation; pastime; place of business; tumult, disturbance.
 ▲ **مشغول** *mashghul*, employed, occupied, engaged, busy.
 ▲ **مشغولي** *mashghulī*, employment, business.
 ▲ **مشفق** *mushfik*, kind, gracious, tender, affectionate, benevolent, compassionate.
 ▲ **مشقة** *mashakkat*, trouble, hardship, misery, difficulty, pain, toil, moil, drudgery.
 F **مشك** *mishk* or *mushk*, musk. **بید مشك** *bedi mushk*, musk-willow.
 ▲ **مشكل** *mushkil*, difficult, arduous, puzzling, perplexing, embarrassing.
 ▲ **مشكلي** *mushkilī*, difficulty.
 P **مشكي** *mushki* or *mishki*, art (thou) musk?
 P **مشمار** *ma shumār*, count not, reckon not.
 ▲ **مشموم** *mashmūm*, perfumed, fragrant.
 ▲ **مشورة** *mashwarat*, consultation, counsel.
 ▲ **مشوش** *mushawwash*, disturbed, uneasy, vexed, perplexed, distressed; stormy, boisterous.
 ▲ **مشهور** *mashhūr*, public, notorious, well-known; celebrated, noted, famed.
 ▲ P **مشهورتر** *mashhūrtar*, better known, more public, notorious or celebrated.
 ▲ **مشية** *mashiyat*, will, pleasure.
 ▲ **مشير** *mushir*, counsellor, adviser.
 ▲ **مصاحبة** *musāhabat*, companionship, society, familiarity, intimacy.
 ▲ **مصاحف** *masāhif* (pl. of **مصحف** *mushaf*), volumes, books; Kur'āns.
 ▲ **مصادرة** *musādarat*, fining, mulcting, amercing.
 ▲ **مصارعة** *musāra'at*, wrestling, contest.
 ▲ **مصاف** *masāff* (pl. of **مصف** *masaff*), ranks; rows (of soldiers); a field of battle.
 ▲ P **مصاف آزموده** *masāff-āsmūda*, inured to war.
 ▲ **مصالح** *masālih* (pl. of **مصلحة** *maslahat*), affairs, concerns, interests.
 ▲ **مصالحة** *musālahat*, reconciliation, peace, pacification.
 ▲ **مصائب** *masā'ib* (pl. of **مصيبة** *musibat*), calamities, misfortunes.

- ▲ **المصحف** *musḥaf*, book, volume. **المصحف** *al musḥaf*, the volume (also **مصحف عزيز** *musḥaf i ʿazīz*, precious (or) glorious volume), the Kur'ān (so called by Muhammadans).
- ▲ **مصر** *misr*, Egypt.
- ▲ **مصرع** *misraʿ*, hemistich, first half-line.
- P **مصري** *misri* (▲ **مصري** *misriy*), Egyptian.
- ▲ **مصطفى** *mustafa'*, chosen, elected, elect; a man's name, and a title given to Muhammad.
- ▲ **مصلح** *musliḥ*, rectifier, censor, reformer; pacific, conciliatory.
- ▲ **مصلحة** *maslahat*, affair, business; object, subject, purpose; prudent course, wise step, proper measure, becoming thing; fit occasion, expediency; welfare, best interest; benevolence, kindness, peace, good-will.
- ▲ P **مصلحت آمين** *maslahat-āmin*, imbued with kindness, conciliatory, pacific.
- ▲ P **مصلحت جو** *maslahat-jū*, seeking to correct or reform.
- ▲ P **مصلحت جوي** *maslahat-jū-e*, a seeker, or promoter of the interest, or of the good-will.
- ▲ **مصلحتي** *maslahate*, any particular occasion, crisis or emergency.
- ▲ **مصلي** *musalla'*, place of prayer, oratory; a large field, in which upon certain occasions thousands congregate to offer public prayer.
- مصلي شيراز** *Musallāyi Shīrās*, the name of a place at Shīrās.
- ▲ **مصمم** *musammam*, fixed, determined.
- ▲ **مصنف** *musannif*, author, compiler, composer.
- ▲ **مضون** *masūn*, guarded, kept safe.
- ▲ **مصيب** *muṣīb*, disastrous, calamitous, injurious, hurtful, pernicious.
- ▲ **مصيبة** *muṣibat*, calamity, misfortune, adversity, disaster, affliction. ▲ **بمصيبي** *ba muṣibate*, by a misfortune, through a calamity.
- ▲ **مضاد** *muṣādd*, opponent, antagonist.
- ▲ **مضاعف** *muḍāʿaf*, doubled.
- ▲ **مضرة** *maṣarrat*, detriment, injury, mischief, hurt; nuisance.
- ▲ **مضمون** *masmūn*, contents, purport, subject, tenour. **مضمون خطاب** *masmūni khitāb*, subject of discussion.
- ▲ **مضي** *maza'*, he went; it passed (defect. verb).
- ▲ **مطابق** *mutābik*, conformable.
- ▲ **مطاع** *mutāʿ*, obeyed.
- ▲ **مطاعم** *matāʿim* (pl. of **مطعم** *matʿam*), meats, viands, eatables.
- ▲ **مطالبة** *mutālabat*, asking, requiring, exaction.
- ▲ P **مطالبت کردن** *mutālabat kardan* (or **مطالبة کردن** *mutālaba kardan*), to require, demand, crave, sue, importune.
- ▲ **مطالعة** *mutālaʿat*, contemplation, consideration, attention, glance; inspection, perusal.
- ▲ P **مطالعه فرمودن** *mutālaʿa farmūdan*, to view, regard, look upon; to read, peruse, glance at.
- ▲ **مطاعة** *mutāwaʿat*, obedience, submission.
- ▲ **مطايبة** *mutāyabat*, joking together, jesting, pleasantries.
- ▲ **مطبخ** *matbakh*, kitchen.
- ▲ **مطبوع** *matbūʿ*, printed, impressed; agreeable, acceptable.
- ▲ **مطرب** *mutrib*, musician.
- ▲ **مطربي** *mutribe*, a musician; such a musician!
- P **مطلب** *ma talb*, seek not (rt. **طلبیدن**).
- ▲ **مطلع** *muttaliʿ*, apprized, informed, acquainted.
- ▲ P **مطلع شدن** *muttaliʿ shudan*, to perceive.
- مطلع گردانیدن** *muttaliʿ gardānidan*, to acquaint, to inform, to apprise.
- ▲ **مطلوب** *matlūb*, required, sought, demanded; thing desired, object required.
- ▲ **مطمع** *mutmah*, upraised (eye), upturned (sight); spectacle, show, theatre. **مطمع نظر** *mutmahī nazar*, object of constant and favorite gaze.
- ▲ **مطيب** *mutaiyab*, aromatized, scented, perfumed.
- ▲ **مطيع** *mutiʿ*, obedient, submissive.
- ▲ **مظفر** *muzaʿfar*, rendered triumphant, made victorious. **مظفر و منصور** *muzaʿfar u mansūr*, made victorious, and assisted (by God).
- ▲ **مظلوم** *maẓlūm* (P pl. **مظلومان** *maẓlūmān*), oppressed, injured, tyrannized over.
- ▲ **مع** *maʿ*, with; notwithstanding. **مع** *maʿ*, with me.
- ▲ **معاتبه** *muʿātabat*, chiding, expostulation, reproach, reprehension.

- ▲ **ماشاء** *ma'ash*, living, livelihood, subsistence.
- ▲ **معاشرة** *mu'asharat*, familiarity, society, intimacy, intercourse.
- ▲ **معاصي** *ma'asī* (pl. of **معصية** *ma'asiyat*) crimes, offences.
- ▲ **معافي** *mu'āfa'*, well, healthy, free from pain.
- ▲ **معاقبة** *mu'ākabat*, pursuing; punishment.
- ▲ **معالجة** *mu'ālahat*, medical treatment, physicking, doctoring; remedy, cure.
- ▲ **معاجتي** *mu'ālahat*, a cure.
- ▲ **معاملة** *mu'āmalat*, business, affair, dealing, trade; practice; treatment, behaviour, conduct.
- ▲ **معاند** *mu'ānid* (p. pl. **معاندان** *mu'ānidān*), obstinate, stubborn, refractory, perverse, contumacious, disobedient, opiniative.
- ▲ **معانية** *mu'āyanat*, seeing clearly, beholding.
- ▲ **معبر** *ma'bar*, pass, ferry, ford. **مِعبَر**, ferry-boat, pontoon, bridge.
- ▲ **معتاد** *mu'tād*, accustomed, wont, used to.
- ▲ **معتبر** *mu'tabar*, revered, respected, venerated, esteemed; respectable.
- ▲ **معترف** *mu'tarif*, one who acknowledges or confesses.
- ▲ **معتقد** *mu'takid*, firmly persuaded; staunch believer; faithful friend, support.
- ▲ **معتكف** *mu'takif*, continually at prayer (in the temple), assiduous and unremitting in religious exercises; devotional, devout.
- ▲ **معتمد** *mu'tamad*, confidential, trusty, trustworthy; confidant. **مُعْتَمَد عَلَيْهِ** *mu'tamad 'alaihī*, the relied upon.
- ▲ **معجب** *mu'ajib*, admirer of himself, vain, conceited; fop, beau.
- ▲ **معجز** *mu'ajiz*, miracle.
- ▲ **معدة** *mi'dat*, stomach.
- ▲ **معدن** *ma'dan*, mine, source of minerals.
- ▲ **معدوم** *ma'dūm*, extinct, non-existent, wished for but not found, lost; future.
- ▲ **معدة سنجي** *mi'da-sangi*, dyspepsy.
- ▲ **معدرة** *ma'zarat*, excuse.
- ▲ **معدور** *ma'sūr*, excusable, pardonable; excused, exculpated.
- ▲ **معرض** *ma'ras*, place of meeting or exposure; position; occurrence.
- ▲ **معرفة** *ma'rifat*, acquaintance, knowledge; means. ▲ **سابقة معرفتي** *sābika ma'rifati*, an old acquaintanceship.
- ▲ **معركة** *ma'rakat*, battle-field; amphitheatre.
- ▲ **معروف** *ma'rūf*, known, noted, notorious; celebrated.
- ▲ **معزول** *ma'zūl*, dismissed, discarded, cashiered, turned out of office, degraded.
- ▲ **معزولي** *ma'zūlī*, dismissal, degradation.
- ▲ **معرش** *ma'shar*, company, society.
- ▲ **معشوق** *ma'shūk*, loved, beloved; mistress.
- ▲ **معشوقة** *ma'shukat*, mistress.
- ▲ **معشوقي** *ma'shūkī*, relation of beloved.
- ▲ **معصم** *mi'sam*, wrist.
- ▲ **معصوم** *ma'sūm*, innocent, immaculate, chaste, uncorrupt, unspotted.
- ▲ **معصومي** *ma'sūmī*, chastity, innocence.
- ▲ **معصية** *ma'asiyat*, rebellion, sin. ▲ **بمعصيتي** *bi ma'asiyati*, for a crime.
- ▲ **معضلات** *mu'asīlat* (pl. of **معضلة** *mu'asīlat*, fem. of **معضل** *mu'asīl*), difficulties, knotty questions, intricacies, arduous affairs.
- ▲ **معطل** *mu'attal*, neglected, abandoned, uncared for, slighted; vacant; unoccupied.
- ▲ **معظم** *mu'azzam*, magnified, revered, honored; great, respectable.
- ▲ **معظّمات** *mu'azzamāt*, great, grave matters, weighty and important affairs.
- ▲ **معلم** *mu'allam*, distinguished by a particular mark, pinked; notable.
- ▲ **معلم** *mu'allam*, marked, striped, spotted. **مُعَلِّم**, preceptor, teacher, instructor, master.
- ▲ **معلوم** *ma'lūm*, known, understood, ascertained, discovered; settled, fixed; experienced; notorious; stamped, impressed (coin), money. ▲ **معلوم کردن** *ma'lūm kardan*, to make known, to know, discover, experience.
- ▲ **معلومي** *ma'lūmo*, a single coin, any money.
- ▲ **معني** *ma'na'*, sense, meaning, reality; religious sentiment, spiritual subject, spirituality; the spiritual world. **بمعني** *bi ma'na'*, in spirit, in substance, in reality. ▲ **معنای این سخن** *ma'nāyi in sukhān*, the meaning of these words (or of this speech).

- ▲ **مَعُول** *mu'awwal*, relied upon for help; place of confidence.
 ▲ **مَعُونَة** *ma'ūnat*, aid, help, assistance.
 ▲ **مَعْرُود** *ma'ḥūd*, established, fixed, accustomed; usual, customary.
 ▲ **مَعِيَ** *ma'ī*, with me, along with me.
 ▲ **مَعِيشَة** *ma'īshat*, food, necessities of life, means, means of living.
 ▲ **مَعِين** *mu'ayyan*, fixed, settled, determined, appointed, assigned.
 ▲ **مَعْيُوب** *ma'ayūb*, stigmatized, blemished, vicious, faulty; tainted or suspected.
 ▲ **مَغَارَة** *maghārat*, den, cave, cavern.
 ▲ **مَغْضَبًا** *mughāzibān*, in a rage (acc.).
 ▲ **مَغْرِب** *maghrīb*, quarter of sunset, West; Western Africa, Morocco. **مِنْ مَغْرِبِهَا** *mim maghribihā*, from its setting-place.
 ▲ **مَغْرِبِيّ** *maghribīy*, Western; African.
 ▲ **مَغْرُور** *maghrūr*, self-deceived, deluded; proud, self-sufficient, conceited.
 P **مَغْز** *maghs*, brain; marrow, kernel.
 P **مَغْزِي** *maghze*, a kernel.
 ▲ **مَغْفِرَة** *maghfirat*, pardon, absolution, forgiveness.
 ▲ **مَغْلُوب** *maghlūb*, overcome, defeated, conquered, vanquished, subdued.
 ▲ **مَغْنٍ** *mughannin* (with *tanwīn*, and without *tanwīn* **مَغْنِيّ** *mughannī*), musician, singer.
 ▲ **مَغِيلَان** *mughīlān*, Egyptian or Arabian thorn, a species of mimosa yielding gum-arabic.
 ▲ **مَفَاتِيح** *mafāṭih* (pl. of **مِفْتَاح** *miftāḥ*), keys.
 ▲ **مَفَارَقَة** *mufāarakat*, separation; departure; loss, death.
 ▲ **مُفَاوَضَة** *mufāwasat*, commerce, familiar intercourse.
 ▲ **مُفْتَتَن** *muftatin*, bewitched, infatuated.
 ▲ **مُفْتَخِر** *muftakḥir*, boasting, boastful, proud.
 ▲ **مُفْتَقِر** *muftakir*, reduced to poverty; in straits; humble suitor.
 ▲ **مُفْتَن** *muftan*, seduced to evil, bewitched, infatuated, insane.
 ▲ **مُفْخَر** *mafḥhar*, object of glory; glory, boast.
 ▲ **مُفْخَر** *mufakhḥhar*, glorious, exalted.
- ▲ **مُفَرِّح** *mufarriḥ*, exhilarating; exhilarator.
 P **مُفْرَمَا** *ma farmā*, command not (rt. **فَرَمَدَن**).
 P **مُفْرُوش** *ma farosh*, sell not (root **فَرَوَشْتَن**).
 ▲ **مُفْسِد** *mufsid* (P pl. **مُفْسِدَان** *mufsidān*), mischievous, seditious, corrupter, mischief-maker.
 ▲ **مُفْلِس** *muflis* (P pl. **مُفْلِسَان** *muflisān*) insolvent, bankrupt, poor, penniless.
 ▲ **مُفْلِسِيّ** *muflisī*, insolvency, penury, poverty.
 ▲ **مُفْهُوم** *mafḥūm*, understood, apprehended, comprehended.
 ▲ **مُقَابَلَة** *mukābalat*, opposition, resistance, contention, competition; contrast; collation.
 ▲ **مُقَالَ** *makāl*, speech, discourse, word.
 ▲ **مُقَالََة** *makālat*, word, discourse, speech.
 ▲ **مُقَام** *makām*, standing-place, position, spot, seat, station, staying, session; place of residence, dwelling, abode.
 ▲ **مُقَامَات** *makāmāt* (pl. of **مُقَامَة** *makāmat*), discourses or lectures, as being read or delivered during a **مُقَامَة** *makāmat* or sitting.
 ▲ **مُقَامِر** *mukāmīr*, dicer, gambler, gamester.
 ▲ **مُقَامِي** *makāma*, a place, a site.
 ▲ **مُقَاوَمَة** *mukāwamat*, opposition, resistance.
 ▲ **مُقْبِل** *mukbil*, advancing; prosperous, fortunate.
 ▲ **مُقْبُول** *makbūl*, received; accepted; agreeable, approved; welcomed.
 ▲ P **مُقْبُولْتَر** *makbūltar*, more acceptable, more agreeable, more welcome.
 ▲ **مُقْتَضِيّ** *muktazī* (in P **مُقْتَضَا** *muktazā*), required, demanded; exigency, requirement.
 ▲ **مُقْدَار** *mikdār*, quantity, amount.
 ▲ **مُقَدَّر** *mukaddar*, decreed, predestinated.
 ▲ **مُقَدَّم** *mukaddam*, put before, placed before, preposed; preferred; antecedent, prior.
 ▲ **مُقَدَّمَة** *mukaddamat*, preface, preamble, prologue, premiss. **مُقَدَّمَة نَحْو زَمَاكْشَرِيّ** *mukaddama nahw zamakhsharī*, "Introduction to Syntax," by Zamakhsharī, who was a celebrated doctor of Islām, born A.H. 467, at Zamakhshar, a town in Khwārazm; whence his name.
 ▲ **مُقَدَّور** *makdūr*, predestined, decreed, fated.
 ▲ **مُقَرَّب** *mukarrab* (P pl. **مُقَرَّبَان** *mukarrabān*), brought near, allowed to approach, admitted

- to the immediate presence; approximated; intimate or immediate attendant.
- ▲ **مقرر** *mukarrar*, fixed, settled, established, confirmed; agreed upon; certain.
- ▲ **مقرون** *makrūn*, connected, conjoined, yoked.
- ▲ **مقسوم** *maksūm*, distributed, divided, apportioned, allotted.
- ▲ **مقصد** *maksad*, place of destination, goal; intention, end, aim, object, design, purpose.
- ▲ **مقصود** *maksūd*, aimed at, intended; intention, aim, design, scope, drift.
- ▲ **مقود** *mikwād*, reins, bridle; rope, hawser.
- ▲ **مقیم** *mukīm*, fixed, constant, abiding.
- ▲ **مکارم** *makārim* (pl. of **مکرمه** *makramat*), virtues, excellences, laudable actions; favours, benefits, bounties.
- ▲ **مکاره** *makārih*, disagreeables, inconveniences; odious, detestable, or abominable things.
- ▲ **مکاشفه** *mukāshafat*, displaying, disclosure, revelation, apocalypse.
- ▲ **مکالمه** *mukālamat*, conversation, talk.
- ▲ **مکائد** *makā'id* (pl. of **کید** *kaid*), deceits, tricks, frauds, devices, stratagems, plots.
- ▲ **مکب** *mukibb*, whatever causes (one) to hang the head; depressing, humiliating.
- ▲ **مکه** *Makkat*, Mecca, a town in the province of Hijāz, and the birthplace of Muhammad.
- ▲ **مکتب** *maktab*, school, writing-school.
- ▲ **مکتوب** *maktūb*, written; letter.
- ▲ **مکر** *makr*, deceit, fraud, imposture.
- ▲ **مکرر** *mukarrar*, repeated, reiterated.
- ▲ **مکرم** *mukarram*, honoured, respected, revered.
- ▲ **مکروه** *makrūh*, odious, offensive, disagreeable, execrable.
- ▲ **مکروهی** *makrūhī*, unpleasantness.
- ▲ **مکسب** *maksab*, gain, acquisition; means of getting a livelihood.
- ▲ **مکن** *ma kun* (or *mu kun*), make not (rt. کردن).
- ▲ **مکنه** *muknat*, power, strength; virtue, ability.
- ▲ **مگر** *magar*, besides, save, excepting, all but, but, unless; perhaps, may be, perchance, by chance, haply; unfortunately.
- ▲ **مگردان** *ma gardān*, cause not (suffer not, allow not) to become (rt. گردانیدن *gardānidan*).
- ▲ **مگس** *magas*, fly, small winged insect.
- ▲ **مگوی** *magū* (or *mugū*), don't tell, tell not.
- ▲ **ملا** *mala*, assembly, crowd of people. **بر ملا** *bar mala'* (or **بملا** *ba mala'*) **افتادن** *uftādan*, to become public, to get abroad.
- ▲ **ملاح** *mallāh* (pl. **ملاحان** *mallāhān*), boatman, mariner, sailor.
- ▲ **ملاحده** *mulāhidat*, heretics, unbelievers.
- ▲ **ملاذ** *malāz*, asylum, place of refuge; stronghold, fastness.
- ▲ **ملازم** *mulāzim*, assiduous, inseparable; diligent; servant, close attendant.
- ▲ **ملازمة** *mulāzamat*, close attendance, assiduity, closeness; diligence, service.
- ▲ **ملاطفه** *mulāṭfat*, soothing, coaxing, caressing; gentleness, kindness, courtesy.
- ▲ **ملاطیه** *Malātiya*, name of a town on the Euphrates, capital of Armenia Minor.
- ▲ **ملاعبه** *mulā'abat*, playing, joking, toying.
- ▲ **ملاقات** *mulākāt*, meeting, interview, encounter.
- ▲ **ملال** *malāl* (or **ملالة** *malālat*), sadness, displeasure, disgust; ennui, weariness, fatigue, languor.
- ▲ **ملالی** *malālī*, displeasure.
- ▲ **ملام** *malām*, reproach, reprehension.
- ▲ **ملامة** *malāmat*, reproach, blame, censure, disparagement.
- ▲ **ملاهی** *malāhī* (pl. of **ملهی** *milha'*), instruments of music; implements of play.
- ▲ **ملائک** *malā'ik* (pl. of **ملک** *malak* or **ملک** *malāk*), angels.
- ▲ **ملائکة** *malā'ikat* (pl. of **ملک** *malak*) angels.
- ▲ **ملائکتی** *malā'ikatī*, my angels.
- ▲ **ملائک صورتی** *malā'ik-sūrāt*, angel-faced, of angelic form.
- ▲ **ملت** *millat*, religion, faith, creed.
- ▲ **ملجأ** *malja*, asylum, place of refuge, shelter.
- ▲ **ملحد** *mulhid*, heretic, infidel.
- ▲ **ملحوظ** *malhūz*, observed, beheld, viewed, glanced at.
- ▲ **ملح** *malakh*, locust.
- ▲ **ملعون** *mal'ūn*, cursed, execrated, damned.
- ▲ **ملک** *mlk*, property, estate, possession. **Mulk**, kingdom, sovereignty, dominion, territory,

- country ; power, possession. ملك ودين *malik u din*, church and state. *Malak*, angel. *Malik*, king. ملك الخواص *maliku 'l khawāss*, chief of the nobles. ملك نيمروز *maliki nīmroz*, king of Nimroz, a territory including the provinces of Sistān and Makrān, of which Sām Nerimān was governor for Minūchihr, seventh king of the first or Peshdādyan dynasty of Persia.
- ▲ P زاده ملك *malik-sāda*, king's son, prince.
- ▲ ملكوت *malakūt*, empire; the invisible and heavenly world, empyrean heaven.
- ▲ P ملكي *malaki*, angelic.
- ▲ ملوث *mulawath*, contaminated, defiled, soiled.
- ▲ ملوك *mulūk* (pl. of ملك *malik*), kings.
- ▲ ملول *malūl*, dejected, vexed, tired, weary, sick; fastidious.
- ▲ P ملولي *malūli*, (thou) art weary; loathing.
- ▲ ممالك *mamālik* (pl. of مملكة *mamlakat*), regions, kingdoms, realms.
- ▲ ممانعة *mumānaʿat*, prohibition, resistance, refusal; repugnance.
- ▲ ممتاز *mumtāz*, picked out, chosen; eminent, distinguished.
- ▲ ممتنع *mumtaniʿ*, prohibited; impossible, impracticable.
- ▲ ممدد *mumidd*, prolonger, extender; aider, assistant.
- ▲ ممدوح *mamdūh*, praised, lauded.
- ▲ ممسك *mumsik*, holdfast, close-fisted, parsimonious, stingy.
- ▲ ممقوت *mamkūt*, hated, detested; odious.
- ▲ مملكة *mamlakat*, dominion, realm, kingdom.
- ▲ مملوك *mamlūk*, possessed, owned; purchased slave, property.
- ▲ مملوكي *mamlūki*, relation of servant, servile condition, servitude.
- ▲ P من *man*, I, and in the oblique case, me. A weight of 2 lbs., but in Hindūstān of 80 lbs.
- ▲ من *man*, who, he who, she who, him who; whoso, whosoever; who? من ذا *mansā*, who (is) this?
- ▲ من *min*, from; of; from amongst, by; besides; for; on account of; than. من ذا *min sā 'llasī*, from this who. ما من مولود *mā min maulūdin*, there is none born.
- ▲ من *mann*, reproaching with favours bestowed, twitting with benefits conferred; imposing a sense of obligation.
- ▲ منابر *manābir* (pl. of منبر *mimbar*), pulpits.
- ▲ مناجات *munājāt*, prayers, silent devotions.
- ▲ منادمة *munādamat*, society, familiarity, sociableness.
- ▲ منارة *mandrat*, lighthouse; minaret, tower from whence people are summoned to prayer.
- ▲ منازعة *munāzaʿat*, altercation, contest, fierce dispute, hot contention.
- ▲ مناسب *munāsib*, fit, suitable, suited, consonant, accordant, apposite.
- ▲ مناسبة *munāsabat*, relation, resemblance; analogy, proportion, comparison.
- ▲ مناصحة *munāsaḥat*, advice, admonition, exhortation, counselling.
- ▲ مناظرة *munāzarat*, disputation.
- ▲ منافع *manāfiʿ* (pl. of منفعة *manfaʿat*, or *manfiʿat*), gains, profits, benefits, advantages.
- ▲ مناقض *munākiz*, contrary, repugnant.
- ▲ مناكحة *munākahat*, marriage.
- ▲ من السماء *mini 's samā*, from heaven.
- ▲ من العذاب الأدنى *mini 'l azābi 'l adna*, of the lighter punishment, i.e. of this world.
- ▲ مناهي *manāhi* (pl. of منهي *manhiy* or منهيّة *manhiyat*), forbidden practices, prohibited things; crimes.
- ▲ من آياته *min āyātihi*, of or from its (the Kur'ān's) verses.
- ▲ منبر *mimbar*, pulpit.
- ▲ من بعد *mim baʿda*, afterwards. من بعد ذلك *mim baʿda zālīka*, after that.
- ▲ منّة *minnat*, praise; thanks; obligation, favour; reproaching, twitting or casting in the teeth of benefits conferred. ▲ P بردن *minnat burdan*, to bear, or lie under obligations. مننت نهادن *minnat nihādan*, to lay obligations, to confer a favour.
- ▲ P مننت *manat*, I thee.
- ▲ P منت شناس *minnat-shinās*, one who appreciates favours, recognizes obligations, grateful.
- ▲ منتصب *muntasib*, erect; set up, placed, erected, set on (as a caldron or pot); marked

- with *nasba* or *fatha*, nasbated (as when *kidr* has been changed to *kadr*).
- ▲ منتظر *muntazir*, one who expects with impatience, waiting, expecting, expectant.
- ▲ منتظم *muntazim*, arranged; placed in rows; threaded (as pearls).
- ▲ منتہی *muntahā*, finished, terminated, completed, accomplished, ended, consummated.
- ▲ منجالب *manjalāb*, polluted water, in which something impure, as a dog or carrion, has been thrown.
- ▲ منجم *munajjim*, astronomer, astrologer.
- ▲ من خیر *min khair*, of good, of what is good and desirable.
- ▲ منزل *mansil*, dwelling-house, mansion; lodging; halting-place, stage, station-house; dignity, rank.
- ▲ منزلًا *mansilan*, as to rank (accus.).
- ▲ منزلة *mansilat*, rank, station; dignity; character, esteem.
- ▲ منسوب *mansub*, attributed, ascribed, imputed, charged; impeached, accused; chargeable.
- ▲ منشی *manash*, I him. یکی از متعلقان منش *yake az muta'allikāni manash muttali' gardānīd*, one of my friends made him acquainted.
- ▲ منشآت *manshāt*, literary compositions, writings.
- ▲ منشین *ma nishin*, sit not (rt. نشست *nishastan*).
- ▲ منصب *mansab*, office, post, dignity. منصب قضا *mansabi kasā*, office of a judge.
- ▲ منصبی *maneabe*, a post of dignity.
- ▲ منصرف *munsarif*, receding, retiring, departed.
- ▲ منصف *munsif*, just, true, honest, candid. منصفاً *munsifan* (acc.).
- ▲ منصور *mansur*, aided, defended, protected (by God).
- ▲ منطقی *mantik*, speech, discourse; logic, reasoning.
- ▲ منظر *manzar*, face, countenance, aspect, looks.
- ▲ منظور *mansur*, seen, viewed, beheld; beloved object, favourite.
- ▲ منظوم *mansum* (fem. منظومة *mansumat*), composed in verse, metrical.
- ▲ منع *man' (or as used mana')*, forbidding; prohibition.
- ▲ من عیدی *min 'abdi*, from my servant.
- ▲ منعدم *mun'adim*, lost, vanished, disappeared, destroyed, annulled, ruined.
- ▲ منعم *mun'am*, benefited, blest with abundance.
- ▲ منعم *muna'am*, blest with the good things of this world, rich, affluent.
- ▲ من عند الله *min 'inda 'llāh*, from God, with the favour of God.
- ▲ منتقص *muna'ghghas*, disturbed, embittered, made wretched, rendered miserable.
- ▲ منفذ *manfas*, that through which anything passes; pass, passage, defile.
- ▲ منفعة *manfa'at*, emolument, advantage, benefit.
- ▲ منتقصی *munkazī*, finished, ended, completed.
- ▲ منقطع *munkati'*, cut off, exterminated.
- ▲ منکر *munkar*, denied; ignored; atrocious, bad, wicked, iniquitous. *Munkir*, ignorer; averse, disapproving, evil-affected.
- ▲ منکری *munkari*, atrocity, iniquity. *Munkare*, an atrocious offence, an enormity.
- ▲ منگر *ma nigar*, look not (root نگرستن).
- ▲ منم *manam*, I am.
- ▲ من مغربها *min maghribihā*, from its setting place, from the West.
- ▲ منہ *ma nih*, lay not, place not, set not.
- ▲ منیة *muniyat*, wish, desire. منیتی *muniyatī*, my desire.
- ▲ منیة *maniyat*, death, decease. منیتی *maniyatī*, my death.
- ▲ منیع *manī'*, inaccessible, impregnable.
- ▲ منیوش *ma niyush (or niyosh)*, listen not.
- ▲ مو *mā*, hair. موی زنگی *māyi sangī*, hair of a negro. مویش *māyash*, his (or her) hair.
- ▲ موجب *marwājib*, causes, reasons, motives.
- ▲ مواجهه *marwājahat*, presence; face to face.
- ▲ مواخذ *mu-ākhas*, taken to task, rebuked, reprov'd, chastised.
- ▲ مواخذة *mu-ākhasat*, remonstrance, reprehension. ▲ مواخذت کردن *mu-ākhasat kardan*, to call to an account.
- ▲ مواشی *marwāshī* (pl. of ماشیة *māshiyat*), quadrupeds, cattle.

- ▲ مواظبة *muwāḥabat*, perseverance, assiduity.
 ▲ موافق *muwāfiq*, conformable, suitable, agreeable, consonant, apt, fit.
 ▲ موافقة *muwāfaqat*, agreement, concurrence, acquiescence; assent, consent; concert; aptness, suitability.
 ▲ مؤانسة *mu-ānasat*, intimacy, familiarity.
 ▲ موت *maut*, death.
 ▲ مؤثر *mu-atthir*, impressed. *Mu-atthir*, penetrating, making an impression; impressive, effectual, effective, efficient.
 ▲ موج *mauj*, wave.
 ▲ موجب *mūjib*, cause, means, motive, reason, account. P ▲ بموجب *bamūjib*, in conformity with, according to.
 ▲ مۇجع *mūjaʿ*, pained, afflicted with pain (the metre requires it to be written *mūjaʿi*).
 ▲ موجود *maujūd*, found, existing, existent; ready, present, forthcoming.
 ▲ موجودات *maujūdāt* (pl. of *maujūd*), things found; existences.
 ▲ موافقة *muwajjah*, approved, agreeable.
 ▲ موحد *muwahhid*, one who confesses the unity of God, unitarian, antitrinitarian; orthodox.
 ▲ مودة *mawaddat*, friendship, love.
 ▲ مؤذن *mu-azzin*, the crier who summons Muhammadans to prayer from the turret (slender tower or minaret) of a mosque.
 ▲ مؤذي *mu-zi*, noxious, injurious, hurtful, pernicious.
 P مور *mūr* (or *mor*), ant, emmet, pismire; reptile.
 P مورچانه *mūrchāna*, rust of iron.
 P مورچه *mūrcha* (pl. *mūrchagān*), little ant, pismire, emmet; (figuratively) hairs about the face, whiskers.
 P مورم *mūram*, (I) am an ant.
 ▲ موروث *mawrūth*, inherited; hereditary.
 P موري *mūre*, an ant.
 P موريانه *mūriyāna*, rust.
 ▲ موزون *mausūn*, weighed, measured.
 ▲ موسم *mausim*, time, season; monsoon.
 ▲ موصوم *mausūm*, marked, signed, impressed, branded; noted, characterized; named.

- ▲ 'موسي' *Mūsā*, Moses, the Jewish lawgiver.
 P موش *mūsh*, mouse.
 P موشک کور *mūshaki kūr*, blind little mouse, i.e. the mole.
 ▲ موصوف *mausūf*, furnished with qualifications, qualified; characterized, distinguished; described; praised; before-mentioned.
 ▲ موضع *mausaʿ*, place; village, hamlet, town.
 ▲ موضعي *mausaʿi*, a place, a certain place.
 ▲ موعظة *mauʿizat* (P pl. *mauʿizah*), advice, admonition, exhortation, homily.
 ▲ موثق *muwaffaq*, assisted, favoured. *Muwaffiq*, one who prospers, favours, seconds; sure guide.
 ▲ موكل *muwakkal*, appointed guardian, charged with, entrusted; superintendent; keeper (of a prisoner).
 ▲ مولد *maulid*, native country, birth-place.
 ▲ مولع *mūlaʿ*, excited; greatly addicted, passionately fond, wishful, greedy. Zهد *mūlaʿi zuhd*, given to devotion.
 ▲ مؤلف *mu-ʿallif*, compiler, composer, author.
 ▲ مولود *maulūd*, born.
 ▲ المولي' *maula'*, lord, master, ruler. *al-mawla'*, God, the ruler.
 P موم *mūm* (by some *mom*), wax.
 ▲ مونة *ma-unat*, provisions, daily food or rations.
 ▲ مؤنس *mu-nis*, intimate, familiar; companion, friend.
 P موي *mū*, hair of the head. *mūyi bunāgosh*, hair of the cavity behind the ears. *mūyat*, thy hair.
 ▲ مؤيد *mu-aiyad*, aided, assisted, strengthened, helped, rendered victorious.
 P مؤني *mū-e*, a single hair.
 P مه *māh*, the moon. *Mih*, great, superior.
 ▲ مهابة *mahābat*, fear, dread, alarm; awe; majesty.
 P مهار *mihār*, reins, halter, bridle; a camel's bridle, which is a peg put through the animal's nose, with a string attached to each side.
 P مه پاره *māh-pāra*, (piece of moon), mistress.
 P مهتر *mihār* (pl. *mihārān*), greater, superior.

- P مهتری *mihtari*, greatness; superiority.
- A مجبور *mahjūr*, separated, cut off, excluded; fled from, forsaken, deserted, rejected, shunned.
- A مهد *mahā*, cradle.
- P مهر *mihr*, love, attachment; tenderness, kindness. مهرش *mihrash*, love of him (her, it). *Muhr*, seal; virginity.
- P مهربان *mihrbān*, kind, affectionate, friendly; friend, lover.
- P ماه رو *mah-rū*, moon-faced, beautiful. ماه روئی *mah-rū-i*, (thou) art fair as the moon.
- P مهره *muhra*, chessman; bead of glass or coral.
- A مهم *muhim*, momentous (affair), grand, serious, urgent, weighty (business).
- P مهمان *mihmān*, guest.
- P مهمان سرائی *mihmān-sarāi*, guest-chamber, house for strangers, hospitable roof.
- P مهمانی *mihmāni*, feast, entertainment; hospitality.
- A مهمل *mukmal*, neglected, disregarded. *Muhmil*, negligent, careless.
- A مهیا *muhaiya*, prepared, made ready.
- P مهین *mihīn*, greatest, noblest.
- P می *mai*, wine.
- P می *mī*, a redundant particle prefixed to Persian tenses, especially the present and imperfect; also to the continuative imperative, as میباش *mī bāsh*, continue to be; میرو *mī rav*, keep on going.
- P میا *mayā*, come not (rt. آمدن *āmadan*).
- P میازار *mayāsār*, distress not (rt. آزاردن).
- P میان *miyān*, waist, middle; between, betwixt. میان بستن *miyān bastan*, to gird the waist. از آن میان *az ān miyān*, from the midst thereof, from amongst them. در میان آمدن *dar miyān āmadan*, to come on the tapis.
- P میان تهی *miyān-tihī*, empty within, hollow.
- P میانه *miyāna*, middle; middle-sized, middling, moderate; mediation.
- P می آید *mī āyad*, is coming, cometh (rt. آمدن).
- A میت *maiyyit*, dead. هَذَا مَعَهُ میت *hāza*

- maḥahu maiyyitun*, this (man) has with him a dead (thing).
- P میخ *mekh*, nail, peg or pin. میخی چند *mekhī chand*, some nails, a few pegs.
- A میدان *maidān*, plain, area, circus, course, arena; battle-field, battle.
- P میر *mīr*, prince; die thou (rt. مردن *murdan*).
- A میراث *mīrāth*, heritage, inheritance.
- P میرانم *mīrānam*, make me to die (rt. میرانیدن).
- P می رود *mī ravād*, goeth, is going (rt. رفتن).
- A میسر *muyassar*, facilitated, made easy; practicable, feasible, obtainable; obtained, gained.
- P می شوئی *mī shū-i*, thou canst wash (rt. شستن).
- A میکائیل *Mikā'il*, Michael, the archangel, thought by the Muhammadans to be the especial protector of the Jews, as Gabriel is of the followers of Islām.
- P می کردم *mī kardam*, I was making.
- A میل *mail*, inclination, leaning, bias; fondness, partiality. P میل کردن *mail kardam*, to bend, bias. A میل *Mil*, needle; skewer or wire for anointing the eye with collyrium.
- A میلی *maile*, a leaning, a bias, an inclination.
- A میمون *maimūn*, prospered with success, favoured by fortune; fortunate, auspicious; name of a man.
- P مینا *mīnā*, enamel; blue heaven, azure sky.
- P میندیش *mayandesh*, be not anxious (root اندیشدن *andeshidan*; the *alif* having been changed into *ye* after the *m* of prohibition by a rule of grammar).
- P میوه *mīva*, fruit.

ن

- P ن *na*, not (a prefixed negative particle).
- P نا *nā* (prefix), not, non-, un-, in-, dis-.
- A نا *nā* (affix. pron.), us, of us, our.
- P ن آزموده *nā āsmūda*, untried, inexperienced.
- P نا امید *nā umed* (or *nā ummed*), despairing, despairer, despondent.
- P نا امیدي *nā umedī*, despair, hopelessness.
- P A ناهل *nā ahl*, unworthy, worthless, base.

- P ناکاری *nā bakārī*, uselessness.
 P ناک بود *nā būda*, not been, not become.
 P نابینا *nā bīnā* (pl. نابینایان *nā bīnāyān*), not seeing, blind, sightless.
 P نابینائی *nā bīnā-ī*, want of sight, blindness.
Nā bīnā-ye, a blind person.
 P ناپاک *nā pāk*, unclean, dirty, nasty, filthy.
 P ناپایدار *nā pāi-dār*, unstable, unsteady, inconstant.
 P ناپرهیزگار *nā parhīzgār*, inattentive, incautious, negligent; intemperate, incontinent, unchaste.
 P ناپسند *nā pasand*, disapproved, unapproved; objectionable, unbecoming, distasteful, displeasing, unpleasing, offensive.
 P ناپسندی *nā pasandī*, disapprobation; anything deserving of disapprobation.
 P ناپسندیده *nā pasandīda*, disapproved; deserving of censure and disapprobation; offensive, unpleasant.
 P ناک تراشیده *nā tarāshīda*, unhewn, untrimmed, unpolished, uncouth.
 P ناک تمام *nā tamām*, unfinished, crude, imperfect, defective.
 P ناک توان *nā tuwān*, impotent, weak, powerless.
 P ناک توانی *nā tuwānī*, inability, weakness, impotence.
 P ناک جنس *nā jins*, ignoble; ill-conditioned.
 P ناک جوانمرد *nā jawān-mard* (pl. جوانمردان *nā jawān-mardān*), not a gentleman, ungentlemanly; illiberal, ignoble.
 P ناک چار *nā shār*, helpless, remediless.
 P ناک چیز *nā chīz*, nothing-worth, vile, contemptible.
 P ناک حق شناس *nā hakk-shīnds*, ungrateful.
 P ناک خن *nā khun*, nail, claw, talon.
 P ناک خوب *nā khūb*, unseemly, uncomely.
 P ناک خوبی *nā khūbī*, want of beauty, uncomeliness.
 P ناک خوردن *nā khourdan*, not eating; not to eat.
 P ناک خورده *nā khourda*, not eaten, untasted; not suffered, felt or experienced, unfelt.
 P ناک خوش *nā khoush*, unpleasant, disagreeable, harsh, unharmonious.
 P ناک خوش آواز *nā khoush-āwās*, possessed of a disagreeable voice, harsh-voiced.
 P ناک خوشتر *nā khoushtar*, more unpleasant, more grating.
 P ناک دان *nādān*, ignorant, inexperienced; fool.
 P ناک دانی *nādānī*, ignorance, folly; (thou) art ignorant.
 A نادر *nādīr*, rare, wonderful, wondrous, unusual, uncommon. نادر الحسن *nādīru 'l husn*, of rare beauty.
 P ناک درست *nā durust*, untrue, incorrect, inaccurate, wrong.
 P ناک دیده *nā dīda*, unseen; unknown.
 A ناک نار *nār* (fem.), fire; hell. ناک نار *nāran* (acc.).
 P ناک ناز *nās*, blandishment, caress, caressing; grace, coquetry, feigned disdain, delicacy, airs.
 A ناک نازل *nāzil*, lowered, descending.
 P ناک نازنین *nāznīn*, lovely, amiable, agreeable, delicate, airy lady; belle, mistress. ناک نازنینی *nāznīnī*, (thou) art a beauty.
 P ناک زیبا *nā zībā*, ill-favoured.
 P ناک نازیدن *nāsīdan*, to coquet, to put on pretended haughtiness, to pride or plume one's self, to boast, to swell, look big, be elated.
 A ناک ناس *nās*, men, mankind. الناس *an nās*, mankind. الناس علی دین ملوکهم *an nāsu 'alī dīni mulūkihīm*, men (follow or make a profession) according to the religion of their kings.
 P ناک ساز *nā sās*, inharmonious, dissonant, discordant.
 P ناک سازگار *nā sazgār*, uncongenial.
 P ناک سپاس *nā sipās*, ungrateful, unthankful.
 P ناک سزا *nā sazā*, unworthy, improper, unbecoming.
 P ناک سزاوار *nā sazwār*, uncongenial, ungenial.
 P ناک سزای *nā sazāi*, unworthy.
 P ناک سزائی *nā sazā-ye*, an unworthy personage.
 A ناک ناشرة *nāshīrat* (pl. ناشرات *nāshīrāt*), brisk, fresh, blowing, blustering (wind).
 P ناک شناخت *nā shīnākht*, unknown, without acquaintance.
 A ناک ناصح *nāsīh*, monitor, faithful adviser.
 A ناک ناصر *nāsīr*, defender, assistant, helper.

- FA ناصواب *nā sawāb*, not right, vain, false.
 A ناصية *nāsiyat*, forelocks, pendulous ringlets; front, appearance, bearing.
 A ناطور *nātūr*, gardener, watcher, keeper of a vineyard or palm-plantation. والناطور غير
 مانع *wa 'n nātūr ghair māniʿ*, and the keeper not preventing.
 A ناظر *nāzir* (P pl. ناظران *nāzirān*), looker, viewer, inspector, spectator, beholder.
 P ناف *nāf*, the navel.
 A نافذ *nāfiz*, penetrating, piercing; valid, operative, effective, received, obeyed.
 P نافرمان *nā farjām*, unpropitious, unhappy.
 P نافرمان *nā farmān*, disobedient, uncomplying, stubborn, refractory.
 A نافع *nāfiʿ*, profitable, advantageous, salutary, useful. بنافع *bi nāfiʿ*, of any use.
 A ناقص *nākis*, deficient, defective; diminished, impaired. ناقص عقل *nākisi ʿaql*, deficient in understanding, unintellectual, dull.
 P ناکردن *nā kardan*, not to make; thenon-making.
 P ناکرده *nā karda*, unfinished, undone.
 P ناکس *nā kas*, mean, base, vile, worthless; a nobody.
 P ناگاد *nā gāh*, suddenly, unexpectedly, all at once, on a sudden.
 P ناگفتن *nā guftan*, not to speak; not speaking.
 P ناگاه *nāgah*, suddenly. ناگهانی *nāgahā*, on a sudden, unexpectedly.
 P نالish *nālīsh*, complaint, lamentation.
 P ناله *nāla*, complaint, moan, lamentation.
 P نالیدن *nāhīdan*, to complain, lament, bemoan, groan.
 P نام *nām*, name; fame, character, reputation. نامت *nāmat*, thy name. نام نهادن *nām nihādan*, to name, to call.
 PA محسوب *nā mahbūb*, unloved, disliked.
 PA مرادی *nā murādī*, unpleasantness, disagreeableness, disappointment.
 P مردم *nā mardum* (pl. مردمان *nā mardmān*), not human, inhuman, barbarous; base, ignoble, vile.

- PA مساعد *nā musāʿid*, unfavourable, unpropitious.
 PA مستعد *na mustaʿidd*, unapt, inept, incapable, unready.
 PA معلوم *nā maʿlūm*, unknown.
 PA معول *nā muʿawwal*, not to be trusted, not trustworthy, unsound.
 PA مقبول *nā makhbūl*, unaccepted, unwelcome.
 PA مناسب *nā munāsib*, unfitting, improper, unbecoming.
 P نامور *nāmōar*, famous, celebrated, noted, renowned, notorious.
 PA ناموزون *nā mauzūn*, discordant, inharmonious.
 P ناموس *nāmūs*, reputation, character, fame, honour, credit, esteem.
 P نام و نشان *nām u nishān*, name and trace.
 P نامه *nāma*, writing, letter, record, book.
 P نامی *nāmī*, illustrious, renowned, famed.
 P نان *nān* (but by Persians usually pronounced *nūn*), bread; loaf. نان تهی *nāni tihī*, dry bread. نان رباط *nāni ribāt*, bread given away at monasteries to travellers, pilgrims, and mendicants. نان وقف *nāni wakf*, bequest of bread in charity.
 P نهاده *nā nihāda*, not put, not placed, not allotted.
 P نانی *nāno*, a loaf, a single loaf.
 P ناورى *nāvarī*, wilt not bring (a contraction of نیآوری *nayāvarī*, from the root آوردن *āvardan*, to bring).
 P هموار *nā hamwār*, uneven, unsuitable, disproportioned, ungainly; untidy, unruly.
 P نای *nāi*, neck, throat; flute, pipe.
 P یافتن *nā yāftan*, not to find, procure, or obtain.
 P ناید *nāyad* (for نیاید *nayāyad*), comes not.
 A نائم *nā-im*, sleeping, asleep. نائم للنائم *li 'n nā-imī*, for one asleep, for the sleeping.
 P نای *nā-i*, reed, cane; the throat, neck.
 P نبات *nabāt*, fine sugar, white and refined.
 P نبرد *nabard*, war, battle, conflict. *Na barad*, he taketh not away, removeth not (root بردن *burdan*). *Na burad*, he cuts not off.

P نبري *na bari*, thou shouldst not bear or submit to (rt. بردن *burdan*).

P نېشت *nabisht*, writing, inscription.

P نېشتن *nabishtan*, to write.

P نېشته *nabishta*, written, scribbled.

A نابض *nabz*, the pulse.

A نبوة *nubūwat*, prophecy, prophetic gift or office, function or privilege of a prophet.

P نبودي *na būde*, would not be.

A نبي *nabiy*, prophet.

P نېند *na binad*, seeth not (rt. دیدن *dīdan*).

P نترسد *na tarsad*, he should not fear; ought he not to fear? (rt. ترسیدن *tarsīdan*).

P نتوان *na tuwān*, (one) cannot. نوان رست *na tuwān rast*, one cannot escape.

P نتواند *na tuwānad*, cannot.

P نتوانستن *na tuwānistān*, not to be able.

A نثار *nīthār*, money, or anything thrown by way of largess among the populace on festive occasions; a scattering, showering down.

A نجم *najm*, star.

P نجوي *na jū-i*, thou seekest not.

A نحن *nahnu*, we.

A نحو *nahw*, way, path, track. النحو *an nahw*, grammar.

A نحوي *nahwi*, grammatical; teacher of syntax, grammarian. بليت بنحوي يصول مغاضبا *bulītu bi nahwiyyin yasūlu mughāsiban ʿalaiya*, I am plagued by a grammarian (who) worries me in a rage.

P نخست *nukhust*, first; first of all.

P نخستين *nukhustīn*, first; original, former.

P نخفتست *na khuftast*, is not asleep.

A نخل *nakhl*, palm-tree; and often, any young tree in general.

A نخل بند *nakhl-band*, maker of artificial flowers.

A نخلة محمود *nakhla-i mahmūd*, the name of a pleasant halting-place on the road to Mecca, three days' journey from the city of Kūfah, where the pilgrims are wont to rest under the palm-trees: whence its name.

A نخيل بني هلال *nakhīli banī hīlāl*, (lit. the

palm groves of the Banī hīlāl, a tribe so called), a place in Arabia.

P ند *and*, are.

A ندا *nidā*, voice, call from heaven.

A ندامة *nadāmat*, repentance, contrition, regret.

P نداني *na dānī*, thou knowest not; knowest not thou? (rt. دانستن *dānistān*).

P ندرد *na darad*, rendeth not (rt. دریدن *darīdan*).

A ندما *nudamā* (pl. of نديم *nadīm*), intimate friends, boon companions, courtiers.

P ندهد *na dihad*, giveth not (rt. دادن *dādan*).

P نديدۀ *na dīdā-e*, hast thou not seen?

A نديم *nadīm* (P pl. نديمان *nadīmān*), courtier, confidant, boon-companion.

A نذر *nazr*, vow, offering; gift to a superior.

A نذير *nazīr*, admonisher, monitor; prophet or teacher sent to terrify the wicked. نذيرًا *nazīrā* (acc.) كفي بتغير الزمان *kafa' bi taghāyirī 'z zamāni nazīran*, change of time is a sufficient admonisher (similar to the phrase كفي الله هاديًا *kafa' allāh hādīyan*, God is guide enough).

P نرسي *na rasī*, thou wilt not arrive.

P نرم *narm*, soft, mild, gentle; downy.

P نرمي *narmī*, softness, mildness, gentleness.

A نزاع *nizā*, quarrel, strife, dispute.

P نزد *nazd*, near, towards, with.

P نزديك *nazdīk*, near, with. (pl. نزديكان *nazdīkān*), near, adjoining, present.

P نزديكتر *nazdīktar*, nearer.

A نزع *naza*, the agonies of death.

A نزول *nuzāl*, descending, alighting; descent.

A نزهة *nuzhat*, delight, pleasure.

A نسبة *nisbat*, relation, reference, relationship.

A نسد *nasuddu*, we close up (aor. of سد *sadda*).

P نسرین *nisrīn*, wild rose.

A نسي *nasak*, usage, fashion, style, mode, way, order, method.

A نسل *nasl*, offspring, progeny, race, breed.

A نسيج *nasīj*, woven; garments of fine texture.

- ▲ نشأت *nasha'ta*, thou hast grown up.
 ▲ نشاط *nashāt*, cheerfulness, joyousness, glee, sprightliness.
 P نشان *nishān*, sign, mark, trace, characteristic; scar; flag, standard. نشان دادن *nishān dādan*, to point out.
 P نشانیدن *nishāndan*, to mark; to cause to sit, to seat, to place; to quench, extinguish, allay.
 P نشانه *nishāna*, mark, aim, butt, target.
 P شاید *na shāyad*, is not suited, is improper, unfit, unbecoming, suits not, befits not.
 P نشست *nishast*, he sat; sitting.
 P نشستن *nishastan*, to sit, squat; to settle, to be fixed; to be extinguished.
 P نشسته *nishasta*, seated; sitting; settled.
 P نشسته *nishasta-e*, art thou sitting?
 P نشنیده *na shanīda-e*, hast thou not heard?
 P نشوی *nashavī*, thou wilt not become (شدن).
 P نشیب *nishīb*, descent, declivity, slope.
 P نشیمن *nishīman*, seat, mansion.
 P نشین *nishīn*, sit, sit down (imp. of نشستن).
 P نشیمن *nishīnam*, I sit.
 P نشیمنی *nishīnī*, thou shouldst sit.
 ▲ P نصب کردن *nasb kardan*, to fix, appoint.
 ▲ نصر *nasr*, victory. *Nasara*, he succoured, he helped, (used optatively) may He render victorious! (In the text, this word has been, by mistake, printed *nassara*.)
 ▲ نصرانی *Nasrānī*, Nazarene, Christian.
 ▲ نصیحة *nasihat*, advice, counsel, admonition, exhortation.
 ▲ P نصیحتگر *nasihatgar*, counsellor, adviser.
 ▲ نطفه *nutfat*, seed, sperma hominis.
 ▲ نطق *nutk*, speech, articulation.
 ▲ نطیب *nutību*, we find sweet (aor. of اطاب *atāba*, 4th form of the rt. طاب *tāba*, concave *ye*). نطیبها *nutībuha*, we find them sweet.
 ▲ نظر *nasar*, sight, look, glance, regard, view, attention. ▲ P نظر کردن *nasar kardan*, to look.
 ▲ نظری *nazare*, a look, a glance.
 ▲ نظم *naam*, verse, poetry.
 ▲ نظیف *naatif* (fem. نظیفة *naatifat*), pure, clean.

- ▲ نعت *na'at*, description, epithet; praise.
 ▲ نعره *na'rat*, shout, cry, scream.
 ▲ نعش *na'ash*, bier with a dead body laid upon it (when empty it is called سریر *sarir*).
 ▲ نعل *na'l*, horse-shoe.
 ▲ P نعلبند *na'l-band*, smith, farrier.
 ▲ P نعلبند پسر *na'lband-pisar*, blacksmith's son.
 ▲ نعلین *na'lain* (oblique dual), pair of shoes with wooden soles; clogs.
 ▲ نعم *na'am*, yes, very well. *Nā'am* (pl. of نعمة *ni'mat*), good things.
 ▲ نعمة *ni'mat*, blessing, favour, grace, bounty; prosperity, riches, wealth, opulence, good things; tenderness, delicacy; liberality. P گراندر نعمتی *gar andar ni'mati*, if (thou) art in affluence.
 ▲ نعمتی *ni'mati*, a single favour.
 ▲ نعوذ بالله *na'azu bi'llāh*, let us fly to God! God help us! heaven forefend! (a deprecatory formula).
 ▲ نعیب *na'ib*, croaking, croak.
 ▲ نعیق *na'ik*, croaking, croak.
 ▲ نعیم *na'im*, affluence, anything good which we enjoy; pleasure, delights.
 P نغز *naghs*, beautiful, good.
 P نغزتر *naghtar*, more agreeable.
 P نغمه *naghma*, soft, sweet musical sound, melody.
 ▲ نفاق *nifāk*, hypocrisy, dissimulation.
 ▲ نفرة *nafrat*, abomination, aversion, disgust; fright, alarm, terror.
 ▲ نفس *nafs*, soul, spirit; self, person; carnal desire, carnality. نفس اماره *nafsi ammāra*, imperious lust, concupiscence. *Nafas*, breath, breathings; talk; moment. ▲ P بر آوردن *bar āvardan*, to give utterance.
 ▲ P نفوس پرور *nafs-parwar*, self-indulgent, selfish; effeminate, luxurious.
 ▲ نفست *nafsuks*, thyself, thy soul.
 ▲ نفسه *nafsihi*, (from) himself.
 ▲ نفسی *nafaso*, a single breath, one breath, a sigh. ▲ P سرد نفسی *nafase sard*, a cold sigh.

▲ نفت *naft* or *nift*, naphtha, bitumen, liquid naphtha.

▲ P نفت انداز *naft-andās*, maker of fireworks.

▲ P نفت اندازی *naft-andāzi*, the art of making or exhibiting fireworks.

▲ نفع *naḥ*, gain, profit, advantage, benefit.

▲ نفقة *naḥakat*, the necessary expenses for living.

▲ P نفقه کردن *naḥaka kardan*, to disburse.

▲ نفور *naḥur*, abhorring, hating; averse, alien.

▲ نفی *naḥi*, banishment, exile, transportation; prohibition, negation.

▲ نفیس *naḥis*, precious; a precious object which is received with such eagerness as to stop the breath (نفس *naḥas*).

▲ نقاش *naḥkash*, embroiderer; painter, limner.

▲ نقب *naḥb* (P pl. نقبها *naḥbha*), subterranean excavation, digging through a wall, breach.

▲ نقد *naḥd*, ready money, coin, small change.

▲ نقدی *naḥdi*, the money.

▲ P نقره *nukra*, silver. نقره خام *nukra-i khām*, virgin silver.

▲ نقش *naḥsh*, picture, drawing, design; spot, paint.

▲ P نقش و نگار *naḥsh u nigār*, spots and hues, paintings and ornaments.

▲ نقص *nāks*, defect, deficiency, injury.

▲ نقصان *nukṣān*, loss, injury, defect, deficiency, imperfection, diminution, failure.

▲ نقص *naḥz*, violation of contract, rupture.

▲ نقل *naḥl*, transportation, translation, removal, migration. ▲ P نقل کردن *naḥl kardan*, to remove, migrate; to copy.

▲ نکاح *nikāh*, marriage.

▲ نكبة *naḥbat*, adversity, sad reverse.

▲ نکته *nukṭat*, subtle or quaint conceit or point; riddle.

▲ P نکند *na kunād*, makes not (rt. کردن *kardan*).

▲ P نگو *nikū*, good, beautiful; well; safe and sound.

▲ P نگو رو *nikū-rū*, handsome-faced.

▲ P نگو سیرت *nikū-sirat*, virtuous, moral.

▲ P نگو نام *nikū-nām*, respectable, respected.

▲ P نکوهیدن *nikūhīdan*, to despise, slight, blame.

▲ P نکوهیده *nikūhīda*, despised, blamed, scorned, spoken ill of; despicable.

▲ P نکوئی *nikū-i*, goodness, kindness, amiability; beauty. نکوئی کردن *nikū-i kardan*, to do good.

▲ P نگار *nigār*, picture; beloved object, sweetheart; beauty. نگار کردن *nigār kardan*, to draw, paint, limn, portray.

▲ P نگار خانه *nigār-khāna*, picture-gallery; the house or studio of the celebrated imposter Manes, founder of the heretical sect of the Manichæans in the early ages of Christianity.

▲ P نگارین *nigārīn*, embellished; beautiful, fair, lovely.

▲ P نگاه *nigāh*, look. نگاه داشتن *nigāh dāshtan*, to keep, to observe, to watch; to guard, save, preserve. نگاه کردن *nigāh kardan*, to look, to view, to watch.

▲ P نگارن *nigārān* (pres. part.), looking, beholding.

▲ P نگریستن *nigārīstan*, to behold, look.

▲ P نگریستن *nigārīstan*, to look, peer, pry.

▲ P نگفته *na guḥta*, unsaid, not spoken; not having spoken, as long as one has not spoken.

▲ P نگون *nigūn*, upside down, turned, inverted.

▲ P نگو بخت *nigūn-bakht*, unfortunate, ill-fated; unlucky wight.

▲ P نگه *nigāh*, sight. نگه داشتن *nigāh dāshtan*, to guard, preserve, keep, save, reserve, hold; to observe, watch. نگه کردن *nigāh kardan*, to look. نگه دار *nigāh dār*, preserve thou.

▲ P نگین *nigīn*, a ring, especially the seal-ring of a prince; a precious stone set in a ring.

▲ P نم *nam*, dew.

▲ P نماز *namāz*, prayer; prayers, especially those prescribed by law to be repeated thrice a day.

▲ P نماند *na mānād*, remaineth not; is no more.

▲ P نماندم *na māndam*, I remained not.

▲ P نمد زین *namad-zīn*, coarse woollen saddle-cloth; a saddle stuffed on the upper part to prevent the rider being galled.

▲ P نمط *namat*, mode, manner, style, fashion, strain, way, custom, likeness.

▲ P نمکت *namak*, salt.

▲ P نمکین *namakīn*, salted, salt; seasoned, sa-

- voury; sprightly, arch, sparkling, witty; handsome, beautiful.
- ▲ نمل *naml*, (fem.) ant; (figur.) whiskers.
- پ نمودن *namūdan*, to show, point out, display, evince, manifest, discover; to appear.
- پ نمودی *namūde*, he was in the habit of displaying, he was wont to shew.
- پ نمونه *namūna*, example, pattern, sample, specimen; exemplar.
- پ ننگ *naṅg*, honour, character; shame, disgrace, dishonour.
- پ نهی *na nihi*, thou puttest not (rt. نهادن).
- پ نو *nau*, new, fresh, recent.
- ▲ نواحی *nawāhi* (pl. of ناحية *nāhiyat*), environs, parts adjacent.
- پ نواختن *nawākhtan*, to soothe, to caress, to indulge, or treat with kindness.
- ▲ نواذر *nawādir* (pl. of نادره *nādirat*), rarities, rare things.
- ▲ نوال *nawāl*, present, gift, donative.
- پ نو آورده *nau-āvarda*, fresh-brought.
- ▲ نوبه *naubat*, period, time, turn.
- پ نوجوان *nau-jawān*, one just come to adolescence.
- ▲ نوح *Nuh*, the patriarch Noah, called by the Muhammadans شيخ المرسلين *Shaiḡhu'l mursalīn*, elder of the prophets (those sent).
- پ نو دمیده *nau-damīda*, newly-sprouted (incipient beard).
- ▲ نور *nūr*, light.
- پ نوردن *navardan* (or نوردیدن *navardīdan*), to omit, pass by or over, to neglect.
- پ رسیده *nau-rasīda*, newly arrived; new, fresh, recent; germinating.
- پ روز *nau-roz*, New-year's-day, which, in the Persian Calendar, is the day on which the sun enters Aries.
- پ روزی *nau-rozī*, suited to or becoming the festival of New-year's-day, New-year's.
- پ نوش *nosh*, drink, honey, sweets.
- پ نوشت *navisht* or *nivisht*, what is written, writing, scripture; written.
- پ نوشتست *navisht ast*, is written or scribbled.
- پ نوشتن *navishtan*, to write.
- پ نوشته *navishta*, written, inscribed; writing.
- پ نوشدارو *nosh-dārū*, treacle; any antidote to poison; an electuary.
- پ نوشیدن *noshīdan*, to drink; to take, swallow.
- پ نوشیروان *noshīravān*, name of a king of Persia (Chosroes the first), in whose reign Muhammad was born; he is often designated by the Arabic epithet of العادل *al-ādīl*, the Just.
- پ نوشین *noshīn*, sweet, pleasant.
- ▲ نوع *nau*, species, kind, mode, sort.
- ▲ نوعی *nau-e*, a species, a sort, a mode, a manner; a new, particular, peculiar, or original manner.
- پ نومیدی *naumēdi* or *naumīdi*, despair.
- ▲ نون *nūn*, fish. ذو النون *zū 'n nūn*, (lord of the fish), a name given to the prophet Jonah; also the name of a certain personage famed for piety, who died ا.ه. 245 (A.D. 860).
- پ نویسنده *nawīsanda*, writer.
- پ نه *na*, not, no, neither, nor.
- پ نه *na-e*, thou art not.
- پ نه *niḥ*, put, place, lay, lay down (imperat. of rt. نهادن *nihādan*). *Nuh*, nine.
- ▲ نهاج *nuhāju*, we are excited, we are roused up. (Some copies, and those, perhaps, the best, read یهاج *yuhāju*, one is agitated or stirred; a rush is made; both words are the pass. aor. of the vb. هاج *hāja*, concave ي *ye*).
- پ نهاد *nihād*, nature, disposition, habit.
- پ نهادن *nihādan*, to place, put, set, lay, lay by, lay up, lay out; to leave, to fix; to wear; to set out.
- پ نهاده *nihāda*, placed, laid, set, fixed; having placed; hath placed.
- پ نهان *nihān*, hid, hidden, concealed; secret, occult, latent, clandestine.
- پ نهان داشتن *nihān dāshtan*, to keep secret.
- پ نهانی *nihānī*, secret, hidden, concealed, private, privy, clandestine.
- پ نهانده *nihāvand* (or *nuhāvand*), name of a city in Persian Irāk.
- ▲ نهایه *nihāyat*, end, extremity, ne plus ultra.
- ▲ نهر *nahr*, river, rivulet, rill.
- پ نهفت *nihuft*, he concealed; secrecy, secret.
- پ نهفتن *nihufstan*, to hide, conceal.

P نهفته *nihufta*, hidden, latent, concealed; secretly.

A نهق *nahaka*, he brayed (3 per. sing. pret.)

P نهنگ *nahang* (by some *nihang*), crocodile, alligator; shark.

A نهی *nahy*, prohibition. A P نهی کردن *nahy kardan*, to forbid, prohibit.

P نهیب *nahib*, terror, fear.

P نی *ni*, reed, cane; flute, pipe.

A نی *ni*, me (affixed to verbs).

P نیارآمد *nayārāmad*, (he) will not rest (root آرامیدن *ārāmīdan*).

P نیارامید *nayārāmīd*, he rested not (rt. آرامیدن *ārāmīdan*).

Obs. the first of the two *alifs* has been changed to *ye* after *na* by a rule of grammar.

P نیارد *nayārad*, will not bring (rt. آوردن *āvardan*).

بر نیارد *bar nayārad*, raiseth not.

P نیازارد *nayāsārad*, he torments not.

P نیازاری *nayāsārī*, thou afflictest not, tormentest not, grieveest not (rt. آزاردن *āzardan*).

P نیازردم *nayāsardam*, I tormented not (here the first *alif* of the root آزردن *āzardan* has been changed to *ye* after *na*).

P نیازمند *niyāsmānd*, indigent.

P نیازمود *nayāsmūda*, not experienced.

P نیاساید *nayāsāyad*, is not refreshed (rt. آسودن *āsūdan*).

P نیاسودی *nayāsūde*, he would not rest.

P نیافت *nayāft*, he found not.

A نیاق *niyāk* (pl. of ناقة *nākat*), she-camels. نیاقا *niyākan* (acc.)

P نیام *niyām*, sheath, scabbard, case.

P نیامد *nayāmad*, came not (rt. آمدن *āmadan*).

P نیاموخت *nayāmokht*, hath not learned (rt. آموختن *āmokhtan*).

P نیاوردی *nayāvardī*, thou hast not brought (rt. آوردن *āvardan*).

P نیآوری *nayāvarī*, thou bringest not.

P نیاید *nayāyad*, comes not (rt. آمدن *āmadan*).

P نیایی *nayāī*, thou comest not (rt. آمدن *āmadan*).

A نیة *niyat* (also نیة *nīyat*), design, purpose, intention; will-worship.

P نیرزد *nayarnad*, is not worth (rt. ارزیدن *ar-zīdan*). Here the *alif* has been changed to *ye* after *na*.

P نیرو *nirū*, strength.

P نیز *niz*, also, likewise, too; even; again.

P نیزه *nəza*, spear, lance, javelin.

P نیزه باز *nəza-bāz*, spearman, lancer, tilter.

P نیست *nist*, is not, consists not.

P نیستی *nisti*, (thou) art not; destitution.

P نیش *nish*, sting. نیش زدن *nish zadan*, to sting, to strike with the sting.

P نیشکر *nai-shakar*, sugar-cane.

P نیفتاد *nayuftād*, did not fall out, happen, or occur (rt. افتادن *uftādan*).

P نیفشاندی *nayafshāndī*, thou scatteredst not.

P نیفشانی *nayafshāni*, thou scatterest not.

P نیفگنی *nayafgani*, thou castest not away.

P نیک *nek* (pl. نیکان *nekān*), good, beautiful; well; very; very well. نیک داشتن *nek dāshtan*, to treat kindly, to do good.

P نیک انجام *nek-anjām*, of happy end.

P نیکبخت *nek-bakht* (pl. نیکبختان *nek-bakhtān*) fortunate, happy.

P نیک بختی *nek-bakhti*, good fortune.

P نیکخواه *nek-khwāh* (pl. نیکخواهان *nek-khwāhān*) benevolent, well-wisher.

P نیک رفته *nek-rafta* (pl. نیک رفتگان *nek-raftagān*), well-departed; one who, in dying, has left a good name behind him.

P نیک روز *nek-roz*, happy.

P نیک سر انجام *nek-sar-anjām*, ending well; having a happy issue; thoroughly provided, well furnished.

P نیک فرجام *nek-farjām*, of happy end.

P نیک محضر *nek-mahsar*, good-natured, amiable.

P نیک مرد *nek-mard*, good man.

P نیک مردی *nek-mardī*, kindness, goodness, honesty.

P نیک نام *nek-nām*, of good report, fair-famed.

P نیکو *nekū* (pl. نیکوان *nekuwān*) good; well.

P نیک و بد *nek u bad*, good and bad.

P نیکو روش *nekū-ravish*, moral, well-behaved.

- P نیکو نام *neku-nām*, of good repute, having a good name.
 P نیکویی *nekuvi*, goodness.
 P نیکویی *nekuvi*, goodness, kindness.
 P نیک *neki*, goodness, virtue; good.
 P نیل *nil*, indigo; a blue stroke which they are accustomed to draw upon the house-door of anyone deceased; hence, mourning; the river Nile.
 P نیم *nim*, half.
 P نیم خور *nim-khurd*, half-eaten; half-drunk.
 P نیم خورده *nim-khorda*, half-eaten; half-drunk; leavings.
 P نیم روز *nim-roz*, noon, mid-day; the province of Sistan.
 P نیم سیر *nim-sor*, half-full.
 P نیم شب *nim-shab*, midnight.
 P نینداختی *nayanda-khti*, he would not throw, he would not have thrown (rt. انداختن).
 P نیندوخت *nayando-kht*, (he) gained not, acquired not (rt. اندوختن).
 P نیوشیدن *niyashidan*, to listen.
 P نئین *na'in*, made of reeds; reedy.

و

- A P و *wa* (and sometimes in Persian و), and; still, yet; for.
 P و *wa*, again, *re* (a prefix).
 A واتوب الیه *wa atubu ilaihi*, and I turn by repentance unto Him.
 A واثق *wathiq*, confiding, confident, assured, positive.
 A واجب *wajib*, necessary, due, obligatory, incumbent; expedient, proper.
 A واجبی *wajibi* (or بواجبی *bi wajibi*), necessary, expedient, proper, deserved.
 A وادی *wadi*, valley, vale, dell, dale; river.
 A وارث *warith* (P pl. وارثان *warithān*), heir, inheritor.
 P واژون *washan*, inverted, topsy-turvy.
 P وازون بخت *washan-bakht*, unfortunate.

- A واسط *Wasit*, name of a city lying midway between Kūfah and Basrah on the Tigris, built A.H. 83, by Hajjāj bin Yūsuf.
 A واصف *wasif* (P pl. واصفان *wasifān*), praisers; describers.
 A واطلب *wa 'ithb*, and ask thou.
 A واعظ *wā'iz* (P pl. واعظان *wā'izān*), preacher.
 A وافر *wāfir*, abundant, ample, exuberant, full, plentiful, plenteous.
 A واقعه *wāki'at*, accident, incident, occurrence, event; battle, encounter, conflict; catastrophe, case.
 A واقعهها *wāki'ahā* (P pl. of واقعه *wāki'at*), eventualities, events.
 A واقعه دید *wāki'a-dida*, (man) of experience.
 A واقف *wāqif*, apprized, aware, informed.
 P والا *wālā*, high, exalted.
 A والا *wa illā*, and if not, otherwise.
 P والاتر *wālātār*, higher.
 A والله *wa 'llāh*, by heaven!
 A وآله *wa ālihi*, and (on) his offspring.
 P وام *wām*, debt, loan. وام دادن *wām dādan*, to grant a loan, to lend.
 P واماندن *wā māndan*, to remain behind, to lag.
 P وامی *wāme*, a loan.
 A وان *wa in*, and if, although, albeit.
 A وانت *wa anta*, and thou.
 A وان جئت *wa in jita*, and though thou camest (or comest).
 P وانگاه *w' angāh*, and then; and then!
 A وائما *wā innamā*, and surely, and indeed, and only.
 A وآنه *wa innahu*, and certainly it (is).
 A وجد *wajid*, rapture, ecstasy; fervent love.
 A وجود *wujūd*, existence; body, person, individual. با وجود *bā wujūd*, notwithstanding.
 A وجودی *wujūdi*, an existence.
 A وجه *wajh*, face; mode, manner, cause, reason; supply, means. وجه کفاف *wajhi kafāf*, sufficiency of provisions.
 A وحدت *wahdat*, solitude, singleness, unity.
 A وحش *wahsh*, wild beast.

- ▲ وحشة *wahshat*, fear, dread, horror, sadness, gloom, dumps; dreariness, dismalness; ferocity, savageness, fierceness; asperity, aversion.
- ▲ وحل *wahal*, mire, black adhesive clay.
- ▲ وحيد *wahid*, single, separated, detached, apart.
- ▲ وداد *widād*, love, affection. *في ودادها* *fi wi-dādiha*, for (my) love to her.
- ▲ وداع *widāʿ*, farewell, adieu, good bye.
- ▲ و *war*, if; and if; even if; although; since.
- ▲ ورا *warā*, beyond, without, besides, except.
- ▲ ورد *ward*, rose; leaf or petal of a flower.
- ▲ ورزیدن *warzidan*, to practice, cultivate, perform.
- ▲ ورش *warash* (for *واگر اش* *wa agar ash*), and if it.
- ▲ ورطة *wartat*, labyrinth, maze; precipice, or any position which occasions embarrassment.
- ▲ ورق *wurk* (pl. of *ورقا* *warkā*), brown, dusky-coloured (pigeons). *Warak*, leaf (of a tree or paper).
- ▲ ورقي *warake*, one leaf, a single leaf.
- ▲ ورنه *warna* (for *واگر نه* *wa agar na*), and if not, otherwise.
- ▲ وري *wara*, men, mortals.
- ▲ و *was* (for *وا* *wa as*), and from.
- ▲ وزراء *wusarā* (pl. of *وزير* *wasir*), viziers, ministers of state.
- ▲ وزن *wasn*, weight.
- ▲ وزير *wasir*, minister of state, vizier.
- ▲ وزيري *wasiri*, rank of vizier, premiership.
- ▲ وسعة *wusʿat*, largeness, amplitude, space.
- ▲ وسمه *wasma*, leaves of woad, or the indigo plant used in dyeing.
- ▲ وسيلة *wasilat*, means, medium, intervention; whatever wins or conciliates the favour of a prince or great man (as a gift or merit).
- ▲ وسيم *wasim*, marked between the shoulders by a hairy wen of the size of a pigeon's egg, as all the prophets had been,—Muhammad is believed to have been the last so distinguished; beautiful.
- ▲ وصال *wisal*, meeting, conjunction, interview, enjoyment of any beloved object.
- ▲ وصف *wasf*, description, praise.

- ▲ وصل *wasl*, union; enjoyment of the society of friends.
- ▲ وصية *wasiyat*, will, testament, commandment, charge.
- ▲ وظيفة *wasifat*, allowance of provisions, stipend.
- ▲ P وظيفه خور *wasifa-khaur*, pensioner.
- ▲ وعد *waʿada*, he promised.
- ▲ وعدة *waʿdat*, promise, agreement, engagement; putting off with a promise. ▲ P وعدة *waʿda dādan*, to give a promise; to put off with a promise.
- ▲ وعظ *waʿz*, admonition, exhortation, sermon, homily.
- ▲ وفا *wafā*, performance of promises, payment, fulfilment; fidelity, good faith. ▲ P وفا کردن *wafā kardan*, to pay, repay, fulfil.
- ▲ وفاته *wafāt*, decease, death, demise. ▲ P وفاتن *wafāt yāftan*, to die.
- ▲ P وفادار *wafā-dār*, keeper of good faith.
- ▲ P وفاداري *wafā-dārī*, keeping of good faith.
- ▲ وفائي *wafāʿe*, good faith.
- ▲ P وفق *wafk*, congruity, proportion. ▲ P وفق *bar wafk*, in accordance, in conformity, agreeably to.
- ▲ وفاي *wafa*, he paid. *اذا وعد وفاي* *isā waʿada wafa*, when he has promised, he fulfils.
- ▲ وقاحة *wakāhat*, impudence, shamelessness, effrontery, brazenness.
- ▲ وقار *wakār*, majesty, dignity, gravity, sedateness.
- ▲ وقت *wakt*, time, hour, season, occasion.
- ▲ P وقتها *wakthā* (P pl. of *وقت* *wakt*), times, many times; ever and anon.
- ▲ P وقتي *wakte*, a certain time or occasion, once upon a time; some day or other; at the time; at one time, at another time.
- ▲ وقد *wa kad*, and verily.
- ▲ وقف *wakf*, religious legacy, charitable bequest. *مال وقف* *mālī wakf*, property so bequeathed.
- ▲ P وقوف *wukuf*, experience, knowledge, information, inkling, scent. ▲ P وقوف یافتن *wukuf yāftan*, to get knowledge, scent or wind.

- ▲ *wakīl*, set over; holder of a charge; president, commissioner, trustee; attorney.
 P *wagarna*, and if not, otherwise.
 ▲ *wa lā*, and not, neither.
 ▲ *wulāt* (pl. of *wālī*), governors, presidents, prefects.
 ▲ *wilādat*, birth, procreation.
 ▲ *wilāyat*, country, territory; a foreign country; Europe (so called in India).
 ▲ *walad*, son. *waladahu*, (acc.) his son.
 ▲ *wala*, eager desire.
 ▲ *wa la nuzikannahum*, and verily we will make them taste (emphatic aorist of *anāka*, 4th form of the root *zāka*, concave *wāw*, with the pron. *hum*, them).
 ▲ *wa lau*, and if, and though.
 ▲ *wa lau inna*, and if in truth.
 ▲ *wulūj*, ingress, entrance.
 P *wale*, but, however.
 ▲ *walīy*, holy man, saint.
 ▲ *wa laisa*, and there is not; and not.
 ▲ *walī aḥd*, heir-apparent.
 P *wa lek*, but.
 P *wa lekin*, but, however.
 ▲ P *walī niʿmat*, benefactor.
 ▲ *wa mā*, and whatever is.
 ▲ *wa man yata-wakkal ʿala 'llāhi fahwa hasbuhu*, and whoso trusteth in God, (He) is sufficient for him.
 ▲ *wa nahnu*, and we.
 ▲ *wa nasara aʿlāmahu*, and aid his banners!
 ▲ *wah*, ah! alas!
 ▲ *wahhāb*, great and bounteous giver.
 ▲ *al wahhāb*, the Giver, i.e. God.
 ▲ *wa hal*, and how?
 ▲ *wahm*, surmise, suspicion, apprehension; fear, anxiety; mind, imagination.
 ▲ *wahwa* (to be pronounced *wahwa*), and he.

- از وی *vai*, he, him; of him, his; her.
 P *az vai*, from him.
 P *vai rā*, to him; him; his.
 P *werān*, desolate, waste, depopulated.
 P *wīn* (for *wa in*), and this.

س

- ▲ *s hu* (and sometimes *hi*), him, it; of him; his; its (an affixed pronoun).
 ▲ *hā*, her; them, their (affixed pronoun).
 ▲ *hādī*, guide, leader, director. *hādīyan*, (acc.)
 ▲ *Ḥārūn arrashīd*, *Hārūn the Guide* (or Guided aright), the fifth Caliph of the house of Abbās; he began his brilliant reign A.H. 170, and died at Tūs, A.H. 193.
 ▲ *Hāmān*, name of the favourite of Ahasuerus, and the enemy of the Jews; he is represented in the Kurʾān as vizier to Pharaoh.
 ▲ *hān*, have a care! let it not be!
 ▲ *hā'il*, terrible, horrible, dreadful.
 ▲ *hubūb*, furious blowing of the wind, gale, fresh or smart breeze.
 ▲ *hijrat*, the flight of Muhammad from Mecca to Madīna which occurred on the 16th of July, A.D. 622, and in the reign of the caliph Omar was ordered to be considered as the Muhammadan era.
 ▲ *hadaf*, butt or mark for archers, target.
 ▲ *hady*, cattle carried to Mecca to be sacrificed.
 ▲ *hādīyat*, offering, gift, present (especially one offered to superiors).
 ▲ *hāzā 'l mīkdār*, this. *hāzā*, this quantity.
 P *har*, every, all, each.
 P *hirda*, terror, fear, dread.
 P *hīrāsīdan*, to fear, stand in awe, be in dread; to terrify.
 P *har ān*, every.
 P *har ān ki*, every one who, whosoever.
 P *har āyina* (or *har āzina*),

- doubtless, undoubtedly, assuredly, positively;
by all means, at all events.
- هر بار *har bār*, every time, each time.
- هر جا که *har jā ki*, every place that, wherever.
- هر چند *har chand*, although.
- هر چه *har che*, all that, every thing that, what.
- هر دم *har dam*, each moment, every instant.
- هر دو *har dū*, both. بهر دو دست *ba har dū dast*, with both the two hands.
- هر روز *har roẓ*, every day, daily.
- هرزه گو *harza-gū*, babbler, idle talker.
- هرزه گوئی *harza-gū-e*, a prater, a chatterbox.
- هر سو *har sū*, on all sides, everywhere.
- هر شب *har shab*, every night.
- هر کجا *har kujā*, everywhere; wheresoever, wherever.
- هر کرا *har kirā*, whomsoever, to whomsoever.
- هر که *har ki*, whosoever.
- هرگاه *har gāh*, every time, whenever. هرگاه که *har gāh ki*, every time that, whensoever.
- هرگز *hargiz*, ever, at any time.
- هرگاه *har gāh*, every time, whenever.
- هرگاه که *har gāh ki*, every time, that, whensoever.
- هرمز *Hurmuz*, son of Noshīravān, surnamed Tājdār, the Crown-wearer, from his habit of appearing at all times with the crown on his head, while his predecessors assumed that mark of royalty only when administering justice, or on special occasions. He was at first a mild prince, but before his fall became cruel and vindictive.
- هریره *hurairat* (dim. of هرة *hirrat*), a little cat, a kitten.
- هر یکی *har yake*, every single one, each one.
- هزار *hasār*, thousand.
- هزار بار *hasār bār*, a thousand times.
- هزار پا *hasār-pā*, millepede, scolopendra.
- هزار دانه *hasār dāna*, a thousand beads.
- هزار دوست *hasār-dost*, having a thousand admirers.
- هزبر *hisbar* (پل. دزبران *hisbarān*), lion.
- هزل *hasl*, jest.
- هست *hast*, is.
- هستم *haslam*, I am; I was.
- هستند *hasland*, they are.
- هستی *hasti*, existence, entity; wealth, riches, property, possessions.
- هش *hush*, intelligence. هوش داشتن *hush dāshtan*, to have a care, to mind, take heed.
- هشت *hasht*, eight.
- هشتم *hashtum*, eighth.
- هشتن *hishtan*, to leave, quit.
- هشدار *hush dār*, be careful! have your wits about you!
- هشیار *hush-yār*, shrewd, sensible, intelligent, rational.
- هفت *haft*, seven.
- هفتاد *haftād*, seventy.
- هفت رنگ *haft-rang*, seven-coloured.
- هفتگانه *haftgāna*, in sevens; seven.
- هفتم *haftum*, seventh.
- هفته *hafta*, week, seven days.
- هل *hal*, perhaps? does there? is there?
- هلاک *halāk*, perishing, ruin; destruction; slaughter, death. هلاک شدن *halāk shudan*, to be lost, to perish. هلاکت *halakat*, thy destruction.
- هلال *hilāl*, name of a tribe. بنی هلال *bani hilāl*, sons of Hilāl.
- هلاک *halaka*, (he) perished.
- هلاکت *halakta*, thou hast perished.
- هلیدن *hilīdan*, to neglect, abandon, let alone, dismiss. فرو هلیدن *furo hilīdan*, to drive down, expel.
- هم *ham*, also, too, even, likewise; moreover; together.
- هم *hum* (or *him*), they, them (masc.).
- هم *hamm*, grief, care, solicitude.
- هما *humā* (or همای *humā*), phoenix, bird of happy omen, which never touches the ground; it is imagined that whoever is overshadowed by it becomes a king.

- A هما *humā* (or *himā*), both of them (masc.).
 P همان *hamān*, always, all the same, thus, exactly so, same, self-same.
 P همانا *hamānā*, certainly, assuredly; again, as before; alike; immediately. *همانا که hamānā ki*, at the same time that, even supposing that; although.
 P همان به *hamān-bih*, always better.
 P همایون *humāyūn*, august, royal, imperial; fortunate, happy.
 A همه *himmat*, resolution, spirit, magnanimity, courage, largeness of soul; mind, attention, endeavour, care, thought; auspices, favour, grace, blessing. A P همت خواستن *himmat khwāstan*, to ask a blessing.
 P همچنان *hamchunān*, all the while, still, yet, in that manner, thus, in like manner, in the same manner.
 P همچنین *hamchunīn*, in this manner; likewise.
 P همچو *hamchū*, like, such as, even as, all the same as.
 P همخوابه *ham-khwāba*, bed-fellow, spouse.
 P همدان *Hamadān*, name of a town of Persia, the province of Irāki Ajami.
 P هم دردم *hām-dard*, fellow-sufferer, sympathetic.
 P هم دردی *ham-darde*, a fellow-sufferer.
 P همدم *ham-dam*, (breathing together) intimate companion or friend.
 P هم دوام *ham-dawān*, running together.
 P همراه *ham-rāh*, fellow-traveller; along with, in company with.
 P همراه *ham-rah*, fellow-traveller.
 P همسایه *ham-sāya*, (same shade) neighbour. *همسایه درویش ham-sāya-e darvesh*, a poor neighbour.
 P همسر *ham-sar*, (same head), equal, associate; spouse.
 P A همنان *ham-einān*, (with equal reins), rider side by side; companion, friend.
 P همدم *ham-kadam* (fellow-stepping), companion.
 P A هم قفس *ham-kafas*, cage-fellow.
 P همکن *ham-kun* (pl. *همکنان ham-kunān*), fellow-labourer, fellow-worker, companion.
 P همگنان *hamginān*, all; a company; equals.

- P همنشین *ham-nishīn* (or *همنشست ham-nishast*) one who sits with another, companion.
 P همه *hama*, all, every one, the whole, everything.
 P همه جا *hama jā*, everywhere, all places. *همه جا است hama jā ast*, is everywhere.
 P همه را *hama rā*, to all.
 P همی *hamī*, a redundant particle prefixed to Persian tenses, especially to the present and imperfect.
 P هیدارم *hamī dāram*, I have.
 P همدون *hamīdūn*, now; always; in this manner.
 P همیشه *hamoshā*, always, invariably.
 P همین *hamīn*, only; merely this (or these); the same, neither more nor less; in the same manner.
 A P هند *Hind*, India.
 P هندو *hindū*, a Hindoo.
 P هندوستان *Hindūstān*, the country of the Hindū people, Hindostan.
 P هندویی *hindū-e*, a certain Hindoo.
 P هندی *Hindī*, Indian.
 P هنر *hunar*, skill, science, ingenuity, art, tact, knack; virtue, merit, excellence, accomplishments.
 P هنرمند *hunarmand* (or *هنرور hunarwar*), skilful, scientific.
 P هنر نمایی *hunar-numāi*, merit-displaying.
 P هنروری *hunarwarī*, eminence in art, skill, or science.
 P هنری *hunaro*, a single merit, a solitary virtue or excellence.
 P هنگام *hangām*, time, hour, season, moment.
 P هنگفت *hanguft*, thick, dense, coarse, stout; cloth of a firm texture.
 A هنود *hunūd* (pl. of *هند hind*), Indians.
 P هنوز *hanoz*, yet, still, hitherto.
 A هنی *hanī*, agreeable, wholesome, pleasant, light, easy of digestion.
 A هوا *huwa*, he; He is (a name of God).
 A هوا *hawā*, air, atmosphere, the space between heaven and earth; anything empty. A P هوا *hawā pukhtan*, to concoct a vain fancy.

- لُست، sensuality، sensual indulgence. *hawā wa hawas*, concupiscence, lust, sensuality, sensual indulgence.
- ▲ P هوا پرست *hawā-parast*, sensualist.
- ▲ P هوا پرستی *hawā-parastī*, a sensualist.
- ▲ هوا داج *hawādāj* (pl. of *hawādaj*), camel-litters. هوا داجها *fi hawādijahā*, in their litters.
- ▲ P هوايش *hawāyash*, the air of it, its climate.
- ▲ هوايى *hawā-ye*, a new conceit, a fresh whim.
- P هور *hor*, the sun.
- ▲ هوا *hawas*, desire, lust, concupiscence.
- ▲ P هوس بازى *hawas-bāze*, a voluptuary.
- ▲ هواسى *hawase*, a whim, a desire, a lust, a sensual scheme, some new caprice.
- P هوش *hosh*, understanding, sense, judgment, prudence, intelligence; shrewdness. هوش داشتن *hosh dāshtan*, to heed, mind, pay attention, be careful.
- P هوشمند *hoshmand*, intelligent, sensible, sagacious; cautious, wary.
- P هوشمندی *hoshmandī*, intelligence, sagacity.
- P هوشيار *hosh-yār*, sensible, endued with a sound understanding.
- ▲ هول *haul*, terror, dread; horrible.
- ▲ P هولناک *haulnāk*, terrible, dreadful; dangerous, perilous.
- P هویدا *huwaidā*, clear, evident, conspicuous.
- ▲ هیاة *hai-at*, face, aspect, appearance; exterior form, guise.
- ▲ هیبة *haibat*, fear; respect, reverence, awe; awfulness, gravity, majesty, dignity.
- P هیچ *hech*, at all, anything, aught, some, any.
- P هیچت *hechat*, any to thee.
- F هیچکس *hech kas*, a person of nothing worth, nonentity of a person.
- ▲ P هچ وقتى *hech wakhte*, at any time, ever.
- P هچ يک *hech yak*, anyone.
- P هيزم *hezam*, wood, timber, stick, firewood.
- P هيزم کش *hezam-kash*, a carrier of faggots for fuel; breedbater, mischief-maker.
- ▲ هيکل *haikal*, figure, image, stature, shape.

- ▲ هيکلي *haikale*, a figure; such a form!
- ▲ هيولاني *haiyulānīy*, material.
- ▲ هيهاٲ *haihāt*, begone! away! beware!
- ي
- ▲ ي *ī*, me, my (affix. pron. added to nouns).
- P يا *yā*, or, either.
- ▲ يا *yā*, O! (governs the nom. or accus.)
- P ياب *yāb*, find (imperat. of *yāftan*); (in comp.) finding, obtaining.
- ▲ يا بني *yā bunaiya'*, O my darling boy!
- P ياد *yād*, memory, remembrance, recollection. ياد آمدن *yād āmadan*, to come into memory, to recur to one's recollection. ياد آوردن *yād āvardan*, to call to remembrance. ياد داشتن *yād dāshtan*, to remember, recollect.
- P يار *yār* (pl. *yārān*), helper, ally; associate, companion, comrade; lover (occurring in certain words such as *shahr-yār*, *hosh-yār*, and a few others).
- P ياراي *yārā*, power; boldness, courage. ياراي گفتار *yārāyi-guftār*, boldness of speech, daring to talk.
- ▲ يا رب *yā rabb*, O Lord!
- P ياري *yārī*, friendship; aid, help, assistance; fellowship, companionship. *Yāre*, a friend; a lover; a fresh lover, a new lover.
- ▲ ياس *yās*, despair.
- P ياسمن *yāsmīn*, jasmine.
- F ياسمن بو *yāsmīn-bū*, sweet-scented as the jasmine. ياسمن بوئي *yāsmīn-bū-ī*, (thou) art as sweet as the jasmine.
- P يافتن *yāftan*, to find, obtain, gain, get, attain, experience.
- P يافتي *yāfte*, he had found or obtained.
- P يافه دراي *yāfa-darāi*, idle talker.
- ▲ يا للعجب *yā li' l'ajab*, wonderful! strange!
- ▲ يا ليت *yā laita*, Oh I wish! Oh would that!
- ▲ يا معشر الخللان *yā ma; sharu' l' khullān*, O assembly of friends! O friendly circle!

- ▲ يا *yā man*, O thou who!
- ▲ يانع *yāni*, ripe, mature. التمر يانع *at tamr yāni*, the dates ripe.
- ▲ ياورى *yāvarī*, aid. ياورى *yāvarī kar-dan*, to befriend, help, aid, assist.
- ▲ يبطش *yabtushu*, he waxes strong, becomes violent (aor. of the rt. بطش). يبطش بالفرار *yabtushu bi'l firār*, he will be valiant in flight.
- ▲ يتخاشن *yatakhāshanu*, he is rough (morally or physically), aor. of تخاشن *takhāshana*, 6th form of the rt. خشن.
- ▲ يترشع *yatarashshahu*, exudes or exudates (aor. of ترشح *tarashshaha*, 5th form of the rt. رشح).
- ▲ يتلافف *yatalātafu*, he is smooth; he becomes courteous, gentle, and gracious (aor. of تلافف *talātafu*, 6th form of the rt. لطف).
- ▲ يتوكل *yatawakkalu*, trusts, relies, confides (aor. of توكل *tawakkala*, 5th form of the rt. وكل).
- ▲ يتيم *yatim*, orphan, pupil, ward; unique, rare, incomparable. دريتيم *durri yatim*, a rare pearl.
- ▲ يجلو *yajlu*, he makes clear; (it) becomes clear (aor. of the rt. جلا defective and *wāw*).
- ▲ يحب *yuhibbu*, he loves or befriends (aor. of أحب *ahabba*, 4th form of the rt. حب).
- ▲ يحدث *yuhaddithu*, converses, discourses (aor. of حدث *haddatha*, 2nd form of the rt. حدث).
- ▲ يحدثني *yuhaddithuni*, he will converse with me, he discourses with me.
- ▲ يحمل *yahmilu*, bears, carries (aor. of the rt. حمل).
- ▲ يحملك *yahmiluka*, (it) will support thee.
- ▲ يحيى *Yahya'*, John, St. John the Baptist.
- ▲ يخ *yakh*, ice.
- ▲ يخ بسته *yakh-basta*, ice-bound, frozen.
- ▲ يد *yad*, the hand. يد سفلي *yadi sufla'*, the lower or inferior hand, the hand that receives. يد عليا *yadi 'ulya'*, the upper or superior hand, the hand that gives.
- ▲ يداني *yadaini* (obl. of يدان *yadāni*, dual of

- يد *yad*), both hands. بين يديه *baina yadaiki*, between his hands, meaning, in his presence or before his face.
- ▲ يرى *yara*, he sees (gezmate of يرى *yara'*, aor. of the rt. رأى *ra'a'*). ألم يرها يوماً *a lam yarahā yauman*, ah! he has not seen her any day.
- ▲ يرافق *yurāfiku*, he travels in company with, he accompanies; he helps, he affords aid (aor. of رافق *rafaka*, 3rd form of the rt. رفق).
- ▲ يرافقني *yurāfikuni*, accompanies me.
- ▲ يرجعون *yarja'ana*, they return or will return (aor. of the rt. رجع).
- ▲ يرفع *yarfa'u*, (he) raises (aor. of the rt. رفع).
- ▲ ليس يرفع *laisa yarfa'u*, he raises not.
- ▲ يرى *yara'*, (a contraction of رأى *yar-a'*, aor. of the rt. رأى *ra-a'*), he sees, he looks on.
- ▲ يزول *yazulu*, departs, declines, decays (aor. of the rt. زال *zala*, concave and *wāw*).
- ▲ يستقيم *yastakimu*, is correct, right, proper, just, consistent, or equitable; stands, remains (aor. of استقام *istakāma*, 10th form of the rt. قام, concave and *wāw*).
- ▲ يسر *yusran* (acc. governed by the particle ان *inna*), ease, facility.
- ▲ يسع *yasa'u*, is large, ample; holds, contains; is able or equal to (aor. of the root وسع).
- ▲ يسعني *yasa'uni*, equals me; can hold me.
- ▲ يسقي *yaski*, he presents liquor (aor. of the verb سقى *saka'*, a defective verb).
- ▲ يسلّم *yaslamu*, he is safe, he escapes (aor. of the rt. سلم).
- ▲ ليس يسلّم *laisa yaslamu*, he is not safe.
- ▲ يسىخ *yusi'ghu*, allows to flow gently down the throat; hence, allays, quenches (aor. of اساغ *asa'gha*, 4th form of the verb ساغ, concave and *wāw*).
- ▲ يسىخه *yusi'ghuhu*, quenches it.
- ▲ يصول *yasulu*, attacks, makes an assault (aor. of the verb صال *sala*, concave and *wāw*).
- ▲ يصول بطشاً *yasulu batshan*, will attack furiously.

- الكلب يصول علي' *yasalu ala' l kalbi*, will rush upon the dog.
- ▲ *yatir* (gezmate of *yatiru*, aor. of the verb طار *tāra*, he fled, he flew, concave ي).
▲ *yutfiu*, he extinguishes or quenches (aor. of *atfa'a*, 4th form of the rt. طفي).
▲ *ya'lamu*, he knoweth or shall know (aor. of the verb علم).
▲ *ya'ni*, he means; it signifies (aor. of the rt. عني); hence, videlicet, that is to say, to wit.
▲ *yughlaku*, will be shut (aor. pass. of the rt. غلق).
P *yaghma*, prey, booty, spoil, plunder; name of a city in Turkistān, celebrated for the beauty of its inhabitants.
P *yaghma'i*, native of the city of Yaghma.
▲ *yughni*, enables to do without and to dispense with; renders independent or rich (aor. of *aghna'*, 4th form of the rt. غني).
ع *yughnihi salika an*, that will enable him to dispense with.
▲ *yafarti*, he invents a lie, charges falsely (aor. of *iftara'*, 8th form of the rt. فري).
▲ *yukālu*, is said, will be said (aor. pass. of the rt. قال, concave و *wāw*).
▲ *yakbilā*, they accept (gezmate of *yakbilāna*, aor. of the rt. قبل).
▲ *yaktin*, certain, sure, true.
P *yak*, one; an ace. *sih yak*, three aces.
▲ *yaku* (a contraction of *yakun*, gez-mated aorist of the rt. كان), as *yakun* لم يك ينفعهم, it availed them not.
▲ *yakādu*, it wants but little; sometimes it is pleonastic, as in the phrase لا يك يسغه *lā yakādu yusighu*, (he) does not allay (or quench) it.
P *yakān yakān*, one by one.
P *yak bār*, one time, once, one day, some day.

- P *yak bāra*, wholly, entirely.
P *yaktāsh*, name of a celebrated athlete.
P *yak-dīl*, single-hearted, faithful, sincere.
P *yak dam*, one instant, one moment.
P *yak dam ki*, the moment that.
P *yak-digar* (or *yak-digar*), one another.
P *yak-sabān*, of one tongue, speaking the same thing, univocal, unanimous.
P *yak-sān*, same, ditto, alike, equal.
▲ *yaksib*, gains, acquires (aor. of the root كسب).
P *yak sū*, one side, aside. *yak sū nihādan*, to lay aside.
▲ *yakānu*, becomes (aor. of the rt. كان *kāna*, concave و *wāw*, governing the accus.).
P *yaki*, unity, oneness. *Yako*, one, a single one, any one, a certain one, an individual; the one. *yako roz*, one day, some day.
P *yagāna* (originally *yak gāna*), one, sole, single; unrivalled, unequalled; phoenix.
▲ *yaltafina*, they pay attention, they give heed (aor. fem. 8th form of the rt. لفت).
▲ *yalhaku*, adheres to, reaches, overtakes (aor. of the verb *yalhakuni*, adheres to me).
▲ *yalmizu*, defames, calumniates, accuses, reproaches (aor. of the rt. لمز).
▲ *yamāni*, produced in Yaman.
▲ *yumajjisāni*, they make a Magian, they heathenize (aor. du. of *majjasa*, a root coined from the word *majūs*, Magi, fire-worshipper). *yumajji-sānihi*, they (both) make him a heathen.
▲ *yamurru*, he passes by (aor. of the vb. مر).
▲ *yamluku*, he possesses, he owns (aor. of the rt. ملك). *Yumlaku*, he is possessed or owned (aor. pass. of the same verb).

- ▲ **يمن** *yumn*, felicity, prosperity, good luck, blessing, auspices. *Yaman*, right hand or side; *Yaman*, Arabia Felix.
- ▲ **يمين** *yamin*, oath; right hand or side. **يمين الملك** *yaminu 'l mulk*, right arm of the kingdom (a style, title, or proper name).
- ▲ **ينصران** *yunassirāni*, they make a Nazarene, they Christianize (aor. dual of **نصر** *nassara*, a root coined from the word **نصراني** *nasrānīy*, Nazarene). **ينصرانه** *yunassirānihi*, they (i.e. both parents) make him a Christian.
- ▲ **ينفع** *yanfaʿu*, availeth, profiteth (aor. of the rt. **نفع** *naʿa*). **ينفعك** *yanfaʿuka*, will profit thee, availeth thee.
- ▲ **يؤجج** *yūʾajjju*, he kindles (aor. of **أجج** *ajjaja*, 2nd form of the rt. **أج** *aja*).
- P **يوز** *yūz*, panther, pard, lynx, ounce (by the poets said to have a partiality for cheese).
- ▲ **يوسف** *Yūsuf*, the patriarch Joseph, son of Jacob, remarkable for his beauty. Mention is made of him in several passages of the Kurʾān, but especially in the chapter which bears his name.
- P **يوسفى** *yūsufi*, Joseph-like, comely as Joseph.
- ▲ **يوضح** *yūẓaḥu*, will be made evident, or is rendered clear (aor. pass. of **أوضح** *awḥaḥa*, 4th form of the verb **وضح** *waḥḥa*).
- ▲ **يولد** *yūladu*, he is born (aor. pass. of the root **ولد** *walada*).
- ▲ **يوم** *yaum*, day. **يوم القيامة** *yaumu 'l kiyāmat*, the day of resurrection.
- ▲ **يومًا** *yauman*, (acc. of **يوم** *yaum*), one day, any day, some day; (adverbially) once; ever.
- ▲ **يونان** *Yūnān*, Ionia; the ancient Greeks until subjugated by Rome; after which the Greek nation is called by Oriental writers Rūmī.
- ▲ **يونس** *Yūnas*, the Prophet Jonah, of whom repeated mention is made in the Kurʾān. One of its chapters bears his name.
- ▲ **يهتدي** *yahtadī*, he is guided aright, he finds the right way (aor. of **أهتدي** *ihtadaʾ*, 8th form of the root **هدى** *hadaʾ*, defective vb.).
- ▲ **يهّد** *yahuddu*, he (or it) shakes to the ground, or demolishes (aor. of the verb **هدّ** *hadda*).
- ▲ **يهدي** *yuhdaʾ*, is directed (pass. aor. of the verb **هدى** *hadaʾ*, he guided).
- ▲ **يهدي به وهو لا يهتدي** *yuhdaʾ bihi waḥwa lā yahtadī*, (mankind) is guided by him, but he does not find the right way himself. If it is read *yahdī bihi*, it will signify "he guides (others) by it;" that is, by the torch.
- ▲ **يهودان** *yuhawwidāni*, they make a Jew, they judaize (aor. du. of **هود** *hawwada*, 2nd form of the verb **هاد** *hada*, concave **و** *wāw*). **يهودانه** *yuhawwidānihi*, they make him a Jew.
- ▲ **يهودي** *yahūdīy*, Jew, Jewish, Judaical.
- ▲ **يئس** *ya-isa*, he despaired (when used in a general sense and without reference to any specific time, the preterite may frequently be translated by the present), he despaireth.

APPENDIX A.

BEING A LITERAL TRANSLATION OF ALL THE ARABIC PASSAGES OCCURRING IN THE GULISTĀN.

[THE CLASSES HERE REFERRED TO ARE THOSE MENTIONED AT THE END OF THE PREFACE].

Page 2, line 6.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxiv. verse 12, "Saba."

Work, O family of David! with thanksgiving. But few of my servants are the thankful.

Page 3, line 11.—Class 4.

Intercessor obeyed,—generous prophet,—comely,—portly,—smiling,—marked with the prophetic seal.

Page 3, line 16.—Class 4.

He attained elevation by his perfection. He unveiled the darkness by his beauty.

Fair are all his qualities—

Invoke ye blessings on him and on his family.

Page 3, line 20.—Class 2.

O My angels! verily I am ashamed by reason of My servant, and he hath no Lord beside me. Therefore have I pardoned him.

Page 4, line 3.—Class 3.

We have not worshipped Thee as Thou oughtest to be worshipped.

Page 4, line 4.—Class 3.

We have not known Thee as Thou deservest to be known.

Page 4, line 21.—Class 4.

The shadow of God on His earth; the Lord of the earth be satisfied with him!

Page 5, line 2.—Class 3.

Men follow the religion of their kings.

Page 5, line 10.—Class 3.

O God! confer happiness on the Mussulmans by the length of his life, and double the reward of his goodness and actions fair, and exalt the rank of his friends and governors, and hurl destruction on his foes and haters, according to what is written in the verses of the Kur'ān. O God! give security to his country and protect his son:

The world is happy by him; may his happiness endure! And may the Lord strengthen him with the banners of victory. Thus may grow a stately palm-tree whereof he is the root; for the excellence of a plant of the earth arises from the goodness of the seed.

Page 8, line 20.—Class 4.

A garden, the water of whose river was a limpid stream. A grove, the warbling of whose birds was measured cadence.

Page 9, line 10.—Class 4.

The generous man when he has promised, pays.

Page 9, line 15.—Class 4.

The aided from heaven, victorious over his enemies, arm of the conquering dynasty, lamp of the excellent religion, beauty of mankind, glory of Islām, Sa'd son of the greatest Atābek, the proudest king of kings, possessor of the necks of peoples, lord of the kings of Arabs and Persians, sovereign of land and sea, heir of the throne of Solomon, Muzaffuru 'd dunya wa 'd dīn, Abū bakr bin Sa'd bin Zangī; may God Most High perpetuate the prosperity of both, and make every good their final portion!

Page 10, line 7.—Class 4.

Shelter of the poor, refuge of strangers, patron of the learned, friend of the pious, succour of Islām and Mussulmans, pillar of kings and sultans, Abū bakr bin Abī nasr, may God lengthen his life, and make glorious his dignity, and expand his heart and double his reward!

Page 11, line 21.—Class 4.

Make preparation for going out before entering.

Page 13, line 8.—Class 4.

When a man despairs, his tongue grows long: as a cat vanquished rushes at the dog.

Page 13, line 12.—Class 1.—Kur'an, Sūra iii. verse 128, "The Family of Imrān."

And who master their anger, and forgive others. And God loveth the doers of good.

Page 14, line 20.—Class 3.

The sheep is clean, and the elephant carrion.

Page 14, line 21.—Class 4.

The least of the mountains of the earth is Sinai; but with God it is truly the greatest in dignity and rank.

Page 18, line 2.—Class 2.

None is born but what is born with a disposition to Islām: afterwards his parents make him a Jew, or a Christian or a Magian.

Page 18, line 15.—Class 4.

Thou hast been fed with our milk, and hast grown up amongst us; who then informed thee that thou art the son of a wolf?

When the disposition is a disposition to evil, the instruction of the teacher is of no avail.

Page 26, line 14.—Class 4.

When the armed warrior is well fed he will attack with ardour; whilst the empty-bellied will be ardent in flight.

Page 29, line 22.—Class 4.

Up! be not grieved, O brother of affliction!

For the Merciful One hath secret favours (in store).

Page 38, line 2.—Class 1.—Kur'ān, Sūra ii. verse 202, "The Cow."
The pride of sin seizeth him.

Page 39, line 12.—Class 4.
I taught him archery every day; but when his arm waxed strong, he shot me.

Page 43, line 14.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xli. verse 46, "The Made Plain."
He who doeth right, it is for himself; and he who doeth evil, it is against himself.

Page 47, line 15.—Class 4.
Do thou unto me whatever is worthy of Thee; but do not unto us what we deserve.

Page 49, line 3.—Class 4.
If I may not be a rider of the beasts, I will work for you as a carrier of the saddle-coverings.

Page 49, line 21.—Class 4.
Safety (is) in solitude.

Page 51, line 8.—Class 4.
Thou hast done harm enough, who enumeratest my good qualities.
This is my external appearance: but my inward part thou hast not known.

Page 52, line 1.—Class 2.
I have with God moments when neither angel near the throne, nor prophet sent, could contain me.

Page 52, line 3.—Class 3.
The visions of the just (alternate) between effulgence and withdrawment.

Page 52, line 6.—Class 4.
I gaze on him whom I love without an intervening medium,—
And there befalls me a condition in which I lose my way.
He kindles a fire, and afterwards extinguishes it by his sprinkling,
For that reason thou seest me consumed and drowned.

Page 52, line 18.—Class 1.—Kur'ān, Sūra l. verse 15, "Kāf."
And we are closer to him than his neck-vein.

Page 54, line 2.—Class 3.
A religious bequest hath no owner.

Page 56, line 22.—Class 4.
We are roused up at the sound of the songs through their sweetness: but thou art a singer, if thou keepest silence, we find them sweetest. (Some copies read *talību*, Thou art sweet.)

Page 59, line 10.—Class 4.
Certainly I am concealed from the eye of my neighbours;
But God knoweth my secret and my outward conduct.

Page 61, line 4.—Class 4.
And at the blowing of the fresh breezes over the pasture, the branches of the tamarisk bend, but not the hard rock.

Page 61, line 20.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xciv. verse 6, "The Opening."
Verily along with difficulty, ease.

Page 63, line 6.—Class 2.

O Abū Huraira! visit me seldomer, and you will be liked the more.

Page 64, line 8.—Class 1.—Kur'ān, Sūra iii. verse 188, "The Family of Imrān."
And preserve us, O our Lord! from the torment of the fire.

Page 65, line 15.—Class 4.

And branches on which were pomegranate-flowers, as though fire had been hung on the green tree.

Page 65, line 20.—Class 4.

Men around him were perishing with thirst,
And he, a cup-bearer sees, but gives not to drink.

Page 69, line 17.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxv. verse 72, "Al Furkān."
When they pass by frivolous sport, they pass by with dignity.

Page 69, line 18.—Class 4.

When thou seest a sinner, be thou concealing and gentle.
O thou that reprobatest my fault, why dost thou not pass by generously?

Page 71, line 20.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxi. verse 14, "Lokman."
But if they importune thee to associate with Me that of which thou hast no knowledge, then obey them not.

Page 76, line 15.—Class 3.

This quantity will support thee, and what exceeds that, thou must be the bearer thereof.

Page 77, line 14.—Class 1.—Kur'ān, Sūra vii. verse 29, "Al Arāf."
Eat ye and drink, but commit not excess.

Page 79, line 4.—Class 4.

Out upon the viands when baseness acquires them! The cauldron is set up, but the dignity is lowered.

Page 81, line 8.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xlii. verse 26, "Counsel."
Should God bestow abundance upon His servants, they might act wantonly on the earth.

Page 81, line 9.—Class 4.

What then has plunged thee, O deluded one, into danger that thou hast perished? O would that the ant had not assayed to fly!

Page 82, line 5.—Class 4.

O would that before my death   One day I might obtain my wish!
A river dashing against my knee—   Then would I not cease to fill my bottle.

Page 83, line 16.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxiv. verse 26, "Light."
Impure women for impure men.

Page 83, line 17.—Class 4.

They said, Mortar from lime is not clean.
We replied, We close therewith the chinks of the privy.

Page 85, line 3.—Class 1.—Kur'ān, Sūra x. verse 90, "Jonah."

Until when the drowning overtook him.

Page 85, line 6.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxix. verse 65, "The Spider."

When they embark on shipboard, they call upon God, vowing him sincere worship.

Page 86, line 17.—Class 1.—Kur'ān, Sūra vii. verse 146, "Al Arāf."

Verily an ass amongst men resembles a calf ruddy like gold and lowing.

Page 89, line 9.—Class 4.

Mine ear (is attentive) to the excellence of the songs. Whō is this that touches the lute-strings?

Page 93, line 16.—Class 4.

Who will converse with me now that the yellow camels are off? To the stranger none but the stranger is a companion.

Page 96, line 19.—Class 4.

And the brother of hatred passes not by a good man but what he vilifies (him) as the worst of liars.

Page 99, line 20.—Class 3.

Without thy gifts we are content with departure.

Page 100, line 7.—Class 4.

The croak of the crow of the desert.

Page 100, line 7.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxi. verse 18, "Lokman."

Surely the most displeasing of noises is the voice of asses.

Page 100, line 8.—Class 4.

When the preacher Abū Fawāris brays, he has a voice which shakes Istakhar of Persia.

Page 102, line 14.—Class 4.

An apparition of him who by his countenance dispels the gloom, came at night in a vision to accompany me as a guide through the night.

He whom I love came to me in brightness. Then said I to him, Welcome! and facility! and room!

Page 103, line 22.—Class 4.

When thou comest unto me in society to visit me, though thou comest in peace, still thou bringest war.

Page 106, line 11.—Class 3.

O crow of the desert! would there were between me and thee the distance of the tropics.

Page 109, line 7.—Class 3.

The dates ripe, and the keeper not preventing.

Page 109, line 10.—Class 4.

And if a man escape from the evil of his own self,—from the evil of the suspicion of the accuser he will not escape.

Page 110, line 10.—Class 4.

A thirst (is) in my heart (which) the sipping of pure water fails to slake, even though I drank oceans.

Page 111, line 2.—Class 4.

I missed the moment of union; and man is ignorant of the value of the delights of life, before troubles (overtake him).

Page 113, line 13.—Class 4.

Zaid struck Amr; he is a transgressor (in a grammatical sense he is the agent).

Page 113, line 17.—Class 4.

I am ill-used by a grammarian rushing on me in a rage, like Zaid in a struggle with Amr. At the trailing of the skirt he raiseth not his head; but from him that draggeth down is raising consistent? (grammatically, can the nominative be expected from a power governing the oblique case?)

Page 113, line 20.—Class 2.

Speak thou to men according to the measure of their understandings.

Page 114, line 15.—Class 4.

If I die not of grief on the day of bidding adieu, esteem me not in friendship candid.

Page 114, line 22.—Class 4.

And many a sincere friend hath blamed me for (my) love for her. Oh! he hath never seen her; or else would my excuse be obvious.

Page 115, line 3.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xii. verse 32, "Joseph."

This is he for you, about whom ye blamed me.

Page 115, line 15.—Class 4.

What passed in mine ear of the story of the secluded spot, had the dusky-coloured doves overheard, they would have cried out with me. Oh assembly of friends! say ye to him that is free (from the pangs of love), Oh would that thou knewest what is in the heart of the afflicted!

Page 116, line 10.—Class 4.

The blow of a friend is a raisin.

Page 118, line 15.—Class 2.

The door of repentance shall not be closed against the servants (of God) until the sun arise from its setting-point. I ask pardon of Thee, O Ood! and I return by repentance unto Thee.

Page 118, line 20.*

God Most High hath said, Their faith profited them not when they witnessed our severity.

Page 122, line 8.—Class 4.

When she saw before her husband a thing like the flabbiest lip of one keeping a fast, she says, He has with him a dead (thing). Now a charm is only for the sleeper.

Page 124, line 3.—Class 4.

Childhood has passed away and hoariness has wrought a change in me. Change of time is a sufficient monitor.

* Although this passage reads like a quotation from the Kur'ān, still I have not been able to discover it anywhere in that somewhat unconnected rhapsody.

Page 127, line 15.—Class 3.

God made them to grow a fair plant.

Page 127, line 19.—Class 4.

The tender branches indeed when thou hast straightened them remain straight; but it is of no use to thee to attempt to straighten dry wood.

Page 129, line 18.—Class 3.

Convey what thou art charged with: and if they accept not, there is nothing against thee.

Page 131, line 2.—Class 3.

Oh my dear boy; thou wilt be asked on the day of the resurrection, What hast thou gained? It will not be said, To whom wert thou related?

Page 136, line 5.—Class 2.

The death of the poor (is) a rest.

Page 136, line 15.—Class 2.

The most hostile foe of thine (is) thy soul which (is) between thy sides.

Page 138, line 3.—Class 4.

I flee unto God for refuge from depressing poverty and from the vicinity of him who loveth not.

Page 138, line 3.—Class 2.

Poverty is blackness of the face in both worlds.

Page 138, line 5.—Class 2.

Poverty (is) my glory.

Page 138, line 10.—Class 4.

Poverty wanteth but little of being a denial of God.

Page 138, line 14.—Class 1.—Kur'ân, Sūra xxxvii. verse 40, "The Ranks."

A stated banquet shall they have of fruits; and honoured shall they be in the garden of delights.

Page 139, line 10.—Class 4.

(There is) no monasticism in Islâm.

Page 139, line 20.—Class 4.

Whoever has before him what ripe dates he longs for: that enables him to do without pelting the clusters.

Page 142, line 3.—Class 1.—Kur'ân, Sūra xix. verse 47, "Mary."

Verily if thou desistest not, I will assuredly stone thee.

Page 142, line 21.—Class 1.—Kur'ân, Sūra lxx. verse 3, "Divorcee."

And for him who putteth his trust in God, He will be all-sufficient.

Page 143, line 7.—Class 4.

And ladies riding on camels in their litters take no heed to him who is floundering among the sand-hillocks.

Page 143, line 12.—Class 4.

Aided from God, victorious and triumphant over his enemies, holder of the reins of the

human race, defender of the passes of Islām, heir to the kingdom of Solomon, the most just of the monarchs of the time, Muzaffarū 'd dunya wa 'd dīn, Abū Bakr bin Sa'd bin Zangī. May God prolong his days, and give victory to his banners!

Page 144, line 14.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxviii. verse 77, "The Story."

Do good as God hath done good unto thee.

Page 144, line 18.—Class 3.

Be bountiful and upbraid not; for the benefit will revert unto thee.

Page 145, line 14.—Class 4.

Guidance (to others) is afforded by him, but he finds not the way himself.

Page 148, line 2.—Class 4.

The last of resources (is) the sword.

Page 152, line 4.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxvi. verse 60, "Ya Sin."

Did I not enjoin on you, O sons of Adam! Worship not Satan, for that he is your declared foe?

Page 158, line 16.—Class 4.

And drop upon drop, when blended—a river: and river to river, when united—a sea.

Page 164, line 11.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xii. verses 18 and 83, "Joseph."

He said: Nay, but yourselves have suggested to you an affair. But patience is seemly.

Page 166, line 1.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxii. verse 21, "Adoration."

And we will surely cause them to taste a punishment yet nearer at hand, besides the greater punishment; that haply they may return.

Page 166, line 19.—Class 4.

Every vessel distils what it contains.

Page 170, line 10.—Class 4.

O thou who lookest into it, ask of God mercy for the author and ask pardon for the owner of it: and seek for thy soul the good thou desirest for her. After that forgiveness for the owner of it.

The book is concluded by the aid of the All-bounteous King.

APPENDIX B.

SHEWING THE VARIOUS METRES OF THE PERSIAN VERSES OCCURRING IN BOOK I. OF THE GULISTĀN.

To PROFESSOR FRANCIS JOHNSON,
Late of the East India College, Herts.

MY DEAR FRIEND,

I here send you a brief sketch of the Persian Metres employed by Shaikh Sa'di in the First Book of his Gulistān. I feel much pleasure in so doing, as a small return for many acts of kindness I experienced from you "in days o' lang syne," when you used to send me (as our Haileybury friends would express it) "no end of pupils" during vacations; not to speak of much valuable aid received from you very recently, in the concocting of certain literary works we wot of.

The Metres in the First Book are not so numerous as one would be apt to expect. Of the fourteen in general use among the Persians, I think there are not more than eight here to be met with; but then each of these has several variations, all of which are detailed in Section VII. of the last edition (1861) of my Persian Grammar, which, of course, I recommend to the learner's careful perusal.

Wishing you all the compliments of the season,

I remain, My dear Sir,

Yours very truly,

D. FORBES.

58, BURTON CRESCENT,
7TH JANUARY, 1863.

PAGE LINE

13	6	بيت <i>bait</i> ,	بحر سريح <i>bahri sari'</i> , variation 1. Muftadilun Muftadilun Fādilāt.
„	16	بيت <i>bait</i> ,	بحر متقارب <i>bahri mutakārib</i> , var. 2. Fadūlun Fadūlun Fadūlun Fadal.

PAGE LINE

- 13 17 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4.
Fādilātun Mafādilun Fadlun.
- 14 3 مثنوي *mathnavi*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 2 and 1.
Fadūlun Fadūlun Fadūlun Fadal.
or „ „ „ „ Fadūl.
- „ 12 قطعه *kit'a*, بحر مضارع *bahri muzāri*, var. 4.
Mafdūlu Fādilātu Mafādilu Fādilāt.
- 15 2 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4, same as p. 13, l. 17.
- „ 5 رباعي *rubā'i*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 15.
Mafdūlu Mafādilun Fadūlun.
- „ 10 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 4.
Fādilātun Fādilātun Fādilātun Fādilāt.
- „ 16 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 2 and 4.
Fādilātun Mafādilun Fādilāt.*
or „ „ „ Fadlun.
- 16 4 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 2 and 4, same as last.
- „ 9 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 13 and 12.
Fādilātun Fādilātun Fadilun.
or „ „ „ Fadilāt.
- „ 17 مثنوي *mathnavi*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 1.
Fadūlun Fadūlun Fadūlun Fadūl.
- 17 4 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4, same as p. 13, l. 17.
- „ 12 بيت *bait*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 8.
Fādilātun Fādilātun Fādilātun Fādilāt.
- „ 17 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 3 and 4.
Fādilātun Mafādilun Fadilun.
or „ „ „ Fadlun.

* The reader will be pleased to remember that the vowels *a*, *i*, and *u*, when unmarked, are understood to be short, except when followed by a double consonant, or by a single consonant at the end of a hemistich; hence it is, in general, superfluous to put the short mark ˘ over them. When, however, a foot happens to have the same vowels, but with different quantities, such as *fādūlāt* and *fādilāt*, the short vowel is marked as well as the long, in order "to make assurance doubly sure."

PAGE LINE

- 18 4 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 2 and 4, as p. 15, l. 16.
 „ 8 رباعي *rubā'i*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 8.
 Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlu Fadal.
 „ 18 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 3.
 Fādīlātun Mafādīlun Fādīlun.
 19 1 قطعه *kit'a*, بحر مضارع *bahri muzārī*, var. 4.
 Mafdūlu Fādīlātu Mafādīlu Fādīlāt.
 „ 3 قطعه *kit'a*, بحر رجز *bahri rajaz*, var. 10.
 Mafādīlun Mafādīlun Mafādīl.
 „ 9 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 15, same as p. 15, l. 5.
 „ 12 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 3, same as p. 18, l. 18.
 „ 14 رباعي *rubā'i*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 9.
 Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlun Fād.
 „ 18 قطعه *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3.
 Mafādīlun Fādīlātun Mafādīlun Fādīlāt.
 „ 20 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 2.
 Fādīlātun Mafādīlun Fādīlāt.
 20 6 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bāhri ramal*, var. 8, 9, or 10.
 Fādīlātun Fādīlātun Fādīlātun Fādīlun.
 or „ „ „ Fādīlān.
 or „ „ „ „ Fādīlun.
 „ 13 بيت *bait*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 2, same as p. 13, l. 16.
 „ 17 منظومه *manzūma* بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4 and 2, as p. 15, l. 16.
 21 2 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 3.
 Fādīlātun Fādīlātun Fādīlātun Fādīlāt.
 „ 17 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 7.
 Mafdūlu Mafādīlu Mafādīlu Fādīlun.
 „ 20 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 1.
 Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlun Fād.
 22 4 قطعه *kit'a*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 1, as previously.

PAGE LINE

- 22 14 قطعه *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3, same as p. 19, l. 18.
Mafādīlun Fādīlātun Mafādīlun Fādīlāt.
- „ 17 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 3 and 4, as in p. 17, l. 17.
- 23 3 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 6.
- „ 8 نظم *nazm*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3, same as p. 19, l. 18.
- „ 17 مثنوي *mathnavi*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, v. 2, as before.
- 24 3 مثنوي *mathnavi*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4, as in p. 13, l. 17.
- „ 8 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 12.
Fādīlātun Fādīlātun Fādīlāt.
- „ 13 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 2.
Mafdūlu Mafādīlu Mafādīlun Fād.
- „ 15 بيت *bait*, Same metre as the preceding.
- „ 20 بيت *bait*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 5.
Mafādīlun Fādīlātun Mafādīlun Fadlun.
- 25 5 مثنوي *mathnavi*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 1.
- „ 10 بيت *bait*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 3, as in p. 21, l. 2.
- „ 17 بيت *bait*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, irregular.
Mafādīlun Fādīlātun Mafādīlu Fadūlun.
- „ 19 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 3. *vide note* under p. 00.
- „ 21 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 2 and 4, as in p. 15, l. 16.*
- 26 5 بيت *bait*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 1, as in p. 16, l. 17.
- „ 12 بيت *bait*, بحر رمل *bahri ramal*, irregular.
Fādīlātun Fādīlātun Mafdūlun Fādīlun.
or Fādīlātun Fādīlātun Fādīlātun Fadlun.
- „ 19 رباعي *rubā'i*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 9, as p. 19, l. 14.
Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlun Fād.
- 27 1 بيت *bait*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 5, as p. 24, l. 20.

* In the first *bait* of this *kit'a* my best MSS. read بر لب which the metre requires. The same expression occurs in the same *foot* further on, page 35, line 4, where بر is used, as, بر لب دريائي نيل which I have no doubt is the correct reading in both passages.

PAGE LINE

- 27 8 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10.
Mafādīlun Mafādīlun Fadūlun.
- „ 13 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, No. 6, as in p. 23, l. 3.
- „ 19 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 7.
Mafādīlun Mafādīlun Mafādīlun Fadūl.
- 28 1 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as in last page.
- „ 7 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4 and 3, as formerly.
- „ 15 قطعه *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 5, as in last page.
- 29 5 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 9.
Mafādīlun Mafādīlun Mafādīl.
- „ 10 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 12 and 13, as in p. 16, l. 9.
- „ 19 بيت *bait*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3, as in p. 19, l. 18.
- 30 2 بيت *bait*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 2, irregular.
Fādīlātun Fādīlātun Fādīlātun Fādīlāt.
or Fādīlātun „ „ Fadlun.
- „ 9 قطعه *kit'a*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as heretofore.
- „ 15 بيت *bait*, بحر مضارع *bahri muzāri'*, var. 4, same as p. 19, l. 1.
- „ 18 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as in p. 27, l. 1.
Mafādīlun Mafādīlun Fadūlun.
- 31 5 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, as heretofore.
- „ 9 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 15, as before.
- „ 11 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
- „ 14 قطعه *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 5, as formerly.
- „ 19 قطعه *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3, as formerly.
- 32 2 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as in p. 27, l. 1.
- „ 7 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
- „ 12 بيت *bait*, بحر مضارع *bahri muzāri'*, var. 4, as in p. 19, l. 1.
- „ 19 قطعه *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 5, as formerly.

PAGE LINE

- 22 22 بيت *bait*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as heretofore.
- 33 6 بيت *bait*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 14.
Fādilātun Fādilātun Fādilāt.
- „ 10 مثنوي *mathnavi*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as p. 15, l. 5.
- „ 14 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
- „ 17 قطعه *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 6 and 3, as formerly.
Mafādilun Fādilātun Mafādilun Fādilāt.
- 34 5 مثنوي *mathnavi*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 12, as in p. 24, l. 8.
- „ 21 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 9, as p. 19, l. 14.
- 35 4 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 12, as above.
- „ 10 بيت *bait*, بحر رجز *bahri rajaz*, irregular.
Mastafdilun Fādilun Mustafdilun Fādilāt.
- „ 19 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 9, as heretofore.
- 36 5 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 10 or 11.
Fādilātun Fādilātun Fādilātun Fādilun.
or Fādilātun „ „ Fādilātun Fādilātun Fādilātun Fādilun.
- „ 20 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 7, as p. 27, l. 19.
- 37 4 مثنوي *mathnavi*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 2, as in p. 19, l. 20.
- „ 12 نظم *nazm*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3 as formerly.
- „ 15 مثنوي *mathnavi*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4, as heretofore.
- „ 20 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. irregular.
- „ 22 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4 and 3, as formerly.
- 38 7 قطعه *kit'a*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as heretofore.
- „ 11 قطعه *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3, as heretofore.
- 39 14 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4 and 3, as formerly.
- 40 3 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, same as last.
- „ 6 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, v. 4, 3, and 2, as before.

PAGE LINE

- „ 12 بيت *bait*, بحر رباي *bahri rubā'ī*, Class II. irregular.
Mafḍūlu Mafādīlun Mafādīlu Fadūl.
- „ 19 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 2 and 4, as before.
- 41 3 رباي *rubā'ī*, بحر رباي *bahri rubā'ī*, Class II. No. 9, as formerly.
- „ 14 مثنوي *mathnavī*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as heretofore.
- 42 3 قطعه *kit'a*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as formerly.
- „ 13 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 4, as formerly.
- 43 1 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 12, as formerly.
- „ 4 مثنوي *mathnavī*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
- „ 15 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 2, as formerly.
- 44 1 بيت *bait*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as formerly.
- „ 3 قطعه *kit'a*, بحر سريع *bahri sarī*, var. 2,
Muftadilun Muftadilun Fādīlun.
- „ 8 بيت *bait*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3, as formerly.
- „ 14 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as heretofore.
- 45 2 مثنوي *mathnavī*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
- „ 5 مثنوي *mathnavī*, بحر خفيف *bahri khafīf*, as heretofore.
- „ 14 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as before.
- „ 16 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 15, as heretofore.
- 46 4 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 8 and 9, as formerly.
- „ 9 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 2 and 4, as before.
- „ 12 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, same as last.
- „ 19 بيت *bait*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as formerly.
- „ 21 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 14 and 15, as before.

ERRATA.

TEXT.

PAGE ۴۶ LINE 8, *for* گفت *read* گفت

„ ۸۴ „ 3, „ پنجاه „ پنجاه

„ ۱۴۳ „ 15, „ نصر نصر

VOCABULARY.

PAGE 72, LINE 21, *for* form of conjug. *read* form or conjug.

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine is incurred by retaining it
beyond the specified time.

Please return promptly.

~~NOV 5 '60 H~~

~~DEC 1 '60 H~~

~~JAN 7 '61 H~~

~~JAN 19 '61 H~~

~~FEB 10 '61 H~~

~~JUN 1 - '62 H~~